Raftul Denisei

Autoarea romanului
ISTORIA IUBIRII

Nicole Krauss

MAREA CASĂ

roman

HUMANITAS fiction

Nadia este o scriitoare proaspăt divorțată, care-și regăsește energiile creatoare odată cu primirea unui birou ce a aparținut poetului chilian Daniel Varsky, unul dintre tinerii dispăruți în timpul regimului lui Pinochet. Lotte Berg, supraviețuitoare a Holocaustului, a fost salvată dintr-un lagăr german datorită unui așa-numit *Kindertransport*, alături de alți optzeci și șase de copii, dar nu a reușit să se elibereze niciodată de această experiență traumatizantă. Anticarul Weisz își ordonează întreaga existență în jurul descoperirii unor obiecte din trecutul evreilor care au reușit să se salveze de naziști, terorizându-și însă cei doi copii. Aaron are și el o relație problematică, plină de furie, dar și de iubire, cu Dov, fiul său, care trăiește cu obsesia abandonării unui camarad rănit pe frontul israelian unde luptase. Într-o proză acută și plină de nerv, Nicole Krauss spune, în ***Marea casă***, o poveste fascinantă despre evenimentele tragice ale istoriei mari și despre repercusiunile dureroase ale acestora asupra destinelor individuale.

Raftul
Denisei

Colecţie coordonată de
DENISA COMĂNESCU

NICOLE KRAUSS

Marea casă

Traducere din engleză şi note de
CARMEN TOADER

HUMANITAS
fiction

Sunt profund recunoscătoare Centrului pentru Scriitori și Oameni de Știință Dorothy și Lewis B. Cullman al Bibliotecii Publice din New York, Fundației Rona Jaffe și Academiei Americane din Berlin pentru amabilitatea și sprijinul lor și pentru că mi-au pus la dispoziție o cameră unde am putut să scriu în liniște exact când aveam cea mai mare nevoie de așa ceva. Povestea lui Rafi despre cum privea spre teritoriul disputat în Ierusalim este din proiectul *Eruv* al Sophiei Calle. Pentru relatarea mea despre Yochanan ben Zakkai îi sunt îndatorată lui Rich Cohen și scrierii sale *Israelul e real.*

NICOLE KRAUSS
GREAT HOUSE
Copyright © 2010 by Nicole Krauss
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2012, pentru prezenta versiune românească

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021 311 23 30 / 0372 189 509

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
KRAUSS, NICOLE
Marea casă / Nicole Krauss; trad.: Carmen Toader. –
București: Humanitas Fiction, 2012
ISBN 978-973-689-488-6
I. Toader, Carmen, trad.
821.111(73)-31=135.1

Pentru Sasha şi Cy

I

Ridicați-vă, intră instanța!

Vorbește cu el.

Domnule judecător, în iarna anului 1972, R. şi cu mine ne-am despărţit sau, mai bine zis, el s-a despărţit de mine. Motivele lui au fost vagi, dar ideea principală era că avea în el o parte secretă, o parte laşă şi demnă de dispreţ, pe care n-a putut niciodată să mi-o arate, şi că a simţit nevoia să plece, aidoma unui animal bolnav, şi să nu se întoarcă la mine până când nu izbutea să-şi vindece această parte a lui suficient de mult încât să mă merite. M-am contrazis cu el – eram iubita lui de aproape doi ani, secretele lui deveniseră şi ale mele, iar dacă în el exista ceva plin de laşitate şi cruzime, doar eu eram cea care ar fi trebuit să ştie –, dar a fost inutil. La trei săptămâni după ce s-a mutat din apartamentul nostru am primit de la el o carte poştală (fără adresă de retur) în care îmi scria că, în opinia lui, decizia noastră – aşa cum o numea el –, deşi fusese greu de luat, era corectă, iar eu am fost nevoită să recunosc faţă de mine însămi că relaţia noastră se încheiase definitiv.

După aceea m-am simţit prost şi abia mai târziu mi-am mai revenit puţin. N-o să intru în amănunte, ci o să spun doar că n-am mai ieşit din casă, nici măcar să mă văd cu bunica mea, şi nici n-am acceptat să vină nimeni la mine. În mod bizar, singurul lucru care m-a ajutat a fost furtuna de afară, care m-a făcut să alerg de colo-colo prin apartament, cu o mică şi ciudată cheie franceză specială din alamă, pentru a strânge şuruburile de o parte şi de alta a lemnăriei vechi şi scumpe a ferestrelor – dacă vântul le slăbea, ferestrele începeau să scârţâie. Erau şase ferestre şi, exact când

terminam de strâns şuruburile uneia dintre ele, alta începea să troncăne, aşa că fugeam până la ea cu cheia franceză, iar după aceea mă alegeam poate cu o jumătate de oră de linişte, pe când şedeam pe singurul scaun care mai exista în apartament. Cel puţin pentru o vreme mi s-a părut că singurele lucruri care mai rămăseseră pe lumea asta erau ploaia îndelungă şi nevoia mea de a ţine strânse şuruburile. Când, până la urmă, norii s-au risipit, am ieşit la plimbare. Totul era inundat, şi apa aceea nemişcată ca o oglindă îmi dădea o senzaţie de linişte. M-am plimbat multă vreme, cel puţin şase sau şapte ore, prin cartiere în care nu mai fusesem şi în care nu m-am mai dus de atunci. Am ajuns acasă extenuată, dar simţind că m-am eliberat de ceva.

Ea mi-a spălat sângele de pe mâini şi mi-a dat un tricou curat, probabil al ei. A crezut că sunt iubita sau chiar soţia ta. Nimeni nu a venit să te vadă până acum. N-o să plec de lângă tine. *Vorbeşte cu el.*

La puţină vreme după aceea, pianul lui R. a fost coborât prin fereastra uriaşă a camerei de zi, aşa cum fusese şi adus înăuntru. Era ultimul obiect al lui care mai rămăsese la mine acasă şi, câtă vreme fusese acolo, încă m-am mai simţit de parcă n-ar fi plecat de fapt. În săptămânile când am convieţuit cu pianul, înainte ca ei să vină şi să-l ia, îl mângâiam uneori, când treceam pe lângă el, aşa cum îl mângâiasem şi pe R.

Câteva zile mai târziu, un vechi prieten de-al meu pe nume Paul Alpers a trecut pe la mine ca să-mi povestească un vis pe care-l avusese. În vis, el şi marele poet Cesar Vallejo se aflau la ţară, într-o casă ce îi aparţinuse familiei lui Vallejo pe vremea când acesta era copil. Era pustie şi avea toţi pereţii vopsiţi într-un alb cu reflexe azurii. Totul i se părea foarte liniştitor, a spus Paul, iar în vis îl credea norocos pe Vallejo, fiindcă putea să se ducă într-un asemenea loc ca să lucreze. Semăna cu anticamera în care te duci înainte de Viaţa de Apoi, i-a zis Paul. Vallejo nu l-a auzit, iar el a trebuit să-şi repete cuvintele. Până la urmă, poetul, care în viaţa reală a murit la patruzeci şi şase de ani, sărac, în ploaie, exact aşa cum prevăzuse, a înţeles şi a încuviinţat din cap. Înainte de a intra

în casă, Vallejo îi istorisise lui Paul un episod despre cum obişnuia unchiul lui să-şi înmoaie degetele în noroi şi să-i facă un semn pe frunte – ceva legat de Lăsata Secului. Iar apoi Vallejo a zis (mi-a povestit Paul) că făcea un lucru pe care nu l-am înţeles niciodată. Vallejo i-a arătat ce anume, înmuindu-şi două degete în noroi şi desenând o mustaţă sub nasul lui Paul. Amândoi au râs. Cel mai mult l-a frapat, a zis Paul, că pe parcursul întregului vis a simţit că exista o legătură între ei, de parcă s-ar fi ştiut de mulţi ani.

Nu era nimic neobişnuit în faptul că Paul se gândise la mine când s-a trezit, căci ne cunoscusem la un seminar despre poeţii avangardişti, în al doilea an de facultate. Ne împrieteniserăm pentru că la curs eram mereu de acord unul cu altul pe parcursul semestrului, în vreme ce toţi ceilalţi au început să ne contrazică din ce în ce mai vehement, iar între Paul şi mine se formase o alianţă care, după atâţia ani – cinci –, încă mai ieşea la lumină şi se refăcea instantaneu. M-a întrebat cum mă simt, făcând aluzie la despărţirea despre care probabil îi povestise cineva. I-am spus că sunt bine, doar că am senzaţia că-mi cade părul. I-am mai zis că, pe lângă R., au dispărut şi pianul, canapeaua, scaunele, patul, chiar şi vesela, fiindcă, atunci când îl cunoscusem, tot ce aveam ar fi putut intra într-o valiză, pe când el trăise ca un Buddha, înconjurat de toată mobila pe care o moştenise de la mama lui. Paul a spus că ştie pe cineva, un poet, un prieten al unui prieten de-al lui, care se întorcea în Chile şi ar putea avea nevoie de un adăpost temporar pentru mobila sa. A dat un telefon şi a primit confirmarea că, într-adevăr, poetul Daniel Varsky avea câteva obiecte cu care nu ştia ce să facă şi nu voia să le vândă în caz că se răzgândea şi lua decizia să revină în New York. Paul mi-a dat numărul lui de telefon şi mi-a zis că Daniel aştepta să iau legătura cu el. Am amânat să-l sun câteva zile, mai mult fiindcă era oarecum stânjenitor să-i cer mobila unui necunoscut, chiar dacă lucrurile fuseseră în prealabil aranjate, dar şi pentru că, în luna care se scursese de când R. şi obiectele care îi aparţineau dispăruseră, mă obişnuisem să nu am nimic al meu. Problemele apăreau doar când venea vreo cunoştinţă pe la mine, iar eu vedeam reflectându-se în expresia de pe chipul musafirului, că, din exterior, condiţiile în care trăiam, domnule judecător, păreau jalnice.

Când până la urmă l-am sunat pe Daniel Varsky, a răspuns imediat. Până când a aflat cine era la celălalt capăt al firului, în salutul lui inițial am simțit o prudență pe care mai târziu am ajuns s-o asociez cu Daniel Varsky și, în general, cu cei câțiva chilieni pe care i-am cunoscut de atunci încoace. I-a luat un minut să-și dea seama cine eram, un minut să-i pice fisa că sunt o prietenă a unui prieten, și nu o femeie nebună care-l sună – în legătură cu mobila lui? a auzit că vrea să scape de ea? sau doar să i-o împrumute? –, un minut în care m-am gândit să-mi cer scuze, să închei convorbirea și să trăiesc în continuare ca și până atunci, doar cu o saltea, tacâmuri din plastic și un singur scaun. Dar după ce i-a picat fisa (Aha! Bineînțeles! Îmi pare rău! Toată mobila te așteaptă aici.), vocea i s-a înmuiat și, în același timp, a devenit mai puternică, exprimând o expansivitate pe care am ajuns s-o asociez cu Daniel Varsky și, generalizând, cu oricine din acea zonă geografică, un pumnal îndreptat spre inima Antarcticii, așa cum a numit-o odată Henry Kissinger.

Locuia într-o zonă rezidențială îndepărtată, la intersecția dintre 99th Street și Central Park West. Pe drum m-am oprit să-mi vizitez bunica, ce locuia într-un sanatoriu pe West End Avenue. Nu mă mai recunoștea, dar, după ce am reușit să mă obișnuiesc cu ideea, am început să mă simt bine în prezența ei. De obicei ședeam și discutam despre vreme în opt sau nouă feluri distincte, iar după aceea treceam la bunicul meu, care, la zece ani după moarte, continua să fie un subiect fascinant pentru ea, de parcă, odată cu fiecare an care trecea fără să-l vadă, viața lui sau, mai bine zis, viața lor împreună devenea un mister și mai mare pentru ea. Îi plăcea să șadă pe o canapea și să se uite plină de uimire la salonul de la intrare – Toate astea sunt ale mele? mă întreba ea din când în când, cu o fluturare de mână care cuprindea întreaga clădire – și să-și poarte toate bijuteriile deodată. Ori de câte ori mă duceam la ea, îi aduceam un chec cu ciocolată de la magazinul lui Zabar. Din politețe, mânca întotdeauna puțin din el, iar prăjitura i se fărâmița în poală sau i se lipea de buze, și, după ce plecam, le dădea infirmierelor ce mai rămăsese din el.

Când am ajuns pe 99th Street, Daniel Varsky a răspuns la interfon şi mi-a deschis uşa. Pe când aşteptam liftul în holul părăginit, mi-am dat seama că s-ar putea să nu-mi placă mobila lui, că ar putea să fie închisă la culoare sau poate prea sumbră şi că era prea târziu să mai dau înapoi fără să-l supăr. Dar nu s-a întâmplat deloc aşa. Când a deschis uşa, prima mea senzaţie a fost de lumină, atât de multă, încât am fost nevoită să-mi mijesc ochii, iar preţ de o clipă n-am reuşit să-i disting chipul, ci doar silueta. Am mai simţit şi mirosul unei mâncări pe care învăţase s-o gătească în Israel şi care mai târziu s-a dovedit a fi făcută din vinete. Odată ce ochii mi s-au obişnuit cu lumina, am fost uimită când am văzut că Daniel Varsky era tânăr. Mă aşteptasem să fie mai în vârstă, căci Paul spusese că prietenul lui e poet; noi, deşi scriam amândoi poezii sau, mai bine zis, încercam să scriem, nu spuneam niciodată că suntem poeţi, un termen pe care-l păstram pentru cei care fuseseră consideraţi demni de a fi publicaţi, nu în vreo revistă obscură sau două, ci într-o carte care se putea cumpăra de la librărie. În prezent mi se pare că pe atunci aveam o definiţie a poetului stânjenitor de convenţională şi, deşi Paul, eu şi alţii pe care-i cunoşteam ne mândream cu rafinamentul nostru literar, pe vremea aceea ambiţia încă mai era intactă în noi şi ne orbea în fel şi chip.

Daniel avea douăzeci şi trei de ani, cu un an mai puţin decât mine, şi, deşi încă nu-şi publicase nici un volum de poezii, părea că-şi trăieşte viaţa într-un mod şi mai plăcut sau, mai bine zis, mai plin de imaginaţie, ori poate ar fi mai nimerit să spun că simţea nevoia să se plimbe prin lume, să cunoască oameni şi să aibă diverse experienţe, nevoie pe care o invidiam ori de câte ori o regăseam în cineva. În ultimii patru ani călătorise, dormind în mai multe oraşe pe podeaua locuinţelor oamenilor pe care îi cunoscuse în peregrinările lui şi uneori în apartamente închiriate, când izbutea să-şi convingă mama sau poate bunica să-i trimită bani, dar acum se întorcea în sfârşit acasă, pentru a-şi relua locul printre prietenii cu care crescuse şi care luptau pentru libertate, revoluţie sau măcar socialism în Chile.

Mâncarea de vinete era gata, iar Daniel mi-a spus să mă uit la mobilă până când pune el masa. Apartamentul era mic, dar avea

o fereastră mare, care dădea înspre sud şi prin care intra multă lumină. Cel mai frapant lucru de acolo era dezordinea – hârtii peste tot pe podea, pahare din plastic mânjite cu cafea, carneţele, pungi din plastic, pantofi ieftini din cauciuc, discuri şi coperte de discuri împrăştiate. Oricine altcineva s-ar fi simţit obligat să spună: Scuză deranjul, sau ar fi glumit zicând că o turmă de animale tocmai trecuse prin cameră, dar Daniel n-a făcut-o. Singurele suprafeţe mai mult sau mai puţin libere erau pereţii, pe care el prinsese în piuneze doar câteva hărţi ale oraşelor în care locuise – Ierusalim, Berlin, Londra, Barcelona –, iar în dreptul unor străzi, intersecţii sau pieţe mâzgălise nişte notiţe pe care nu le-am înţeles imediat, căci erau în spaniolă şi ar fi fost nepoliticos să mă duc lângă ele şi să încerc să le descifrez, în timp ce gazda şi sponsorul meu aranja vesela pe masă. Aşa încât mi-am îndreptat atenţia asupra mobilei sau, mai bine zis, asupra a ceea ce puteam zări din ea sub învălmăşeala de lucruri – o canapea, un birou mare din lemn cu multe sertare, unele mici şi altele mari, două rafturi ticsite cu cărţi în spaniolă, franceză şi engleză şi, cel mai frumos dintre toate, un fel de ladă sau cufăr cu mânere din fier, care arăta de parcă ar fi fost recuperat de pe o epavă pentru a fi folosit în chip de măsuţă de cafea. Probabil cumpărase totul la mâna a doua, nimic nu părea nou, dar toate piesele de mobilier aveau aerul să se potrivească între ele, iar faptul că erau sufocate de hârtii şi cărţi le sporea frumuseţea, nu le-o diminua. Brusc m-am simţit inundată de recunoştinţă faţă de proprietarul lor, de parcă mi-ar fi dat nu doar nişte lemn şi nişte tapiţerie, ci o şansă la o viaţă nouă, lăsându-mă pe mine să decid dacă să profit sau nu de ea. Mi-e ruşine să spun că ochii mi s-au umplut de lacrimi, domnule judecător, deşi, aşa cum se întâmplă deseori, lacrimile izvorau din regretele mai vechi, nelămurite, la care amânasem să mă gândesc şi pe care mobila dăruită – sau împrumutată – de un necunoscut mi le zgândărise cumva.

Cred că am stat de vorbă cel puţin şapte sau opt ore. Poate mai mult. A reieşit că amândurora ne plăcea la nebunie Rilke. De asemenea, amândurora ne plăcea Auden, deşi mie mai mult decât lui, şi nici unul din noi nu se prea dădea în vânt după Yeats,

deşi amândoi ne simţeam vinovaţi în sinea noastră pentru asta, fiindcă ar fi putut sugera un soi de eşec personal la nivelul acela unde poezia vieţuieşte şi are importanţă. Singurul moment de discordie dintre noi a apărut când am adus vorba despre Neruda, celălalt poet din Chile pe care-l ştiam, la care Daniel a replicat cu o izbucnire de furie: De ce, a întrebat el, oriunde s-ar duce un chilian în lumea asta, Neruda şi scoicile lui de rahat au fost deja pe acolo şi şi-au stabilit un monopol? M-a ţintuit cu privirea, aşteptându-mă să-l contrazic, iar eu am căpătat senzaţia că în locul de unde venea el era un lucru obişnuit să discuţi aşa cum discuta el cu mine, şi chiar să te contrazici pe tema poeziei până ajungeai la violenţă, iar preţ de o clipă m-am simţit învăluită de singurătate. Însă totul a durat doar o clipă, apoi m-am grăbit să-mi cer scuze şi am jurat să-i citesc pe toţi marii poeţi chilieni aflaţi pe scurta listă mâzgălită de el pe dosul unei pungi din hârtie (în capul căreia, cu majuscule şi umbrindu-i pe ceilalţi, se găsea Nicanor Parra) şi, de asemenea, să nu mai pronunţ niciodată numele lui Neruda, nici în prezenţa lui şi nici în a altcuiva.

Am vorbit despre poeţii polonezi, ruşi, turci, greci şi argentinieni, despre Sappho şi despre manuscrisele pierdute ale lui Pasternak, despre moartea lui Ungaretti, despre sinuciderea lui Weldon Kees[1] şi despre dispariţia lui Arthur Cravan[2], despre care Daniel susţinea că încă mai era în viaţă şi trăia întreţinut de curvele din Mexico City. Dar, uneori, în pauzele sau în răgazul dintre două divagaţii, un nor întunecat îi traversa chipul, şovăia preţ de o clipă, de parcă s-ar fi hotărât să zăbovească, şi apoi aluneca mai departe, destrămându-se undeva la marginea camerei, iar în acele clipe aproape că-mi venea să plec, pentru că, deşi discutasem mult despre poezie, nu povestisem aproape nimic despre noi înşine.

---

1 Poet şi scriitor american (1914-1955). Pe 19 iulie 1955, maşina lui a fost găsită pe un pod, cu cheile în contact. Nu se ştie dacă poetul s-a sinucis sau a plecat în Mexic.

2 Reprezentant al mişcării dadaiste, născut în 1887. În 1914 a luat un vapor din New York spre Argentina, vapor care se presupune că s-ar fi scufundat.

La un moment dat Daniel a sărit în picioare şi s-a năpustit asupra biroului cu multe sertare, deschizându-le pe unele şi închizându-le pe celelalte, în căutarea unei serii de poezii pe care le scrisese. Se numea *Uită tot ce am spus vreodată* sau ceva de genul ăsta, şi le tradusese chiar el.

Şi-a dres vocea şi a început să citească cu voce tare, cu o intonaţie care, dacă ar fi fost a altcuiva, ar fi părut prefăcută sau chiar comică, aşa, puţin tremurată cum era, dar, fiind a lui Daniel, părea complet naturală. Nu şi-a cerut scuze şi nu s-a ascuns în dosul paginilor. Dimpotrivă. S-a îmbătoşat precum un par, de parcă ar fi împrumutat energie de la poemul lui, şi îşi ridica deseori privirea, atât de des, încât m-a cuprins bănuiala că învăţase pe dinafară ce scrisese. Într-un astfel de moment, pe când privirile ni s-au intersectat în timp ce el rostea un anumit cuvânt, mi-am dat seama că arăta destul de bine. Avea un nas mare, un nas mare chilianoevreiesc, şi mâini mari, cu degete subţiri, picioare mari, dar avea în el şi o delicateţe probabil legată de genele lui lungi sau de structura osoasă. Poezia era bună, nu nemaipomenită, dar foarte bună sau poate chiar mai mult decât foarte bună, greu de spus, dacă nu puteam s-o citesc chiar eu. Părea să fie despre o fată care îi zdrobise inima, deşi putea să fie la fel de bine şi despre un câine. Pe la mijlocul ei, gândurile mi-au zburat la cum R. obişnuia mereu să se spele pe picioarele-i subţiri înainte de a se băga în pat, pentru că podeaua apartamentului nostru era murdară şi, deşi nu-mi spusese niciodată să mă spăl şi eu pe picioare, cererea era implicită, căci, dacă n-aş fi făcut-o, aşternutul s-ar fi murdărit, iar el s-ar fi spălat de pomană. Nu-mi plăcea să stau pe marginea căzii sau în picioare lângă chiuvetă, cu un genunchi lângă ureche, urmărind cu privirea cum mizeria se scurge într-un vârtej pe porţelanul alb, dar era unul dintre nenumăratele lucruri pe care le faci în viaţă ca să eviţi o ceartă, iar acum amintirea lui mă făcea să râd sau poate să mă sufoc.

Între timp apartamentul lui Daniel Varsky se întunecase, dându-mi senzaţia că mă aflu într-un acvariu, căci soarele coborâse în spatele unei clădiri, iar umbrele care se ascunseseră peste tot până acum începuseră să ne inunde. Îmi amintesc că erau nişte cărţi foarte

mari pe un raft, cărți frumoase, cu cotoare prelungi, din pânză. Nu-mi aduc aminte nici un titlu, poate că aparțineau unui set, dar între ele și momentul crepuscular părea să existe o stranie comunicare. Părea că dintr-odată pereții apartamentului său deveniseră capitonați, aidoma celor ai unei săli de cinema, pentru a împiedica unele sunete să iasă afară și pe altele să intre, iar înăuntrul acelui recipient, domnule judecător, noi doi eram și public, și film. Sau ca și cum doar noi doi plecaserăm de pe insulă și acum pluteam într-un ocean necunoscut, o apă neagră despre care nu știam cât de adâncă era. Pe vremea aceea eram considerată o femeie atrăgătoare, unii oameni chiar spuneau despre mine că sunt frumoasă, deși nu aveam o piele prea netedă și ăsta era lucrul pe care-l remarcam când mă uitam în oglindă, ăsta și o expresie puțin cam șuie, o ușoară încruntare a frunții, de care nu-mi dădeam seama. Dar înainte de a fi împreună cu R. și câtă vreme am fost cu el, existaseră o mulțime de bărbați care îmi spuseseră pe șleau că ar vrea să vină acasă cu mine, fie numai pentru o noapte, fie pentru mai mult, iar când Daniel și cu mine ne-am ridicat în picioare și ne-am dus în camera de zi, m-am întrebat ce părere avea despre mine.

Atunci mi-a zis că biroul fusese folosit pentru scurt timp de Lorca. Nu știam dacă glumește sau nu, părea foarte puțin probabil ca acest călător din Chile, mai tânăr decât mine, să fi pus mâna pe un obiect atât de valoros, dar am luat hotărârea să-l cred, pentru a nu risca să jignesc o persoană care fusese atât de amabilă cu mine. Când l-am întrebat cum l-a obținut, a ridicat din umeri și a spus că l-a cumpărat, dar nu mi-a dat mai multe detalii. Îmi închipuisem c-o să spună: Și acum ți-l dau ție, dar n-a făcut-o, doar i-a lovit ușor unul dintre picioare, nu cu violență, ci cu blândețe, plin de respect, apoi a plecat de lângă el.

Atunci sau poate mai târziu ne-am sărutat.

Ți-a injectat încă o doză de morfină în perfuzie și a pus la loc un electrod care ți se desprinsese de pe piept. De cealaltă parte a ferestrei, răsăritul se așternea peste Ierusalim. Preț de o clipă, ea și cu mine am privit cum luminița verde a EKG-ului tău urca și apoi cobora. După aceea a tras draperia și ne-a lăsat singuri.

Sărutul nostru a fost lipsit de pasiune. Nu că ar fi fost neplăcut, ci doar un semn de punctuație în lunga noastră convorbire, o remarcă între paranteze, făcută pentru a ne convinge că între noi doi exista deja o înțelegere profundă, oferta de a ne ține reciproc companie, lucru mult mai rar decât pasiunea fizică sau chiar decât iubirea. Buzele lui Daniel erau mai mari decât mă așteptasem eu, nu mari comparativ cu fața lui, ci așa le-am simțit când am închis ochii și ele le-au atins pe ale mele, iar pentru o fracțiune de secundă mi s-a părut că mă învăluie cu totul. Cel mai probabil eram eu obișnuită cu buzele lui R., buzele lui nesemitice, care deseori se învinețeau de la frig. Cu o mână, Daniel Varsky m-a strâns ușurel de coapsă, iar eu l-am atins pe părul care mirosea ca un râu murdar. Cred că tocmai ajunseserăm sau eram pe punctul de a ajunge la împuțitul subiect al politicii, iar Daniel Varsky, mai întâi plin de furie, apoi abia abținându-se să nu izbucnească în plâns, i-a înjurat pe Nixon și pe Kissinger, cu sancțiunile și intrigile lor pline de cruzime, spunând despre ei că încearcă să stranguleze tot ce-i mai nou, tânăr și frumos în Chile, speranța care îl purtase pe doctorul Allende tocmai până la Moneda Palace. Salariile muncitorilor mai mari cu 50%, a zis el, iar porcilor ăstora nu le pasă decât de cuprul[1] și de corporațiile lor multinaționale! Doar gândul la un președinte marxist ales în mod democratic îi face să se cace pe ei! De ce nu ne lasă în pace și nu ne dau voie să ne trăim viața? a spus el și, pentru un minut, m-a privit de parcă m-ar fi implorat sau m-ar fi rugat ceva, ca și cum aș fi avut vreo influență asupra personajelor dubioase de la cârma vasului ticălos al țării mele. Avea un măr al lui Adam foarte proeminent care, de fiecare dată când înghițea, plutea prin gâtul lui, iar acum părea că plutește întruna, aidoma unui măr azvârlit în mare. Nu știam prea multe despre ce se petrecea în Chile, cel puțin nu pe vremea aceea, nu încă. Un an și jumătate mai târziu, după ce Paul Alpers mi-a spus că Daniel Varsky fusese arestat în toiul nopții de poliția secretă a lui Manuel Contreras,

1 Până în anul 1973, minele de cupru deținute de străini în Chile au fost progresiv naționalizate, inclusiv de guvernul președintelui Salvador Allende, fapt ce a dus la un boicot mondial care a izolat Chile de economia mondială.

aflasem deja. Dar în iarna anului 1972, pe când şedeam în apartamentul lui de pe 99th Street, în lumina târzie a serii, iar generalul Augusto Pinochet Ugarte încă mai făcea pe modestul şi umilul în postul de şef al statului major şi încerca să-i convingă pe copiii prietenilor lui să-i spună Tăticu', nu ştiam prea multe.

Ce-i ciudat e că nu-mi aduc aminte cum s-a terminat noaptea (o noapte lungă de iarnă în New York City). Fără doar şi poate că ne-am luat rămas-bun, după care am plecat din apartamentul lui, sau poate că am plecat împreună, iar el m-a condus până la metrou sau mi-a chemat un taxi, căci pe vremea aceea nu te puteai plimba în siguranţă prin acel cartier şi, în general, prin oraş. Doar că nu-mi mai amintesc nimic. Două săptămâni mai târziu, un camion al unei companii de profil a sosit în faţa apartamentului meu, iar bărbaţii au descărcat mobila. În acel moment, Daniel Varsky se întorsese deja acasă, în Chile.

Au trecut doi ani. La început primeam din când în când cărţi poştale. Mai întâi erau calde, şi chiar vesele: Totul e bine. Mă gândesc să mă înscriu în Societatea Chiliană de Speologie, dar nu-ţi face griji, asta n-o să mă împiedice să scriu poezii, în fond cele două demersuri sunt complementare. S-ar putea să am o şansă să asist la un curs de matematică al lui Parra. Situaţia politică a luat-o razna, dacă nu mă înscriu în Societatea de Speologie, atunci mă înscriu în MIR[1]. Ai mare grijă de biroul lui Lorca, într-o bună zi o să mă întorc şi o să-l iau înapoi. *Besos*, D.V. După lovitura de stat, au devenit mai serioase, iar apoi criptice şi mai târziu, cu vreo şase luni înainte să aud că a dispărut, n-am mai primit nici un mesaj de la el. Le ţineam pe toate într-un sertar al biroului. Nu i-am răspuns la nici unul pentru că nu aveam nici o adresă la care să-i trimit vreo scrisoare. Pe vremea aceea încă mai scriam poezii şi am compus câteva adresate sau dedicate lui Daniel Varsky. Bunica mea a murit şi a fost înmormântată la periferia oraşului, prea departe ca să mai ajungă la ea vreunul dintre noi, eu am avut

1 Mişcarea Revoluţionară de Stânga, fondată în 1965, acum partid politic care se opune terorismului. Pe vremea aceea însă, era o mişcare recunoscută pentru lupta de gherilă împotriva armatei chiliene.

mai multe relații cu diferiți bărbați, mi-am schimbat locuința de două ori și am scris primul meu roman la biroul lui Daniel Varsky. Uneori treceau luni întregi fără să mă gândesc la el. Nu știu dacă pe atunci aflasem deja despre Villa Grimaldi, aproape sigur că nu auzisem despre 38 Calle Londres, Cuatro Alamos sau Discoteca, cunoscută și sub numele de Venda Sexy, din cauza atrocităților sexuale care aveau loc acolo și din cauza muzicii asurzitoare pe care-o preferau torționarii, însă oricum știam destule, pentru că, uneori, când adormeam pe canapeaua lui Daniel – așa cum deseori mi se întâmpla – aveam coșmaruri despre ce îi făceau. Din când în când mă uitam la mobila lui, la canapea, birou, măsuța de cafea, rafturi și scaune, și uneori mă copleșea disperarea, alteori mă cuprindea o tristețe difuză sau mă uitam la toată mobila aia și căpătam convingerea că era o ghicitoare, o ghicitoare pe care mi-o lăsase și pe care eu trebuia s-o dezleg.

Din când în când cunoșteam oameni, în mare parte chilieni, care-l știau sau auziseră de Daniel Varsky. După ce a murit, pentru o scurtă vreme reputația i-a crescut și a fost inclus printre poeții martiri, reduși la tăcere de către Pinochet. Dar bineînțeles că oamenii care îl torturaseră și îl uciseseră pe Daniel nu-i citiseră poeziile. Este posibil ca ei nici măcar să nu fi știut că scria poezii. La câțiva ani de la dispariția lui, cu ajutorul lui Paul Alpers, le-am trimis scrisori prietenilor lui Daniel și i-am întrebat dacă au vreo poezie de-a lui, pe care să mi-o poată trimite. Credeam că le-aș putea publica pe undeva, așa, în memoria lui. Dar am primit un singur răspuns, o scrisoare scurtă de la un vechi prieten și fost coleg de școală, în care îmi spunea că n-are nimic de la el. Probabil că în scrisoarea mea îi pomeneam despre birou, fiindcă altfel post-scriptumul ar fi fost prea ciudat: Apropo, scria acolo, nu prea cred că biroul a fost vreodată al lui Lorca. Asta a fost tot. Am pus scrisoarea în sertar, împreună cu cărțile poștale de la Daniel. O vreme m-a bătut gândul să-i scriu mamei lui, dar, până la urmă, n-am făcut-o.

De atunci au trecut mulți ani. Am fost măritată o vreme, dar acum locuiesc iarăși singură, deși nu sunt nefericită. Sunt momente când un soi de limpezime pogoară peste tine și brusc poți

să vezi, prin ziduri, într-o altă dimensiune, pe care ai uitat-o sau pe care ai ales s-o ignori, pentru a continua să trăieşti cu diferitele iluzii care te ajută să-ţi duci viaţa, mai ales viaţa alături de altcineva. Şi aici am ajuns eu, domnule judecător. Dacă lucrurile pe care o să vi le povestesc nu s-ar fi întâmplat, poate aş fi continuat să nu mă gândesc deloc sau să mă gândesc foarte rar la Daniel Varsky, deşi încă mai aveam rafturile, biroul şi cuierul de pe un vas de război spaniol sau de pe o epavă eşuată în mijlocul oceanului, pe care îl foloseam într-un mod cu totul nepotrivit, pe post de măsuţă. Canapeaua a început să putrezească, nu-mi aduc aminte când, dar am fost nevoită s-o arunc. Uneori mă gândeam să scap şi de restul mobilei. Îmi amintea, când eram într-o anumită dispoziţie, de lucruri pe care aş fi preferat să le uit. De pildă, uneori mă mai întreabă câte un jurnalist care vrea să-mi ia un interviu de ce n-am mai scris poezii. Eu spun ori că poeziile pe care le scriam nu erau bune, ci poate chiar oribile, sau că o poezie are potenţialul de a fi perfectă şi că această posibilitate până l-a urmă m-a amuţit, ori zic, uneori, că mă simt imobilizată în poeziile pe care încerc să le scriu, ca şi cum aş spune că mă simt imobilizată în univers sau de iminenţa morţii, dar adevărul e că motivul pentru care n-am mai scris poezii nu este nici unul dintre acestea, nu chiar, nu exact aşa, adevărul e că, dacă aş fi putut să-mi explic de ce n-am mai compus poezii, atunci probabil că aş fi început din nou să le scriu. Vreau să spun că biroul ăla al lui Daniel Varsky, care a fost al meu peste douăzeci şi cinci de ani, îmi amintea de toate lucrurile astea. Eu întotdeauna m-am considerat doar un custode interimar şi am presupus că va veni ziua în care, deşi cu emoţii ambivalente, voi fi absolvită de responsabilitatea de a trăi şi de a avea grijă de mobila prietenului meu, poetul mort Daniel Varsky, şi că după aceea voi fi liberă să plec oriunde aş vrea, poate chiar în altă ţară. N-aş putea spune chiar că mobila m-a ţinut în New York, dar, strânsă cu uşa, aş fi nevoită să recunosc că aceasta era scuza de care m-am folosit ca să nu plec toţi anii ăştia, mult timp după ce mi-a devenit clar faptul că oraşul nu mai avea ce să-mi ofere. Şi totuşi, când ziua

aceea a sosit, viaţa mea, în sfârşit singuratică şi senină, s-a zguduit din temelii.

Era anul 1999, la sfârşitul lui martie. Eu lucram la birou când a sunat telefonul. N-am recunoscut vocea care a întrebat de mine la celălalt capăt al firului. Calmă, am întrebat cine mă caută. De-a lungul anilor am învăţat să-mi apăr intimitatea, nu fiindcă atât de mulţi oameni au încercat s-o invadeze (unii aşa au făcut), ci pentru că, atunci când scrii, este nevoie să fii atât de ferm şi să ai un asemenea instinct de autoconservare, încât o anumită rezervă înnăscută faţă de strigătele de ajutor ale celorlalţi se extinde şi în situaţiile când nu este necesară. Tânăra femeie a spus că nu ne cunoaştem. Am întrebat-o de ce mă sună. Cred că l-aţi cunoscut pe tatăl meu, a zis ea, Daniel Varsky.

La auzul numelui am simţit cum mă trec fiorii, nu doar din pricina veştii şocante că Daniel avusese o fiică sau pentru că aflam dintr-odată că o tragedie de care mă detaşasem de atâţia ani se continua de fapt, nici măcar fiindcă rolul meu de custode lua sfârşit, ci şi pentru că o parte din mine aşteptase un asemenea telefon de multă vreme, iar acum, deşi foarte târziu, îl primise.

Am întrebat-o cum m-a găsit. M-am hotărât să vă caut, a zis ea. Dar cum de aţi ştiut că *pe mine* trebuie să mă căutaţi? M-am întâlnit cu tatăl dumneavoastră o singură dată, acum foarte multă vreme. Prin mama mea, a spus. Habar n-aveam la cine se referă. Ea a zis: Odată i-aţi scris mamei mele şi aţi întrebat-o dacă are vreo poezie de-a tatălui meu. Oricum, e o poveste lungă. Aş putea să v-o spun când ne vedem. (Fireşte că aveam să ne vedem, ştia foarte bine că cererea ei era imposibil de refuzat, dar, în acelaşi timp, încrederea ei de sine m-a făcut să mă simt înfrântă.) În scrisoare spuneaţi că biroul e la dumneavoastră, a zis ea. Încă îl mai aveţi?

Am privit spre biroul de lemn din cealaltă parte a camerei, la care scrisesem şapte romane şi pe tăblia căruia, sub conul de lumină dată de o lampă, se afla un morman de hârtii şi însemnări ce aveau să-l formeze pe al optulea. Un sertar era întredeschis, unul dintre cele nouăsprezece sertare, unele mici, altele mari, al căror număr impar şi distribuţie stranie, mi-am dat eu seama atunci, exact înainte ca el să-mi fie brusc luat, ajunseseră să formeze un soi

de principiu misterios, care îmi ghida viața, ordonându-mi-o într-un fel aproape mistic, mai ales când munca îmi mergea bine. Nouăsprezece sertare de diverse mărimi, unele dedesubtul tăbliei și altele deasupra, a căror utilitate cotidiană (aici timbre, acolo clame pentru hârtie) ascunde un design mult mai complex, schema unei minți formate de-a lungul miilor de zile petrecute cugetând pe când le priveam, de parcă ar fi conținut concluzia unei propoziții încăpățânate, expresia apoteotică, refugiul drastic din tot ce scrisesem vreodată, care până la urmă m-ar fi condus la cartea pe care dintotdeauna îmi dorisem s-o scriu fără să izbutesc niciodată. Acele sertare presupuneau o logică singulară adânc săditǎ, o matriță a conștiinței, care nu putea fi exprimată altfel decât prin numărul și poziționarea lor precisă. Sau poate exagerez?

Scaunul meu rabatabil era puțin răsucit, așteptându-mă să revin și să-l întorc iarăși pentru a-i da atenție. Într-o asemenea seară aș fi putut să stau o jumătate de noapte ca să lucrez, să scriu și să mă uit pe geam la culorile întunecate ale râului Hudson, câtă vreme mai aveam energie și mintea limpede. Nu era nimeni care să mă cheme la culcare, nimeni care să-mi pretindă ca ritmurile vieții mele să funcționeze în duet, nimeni pentru care să fac compromisuri. Dacă m-ar fi sunat aproape oricine altcineva, după ce aș fi pus receptorul în furcă, m-aș fi întors la biroul lângă care, pe parcursul celor două decenii și jumătate, mă transformasem fizic, poziția corpului meu formându-se în anii când mă aplecasem deasupra lui și mă mulasem după el.

Preț de o clipă m-am gândit să spun că îl dădusem cuiva sau că îl aruncasem la gunoi. Sau pur și simplu să-i zic persoanei de la telefon că se înșela: nu avusesem niciodată biroul tatălui ei. Speranța ei era firavă, îmi oferise chiar ea șansa de a scăpa – *Încă îl mai aveți?* Ar fi fost dezamăgită, dar eu nu i-aș fi luat nimic, adică nimic din ce fusese vreodată al ei. Și aș fi putut continua să scriu la birou încă douăzeci și cinci sau treizeci de ani, oricât de mult timp mintea mi-ar fi rămas ageră și entuziasmul nu mi-ar fi pierit.

În schimb, fără a mă opri să mă gândesc la repercusiuni, i-am spus că da, era la mine. Mai târziu m-am gândit la asta și m-am

întrebat de ce am pronunțat atât de repede acele cuvinte care mi-au dat aproape instantaneu viața peste cap. Și, deși răspunsul evident este că am vrut să fac un lucru bun și corect, domnule judecător, știam că nu ăsta a fost motivul pentru care le-am rostit. M-am purtat mult mai urât cu oameni pe care îi iubeam nespus în numele muncii mele, iar persoana care îmi adresa o rugăminte acum era o necunoscută. Nu, am acceptat din același motiv pe care l-aș fi folosit într-o povestire: pentru că mi s-a părut inevitabil să spun da.

Mi-ar plăcea să fie al meu, a spus ea. Bineînțeles, am răspuns eu și, fără a-mi acorda vreun răgaz să mă răzgândesc, am întrebat-o când ar vrea să vină după el. Mai stau în New York doar o săptămână, a spus ea. E bine sâmbătă? Așa mi-ar mai rămâne cinci zile să stau la birou, am făcut eu socoteala. Bine, am zis, deși nu ar fi putut exista o discrepanță mai mare între tonul degajat al vocii mele și tulburarea care mă cuprinsese pe când vorbeam. Mai am și alte piese de mobilier care i-au aparținut tatălui tău. Poți să le iei pe toate.

Înainte de-a încheia convorbirea, am întrebat-o cum o cheamă. Leah, a spus. Leah Varsky? Nu, a spus ea, Weisz. Și apoi, cu o voce plată, mi-a explicat că mama ei, care era din Israel, locuise în Santiago la începutul anilor '70. Avusese o scurtă aventură cu Daniel în preajma loviturii de stat și, curând după aceea, plecase din țară. Când mama ei a aflat că era însărcinată, îi scrisese lui Daniel. N-a primit niciodată vreo veste de la el, deja fusese arestat.

Când, în tăcerea care a urmat, a devenit evident că epuizaserăm toate micile subiecte suportabile de conversație și ne mai rămăseseră doar cele prea incomode pentru a fi dezbătute la telefon, eu am zis că da, am păstrat biroul multă vreme. Mereu mă gândisem că într-o bună zi o să vină cineva după el, deși bineînțeles că aș fi încercat să-l dau înapoi mai devreme dacă aș fi știut.

După ce s-a încheiat convorbirea, m-am dus la bucătărie să-mi iau un pahar cu apă. Când m-am întors în cameră – o sufragerie pe care o folosesc pe post de bibliotecă pentru că n-am nevoie

de sufragerie –, m-am dus şi m-am aşezat la birou, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Dar bineînţeles că se întâmplase ceva, iar când m-am uitat la ecranul calculatorului, la propoziţia pe care o abandonasem când sunase telefonul, mi-am dat seama că nu mai puteam lucra în seara aia.

M-am ridicat în picioare şi m-am dus la fotoliul în care citeam de obicei. Am luat cartea de pe măsuţa de alături, dar am descoperit că, într-un mod neobişnuit pentru mine, gândurile îmi zburau în altă parte. M-am uitat la biroul din cealaltă parte a camerei, aşa cum îl privisem în nenumărate nopţi când mă aflasem în impas, dar nu mă simţisem pregătită să renunţ. Nu, eu n-am idei mistice despre a scrie, domnule judecător, munca mea este o meserie ca oricare alta. Întotdeauna am crezut că forţa literaturii zace în cât de mult îţi doreşti s-o creezi. De aceea n-am dat niciodată crezare ideii că scriitorul are nevoie de vreun ritual deosebit pentru a scrie. Dacă era cazul, aş fi putut scrie aproape oriunde, într-o mânăstire la fel de uşor ca într-o cafenea aglomerată, sau cel puţin aşa răspundeam cu obstinaţie întotdeauna la întrebarea dacă scriu cu stiloul sau la computer, dimineaţa sau seara, singură sau înconjurată de oameni, într-o şa ca Goethe, stând în picioare ca Hemingway, întinsă ca Twain şi aşa mai departe, de parcă ar fi existat un secret care să deschidă cu o pocnitură încuietoarea seifului care adăposteşte romanul deja complet scris şi gata de a fi publicat şi care teoretic pluteşte în fiecare dintre noi. Nu, ceea ce mă tulbura era că pierdeam condiţiile familiare în care munceam; vorbea doar sentimentalismul din mine, nimic altceva.

Era o piedică. O melancolie înconjura întreaga afacere, o melancolie care debutase cu povestea lui Daniel Varsky, dar acum îmi aparţinea mie. Însă nu era o problemă de nerezolvat. Mâine-dimineaţă, am decis eu, o să mă duc şi o să cumpăr un birou nou-nouţ.

Trecuse de miezul nopţii când am adormit şi, ca întotdeauna când mă duceam la culcare într-un moment dificil, somnul meu a fost zbuciumat, iar visele intense şi vii. Dar dimineaţă, deşi aveam

senzația că participasem la o adevărată epopee, mi-am amintit doar un fragment – un bărbat care stătea în picioare lângă clădirea unde locuiam, degerând sub vântul înghețat care sufla prin canalul Hudson dinspre Canada, venind chiar din Cercul Arctic, și care, pe când treceam pe lângă el, m-a rugat să trag de o sfoară roșie ce-i ieșea din gură. I-am făcut pe plac, constrânsă de nevoia de a face acte caritabile, și am tras de sfoara care nu se mai termina și care s-a încolăcit într-un morman lângă picioarele mele. Când brațele mi-au obosit, bărbatul s-a răstit la mine să trag în continuare și, după un timp comprimat, așa cum doar în vise se poate întâmpla, el și cu mine am căpătat convingerea că un lucru de o importanță capitală se afla la capătul acelei sfori. Sau poate că doar eu îmi permiteam luxul să cred sau să nu cred, în timp ce pentru el era o chestiune de viață și de moarte.

Nici a doua zi și nici în următoarea nu m-am dus să caut un alt birou. Când m-am așezat să lucrez, nu numai că n-am izbutit să ating nivelul necesar de concentrare, dar, când m-am uitat peste paginile pe care deja le scrisesem, mi s-au părut doar niște cuvinte superficiale și lipsite de viață și de autenticitate, fără nici o motivație interioară semnificativă. Ce sperasem să fie un truc ingenios și sofisticat, pe care-l găsim în literatura de cea mai bună calitate, acum mi se părea doar un truc ordinar, care nu făcea decât să distragă atenția de la superficialitate și nu dezvăluia profunzimile zguduitoare care zac sub suprafața tuturor lucrurilor. Ce crezusem că era o proză simplă și pură, solidă, odată dezbrăcată de toate ornamentele țipătoare, era de fapt o masă ternă și inutilă, lipsită de tensiune sau energie, fără a fi în contrast cu nimic, fără a se îndrepta nicăieri, fără a striga nimic. Deși de ceva vreme mă luptam cu mecanismul din spatele cărții și nu eram în stare să-mi dau seama cum se îmbină piesele lui, tot timpul crezusem că acolo era ceva, un design pe care, dacă l-aș fi putut desprinde și separa de restul, s-ar fi dovedit că are toată delicatețea și ireductibilitatea ideii pe care un roman, scris doar într-un singur fel, trebuie s-o exprime. Dar acum îmi dădeam seama că mă înșelasem.

Am plecat de acasă şi m-am dus să mă plimb prin Riverside Park şi pe Broadway ca să-mi limpezesc mintea. M-am oprit la Zabar ca să cumpăr ceva pentru cină, l-am salutat pe bărbatul de la raionul de brânză, care era acolo încă de pe vremea când îmi vizitam bunica, mi-am croit drum printre bătrânele gârbovite, care se dădeau cu foarte multă pudră şi care împingeau de colo-colo câte un cărucior cu un borcan de murături în el, am stat la coadă în spatele unei femei care încuviința involuntar tot timpul din cap – da, da, da, da –, da-ul exuberant al fetei care fusese odinioară, chiar şi când ar fi vrut să spună nu, nu, gata, îmi ajunge, nu.

Dar, când m-am întors acasă, totul era exact la fel. Următoarea zi a fost şi mai grea. Părerea mea despre ce scrisesem în ultimul an sau mai mult a început să capte o soliditate greţoasă. În zilele care au urmat n-am reuşit decât să pun în cutii manuscrisul şi însemnările şi să golesc sertarele biroului. Acolo erau scrisori vechi, bucăți de hârtie pe care scrisesem lucruri care acum deveniseră de neînțeles, tot felul de nimicuri împrăştiate, rămăşiţe ale unor obiecte pe care le aruncasem de mult la gunoi, diverse transformatoare electrice, foi de hârtie pe care era tipărită adresa unde locuisem cu fostul meu soţ, S. – o mulţime de lucruri, cele mai multe inutile, şi, sub ele, nişte carneţele vechi, cărţile poştale ale lui Daniel. În partea din spate a unui sertar am găsit o carte îngălbenită, de care Daniel probabil că uitase cu mulţi ani în urmă, o antologie de povestiri scrise de cineva pe nume Lotte Berg, pe care autoarea îi dăduse o dedicaţie în 1970. Am umplut o pungă mare cu lucrurile pe care voiam să le arunc la gunoi. Am pus restul într-o cutie, mai puţin cărţile poştale şi cartea. Pe acestea le-am pus, fără să le citesc, într-un plic din hârtie groasă. Am golit toate sertarele, unele foarte mici, aşa cum am mai spus, şi altele de mărime medie, pe toate în afară de cel cu încuietoarea mică din alamă. Când şedeai la birou, încuietoarea era chiar deasupra genunchiului drept. Sertarul fusese dintotdeauna încuiat şi, deşi am căutat-o de multe ori, n-am găsit cheia. Odată, într-un acces de curiozitate sau poate de plictiseală, am încercat să sparg încuietoarea cu o şurubelniță, dar n-am reuşit decât să-mi zgârii

degetele. Deseori îmi doream ca alt sertar să fi fost încuiat, căci cel din dreapta sus era cel mai la îndemână şi, ori de câte ori mă apucam să caut ceva într-unul dintre sertare, mai întâi întindeam instinctiv mâna către el, şi atunci mă cuprindea o nefericire trecătoare, un soi de senzaţie de abandon, despre care ştiam că n-are nimic de-a face cu sertarul, dar care zăcea cumva în mine. Dintr-un motiv sau altul, întotdeauna am presupus că sertarul conţinea scrisorile fetei din poezia pe care mi-o citise odată Daniel Varsky, sau ale cuiva ca ea.

În sâmbăta următoare la prânz, Leah Weisz a sunat la uşa mea. Când am deschis uşa şi am văzut silueta care stătea acolo, mi s-a tăiat răsuflarea: deşi trecuseră douăzeci şi şapte de ani, era Daniel Varsky, exact la fel cum mi-l aminteam că stătuse în faţa mea, în acea după-amiază de iarnă, când sunasem la uşa lui şi el îmi deschisese, doar că acum totul era pe dos, ca într-o oglindă, sau inversat, de parcă timpul se oprise brusc şi pe urmă se năpustise înapoi, anulând tot ce se întâmplase până atunci. La fel de zveltă, acelaşi nas şi, în pofida lui, aceeaşi delicateţe latentă. Acum copia asta a lui Daniel Varsky a întins o mână spre mine. Era rece când i-am strâns-o, în ciuda căldurii de afară. Purta un sacou albastru din catifea, ros la coate, şi o eşarfă roşie din bumbac la gât, cu capetele aruncate peste umeri, sugerând îndrăzneala unei studente apăsate de povara primei întâlniri cu Kierkegaard sau Sartre, luptându-se cu vântul pentru a traversa o piaţetă. Părea să aibă doar optsprezece sau nouăsprezece ani, dar, când am făcut calculul, mi-am dat seama că Leah probabil avea douăzeci şi patru sau douăzeci şi cinci de ani, aproape exact vârsta pe care o aveam eu şi Daniel când ne-am cunoscut. Şi, spre deosebire de o studentă, felul cum părul îi intra în ochi şi chiar ochii ei, întunecaţi, aproape negri, mi se părea că prevestesc ceva rău.

Dar înăuntru mi-am dat seama că nu era tatăl ei. Printre altele, era mai scundă, mai îndesată, aproape poznaşă. Avea părul castaniu cu reflexe roşietice, nu negru, ca al lui Daniel. Sub luminile din holul meu, trăsăturile lui Daniel erau estompate, aşa încât probabil că, dacă aş fi trecut pe lângă Leah pe stradă, n-aş fi observat nimic familiar la ea.

A văzut imediat biroul şi a mers alene până la el. S-a oprit în faţa mobilei mătăhăloase, cu o prezenţă mai vie pentru ea decât ar fi putut fi vreodată tatăl ei, îmi închipui, şi-a dus mâna la frunte şi s-a aşezat pe scaun. Preţ de o clipă am crezut că o să plângă. Însă ea şi-a pus mâinile pe tăblie, le-a plimbat pe deasupra, apoi s-a apucat să umble prin sertare. Mi-am înăbuşit enervarea provocată de o asemenea intruziune şi de cele care au urmat, căci ea nu s-a mulţumit să se uite într-un singur sertar, ci a deschis vreo două sau trei, până când a constatat cu satisfacţie că sunt toate goale. Preţ de o clipă mi-a venit să plâng.

Din politeţe şi pentru a o împiedica să mai inspecteze mobila, i-am oferit un ceai. S-a ridicat în picioare şi s-a răsucit pentru a arunca o privire prin cameră. Stai singură? m-a întrebat. Tonul vocii sau expresia de pe chipul ei, uitându-se la maldărele instabile de cărţi de lângă fotoliul meu pătat şi ceştile murdare care se adunaseră pe pervazul ferestrei, mi-au amintit de mila cu care mă priveau uneori prietenii, când veneau să mă vadă în lunile dinaintea întâlnirii cu tatăl ei, când locuiam singură în apartamentul golit de lucrurile lui R. Da, am spus. Ce vrei să pun în ceai? N-ai fost căsătorită? m-a întrebat ea şi, poate pentru că am fost uimită de grosolănia ei, i-am răspuns, fără să mă gândesc, că nu. Nici eu nu vreau, a spus ea. Nu? am întrebat. De ce nu? Uită-te la tine, a zis ea. Eşti liberă să pleci când vrei, îţi duci viaţa cum ai chef. Şi-a dat părul după urechi şi a mai aruncat o privire prin cameră, de parcă tot apartamentul sau chiar întreaga-mi viaţă era pe cale de a trece în proprietatea ei, nu doar un birou.

Îmi era imposibil, cel puţin deocamdată, s-o rog să-mi spună tot ce voiam să aflu despre circumstanţele în care Daniel fusese arestat, în ce închisoare fusese dus şi dacă se ştia ceva despre locul unde murise şi în ce fel. În schimb, în următoarea jumătate de oră am aflat că Leah locuise în New York doi ani şi că studiase pianul la Juilliard, până când într-o zi şi-a dat seama că nu mai vrea să cânte la instrumentul uriaş, de care fusese legată cu lanţuri încă de pe vremea când avea cinci ani, şi că se dusese acasă, în Ierusalim, câteva săptămâni mai târziu. Locuise acolo tot anul trecut, încercând să-şi dea seama ce să facă în continuare. Se

întorsese la New York doar pentru a lua câteva dintre lucrurile pe care le lăsase prietenilor şi plănuia să le expedieze pe toate, inclusiv biroul, la Ierusalim.

Poate că au mai fost unele detalii care mi-au scăpat, pentru că, în timp ce ea vorbea, m-am trezit că mă străduiesc să accept ideea că eram pe punctul de a da unicul obiect semnificativ din viaţa mea de scriitoare, singura întruchipare fizică a ceea ce altfel ar fi fost imponderabil şi intangibil, acestei vagaboande care poate că avea să se aşeze din când în când la el, de parcă ar fi fost un altar patern. Şi totuşi, domnule judecător, ce-aş fi putut să fac? Plănuia să se întoarcă în ziua următoare cu un camion care să ducă mobila direct la un container pentru transport, în Newark. Pentru că n-aş fi putut suporta să văd cum îmi e luat, i-am spus că n-o să fiu acasă, dar că o să mă asigur că Vlad, administratorul român morocănos, o să fie acolo pentru a-i deschide uşa apartamentului.

A doua zi dis-de-dimineaţă am lăsat plicul din hârtie groasă, cafenie, cu cărţile poştale ale lui Daniel, pe biroul gol şi m-am dus cu maşina până în Norfolk, Connecticut, unde S. şi cu mine închiriaserăm o casă pentru vreo nouă sau zece veri şi unde nu mai fusesem de când ne despărţiserăm. Abia după ce am parcat lângă bibliotecă pentru a coborî din maşină să-mi dezmorţesc picioarele şi văzând oraşul cel verde, mi-am dat seama că n-aveam nici un motiv pentru care să mă aflu acolo şi, mai mult, că îmi doream cu disperare să nu mă întâlnesc cu nimeni care mă cunoştea. M-am urcat din nou în maşină şi în următoarele patru sau cinci ore am condus pe unde am văzut cu ochii, de-a lungul drumurilor de ţară prin New Marlborough până în Great Barrington, spre Lenox, urmând itinerariile pe care S. şi cu mine le parcurseserăm de o sută de ori înainte de a ne dezmetici şi de a ne da seama că mariajul nostru se dusese de râpă.

Pe când conduceam maşina, m-am trezit că mă gândesc la cum, după patru sau cinci ani de căsătorie, S. şi cu mine fuseserăm invitaţi la cină în casa unui dansator german, care pe atunci locuia la New York. Pe vremea aia S. lucra la un teatru care acum se închisese, unde dansatorul interpreta un număr solo. Apartamentul

era mic şi plin cu obiectele neobişnuite ale dansatorului, lucruri pe care le găsise pe stradă sau în timpul deselor sale călătorii, ori pe care le primise cadou, toate aranjate frumos în spaţiu, cu simţul proporţiilor şi graţia care îl făceau să te încânte atât de mult când dansa pe scenă. De fapt, era ciudat şi aproape frustrant să-l vezi pe dansator în haine obişnuite şi cu papuci cafenii, mişcându-se atât de concret prin apartament, fără a arăta aproape nici o urmă din imensul talent fizic care zăcea în el, şi m-am trezit că îmi doresc nespus ca această faţadă pragmatică să crape puţin, doar pentru un salt sau o piruetă, o izbucnire a energiei lui autentice. Şi totuşi, după ce m-am obişnuit cu asta şi m-am lăsat absorbită de micile lui colecţii, am căpătat senzaţia euforică, de plutire, pe care o am uneori când pătrund în sfera vieţii altcuiva, când preţ de o clipă mi se pare foarte posibil să-mi schimb obiceiurile banale şi să trăiesc *aşa*, o senzaţie care se dizolvă întotdeauna până a doua zi dimineaţă, când mă trezesc printre formele familiare şi de neclintit ale vieţii mele. La un moment dat m-am ridicat de la masă ca să mă duc până la baie, iar în hol am trecut pe lângă uşa deschisă a camerei unde dormea dansatorul. Era austeră, doar cu un pat, un scaun din lemn şi un mic altar cu lumânări într-un colţ. Mai era o fereastră mare, prin care se vedea partea sudică a Manhattanului atârnând suspendată în întuneric. Ceilalţi pereţi erau albi, cu excepţia unui tablou prins în piuneze, o pictură vie din ale cărei nenumărate tuşe strălucitoare şi înfocate se întrezăreau uneori chipuri, ca dintr-o mlaştină, unele dintre ele având şi câte o pălărie deasupra. Chipurile din partea de sus a tabloului erau cu fundul în sus, de parcă pictorul ar fi răsucit foaia sau ar fi înconjurat-o în genunchi în timp ce o picta, pentru a ajunge mai uşor la locul dorit. Era o operă bizară, nu semăna cu nici unul dintre celelalte obiecte din colecţia dansatorului, iar eu am studiat-o un minut sau două înainte de a mă duce la baie.

Focul din camera de zi s-a stins, noaptea a continuat. La sfârşit, pe când ne îmbrăcam de plecare, m-am trezit că-l întreb pe dansator cine pictase tabloul. Mi-a răspuns că-l pictase cel mai

bun prieten al lui din copilărie, pe vremea când avea nouă ani. Prietenul meu și sora lui mai mare, a zis el, deși cred că ea a făcut cea mai mare parte a lui. După aceea mi l-au dat mie. Dansatorul m-a ajutat să-mi îmbrac pardesiul. Știi, tabloul are o poveste tristă, a adăugat el după o clipă, ca o reflecție târzie.

Într-o după-amiază, mama le-a pus copiilor somnifere în ceai. Băiatul avea nouă ani, iar sora lui unsprezece. După ce au adormit, i-a cărat până la mașină și i-a dus în pădure. Deja se întunecase. A turnat benzină peste mașină și a aprins un chibrit. Toți trei au murit arși. E ciudat, a zis dansatorul, dar eu mereu am fost invidios pe felul cum mergeau lucrurile în familia prietenului meu. În anul ăla și-au ținut bradul de Crăciun până în aprilie. Se uscase și acele îi cădeau, dar de multe ori am bătut-o pe mama la cap să ținem bradul de Crăciun la fel de mult timp cât îl țineau cei din familia Jörn.

În tăcerea care a urmat după această povestire, istorisită așa, foarte sincer și direct, dansatorul a zâmbit. Poate pentru că aveam pardesiul pe mine sau poate pentru că în apartament era cald, am început să mă simt amețită și încinsă. Erau multe lucruri despre care aș fi vrut să-l întreb legate de copii și de relația lui de prietenie cu ei, dar mi-era teamă să nu leșin, așa încât, după ce alt musafir a făcut o glumă despre cât de morbid s-a terminat seara, i-am mulțumit dansatorului pentru cină și ne-am luat rămas-bun. Pe când coboram cu liftul, m-am străduit să-mi revin, dar S., care fredona încetișor, n-a părut să observe.

Pe atunci, S. și cu mine ne gândeam să facem un copil. Încă de la început amândoi ne imaginaserăm că o să facem unul. Dar mereu apăreau lucruri pe care credeam că trebuie să le rezolvăm mai întâi în viața noastră, împreună sau separat, iar timpul pur și simplu trecea fără ca noi să luăm o decizie, ori să ne întrebăm mai serios cum am fi putut să fim mai mult decât ne străduiam deja să fim. Și, deși când eram mai tânără credeam că vreau un copil, n-am fost surprinsă când m-am trezit că am treizeci și cinci de ani, apoi patruzeci, fără să am unul. Poate că pare nehotărâre, domnule judecător, și presupun că parțial așa a și fost,

dar mai era şi altceva, un sentiment pe care l-am avut dintotdeauna, în pofida dovezilor din ce în ce mai puternice că nu era aşa, cum că aveam – şi că întotdeauna o să am – mai mult timp. Anii au trecut, chipul mi s-a schimbat în oglindă, corpul nu mai era ce fusese odată, dar mi s-a părut greu de crezut că posibilitatea de a avea un copil al meu o să dispară fără acordul meu explicit.

În noaptea aia, în taxiul care ne ducea acasă, am continuat să mă gândesc la acea mamă şi la copiii ei. Roţile maşinii învârtindu-se uşor peste acele de pin de pe solul pădurii, motorul oprit într-o poiană, chipurile palide ale celor doi mici pictori adormiţi pe bancheta din spate, mizeria de sub unghiile lor. Cum a putut să facă aşa ceva? l-am întrebat eu cu voce tare pe S. Nu era exact întrebarea pe care voiam să i-o pun, dar atunci n-am putut mai mult decât atât. A luat-o razna, a spus el laconic, de parcă asta explica totul.

Puţin după aceea am scris o povestire despre prietenul din copilărie al dansatorului, care a murit în somn în maşina mamei lui, în pădurea din Germania. N-am schimbat nici un detaliu, doar că mi-am imaginat şi mai multe. Casa în care copiii trăiau, mireasma optimistă a serilor de primăvară strecurându-se prin ferestre, copacii din grădină, pe care îi plantaseră chiar ei, toate au răsărit cu uşurinţă în mintea mea. Cum cântau copiii împreună cântecele învăţate de la mama lor, cum ea le citea din Biblie, cum îşi ţineau colecţia de ouă de păsări pe pervaz şi cum băiatul se ducea în patul fetei în nopţile când era furtună. Povestirea a fost acceptată de o revistă de prestigiu. Nu l-am sunat pe dansator înainte de a o publica şi nici nu i-am trimis o copie a povestirii. El o trăise, iar eu o folosisem, înfrumuseţând-o după cum mă tăiase capul. Dintr-o anumită perspectivă, asta e munca pe care o fac, domnule judecător. Când am primit revista, preţ de o clipă m-am întrebat dacă dansatorul avea s-o vadă şi cum s-ar fi simţit atunci. Dar nu m-am gândit prea mult la asta, ci m-am delectat cu mândria că povestirea mea fusese tipărită cu fonturile selecte ale revistei respective. O vreme după aceea nu m-am mai văzut cu dansatorul şi nici nu m-am gândit la ce i-aş fi spus dacă ne-am fi văzut. Mai mult, după ce povestirea a fost

publicată, nu m-am mai gândit la mama şi copiii care au ars de vii în maşină, de parcă, scriind despre ei, i-aş fi făcut să dispară.

Am continuat să scriu. Am scris încă un roman la biroul lui Daniel Varsky, apoi încă unul, mai mult despre tatăl meu, care murise cu un an în urmă. Era un roman pe care n-aş fi putut să-l scriu pe vremea când trăia. Dacă ar fi fost în stare să-l citească, n-am aproape nici o îndoială că s-ar fi simţit trădat. Spre sfârşitul vieţii lui şi-a pierdut controlul corpului şi a fost părăsit de orice urmă de demnitate, un lucru de care a fost dureros de conştient până în ultimele lui zile de viaţă. În roman am istorisit aceste umilinţe în detaliu, chiar şi cea pe care o trăise când defecase în pantaloni, iar eu a trebuit să-l şterg, un incident care i s-a părut atât de jenant, încât multe zile după aceea n-a putut să mă privească în ochi şi pe care, se înţelege de la sine, m-ar fi implorat, dacă ar fi avut curajul să vorbească despre el, să nu-l povestesc nimănui. Dar eu nu m-am oprit la aceste scene intime şi dureroase, scene despre care, dacă ar fi putut să-şi înăbuşe temporar senzaţia de ruşine, ar fi putut recunoaşte că spuneau mai puţine despre el şi mai multe despre condiţia universală a îmbătrânirii şi a confruntării cu moartea – nu m-am oprit aici, ci am considerat boala şi suferinţa lui, cu toate amănuntele lor picante, şi în final chiar şi moartea lui, ca o oportunitate să scriu despre viaţa sa şi mai ales despre eşecurile lui ca om şi ca părinte, eşecuri ale căror detalii precise şi abundente nu puteau fi atribuite decât lui şi numai lui. Am înşirat defectele lui şi suspiciunile mele, întâmplările dramatice ale copilăriei pe care am trăit-o alături de el, prost ascunse (mai ales prin exagerare) de-a lungul paginilor cărţii. Am descris fără îndurare relele pe care le făcuse în opinia mea şi pentru care mai târziu îl iertasem. Şi totuşi, chiar dacă, până la urmă, totul fusese pentru a câştiga o preţioasă compasiune, chiar dacă în ultimele cuvinte ale cărţii răsunau iubirea triumfătoare şi suferinţa pierderii lui, în săptămânile şi lunile care i-au precedat publicarea, mă copleşea din când în când o senzaţie de greaţă care îşi revărsa în mine bezna, înainte de a-mi trece. În interviurile de promovare pe care le-am dat, am insistat pe faptul că romanul era o operă de ficţiune şi mi-am exprimat frustrarea

pe care mi-o provocau atât jurnaliştii, cât şi cititorii care persistau în a considera romanele ca autobiografii ale autorilor, de parcă n-ar fi existat nici o imaginaţie a lor, de parcă munca scriitorului nu putea fi decât un reportaj, nu o născocire sălbatică. Am militat pentru libertatea scriitorilor – să creeze, să modifice şi să adauge, să omită şi să înflorească, să atribuie înţelesuri, să proiecteze, să interpreteze, să emoţioneze, să aleagă o viaţă şi să facă experimente şi aşa mai departe – şi l-am citat pe Henry James, care vorbea despre „imensa creştere" a acelei libertăţi, o „revelaţie", aşa cum o numeşte el, pe care oricine care a încercat realmente vreodată să scrie ceva nu poate să n-o recunoască. Da, prin romanul despre tatăl meu, care dacă nu zbura, atunci măcar migra de pe rafturile librăriilor din întreaga ţară, am sărbătorit libertatea singulară a scriitorului, eliberarea de responsabilitatea faţă de oricine şi orice în afară de propriile-i instincte şi închipuiri. Poate că n-am spus direct, dar cu siguranţă am sugerat că scriitorul slujeşte o instanţă mai înaltă, cea căreia doar în artă şi religie i se spune vocaţie, şi nu poate să se preocupe prea mult de sentimentele celor de la care împrumută vieţile.

Da, credeam – şi poate mai cred – că scriitorul nu trebuie să fie constrâns de posibilele consecinţe ale muncii lui. N-are nici o obligaţie să respecte realitatea sau să fie corect. Nu e contabil. Nici nu i se pretinde să fie atât de ridicol şi de uşor influenţabil ca un barometru moral. În munca lui, scriitorul nu e supus nici unei reguli. Dar în propria-i viaţă, domnule judecător, nu e liber.

La câteva luni după ce a fost publicat romanul despre tatăl meu, mă plimbam prin oraş şi am trecut pe lângă o librărie din apropiere de Washington Square Park. Din obişnuinţă mi-am încetinit paşii când am ajuns în faţa vitrinei, ca să văd dacă romanul meu era expus acolo. În clipa aia l-am zărit pe dansator înăuntru, lângă casa de marcat, el m-a văzut şi privirile ni s-au intersectat. Preţ de o clipă m-am gândit să trec mai departe şi nu mi-am amintit exact de ce mă simţeam aşa de tulburată. Dar imediat n-am mai putut să fac asta, dansatorul a ridicat o mână în chip de salut şi am fost nevoită să-l aştept până şi-a luat restul şi apoi a venit la mine.

Purta o haină frumoasă din stofă de lână şi o eşarfă de mătase în jurul gâtului. Sub razele soarelui mi-am dat seama că era mai bătrân decât credeam. Nu mult mai bătrân, dar destul cât să nu mai poată fi considerat tânăr. L-am întrebat ce mai face, iar el mi-a povestit despre un prieten de-al lui care, la fel ca mulţii alţii pe vremea aceea, murise de SIDA. Mi-a spus că se despărţise recent de un iubit cu care avusese o relaţie lungă, un bărbat pe care nu-l cunoştea când ne văzuserăm ultima oară şi apoi despre un spectacol care urma să aibă loc şi a cărui coregrafie o făcuse. Deşi trecuseră cinci sau şase ani, S. şi cu mine încă mai eram căsătoriţi şi locuiam în acelaşi apartament din West Side. Aparent nu se schimbase mai nimic, aşa încât, când mi-a venit rândul să-i spun noutăţi despre mine, i-am zis că totul era în regulă şi că eu încă mai scriam. Dansatorul a încuviinţat din cap. Poate că a şi zâmbit din toată inima, un lucru care mă face, ori de câte ori mă lovesc de el, din cauza timidităţii mele fără leac, să mă simt puţin tulburată şi stânjenită, fiindcă ştiu că niciodată n-aş putea să fiu atât de degajată, deschisă sau coerentă. Ştiu, a zis el. Citesc tot ce scrii. Zău? am făcut eu, surprinsă şi brusc agitată. Dar el a zâmbit din nou, iar mie mi s-a părut că pericolul trecuse şi că n-o să pomenească nimic despre povestirea aia.

Am mers o vreme împreună spre Union Square, cât de mult s-a putut înainte ca fiecare să trebuiască s-o ia în altă direcţie. Pe când ne luam rămas-bun, dansatorul s-a aplecat şi a luat o scamă de pe gulerul pardesiului meu. A fost un moment de tandreţe, aproape intim. Ştii, l-am luat de pe perete, a spus el cu o voce moale. Ce? am făcut eu. După ce am citit povestirea ta, am luat tabloul de pe perete. Mi-am dat seama că nu mai suport să mă uit la el. Zău? am făcut eu dezarmată. De ce? La început m-am întrebat şi eu asta, a spus el. L-am luat cu mine în toate apartamentele unde am stat, în toate oraşele, vreme de aproape douăzeci de ani. Dar după un timp am înţeles cu ce anume m-a lămurit povestirea ta. Cu ce? am vrut eu să-l întreb, dar n-am putut. Apoi, dansatorul care, deşi îmbătrânise puţin, încă mai era mlădios şi plin de graţie, a întins o mână şi m-a bătut uşurel cu două degete pe obraz, s-a întors şi a plecat.

Pe drumul spre casă, gestul dansatorului mai întâi m-a uimit, apoi m-a enervat. La un nivel superficial se putea confunda uşor cu tandreţea, dar, cu cât mă gândeam mai mult la asta, cu atât mai plin de condescendenţă mi se părea, ba chiar umilitor. În mintea mea, zâmbetul dansatorului şi-a pierdut din ce în ce mai mult din sinceritate şi a început să mi se pară că îşi regizase gestul cu mulţi ani în urmă şi îl tot cizelase aşteptând să se întâlnească cu mine. Dar oare îl meritam? Nu spusese el povestirea pe un ton jovial, nu numai mie, ci şi tuturor oaspeţilor lui din acea seară? Dacă aş fi descoperit-o pe furiş – citindu-i jurnalul sau scrisorile, lucru imposibil pentru că nu-l cunoşteam aşa de bine –, ar fi fost altceva. Sau dacă mi-ar fi povestit-o între patru ochi, copleşit de emoţii încă dureroase. Dar nu fusese aşa. Mi-o oferise cu acelaşi zâmbet vesel cu care ne servise tuturor un pahar cu grappa după cină.

Întâmplător am trecut pe lângă un loc de joacă. Deşi începea să se însereze, locul împrejmuit cu un mic gard fremăta de jocul însoţit de ţipete piţigăiate al copiilor. Unul dintre nenumăratele apartamente în care am locuit de-a lungul anilor fusese situat peste drum de un loc de joacă şi întotdeauna remarcasem că în ultima jumătate de oră înainte de amurg, vocile copiilor deveneau din ce în ce mai zgomotoase. Nu mi-am putut da seama niciodată dacă acest lucru se întâmpla pentru că oraşul era cu un decibel mai liniştit sub lumina din ce în ce mai slabă sau pentru că realmente copiii ţipau mai tare, ştiind că în curând erau nevoiţi să plece acasă. Anumite propoziţii sau hohote de râs se distingeau de celelalte, depăşindu-le în volum, şi uneori, auzindu-le, mă ridicam în picioare de la birou pentru a mă uita la copiii de jos. Însă acum nu m-am oprit să-i privesc. Fiind preocupată de întâlnirea mea cu dansatorul, aproape că nici nu-i remarcasem, până când a răsunat un ţipăt plin de durere şi groază, un ţipăt de copil în suferinţă, care m-a sfârtecat pe dinăuntru, de parcă mi s-ar fi adresat doar mie. M-am oprit imediat şi m-am întors, convinsă fiind că o să văd un copil rănit, care căzuse de la mare înălţime. Dar n-am văzut nimic, doar copii care fugeau de colo-colo şi se jucau între ei, nu mi-am dat seama de unde venise ţipătul. Inima îmi bubuia în piept, adrenalina îmi curgea prin vene,

întreaga mea ființă era gata să fugă și să-l salveze pe copilul care scosese acel țipăt îngrozitor. Dar copiii continuau să se joace, impasibili. Am cercetat cu privirea clădirile din jur, gândindu-mă că poate țipătul se auzise printr-o fereastră deschisă, deși, fiind luna noiembrie, era frig și căldura fusese pornită în case. O vreme am rămas agățată cu mâinile de gard.

Când am ajuns acasă, S. nu venise încă. Mi-am pus *Cvartetul de coarde în la minor* al lui Beethoven, o piesă care îmi plăcea de când un iubit din facultate mi-o pusese în camera lui din cămin. Încă îmi amintesc protuberanțele de-a lungul coloanei lui vertebrale, când se aplecase să așeze cu grijă pe placă acul pick-upului. A treia mișcare este unul dintre cele mai emoționante fragmente muzicale care s-au compus vreodată și niciodată nu mi s-a întâmplat s-o ascult fără a mă simți de parcă numai eu am fost ridicată pe umerii unei creaturi uriașe, care hoinărește prin peisajul pârjolit al tuturor trăirilor omului. La fel cum se întâmplă cu toate operele muzicale care mă impresionează profund, n-o ascult niciodată când sunt și alții de față, așa cum nu împrumut niciodată nimănui o carte care mi-a plăcut mult. Mi-e jenă să recunosc lucrurile astea, fiindcă știu că exprimă un mare defect sau egoismul meu, și sunt conștientă de faptul că se împotrivesc instinctelor celor mai mulți, care vor să-și împărtășească pasiunile pentru a stârni în ceilalți pasiuni similare și că, dacă eu n-aș fi fost beneficiara acestui entuziasm, nici n-aș fi cunoscut multe dintre cărțile și piesele muzicale pe care le iubesc atât de mult, printre care la loc de frunte se află a treia mișcare din *Opus 132*, care m-a susținut într-o noapte de primăvară în 1967. Dar niciodată nu m-am simțit mai bine, ci plăcerea mi s-a diminuat când am poftit pe altcineva să mi se alăture, o fractură a intimității în care mă regăseam alături de operă, o intruziune în spațiul meu privat. E și mai rău când cineva ia cartea care abia m-a încântat pe mine și începe să răsfoiască cu nonșalanță primele pagini. Chiar și să citesc în prezența altcuiva mie mi se pare nefiresc și presupun că niciodată nu m-am obișnuit cu asta, nici măcar după mulți ani de căsătorie. Dar pe atunci S. fusese angajat pe postul de manager responsabil cu vânzările de bilete în Lincoln Center și era nevoit

să muncească mai multe ore pe zi, iar uneori pleca pentru zile întregi în delegații la Berlin, Londra sau Tōkyō. Când rămâneam singură, alunecam într-un soi de nemișcare, ajungeam într-un loc aidoma mlaștinii pe care o desenaseră cândva acei copii, unde chipurile se confundă cu peisajul și totul amuțește, ca imediat să-ți vină o idee, o pace și o tihnă pe care nu le-am simțit decât în singurătate. Întotdeauna mă deranja când S. intra până la urmă pe ușă. Dar de-a lungul timpului a ajuns să înțeleagă și să accepte asta și s-a obișnuit să se ducă într-o altă cameră decât cea în care mă aflam eu – în bucătărie dacă eu eram în camera de zi, în camera de zi dacă eu eram în dormitor – și să-și găsească acolo ceva de făcut, să-și golească buzunarele vreme de câteva minute sau să-și pună monedele din diverse țări în mici recipiente negre, în care se țin filmele fotografice, și abia mai târziu, treptat-treptat, să mi se alăture, iar acest mic gest făcea ca întotdeauna resentimentele să mi se preschimbe în recunoștință.

Când mișcarea s-a terminat, am oprit casetofonul fără a mai asculta restul cvartetului și m-am dus în bucătărie să fac o supă. Tocmai tăiam legumele când cuțitul mi-a alunecat și s-a înfipt adânc în degetul meu mare, iar în clipa când am țipat, am auzit un țipăt geamăn, care aparținea unui copil. Părea să vină din cealaltă parte a peretelui, din apartamentul vecin. Am fost copleșită de un sentiment de regret, atât de intens, încât am simțit un soi de durere fizică în burtă și am fost nevoită să mă așez pe un scaun. Recunosc că am plâns în hohote până când sângele din deget a început să-mi picure pe bluză. După ce mi-am venit în fire și mi-am înfășurat tăietura într-un prosop de hârtie, m-am dus să bat la ușa vecinei mele, o bătrână căreia îi spuneam doamna Becker, care locuia singură. I-am auzit pașii poticniți cum se târăsc până la ușă, iar apoi, după ce i-am spus cine sunt, a desfăcut răbdătoare toate zăvoarele de la ușă. M-a privit mijindu-și ochii pe sub ochelarii negri enormi, ochelari care o făceau să arate ca un animăluț dintr-o vizuină. Da, dragă, intră, mă bucur să te văd. M-a izbit un miros de mâncare antică, ani și ani de miresme culinare care îmbibaseră covoarele și tapițeria, mii de oale cu supă care îi permiseseră să-și ducă traiul de azi pe mâine. Adineauri

mi s-a părut că aud un țipăt venind de aici. Un țipăt? m-a întrebat doamna Becker. Un țipăt ca de copil, am spus eu, încercând să privesc în spatele ei, spre cotloanele întunecate ale apartamentului ticsit cu mobilă ale cărei picioare aveau formă de gheară și care n-avea să fie scoasă de acolo decât cu greu, după moartea ei. Uneori mă uit la televizor, dar nu, nu cred că era pornit, eu stăteam aici, răsfoind o carte. Poate că a venit de jos. Sunt bine, draga mea, mulțumesc de întrebare.

N-am spus nimănui ce am auzit, nici măcar doamnei doctor Lichtman, psihoterapeuta la care m-am dus mulți ani de zile. Și o vreme după aceea n-am mai auzit acel țipăt de copil. Dar țipetele n-au dispărut. Uneori le auzeam brusc cum se înalță din mine în timp ce scriam, făcându-mă să-mi pierd șirul gândurilor sau să mă simt tulburată. Am început să descopăr în ele o undă de ironie, o nuanță pe care n-o auzisem prima oară. Alteori auzeam un țipăt când mă trezeam din somn, când încă nu mă dezmeticisem bine, dar începeam să devin lucidă, iar în acele dimineți mă trezeam cu senzația că ceva mi se încolăcește în jurul gâtului. O greutate ascunsă părea să se atașeze atunci obiectelor simple, o ceașcă de ceai, o clanță, un pahar, la început aproape imperceptibilă, dar cu timpul căpătam impresia că fiecare mișcare necesita un efort din ce în ce mai mare din partea mea și, după ce terminam cu lucrurile astea și ajungeam la birou, simțeam că o parte a mea pusă la păstrare deja se consumase sau se prelinsese din mine. Pauzele dintre cuvinte deveneau mai lungi când, preț de o clipă, impulsul de a fi transpuse în cuvinte se poticnea, și pata neagră a indiferenței se împrăștia în locul lor. Presupun că, în viața mea de scriitoare, cel mai mult cu asta m-am luptat, cu un soi de entropie a îngrijorării sau a slăbirii voinței, atât de consistentă, încât de fapt aproape că nu-i mai acordam nici o atenție – un impuls să cedez curentului submarin al lipsei de cuvinte. Dar acum rămâneam deseori suspendată în aceste momente, ele deveneau din ce în ce mai lungi și mai late, iar mie uneori mi se părea imposibil să văd celălalt mal. Iar când în sfârșit ajungeam acolo, când un cuvânt venea până la urmă spre mine, aidoma unei bărci de salvare, apoi încă unul și încă unul, le întâmpinam cu o ușoară neîncredere, o

suspiciune care a prins rădăcini şi care nu se limitează doar la munca mea. E imposibil să n-ai încredere în ce scrii fără să trezeşti o neîncredere şi mai profundă în propria-ţi persoană.

Cam tot pe atunci, o plantă pe care o ţineam în casă de mulţi ani, un ficus mare care a crescut fericit alături de noi, în colţul cel mai însorit al apartamentului nostru, s-a îmbolnăvit brusc, iar frunzele au început să-i cadă. Le-am adunat într-o pungă şi le-am dus la un magazin de grădinărit ca să întreb cum să-l tratez, dar nimeni n-a izbutit să-mi spună ce are. Am devenit obsedată să-l salvez şi i-am explicat de nenumărate ori lui S. diversele metode prin care încercam să-l vindec. Dar nimic n-a reuşit să-i alunge boala şi, până la urmă, ficusul a murit. Am fost nevoită să-l arunc în stradă şi, o zi întreagă, până când l-a luat de acolo maşina de gunoi, l-am putut vedea de la fereastra apartamentului meu, chel şi bolnav. Chiar şi după ce l-au luat gunoierii, eu am continuat să răsfoiesc cărţi despre îngrijirea plantelor de apartament, să studiez pozele cu păduchi ţestoşi, tăciune şi mălură, până când într-o noapte S. a venit în spatele meu, a închis cartea, şi-a pus mâinile pe umerii mei şi m-a strâns ferm, privindu-mă fix în ochi, de parcă tocmai îmi unsese tălpile cu clei şi ar fi trebuit să mă ţintuiască pe loc şi să mă apese pe podea până când se uscau.

Acesta a fost sfârşitul ficusului, dar nu şi al zbuciumului meu. Nu, s-ar putea spune că a fost doar începutul. Într-o după-amiază eram singură acasă. S. era la serviciu, iar eu tocmai mă întorsesem de la o expoziţie de pictură a lui R.B. Kitaj[1]. Mi-am pregătit masa de prânz şi, când m-am aşezat să mănânc, am auzit râsetul ascuţit al unui copil. Sunetul, apropierea lui şi încă ceva, ceva sumbru şi tulburător ce se ascundea în spatele acelei mici serii ascendente de note, m-au făcut să-mi scap sandviciul din mână şi să sar atât de brusc de pe scaun, încât l-am dărâmat. Am fugit până în camera de zi şi apoi în dormitor. Nu ştiu ce mă aşteptam să găsesc acolo. Ambele erau pustii. Dar fereastra de lângă patul nostru era deschisă şi, când m-am aplecat peste

1 Ronald Brooks Kitaj (1932-2007), artist american, care şi-a petrecut cea mai mare parte a vieţii în Marea Britanie.

pervaz, am văzut un băiat care n-avea mai mult de şase sau şapte ani cum dispărea singur după colţul intersecţiei, târând după el un mic cărucior verde.

Acum îmi amintesc că, în acea primăvară, canapeaua lui Daniel Varsky a început să putrezească. Într-o după-amiază am uitat să închid fereastra înainte să plec de acasă şi s-a pornit o furtună care a udat canapeaua. Câteva zile mai târziu a început să emane un miros oribil, un miros de mucegai, dar şi altceva, un miros de puroi, de parcă ploaia ar fi eliberat o hidoşenie ascunsă în străfundurile ei. Administratorul a luat-o de acolo, strâmbându-se din cauza duhorii, canapeaua pe care Daniel Varsky şi cu mine ne sărutaserăm odată, cu atâţia ani în urmă, iar apoi a zăcut abandonată în stradă până când gunoierii au venit s-o ia.

Câteva nopţi mai târziu m-am trezit brusc dintr-un vis cavernos, care se petrecuse într-o veche sală de bal. Preţ de o clipă nu mi-am dat seama prea bine unde mă aflu, iar când m-am răsucit, l-am văzut pe S. care dormea lângă mine. O secundă m-am simţit în siguranţă, dar, când m-am uitat cu mai multă atenţie la el, am văzut că, în loc de piele umană, părea să fie înfăşurat într-o piele dură, cenuşie, asemănătoare celei a unui rinocer. Am văzut-o atât de clar, încât chiar şi acum îmi pot aminti exact cum arăta acea piele solzoasă, cenuşie. Nici nu mai dormeam, dar nici nu mă trezisem, şi m-am speriat. Am vrut să-l ating ca să mă conving că ceea ce văzusem era real, dar mi-a fost teamă că o să trezesc bestia care stătea întinsă lângă mine. Aşa că am închis ochii şi până la urmă am adormit din nou, iar frica de pielea lui S. s-a preschimbat într-un vis în care găseam cadavrul tatălui meu eşuat pe malul unei ape, aidoma unei balene moarte, doar că, în loc să fie o balenă, era un rinocer în putrefacţie, şi, pentru a-l muta, am fost nevoită să înfig adânc harponul, aşa încât să nu iasă din el şi să-i pot târî corpul după mine. Dar, oricât de puternic înfigeam harponul în coastele rinocerului, tot nu izbuteam să-l înfig destul de adânc. Până la urmă cadavrul în putrefacţie a ajuns pe trotuarul din faţa blocului meu, unde fuseseră puşi şi ficusul bolnav, şi canapeaua putrezită, dar deja se transformase din nou, iar când am privit într-acolo de la fereastra apartamentului meu, aflat la etajul al cincilea,

mi-am dat seama că nu era de fapt un rinocer, ci corpul în putrefacție al poetului mort Daniel Varsky. În ziua următoare, când am trecut pe lângă administrator în holul blocului, am avut impresia că l-am auzit spunând: Tu profiți de moarte. M-am oprit și m-am răsucit pe călcâie. Ce ai spus? am întrebat eu. M-a privit calm, iar mie mi s-a părut că văd o undă de ironie în colțurile buzelor lui. O să repare acoperișul pe zece, a zis el. Mult zgomot, a adăugat el și a trântit ușa liftului de serviciu.

Munca mea a continuat să meargă prost. Scriam mai încet ca niciodată și criticam întruna ce scrisesem deja, neizbutind să scap de sentimentul că tot ceea ce scrisesem până atunci fusese aiurea, nechibzuit, un soi de greșeală enormă. Am căpătat impresia că, în loc de a expune partea ascunsă a lucrurilor, așa cum dintotdeauna crezusem că fac, se întâmpla probabil exact pe dos, că mă ascunsesem în spatele lucrurilor despre care scriam, folosindu-mă de ele pentru a masca o lipsă secretă, un defect pe care toată viața îl ascunsesem cu ajutorul scrisului față de alții, chiar și față de mine. Ce fel de defect? Presupun că l-aș putea numi un defect al spiritului. Al puterii, vitalității sau compasiunii și, de aceea, venea la pachet cu un defect al efectului. Atâta timp cât continuam să scriu, exista și această iluzie. Faptul că nu remarcasem efectul nu însemna că el nu se găsea acolo. Îmi impusesem să răspund la întrebarea pe care o primeam uneori de la jurnaliști: Credeți că o carte poate schimba viața oamenilor? (care de fapt înseamnă: Chiar credeți că sunteți în stare să scrieți o carte care să însemne ceva pentru noi?), cu un mic exercițiu impenetrabil de gândire, în care îl rugam pe interlocutor să-și imagineze ce fel de om ar fi fost dacă toată literatura pe care o citise în viața lui i-ar fi fost cumva îndepărtată din minte, din minte și suflet, iar în vreme ce jurnalistul își contempla iarna nucleară, eu mă relaxam cu un zâmbet trufaș pe față, evitând din nou adevărul.

Da, un defect al efectului, care venea dintr-un defect al spiritului. Așa îl pot descrie cel mai bine, domnule judecător. Și, deși fusesem în stare să-l ascund mulți ani de zile, apărându-mă de apariția unei anumite anemii în viața mea, cu pretextul unui nivel mai profund al existenței în munca mea, brusc m-am trezit că n-o mai pot face.

N-am discutat despre asta cu S. De fapt, n-am adus vorba despre asta nici în faţa doamnei doctor Lichtman, la care m-am dus regulat cât timp am fost căsătorită. Mă bătea gândul s-o fac, dar, de fiecare dată când ajungeam la cabinetul ei, tăcerea se pogora peste mine, iar defectul ascuns sub sutele de mii de cuvinte şi milioanele de mici gesturi rămânea acolo, în siguranţă, încă o săptămână. Pentru că, dacă aş fi recunoscut problema, dacă aş fi spus-o cu voce tare, atunci aş fi desprins stânca pe care se spijinea totul, declanşând o stare de urgenţă şi, după aceea, luni interminabile, poate chiar ani de ceea ce dr. Lichtman numea „munca noastră", dar care de fapt era doar un proces de excavaţie chinuitoare în mine, cu un set de instrumente tocite, pe când ea stătea într-un fotoliu tapiţat cu piele ponosită, ţinându-şi picioarele pe un taburet, notându-şi din când în când câte ceva pe un blocnotes pe care-l ţinea într-un echilibru precar pe genunchi, în clipele când eu mă luptam din răsputeri să ies afară din groapă, cu faţa înnegrită şi mâinile zgâriate, agăţându-mă de câte o pietricică de autocunoaştere.

Aşa că n-am făcut decât să trăiesc la fel ca înainte, deşi nu chiar la fel, pentru că acum mă simţeam ruşinată şi dezgustată de mine însămi. În prezenţa altora – mai ales a lui S., de care bineînţeles că eram cea mai apropiată – sentimentele acestea erau cele mai intense, iar dacă eram singură, puteam să uit puţin de ele sau măcar să le ignor. Noaptea în pat mă refugiam în cel mai îndepărtat colţ, iar uneori, când S. şi cu mine treceam unul pe lângă celălalt pe hol, nu eram în stare să-l privesc în ochi nici dacă mă forţam, iar când îmi striga numele din altă cameră, trebuia să pun o mare presiune asupra mea ca să reuşesc să-i răspund. Când m-a întrebat ce am, eu am ridicat din umeri şi i-am răspuns că e ceva legat de munca mea, dar, fiindcă n-a insistat să-i spun, lăsându-mă în pace ca de obicei, aşa cum îl învăţasem eu să facă pentru a-mi da un spaţiu din ce în ce mai mare, în sinea mea m-am înfuriat pe el, dezamăgită că n-a observat cât de disperate erau circumstanţele în care mă aflam şi cât de groaznic mă simţeam, furioasă pe el şi poate chiar şi dezgustată. Da, dezgustată, domnule judecător, nu păstrasem doar pentru mine dezgustul,

căci el nu remarcase în toți anii aceștia că trăia lângă o persoană a cărei muncă de o viață era duplicitară. A început să mă enerveze totul la el. Felul în care fluiera în baie și își mișca buzele când citea ziarul, felul în care distrugea orice moment frumos când îi observa frumusețea. Când nu eram nervoasă pe el, eram furioasă pe mine, furioasă și plină de vinovăție că-i provocam atât de multă suferință omului ăstuia, la care fericirea sau măcar bucuria veneau cu ușurință, care avea talentul de a-i face pe necunoscuți să se simtă în largul lor atrăgându-i de partea lui, așa încât se dădeau peste cap să-i facă servicii, dar al cărui călcâi al lui Ahile era slaba judecată, dovada fiind că se legase de bunăvoie de mine, o persoană care mereu se prăbușea prin stratul de gheață, care avea un efect opus asupra celorlalți, căci îi făcea să se zbârlească imediat, de parcă ar fi simțit că o să le tragă un șut în țurloaie.

Pe urmă, într-o noapte, a venit acasă târziu. Afară ploua, iar el era ud fleașcă, cu părul lipit de pielea capului. A venit în bucătărie, încă îmbrăcat cu paltonul din care se scurgea apa și cu pantofii plini de noroiul din parc. Eu citeam ziarul, așa cum fac întotdeauna seara, iar el s-a oprit în picioare, lângă mine, împrăștiind stropi de ploaie pe hârtia din fața mea. Avea o expresie oribilă pe față și la început am crezut c-a pățit ceva îngrozitor, un accident aproape fatal, sau că a văzut cum a murit cineva pe șinele metroului. A întrebat: Îți amintești de planta aia? Nu mi-am dat seama despre ce vorbea, așa ud fleașcă, cu ochii scăpărători. Ficusul? am întrebat eu. Da, a zis el, ficusul. Ai avut mai multă grijă de planta aia decât de mine în toți anii ăștia, a spus el. Am fost uluită. A fornăit și și-a șters apa de pe față. Nici nu-mi amintesc când m-ai întrebat ultima oară ce cred despre ceva, despre orice lucru mai important, de fapt. Instinctiv m-am întins spre el, dar s-a ferit. Ești prinsă într-o lume doar a ta, Nadia, în lucrurile care se întâmplă acolo, și ai încuiat toate ușile. Uneori mă uit la tine când dormi. Mă scol din somn, te privesc și mă simt mai aproape de tine așa, vulnerabilă, decât atunci când ești trează. Când ești trează parcă ești o persoană cu ochii închiși, care se uită la un film ce rulează pe interiorul pleoapelor ei. Nu mai pot să ajung la tine. A fost o vreme când puteam, dar

nu şi acum, şi de multă vreme nu mai pot. Şi nu cred că ţie îţi pasă nici cât negru sub unghie dacă ajungi la mine sau nu. Cu tine mă simt mai singur decât mă simt cu oricine altcineva, chiar dacă nu fac decât să mă plimb singur pe stradă. Îţi poţi închipui cum mă simt?

O vreme a continuat să vorbească, pe când eu şedeam şi-l ascultam în tăcere, pentru că ştiam că are dreptate şi, ca doi oameni care s-au iubit odată, oricât de fragil, care au încercat să-şi clădească o viaţă împreună, oricât de fragilă, care au trăit unul lângă altul şi au văzut cum încetul cu încetul se formează ridurile la colţul ochilor celuilalt şi au zărit cum o picătură cenuşie, parcă scursă dintr-un urcior, se prelinge pe pielea celuilalt şi se întinde uniform peste tot, ascultându-i tusea, strănuturile celuilalt şi micile bâiguieli, ca doi oameni care odată au avut o idee comună şi treptat-treptat au îngăduit ca ea să fie înlocuită de două idei separate, mai puţin ambiţioase şi optimiste, am discutat cea mai mare parte a nopţii, toată ziua următoare şi apoi şi noaptea. Mi-aş dori să spun patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi, dar de fapt ne-a luat doar trei. Unul din noi îl iubise pe celălalt mai deplin, îl urmărise pe celălalt mai îndeaproape, unul din noi ascultase, iar celălalt nu, şi unul din noi se agăţase cu ambiţie de acea unică idee mult mai mult timp decât ar fi fost rezonabil, pe când celălalt, trecând pe lângă un coş de gunoi într-o seară, o aruncase cu nonşalanţă în el.

În timpul discuţiei a apărut şi s-a developat o poză a mea, care a reacţionat la suferinţa lui S. la fel cum o fotografie Polaroid reacţionează la căldură, o poză a mea, pe care am pus-o pe perete lângă fotografia cu care trăiam deja de luni de zile – cea a cuiva care folosea durerea altora în scopuri personale, care, atunci când alţii sufereau, mureau de foame sau erau torturaţi, se ascundea departe, în bârlogul ei, şi se mândrea cu simţul observaţiei şi sensibilitatea ei specială la simetria îngropată înăuntrul lucrurilor, cineva care nu avusese nevoie de nici un ajutor pentru a se convinge că proiectul ei trufaş avea un scop măreţ, dar care de fapt era irelevant şi fără sens, ba mai rău, o impostoare care ascundea o sărăcie a spiritului în spatele unui munte de cuvinte. Da, lângă

fotografia cea drăguță am agățat acum încă una: o poză a unei femei atât de egoiste și egocentrice, încât nu prea luase în seamă cum se simțise soțul ei când ea nu-i dăruise nici măcar o frântură din iubirea și atenția pe care le investea imaginându-și viețile emoționale ale oamenilor pe care îi schița pe hârtie, populându-le lumile interioare, făcând eforturi să le potrivească lumina pe chipuri, dându-le în lături o șuviță pe păr de pe ochi. Prea ocupată cu toate astea, nedorindu-mi să fiu deranjată, n-am catadicsit să mă gândesc la cum s-ar fi putut simți S., de pildă când intra pe ușa apartamentului nostru și își găsea soția mută, cu spatele la el și umerii aplecați pentru a-și apăra mica împărăție, cum se simțea el când își scotea pantofii, își tria corespondența, își aranja monedele în micile lor recipiente, întrebându-se cât de glacial o să reacționez când până la urmă încerca să se apropie de mine pe podul cel șubred. Nu-mi luasem aproape nici un moment de răgaz ca să mă gândesc vreun pic la el.

După ce am stat de vorbă trei nopți, așa cum nu se mai întâmplase de mulți ani, am ajuns la inevitabilul sfârșit. Încetul cu încetul, aidoma unui mare balon umplut cu aer cald, care coboară în derivă și aterizează zgâlțâindu-se în iarbă, căsnicia noastră de zece ani s-a dezumflat. Dar ne-a luat ceva vreme să ne despărțim. Apartamentul trebuia vândut, cărțile împărțite, însă, de fapt, domnule judecător, nu-i nevoie să intrăm în detalii, ar lua prea mult timp și am impresia că nu trebuie s-o lungesc prea mult, așa că n-o să vorbesc despre suferința a doi oameni care își disecă viețile centimetru cu centimetru, brusca vulnerabilitate a condiției umane, mâhnirea, regretele, furia, vinovăția și scârba față de tine însuți, teama și singurătatea sufocantă, dar și ușurarea care nu se poate compara cu nimic, pot să zic doar că, atunci când totul s-a terminat, m-am trezit iarăși singură, într-un apartament nou, înconjurată de lucrurile care-mi aparțineau mie și de ceea ce mai rămăsese din mobila lui Daniel Varsky, care venise după mine aidoma unei mari haite de câini.

Presupun că restul vi-l puteți imagina, domnule judecător. Probabil că în munca dumneavoastră vă confruntați tot timpul cu așa ceva, cu felul în care oamenii continuă să repete mereu și mereu

aceeaşi poveste a lor, cu tot cu greşelile vechi. S-ar zice că cineva ca mine, cu destulă perspicacitate psihologică încât să dezvăluie probabil scheletul delicat care organizează comportamentul celorlalţi, ar fi în stare să înveţe din lecţiile dureroase de autocunoaştere şi să se corecteze puţin, să găsească o cale de a ieşi din jocul circular exasperant în care ne mâncăm la nesfârşit propriile cozi. Nu-i aşa, domnule judecător? Lunile s-au scurs şi, nu după mult timp, am întors acele poze cu mine cu faţa la perete şi m-am lăsat absorbită de o nouă carte pe care am scris-o.

Când m-am întors din Norfolk era deja întuneric. Am parcat maşina, apoi m-am plimbat încoace şi-ncolo pe Broadway, născocind diferite treburi de făcut, pentru a ajunge cât mai târziu cu putinţă acasă, unde m-aş fi confruntat cu absenţa biroului. Când până la urmă am intrat pe uşă, am găsit un mesaj pe măsuţa din hol. Mulţumesc, scria în el, cu litere surprinzător de mici. Sper să ne mai întâlnim cândva. Şi apoi, sub semnătura ei, Leah îşi pusese adresa de pe strada Ha'Oren din Ierusalim.

Am stat în apartament doar cincisprezece sau douăzeci de minute – destul timp cât să observ golul care se căsca în locul biroului, să-mi fac un sandvici şi, foarte hotărâtă, să mă duc şi să aduc cutia care conţinea mai multe fragmente îndelung studiate ale noii mele cărţi –, când am suferit primul atac de panică. M-a pocnit instantaneu, fără nici un avertisment. Am început să mă zbat ca să respir. Totul părea că mă împresoară, de parcă aş fi căzut într-o groapă îngustă. Pulsul mi-a crescut atât de mult, încât m-am întrebat dacă n-o să fac un infarct. Anxietatea era copleşitoare – mă simţeam de parcă aş fi fost abandonată pe un mal întunecat, în timp ce totul şi toţi cei pe care i-am cunoscut vreodată în viaţa mea plecaseră cu un vapor mare şi plin de lumini. Mi-am dus o mână la piept şi am început să vorbesc singură ca să mă liniştesc, am traversat fosta cameră de zi, care acum era şi fostă cameră de lucru, dar, doar când m-am răsucit spre televizor şi am văzut chipul crainicului, am început să mă simt mai bine, deşi mâinile au continuat să-mi tremure încă vreo zece minute.

În săptămâna care a urmat am suferit atacuri de panică similare aproape zilnic, uneori chiar şi de două ori pe zi. La simptomele iniţiale s-au adăugat o durere îngrozitoare de stomac, greaţă intensă şi mai multe feluri de groază ascunsă în cele mai mici lucruri pe care mi le-aş fi putut imagina vreodată. Deşi la început atacurile erau declanşate de gânduri sau amintiri legate de munca mea, foarte repede ele s-au răspândit în toate direcţiile, ameninţând să molipsească totul. Numai ideea de a pleca din apartament şi de a încerca să duc la bun sfârşit o sarcină minoră şi neînsemnată, idee la care pe vremea când o duceam bine nici nu m-aş fi gândit, mă umplea de groază. Stăteam tremurând în faţa uşii, încercând să mă imaginez cum ies pe ea şi ajung în partea cealaltă. Douăzeci de minute mai târziu încă mai stăteam acolo fără a fi reuşit să fac nimic altceva decât să transpir din cap până-n picioare.

Nu înţelegeam nimic din ce se întâmplă. Jumătate din viaţa mea scrisesem şi publicasem cam câte o carte la patru ani. Trecusem printr-o mulţime de dificultăţi emoţionale legate de profesia mea, mă poticnisem şi căzusem de nenumărate ori. Criza care debutase cu dansatorul şi ţipătul de copil fusese cea mai rea, dar mai fuseseră şi altele în trecut. Uneori câte o depresie, rezultatul preţului pe care îl plăteam în urma luptei cu mine însămi ca să scriu, în ciuda faptului că-mi pierdeam încrederea şi speranţa, mă scotea din funcţiune. Mi se întâmpla des între două cărţi, când, obişnuită fiind ca munca să mă reflecte pe mine însămi, trebuia să mă descurc uitându-mă doar la un vid opac. Dar, indiferent cât de rău ar fi fost, capacitatea mea de a scrie, oricât de poticnit sau de prost, nu mă părăsise niciodată. Întotdeauna simţeam cum apare războinicul din mine şi deveneam capabilă să învinge cu surle şi trâmbiţe. Să preschimb vidul într-un lucru pe care reuşeam să-l împing cu perseverenţă, până când îl duceam cu greu pe partea cealaltă, încă împotrivindu-mi-se. Dar acum – acum era ceva total diferit. Trecuse de toate resorturile de apărare, parcursese neobservată coridoarele raţiunii, aidoma unui supervirus care a devenit rezistent la orice şi, de îndată ce îşi înfipsese rădăcinile în miezul meu cel mai profund, îşi iţise şi capul oribil.

La cinci zile după ce au început atacurile de panică, am sunat-o pe dr. Lichtman. După ce am divorțat, nu m-am mai dus la ea, căci, încetul cu încetul, am renunțat la ideea de a mă mai înhăma la o renovare drastică a fundației personalității mele, pentru a izbuti să mă adaptez mai bine vieții sociale. Am acceptat consecințele tendințelor mele naturale și, ușurată, mi-am lăsat deprinderile să alunece înapoi pe făgașul lor dezlânat. De atunci încoace ne-am mai văzut doar din când în când, dacă nu izbuteam să găsesc ieșirea dintr-o stare în care fusesem multă vreme. Pentru că biroul ei se afla în apropierea casei mele, mai des ne întâlneam întâmplător pe stradă și, ca doi oameni care fuseseră la un moment dat apropiați, dar nu mai erau, ne salutam, ne încetineam mersul cu intenția de a ne opri, însă ne continuam până la urmă drumul.

A fost necesar un efort supraomenesc să ajung de la apartamentul meu la cabinetul ei, situat la nouă cvartale depărtare. La intervale regulate am fost nevoită să mă opresc și să mă țin de vreun stâlp sau de vreo balustradă ca să capăt un sentiment al continuității. Când m-am așezat în sala de așteptare a doamnei doctor Lichtman, care era plină cu cărți vechi și expresive, subsuorile bluzei mele erau ude de transpirație, iar când ușa s-a deschis și ea a apărut, cu razele furișându-i-se prin părul auriu, pieptănat cu grijă, pe care vreme de douăzeci de ani și l-a tapat în vârful capului, o coafură pe care n-am mai văzut-o decât la ea, de parcă fusese nevoită să ascundă în pripă un obiect și îl pusese acolo, dedesubt, am fost pe punctul să-i sar în brațe. Înfășurată în canapeaua familiară, cu tapițerie din lână gri, înconjurată încă o dată de obiectele la care mă uitasem atât de des în trecut și care acum îmi păreau puncte de hotar pe harta psihicului meu, am descris ce se întâmplase în ultimele două săptămâni. Pe parcursul acelei ședințe duble (căci izbutise să-mi rezerve o oră și jumătate), un sentiment de calm a început să mă cuprindă încetul cu încetul, după atâtea zile de anxietate. Și chiar când vorbeam despre faptul că nu putusem să fac nimic din cauza panicii, povestindu-i experiența mea de a mă simți în ghearele unui monstru care parcă apăruse din senin și mă transformase într-o persoană

pe care n-o recunoşteam, la un alt nivel al minţii mele, cel eliberat de motivul pentru care venisem să o văd, în mintea mea a început să se întrezărească o idee care era absurdă, domnule judecător, dar îmi oferea o cale de scăpare. Viaţa pe care mi-o alesesem, o viaţă în care de obicei alţii lipseau, fără doar şi poate că lipsită de legăturile care-i ţin pe cei mai mulţi laolaltă, avea o noimă doar când scriam genul de operă pentru a cărei concepere mă şi izolasem. N-ar fi corect să spun că această viaţă fusese grea pentru mine. O parte din mine migra în mod firesc departe de luptă, preferând semnificaţia deliberată a ficţiunii realităţii absente, preferând o libertate amorfă muncii perseverente de a-mi îmbina gândurile cu logica şi fluxul celuilalt. Ori de câte ori încercasem într-un mod mai susţinut să o fac, mai întâi în relaţii, apoi în căsnicia mea cu S., eşuasem. Privind înapoi, poate că singurul motiv pentru care fusesem uneori fericită cu R. era că el fusese la fel de absent ca şi mine, ba chiar şi mai mult. Am fost doi oameni încuiaţi în costumele noastre antigravitaţionale, care întâmplător orbitau în jurul aceleiaşi mobile vechi a mamei lui. Iar apoi el s-a îndepărtat de mine, evadând printr-o portiţă din apartamentul nostru într-o parte a cosmosului unde nu se putea ajunge. După aceea a urmat o serie de relaţii sortite pieirii, apoi căsnicia mea, iar de îndată ce S. şi cu mine ne-am despărţit, mi-am promis mie însămi că n-o să mai încerc niciodată aşa ceva. În cei cinci sau şase ani care au trecut de atunci, am avut doar nişte relaţii scurte, iar când acei bărbaţi au încercat să obţină mai mult de la mine, am refuzat şi, la scurt timp după aceea, o terminam cu ei şi mă întorceam la viaţa mea solitară.

Şi cum e cu ea, domnule judecător? Cum e cu viaţa mea? Vedeţi dumneavoastră, m-am gândit... Trebuie să faci sacrificii. Am ales libertatea după-amiezilor lungi şi lejere, în care nu se întâmplă nimic, doar o infimă schimbare de dispoziţie, parcă exprimată în punct şi virgulă. Da, asta era munca pentru mine, un exerciţiu iresponsabil de libertate pură. Iar dacă neglijam sau ignoram celelalte lucruri, asta se întâmpla fiindcă îmi imaginam că ceilalţi conspirau să-mi smulgă acea libertate, să intervină şi s-o preschimbe cu forţa într-un compromis. Primele cuvinte care-mi

ieşeau dimineaţa pe gură şi pe care i le adresam lui S. însemnau deja primele constrângeri, o politeţe falsă. Deprinderile se formează. În primul rând bunătatea, receptivitatea, exprimarea răbdătoare a interesului. Dar mai trebuie să încerci să fii amuzant şi să distrezi. E o muncă obositoare, în sensul că e foarte obositor când încerci să menţii deodată trei sau patru minciuni. Doar pentru a le repeta mâine şi apoi poimâine. Auzi un sunet şi îţi dai seama că adevărul se răsuceşte în mormânt. Imaginaţia moare încetul cu încetul, prin sufocare. Încerci să înalţi ziduri, să-ţi delimitezi un locşor pe care să-l consideri altfel, cu o altă climă şi cu alte reguli. Dar deprinderile se preling înăuntru oricum, aidoma apei otrăvite din pânza freatică, şi tot ce încercai să clădeşti acolo se blochează şi se destramă. Încerc să spun că, după părerea mea, nu poţi să ai şi una, şi alta. Aşa că am făcut un sacrificiu şi m-am desprins de asta.

Ideea care a început să prindă contur în acea primă şedinţă cu dr. Lichtman mi-a rămas în minte, aşa încât, după ce m-am dus la ea de zece sau de unsprezece ori în tot atâtea zile, şi, ajutată de Xanax, după ce am izbutit să-mi diminuez panica de coşmar până când a devenit doar o ameninţare suportabilă, am anunţat-o că m-am hotărât ca peste o săptămână să plec într-o excursie. Bineînţeles că ea a fost surprinsă şi m-a întrebat unde mă duc. Prin minte mi-au trecut mai multe răspunsuri posibile. Locuri în care de-a lungul anilor am primit invitaţii care poate mai erau valabile. Roma. Berlin. Istanbul. Dar până la urmă am spus ce avusesem tot timpul de gând să zic. Ierusalim. Ea a ridicat din sprâncene. Nu mă duc să cer înapoi biroul, dacă la asta vă gândiţi, am spus eu. Atunci de ce? a întrebat ea, cu razele de lumină care intrau pe fereastră răsucindu-i-se prin păr, cu şuviţa umflată deasupra capului ei, aproape transparentă – aproape, nu complet, aşa încât secretul unei vieţi bune, oricât de puţin probabil ar fi fost, s-ar fi putut încă ascunde acolo. Dar şedinţa se terminase, iar eu am fost scutită de a-i da un răspuns. Lângă uşă ne-am strâns mâinile, un gest care întotdeauna mi se păruse ciudat de nefiresc, de parcă, dacă toate organele tale ar fi fost înşirate pe masă, iar timpul pe care-l puteai petrece în sala de operaţie era

pe terminate, chirurgul ar fi fost nevoit să le împacheteze pe fiecare în parte în folie de plastic, şi apoi le-ar fi pus la loc şi ţi-ar fi cusut în grabă tăietura. În vinerea următoare, după ce i-am dat instrucţiuni lui Vlad despre cum să se ocupe de apartament în lipsa mea, am înghiţit un Xanax ca să pot trece prin controalele de securitate şi încă unul când avionul decola de pe pistă, am luat zborul de noapte pentru Ben Gurion.

Adevărata bunătate

Nu sunt de acord cu planul tău, ţi-am spus. De ce? m-ai întrebat tu cu ochi mici şi furioşi. Ce-o să scrii? am întrebat eu. Mi-ai spus o poveste întortocheată despre patru, şase sau poate opt oameni care stau cu toţii întinşi în nişte camere, conectându-se printr-un sistem de electrozi şi sârme la un rechin alb. Toată noaptea rechinul pluteşte într-un acvariu luminat, visând visele acelor oameni. Nu, nu visele, coşmarurile, lucrurile prea greu de suportat. Aşa că ei dorm, iar prin acele sârme, lucrurile înspăimântătoare ies din ei şi-l inundă pe măreţul peşte cu pielea plină de cicatrice şi care poate suporta atâta nenorocire acumulată. După ce ai terminat, am tăcut destul de mult timp înainte de a spune ceva. Cine sunt oamenii ăştia? am întrebat eu. Oameni, ai spus tu. Am mâncat un pumn de nuci, privindu-ţi chipul. Nici nu ştiu cu ce să încep, de la care problemă cu povestioara ta, ţi-am zis. Probleme? ai întrebat tu, cu o voce piţigăiată şi răguşită. În fântânile ochilor tăi, mama ta a văzut suferinţa unui copil crescut de către un tiran, dar până la urmă faptul că nu ai devenit scriitor n-a avut nimic de-a face cu mine.

Şi ce? De unde să încep? După toate astea, după milioanele de cuvinte, conversaţii nesfârşite, vorbărie interminabilă, telefoane, explicaţii, insistenţe, sublinieri, clarificări şi evazivitate, iar apoi tăcerea atâtor ani – de unde?

E aproape dimineaţă. De unde stau eu aşezat la masa din bucătărie, pot să văd poarta din faţă, pe unde din clipă în clipă tu te

poți întoarce din hoinărelile tale nocturne. O să te văd cum apari în fulgarinul tău vechi, albastru, cel pe care l-ai scos din dulapul tău, cum te apleci să tragi zăvorul ruginit și apoi intri în casă. O să deschizi ușa, o să-ți dai jos adidașii uzi, cu dâre de noroi pe margini și fire de iarbă lipite de tălpi, iar pe urmă o să vii în bucătărie și o să mă găsești așteptându-te.

Când tu și Uri erați mici, mama ta trăia cu teama că o să moară și o să vă lase singuri. Singuri cu mine, am subliniat eu. Se uita de trei-patru ori înainte să traverseze strada. De fiecare dată când ajungea teafără acasă, se simțea un pic triumfătoare în fața morții. Vă lua pe tine și pe fratele tău în brațe, dar întotdeauna tu te agățai de ea mai mult timp, îngropându-ți năsucul care veșnic îți curgea în gâtul ei, de parcă ai fi simțit ce miză existase. Odată ea m-a trezit în toiul nopții. Asta se întâmpla la puțină vreme după războiul din Suez, în care eu am luptat, așa cum am luptat și în '48, la fel ca toată lumea care putea să țină în mână o pușcă sau să arunce o grenadă. Vreau să plecăm, a zis ea. Ce spui? am întrebat eu. N-o să-i trimit la război, a spus ea. Eve, am zis eu, e târziu. Nu, a spus ea, ridicându-se în capul oaselor, n-o să permit asta. De ce-ți faci griji? am întrebat eu, sunt mici. O să se termine războiul până cresc ei. Culcă-te. Cu trei săptămâni în urmă, un tip din batalionul meu se plimba pe lângă cortul nostru, când un obuz l-a lovit și l-a omorât. A fost făcut bucăți. În ziua următoare, un câine pe care toată lumea îl hrănea cu resturi a venit lângă noi cu mâna lui și s-a pus s-o roadă sub soarele de după-amiază. Mie mi-a revenit sarcina să iau mâna de la animalul înfometat. Am învelit-o într-o cârpă și am ținut-o sub patul meu, în așteptarea cuiva care să i-o trimită familiei. Mai târziu am fost informat că nu se returnau asemenea părți neînsemnate. N-am întrebat ce se întâmpla cu ele. Am predat mâna, iar ei au făcut cu ea ce au crezut de cuviință. Am avut oare coșmaruri după aceea? Am țipat oare noaptea? Hai să trecem peste asta. Ce sens are să vorbim despre așa ceva? Nu te gândi acum la asta, i-am spus eu mamei tale și am vrut să adorm la loc. M-am gândit deja, a spus ea. O să ne mutăm la Londra. Și din ce o să trăim?

am întrebat eu, răsucindu-mă spre ea şi apucând-o de încheieturile mâinilor. Preţ de o clipă a tăcut, trăgând aer în piept. O să găseşti tu o soluţie, a spus ea cu o voce moale.

Dar nu ne-am mutat, eu n-am găsit nici o soluţie. Am venit în Israel pe vremea când aveam cinci ani, mi-am petrecut aproape toată viaţa aici. Nu voiam să plec. Fiii mei urmau să crească sub razele soarelui din Israel, mâncând fructe din Israel, cu ţărâna strămoşilor lor sub unghii, luptând dacă avea să fie nevoie. Mama ta a ştiut asta de la bun început. Sub lumina zilei, sub lumina încăpăţânării mele, ea ieşea pe stradă cu părul prins într-o eşarfă, se ducea să se lupte cu moartea şi se întorcea victorioasă acasă.

Când a murit, pe Uri l-am sunat primul. Poţi să crezi ce vrei despre asta. În toţi aceşti ani, Uri venea dacă uşa garajului era înţepenită, când sistemul DVD mergea aiurea, Uri când GPS-ul, de care nimeni n-are nevoie într-o ţară de mărimea unui timbru poştal, urla încontinuu: La următorul semafor, luaţi-o la stânga! Stânga, stânga, stânga! Morţii mă-tii, o iau la dreapta. Da, Uri, care venea şi ştia pe ce buton să apese ca să-l oprească, iar eu să pot să conduc iarăşi în linişte. Când mama ta s-a îmbolnăvit, Uri a dus-o cu maşina la chimioterapie de două ori pe săptămână. Dar tu, fiul meu? Tu unde ai fost în tot timpul ăsta? Aşa că zi-mi, de ce nu te-am sunat pe tine primul?

Du-te acasă, i-am spus eu, şi adu-mi costumul roşu al mamei tale. Tată, a zis el, cu vocea destrămându-i-se, aidoma unei panglici căzute de pe un acoperiş. Cel roşu, Uri, cu nasturi negri. Nu cu nasturi albi, e important. Trebuie să fie nasturi negri. De ce trebuie să fie aşa? Pentru că poţi găsi multă alinare în detalii. După o tăcere: Dar, tată, n-o s-o înmormântăm îmbrăcată în haine. Uri şi cu mine am stat lângă trupul ei toată noaptea. Pe când tu aşteptai avionul în Heathrow, noi am stat lângă cadavrul femeii care te-a adus pe lume, căreia îi era teamă să moară şi să te lase singur cu mine.

Mai explică-mi o dată, ţi-am spus. Pentru că vreau să înţeleg. Tu scrii, apoi ştergi ce ai scris. Ţie asta ţi se pare o profesie? Iar tu, în înţelepciunea ta nemărginită, ai spus: Nu, aşa îţi poţi

câştiga traiul. Ţi-am râs în nas. În nas, băiete! Traiul! Şi apoi râsul mi-a dispărut de pe buze. Cine te crezi? am întrebat eu. Eroul vieţii tale? Te-ai retras în tine însuţi. Ţi-ai vârât capul înăuntru, asemenea unei broaşte-ţestoase. Spune-mi, am zis eu, chiar aş vrea să ştiu. Cum e să fii în pielea ta?

Cu două nopţi înainte ca mama ta să moară m-am aşezat să-i scriu o scrisoare. Eu, care detest să compun scrisori, care prefer să spun ce am de spus la telefon. O scrisoare nu are sunet, iar eu sunt un om care are nevoie de sunet ca să se facă înţeles. Dar, OK, nu exista nici un fir care să ajungă până la mama ta sau poate că totuşi mai exista un fir, dar nu mai era nici un telefon de cealaltă parte a lui. Sau doar un ţârâit interminabil şi nimeni care să răspundă, sfinte Isuse, băiete, gata cu metaforele astea împuţite. Aşa că m-am aşezat în cantina spitalului să compun o scrisoare pentru ea, pentru că erau nişte lucruri pe care voiam să i le spun. Nu sunt un om care să aibă idei romantice despre continuitatea spiritului, când corpul cedează, s-a terminat, adio, cortina, kaput. Şi totuşi mă hotărâsem să îngrop scrisoarea alături de ea. Am împrumutat un pix de la infirmiera supraponderală şi m-am aşezat sub afişele cu Machu Picchu, Marele Zid Chinezesc şi ruinele din Efes, de parcă aş fi stat acolo ca s-o trimit pe mama ta într-un loc îndepărtat, şi nu nicăieri. Un pat pe rotile a zdrăngănit, cărând un săculeţ cu oase, chel şi împuţinat, aproape mort, care a deschis un ochi unde se concentrase toată simţirea lui şi care m-a ţintuit cu privirea pe când trecea pe lângă mine. M-am întors către foaia de hârtie din faţa mea. *Dragă Eve.* Dar, după aceea, nimic. Brusc mi s-a părut imposibil să mai scriu încă un cuvânt. Nu ştiu ce-a fost mai rău, rugămintea din acel ochişor patetic sau reproşul foii goale. Când mă gândesc că odată ai vrut să-ţi faci o meserie din cuvinte! Slavă Domnului că te-am salvat eu de la asta. Oi fi tu acum un mare grangur, dar mie trebuie să-mi mulţumeşti pentru asta.

Dragă Eve, apoi nimic. Cuvintele s-au uscat aidoma frunzelor şi apoi s-au răspândit care-ncotro. Tot timpul cât stătusem lângă ea, zăcând acolo inconştientă, în mintea mea totul fusese atât de clar, multe lucruri pe care încă simţeam nevoia să i le spun. Le-am

tot analizat şi am continuat aşa, totul doar în capul meu. Dar acum fiecare cuvânt pe care îl extrăgeam mi se părea fals şi lipsit de viaţă. Exact când mă pregăteam să renunţ şi să mototolesc hârtia, mi-am adus aminte ce mi-a spus odată Segal. Îţi aminteşti de Avner Segal, vechiul meu prieten, tradus în multe limbi obscure, dar niciodată în engleză, motiv pentru care a rămas sărac? Acum câţiva ani ne-am întâlnit să luăm masa de prânz în Rehavia. M-a surprins cât de mult îmbătrânise în cei câţiva ani de când nu-l mai văzusem. Fără îndoială că şi el credea acelaşi lucru despre mine. Pe vremuri am muncit umăr la umăr printre găini, plini de idei despre solidaritate. Bătrânii din kibbutz hotărâseră că talentele noastre tinereşti le foloseau cel mai mult dacă ne duceam să vaccinăm păsările şi apoi să curăţăm găinaţul din fân. Stăteam acolo unul lângă celălalt, procurorul pensionat şi scriitorul în vârstă, cu părul care ne creştea în urechi. Era cocoşat. Mi-a mărturisit că, deşi ultima lui carte câştigase un premiu (nu auzisem niciodată de ea), îi mergea foarte prost. Nu izbutea să scrie nici un paragraf fără să-l arunce la gunoi după aia. Şi atunci ce faci? l-am întrebat eu. Bine, a zis el, îţi spun, dar rămâne între noi. S-a aplecat peste masă şi a şoptit două cuvinte: Doamna Kleindorf. Ce? am întrebat eu. Exact ce am spus, doamna Kleindorf. Nu înţeleg, i-am zis. Îmi închipui că-i scriu doamnei Kleindorf, a spus el. Profesoara mea din clasa a şaptea. N-o să mai citească nimeni altcineva, îmi spun eu în gând, doar doamna Kleindorf. Nu contează că a murit acum douăzeci şi cinci de ani. Mă gândesc la ochii ei plini de bunătate şi la micile feţe roşii zâmbitoare pe care obişnuia să le deseneze pe lucrările mele de control, apoi încep să mă relaxez. Şi după aia, a zis el, pot să scriu puţin.

M-am răsucit spre foaia din faţa mea. *Dragă*... am scris eu, dar m-am oprit încă o dată, pentru că nu mi-am putut aminti numele profesoarei mele din clasa a şaptea. Nici dintr-a şasea, nici dintr-a cincea şi nici dintr-a patra. Îmi aminteam de mirosul cerii de parchet amestecându-se cu cel al pielii nespălate, de senzaţia dată de praful de cretă din aer şi de duhoarea de lipici şi de urină. Dar uitasem complet numele profesorilor.

Dragă doamnă Kleindorf, am scris eu, *soția mea e pe moarte la etaj. Cincizeci și unu de ani am dormit în același pat. De o lună zace într-un pat de spital, iar eu în fiecare seară mă duc acasă și dorm singur în patul nostru. N-am spălat cearșafurile de când a plecat ea. Mi-e teamă că, dacă fac asta, n-o să mai pot dormi. Zilele trecute m-am dus la baie și menajera curăța peria de părul Evei. Ce faci? am întrebat-o eu. Curăț peria, a zis ea. Să nu te mai atingi vreodată de peria asta, am spus eu. Înțelegeți ce vreau să spun, doamnă Kleindorf? Și, fiindcă tot am ajuns la dumneavoastră, dați-mi voie să vă pun o întrebare. De ce întotdeauna erau doar materii precum istorie, matematică, știință și Dumnezeu știe ce alte informații inutile, pe care-i foarte ușor să le uiți complet și pe care le predați acelor elevi de-a șaptea an de an, dar niciodată vreo materie despre moarte? Nici un exercițiu, nici o culegere, nici un examen final pentru singurul subiect care contează?*

Îți place asta, băiete? M-am gândit eu c-o să-ți placă. Suferința: exact lucrul la care te pricepi cel mai bine.

Oricum, n-am ajuns mai departe. Mi-am băgat scrisoarea neterminată în buzunar și m-am întors în camera unde mama ta zăcea printre fire, tuburi și perfuzii. Era un peisaj în acuarelă pe perete, o vale pastorală, câteva dealuri îndepărtate. Știam fiecare centimetru pătrat al lui. Era un tablou tern și primitiv, oribil de altfel, de parcă ar fi fost dintr-o carte de colorat, unul dintre acele peisaje de-a gata care se vând în magazinele de suveniruri, dar în acel moment, pe loc, m-am hotărât ca, atunci când o să părăsesc pentru ultima oară camera, să-l dau jos de pe perete și să-l iau cu mine, cu tot cu rama ieftină. Mă uitasem atâtea ore, atâtea zile la el, încât, inexplicabil, tabloul ăla de rahat începuse să capete o semnificație. Îl rugasem, adusesem o mulțime de argumente, îl blestemasem, intrasem în el, îmi croisem cu coatele drum prin valea aia ineptă și, treptat-treptat, începuse să însemne ceva pentru mine. Așa că m-am decis, pe când mama ta se agăța de ultimul fir inuman de viață care-i fusese ursită, că, după ce totul se va termina, eu o să-l iau de pe perete, o să-l bag sub haină și o să plec cu el.

Am închis ochii şi am aţipit. Când m-am trezit, infirmierele se adunaseră într-un mic grup compact în jurul patului. Un mic acces de activitate, apoi au plecat, iar mama ta a rămas nemişcată. A plecat de pe lumea asta, cum s-ar zice, Dova'leh, de parcă ar mai exista alta. Tabloul era bătut în cuie. Aşa-i viaţa mea, băiete: dacă îţi imaginezi că eşti original în vreo privinţă, mai gândeşte-te puţin.

M-am dus cu trupul ei la morgă. Eu am avut grijă de ea pentru ultima oară. I-am tras cearşaful peste faţă. Cum de se poate una ca asta? îmi tot spuneam eu. Cum de fac aşa ceva, priveşte-mi mâna, se întinde, acum apuc cearşaful, cum? Ultima oară când văd faţa pe care mi-am petrecut o viaţă studiind-o. Hai să trecem peste asta. Mi-am băgat mâna în buzunar ca să caut un şerveţel. În schimb, am scos scrisoarea mototolită, adresată profesoarei din clasa a şaptea a lui Avner Segal. Fără a sta pe gânduri, am netezit-o, am împăturit-o şi am strecurat-o lângă ea. I-am pus-o lângă cot. Sunt convins că ea ar fi înţeles. Au vârât-o în pământ. Atunci mi-au cedat genunchii. Cine săpase mormântul? Brusc am vrut să ştiu. Îi trebuise o noapte întreagă să-l sape. Pe când mă apropiam de groapa abisală, mi-a trecut prin cap gândul absurd că trebuie să-l găsesc şi să-i dau un bacşiş.

La un moment dat, ai venit şi tu. Nu ştiu când. M-am răsucit şi erai acolo, într-un trenci de culoare închisă. Îmbătrâniseşi. Dar erai încă zvelt, căci întotdeauna ai avut genele mamei tale. Stăteai acolo în picioare, în cimitir, singurul supravieţuitor care moştenise aceste gene, fiindcă Uri, şi nu-i nevoie să ţi-o spun, Uri întotdeauna a semănat cu mine. Erai acolo, judecătorul baştan din Londra, cu mâna întinsă, aşteptându-ţi rândul să iei lopata. Şi ştii ce am vrut să fac, băiete? Am vrut să-ţi trag o palmă. Acolo, în acel moment, am vrut să-ţi trag o palmă peste faţă şi să-ţi spun să te duci şi să-ţi găseşti o altă lopată. Dar, de dragul mamei tale, căreia nu-i plăceau asemenea izbucniri, ţi-am dat-o. A fost nevoie să fac un mare efort ca să mă abţin, dar ţi-am dat-o şi te-am urmărit cu privirea cum te-ai aplecat, ai înfipt lopata într-un morman de pământ afânat şi, cu mâinile puţin tremurânde, te-ai apropiat de groapă.

După aceea, toată lumea s-a adunat la Uri acasă. Am crezut că doar atât pot să suport – nu la mine acasă, nu şapte zile –, şi chiar şi asta a fost prea mult. Copiii stăteau îngrămădiţi în camera de zi şi se uitau la televizor. I-am privit pe musafirii din jurul meu şi brusc n-am mai putut suporta să rămân printre ei nici o secundă. N-am putut să suport fie superficialitatea doliului lor, fie profunzimea lui – care dintre ei ştia cu adevărat ce se pierduse? N-am putut să suport virtutea consolărilor lor, justificările cretine ale bisericoşilor, nici empatia vechilor prieteni ai Evei sau a fiicelor acelor prieteni, mâna pusă cu grijă pe umărul meu, buzele strânse şi frunţile încreţite pe care chipurile lor le afişau atât de firesc după anii în care îşi crescuseră copiii, îi trimiseseră în armată şi îşi îndrumaseră soţii prin valea întunecată a vârstei mijlocii. Fără să spun nici un cuvânt, am pus jos farfuria de care nici nu mă atinsesem şi pe care cineva mi-o umpluse cu vârf, o farfurie atât de plină, încât n-ar mai fi încăput nici o firimitură în ea, şi a cărei meschinărie, ca procent de mâncare raportată la suferinţă, mă dezgusta, şi m-am dus la baie. Am încuiat uşa şi m-am aşezat pe closet.

Puţin mai târziu cineva mi-a strigat numele. După un timp au început să mă caute şi alţii. Te-am văzut cum ai traversat grădina, cu silueta deformată de fereastră, strigându-mă. Tu! Să mă chemi pe mine! Asta aproape m-a făcut să râd. Brusc te-am văzut aşa cum erai la zece ani, în căutarea lui Ramon Crater, mergând agitat, gâfâind, cu gurița căscată, cu transpiraţia curgându-ţi şiroaie pe faţă şi pălăria ridicolă de soare pe cale să-ţi cadă de pe cap, aidoma unei flori veştejite. Strigându-mă iar şi iar, fiindcă credeai că te-ai rătăcit. Şi ce să vezi, băiete? Eu am fost tot timpul acolo! Ghemuit în spatele unei roci, puţin mai sus pe stâncă. Chiar aşa, în timp ce tu mă strigai, în vreme ce ţipai după mine, crezând că ai fost abandonat în deşert, eu m-am ascuns în spatele unui bolovan, urmărindu-te răbdător cu privirea, aidoma berbecului care l-a salvat pe Isaac. Eram şi Abraham, *şi* berbecul. Cât de multe minute au trecut, timp în care te-am lăsat să te caci pe tine, un băiat de zece ani, care se confruntă cu neajutorarea şi insignifianţa lui, coşmarul singurătăţii sale absolute, nu ştiu.

Doar după ce m-am convins că ţi-ai învăţat lecţia, că ţi-a devenit foarte clar cât de mare nevoie aveai de mine, am ieşit din spatele bolovanului şi am coborât alene pe potecă. Linişteşte-te, am zis eu, de ce urli, m-am pişat doar.

Da, asta mi-am amintit brusc, pe când te urmăream cu privirea prin fereastra băii, cu treizeci şi şapte de ani mai târziu. E o greşeală să crezi că emoţiile puternice ale tinereţii se diminuează în timp. Nu-i adevărat. Înveţi să le controlezi şi să le reprimi. Dar nu scad. Pur şi simplu se ascund şi se concentrează în locuri mai discrete. Când te împiedici şi cazi într-un asemenea abis, durerea e fantastică. Eu găsesc astfel de mici abisuri peste tot acum.

Ai continuat să mă strigi vreo douăzeci de minute. I-ai atras şi pe copii, răpindu-i de lângă televizor pentru un mister din viaţa reală sau poate, cu puţin noroc, chiar o situaţie de criză. L-am văzut pe cel mai mic dintre ei cum târa prin iarbă după el puloverul meu. Ca să-l adulmece câinii şi să simtă mirosul meu, probabil. Sunt cu toţii atât de educaţi, nepoţii şi nepoatele. Dacă le-ai pune la un loc, cunoştinţele lor ar putea conduce o ţară mică şi înfricoşătoare. Vorbesc plini de încredere în ei, căci ei deţin cheile castelului. Eu eram afikomanul[1] pe care-l căutau. După ce s-au jucat câteva minute, i-am auzit pe unii dintre ei cum zgâriau la uşă. Ştim că eşti acolo, au strigat ei. Deschide, a spus unul dintre ei cu o voce răguşită, iar apoi i s-au alăturat şi ceilalţi, într-o ploaie de pumni. Mi-am atins uşurel o vânătaie uriaşă de pe genunchi, pe care nu-mi aminteam de unde o căpătasem. Am ajuns la o vârstă când vânătăile se formează în urma unor eşecuri interioare, nu a unor accidente din afară. Uri a sosit şi a alungat lighioanele. Tată? a făcut el prin uşă. Ce faci acolo? Eşti în regulă? Sunt multe feluri în care i-aş fi putut răspunde la întrebare, dar nici unul potrivit. N-ai hârtie igienică? a intervenit unul dintre copii. O pauză, paşi care se îndepărtează, apoi se întorc. Sunetul luptei cu clanţa şi, înainte de a izbuti să mă pregătesc, uşa s-a zgâlţâit şi s-a deschis, trântindu-se. Mulţimea s-a holbat la mine. Din partea copiilor, numai chicoteli şi aplauze stinghere. Mezina, mica mea Cordelia, s-a apro-

1 Desert căutat sau furat de copii în timpul unei sărbători evreieşti.

piat şi mi-a atins genunchiul vânăt. Ceilalţi s-au retras, aşa cum se cuvenea. Pe chipul lui Uri am zărit o expresie de teamă pe care n-o mai văzusem până atunci. Calmează-te, fiule, m-am pişat doar.

Nu, nu sunt un om care să aibă idei romantice despre continuitatea spiritului. E ceva ce-mi place să cred că i-am învăţat şi pe fiii mei, să se implice în lumea fizică cât timp poate fi a lor, pentru că acesta este unul dintre sensurile vieţii pe care nimeni nu-l poate contesta. Să guste, să atingă, să respire, să mănânce şi să se îmbuibe – toate celelalte, tot ce se petrece în suflet şi în minte, zac în umbra nesiguranţei. Dar tu nu ţi-ai învăţat uşor lecţia şi, până la urmă, n-ai acceptat-o deloc. Te-ai împuşcat în picior, iar apoi ţi-ai petrecut ani întregi încercând să justifici durerea. Uri a fost cel care şi-a însuşit lecţiile mele despre apetitul fizic. Poţi să baţi la orice oră din zi şi din noapte la uşa lui Uri şi o să-ţi răspundă cu mâncarea în gură.

În seara aceea, după ce au plecat invitaţii, lăsând în urma lor vase cu humus care se întărea, salată de ouă, peşte puturos, lipii care se învecheau sub ochii noştri, te-am văzut pe tine şi pe Uri purtând o discuţie în bucătărie. L-ai lăsat singur să îndure povara părinţilor tăi care îmbătrâneau – să ne ducă cu maşina de colo-colo, să-şi petreacă timpul cu noi prin săli de aşteptare, să treacă fără nici un chef pe la noi pe acasă ca să se ocupe de vreo problemă, să studieze vreo plângere, să găsească o pereche de ochelari pe care nimeni nu reuşise s-o găsească, să rezolve vreo confuzie cu formularele de asigurări de viaţă, să trimită un muncitor care să astupe o gaură din acoperiş, sau, fără a spune nici un cuvânt altcuiva, să instaleze un scaun care să urce scara, după ce a descoperit că dormeam pe canapeaua de la parter de o lună, pentru că nu mai puteam să urc treptele. Închipuie-ţi, Dovik, un *scaun-lift*, ca, ori de câte ori voiam, să pot zbura în sus şi în jos pe scară, aidoma unui schior alpin. Şi asta nu-i totul, ne suna în fiecare dimineaţă să întrebe cum am dormit noaptea şi în fiecare seară ca să afle ce se mai petrecuse peste zi. A făcut toate astea fără să se plângă, fără nici o nemulţumire, deşi avea tot dreptul să fie furios pe tine. M-am

uitat în bucătărie şi stăteaţi acolo amândoi, cu capetele alăturate, doi oameni în toată firea discutând în şoaptă, aşa cum făceaţi şi în copilărie, discutând aprins despre ce discutaţi voi de obicei, despre fete, probabil, cu părul lor lung şi strălucitor, cu fundurile şi sânii lor. Doar că de data asta ştiam că vorbeaţi despre mine. Încercând să vă daţi seama ce să faceţi cu mine acum, bătrânul vostru tată, fără să aveţi nici o idee, la fel ca atunci când n-aveaţi nici o idee despre ce să faceţi cu două ţâţe. Dacă Uri ar fi făcut asta de unul singur, n-aş fi avut nimic împotrivă, eram deja obişnuit cu aşa ceva, avea un mod de a se purta care nu-mi leza demnitatea. Doamne fereşte să nu-mi mai pot ţine propriu-mi penis când mă piş, dar atunci Uri ar găsi o cale s-o facă el pentru mine, una care mi-ar permite să-mi păstrez intactă demnitatea, găsind gluma cea mai potrivită şi o poveste hazlie despre ce i s-a întâmplat deunăzi la supermarket. Aşa e Uri. Dar faptul că acum, dintr-odată, te implicai şi tu, tu, care de atâta vreme locuiai departe în tăcere, pe când mama ta şi cu mine îmbătrâneam pe dibuite, care dintr-odată luaseşi decizia să te năpusteşti şi să ne răsplăteşti cu mărinimia ta, să pretinzi că te implici şi tu, cu expresia aia dezgustătoare de îngrijorare pe faţă – asta era mai mult decât puteam să duc. Ce naiba se întâmplă aici? am întrebat eu. Atunci tu te-ai răsucit înspre mine, iar în ochii tăi, în spatele mărinimiei tale false, am avut impresia că văd o licărire din vechea furie, cea care clocotea, pe care ai simţit-o mereu pentru mine când aveai şaptesprezece, nouăsprezece, douăzeci de ani. Şi am fost fericit, băiete. Am fost fericit s-o revăd, aşa cum cineva e fericit când îşi vede o rudă cu care nu s-a mai întâlnit de mult.

Nimic, ai zis. Niciodată n-ai ştiut să minţi. Discutam despre ce să facem cu toată mâncarea asta. Nu te-am băgat în seamă. Acum vreau să plec acasă, Uri, am spus. Tată, a zis el, eşti sigur că nu vrei să rămâi aici? Ronit poate să facă patul în camera oaspeţilor, salteaua e nouă-nouţă, foarte confortabilă, şi eu am fost nevoit să dorm pe ea de câteva ori, iar apoi a abordat unul dintre rânjetele lui, căci îi place să fie autoironic. Nu ratează nimic. Chiar dimpotrivă: cu cât e mai autoironic, cu atât mai tare îi încurajează pe ceilalţi să râdă de el, şi atunci cu atât mai fericit se

simte. Asta te uimeşte, Dov? Că un om poate să accepte, ba chiar să *provoace*, râsetele batjocoritoare ale altora? Ţie dintotdeauna ţi-a fost frică să nu te faci de râs. Dacă cineva îndrăznea să râdă de tine, deveneai acru imediat şi mai trăgeai în sinea ta o liniuţă în carneţelul unde ţineai evidenţa. Aşa erai tu. Iar acum uită-te la tine: judecător vişiniu[1]. Într-o bună zi, dacă totul merge bine, o să-ţi ofere un post de judecător la Curtea Supremă din Anglia. O să judeci infracţiuni majore, cele mai grave dintre toate. Dar ţi-ai început calificarea cu multă vreme în urmă. Să ocupi o poziţie deasupra tuturor, să judeci, să condamni – toate astea erau fireşti pentru tine.

Mulţumesc oricum, am spus eu, dar vreau să merg acasă, iar Uri a ridicat din umeri, a strigat-o pe Ronit ca să-mi pună nişte mâncare la pachet şi s-a dus să caute cheile de la maşină. Gilad, pe care pentru prima oară de o droaie de ani îl vedeam fără căştile enorme pe urechi, a intrat în cameră cu o expresie hotărâtă pe faţă şi a venit direct spre mine. M-am întors să mă uit în spatele meu, crezând că atenţia lui nu se îndrepta spre mine, iar când m-am răsucit spre el, ne-am ciocnit unul de celălalt. Băiatul, de fapt nici nu mai era copil, ci un bărbat-băiat de cincisprezece ani, îmi făcea ceva, un soi de apăsare sau de strânsoare care s-a dovedit a fi o îmbrăţişare. O îmbrăţişare, Dovik, nepotul meu, care de ani de zile nu-mi răspunsese la nici o întrebare altfel decât monosilabic, acum se agăţa de mine, cu ochii strâns închişi, cu dinţii rânjiţi. Probabil că încerca să-şi înăbuşe lacrimile. L-am bătut pe spate. Gata, gata, i-am spus eu, bunica ta te-a iubit foarte mult. Asta a fost de ajuns să-l facă să mă împroaşte cu salivă şi să izbucnească în hohote de plâns. Pentru că nimeni nu l-a învăţat nimic, nici măcar aici, în ţara asta, unde moartea se întrepătrunde cu viaţa, iar acum Gilad se loveşte de ea pentru prima oară. Şi nu plânge pentru ea, pentru bunica lui, ci plânge pentru el însuşi: că şi el o să moară într-o zi. Iar înainte de asta, prietenii lui o să moară şi prietenii prietenilor lui tot aşa, iar, odată cu trecerea timpului,

---

1 Judecător în Marea Britanie, cu toga vişinie, care are funcţia imediată sub Curtea Supremă de Justiţie şi peste judecătorii districtuali.

copiii prietenilor lui şi, dacă are parte de un destin cu adevărat amar, propriii săi copii. Deci acum plânge. Şi, pe când eu încerc să-l liniştesc în tăcere (am senzaţia că, chiar şi în starea asta de slăbiciune şi agitaţie, bărbatul-băiat nu poate să audă nici un cuvânt în afară de cele care ajung la el prin enormele portaluri pufoase ale căştilor), Uri se întoarce, zdrăngănindu-şi cheile. Şi pe urmă, din senin, întinzi o mână ca să-l opreşti. Tu, care, din câte ştiu, habar n-ai despre nimic. Îl duc eu, ai zis. Îl duc? aproape că am urlat eu. *Îl duc*? De parcă aş fi fost un copil care aşteaptă să fie dus la cursul de dans. Uri mi-a aruncat o privire ca să-mi observe reacţia. Uri, care ţine telecomanda de la garajul meu prinsă de parasolarul din maşina lui, alături de telecomanda de la propriu-i garaj, atât de des o foloseşte. Şi totuşi, ce-aş fi putut să spun? Gilad încă se mai agăţa de mine. M-ai pus într-o situaţie urâtă. Cum aş fi putut să-ţi spun ce credeam cu adevărat despre oferta ta, cu copilul ăla supradimensionat care se agăţa de mine ca de un reazem consolator, pe când asimila şocul că toate astea, noi toţi, tot ce cunoscuse el vreodată este efemer?

Aşa încât, cinci minute mai târziu, împotriva dorinţei mele, m-am trezit în maşina închiriată alături de tine, cu punga lui Ronit plină de mici recipiente din plastic cu mâncare la mine în poală. Maşina avea în interior piele neagră. Ce maşină-i asta? am întrebat eu. Un BMW, ai zis tu. Mă duci acasă într-o maşină germană? Eşti un grangur atât de mare, încât nu poţi să iei un Hyundai, ca toţi ceilalţi? Trebuie să plăteşti mai mult pentru o maşină făcută de fiii naziştilor? Sau ai gardienilor din lagărele morţii? N-am avut destulă piele neagră până acum? Lasă-mă să cobor din maşina asta, am spus eu, mai bine merg pe jos. Tată, te-ai rugat tu de mine, iar eu am auzit în vocea ta un lucru pe care nu l-am recunoscut. Ceva ce se ascundea acolo, în notele mai înalte. Te rog, ai zis. Nu mă face să te implor. A fost o zi grea. Şi aveai dreptate, aşa că m-am răsucit ca să mă uit pe geam.

Când erai mic, obişnuiam ca vinerea să te iau cu mine în piaţă. Îţi aminteşti, Dova'leh? Îi cunoşteam pe toţi negustorii, iar ei mă ştiau pe mine. Întotdeauna îmi dădeau să gust câte ceva. Alege

câteva curmale, îţi spuneam eu, pe când mă contraziceam cu Zegury, cel care vindea fructe, pe teme politice. Cinci minute mai târziu mă uitam spre tine, iar tu le culegeai cu două degete, una câte una, studiind-o pe fiecare cu o detaşare exotică. Eu înşfăcam punga care conţinea mica şi jalnica ta colecţie. Aşa o să murim de foame, spuneam eu. Luam doi sau trei pumni cu vârf şi-i puneam înăuntru. Nu te-am văzut niciodată mâncând vreuna. Susţineai că arată ca un gândac de bucătărie. În piaţă era un arab bătrân, care obişnuia să decupeze profile de oameni din hârtie neagră. Omul se aşeza pe o cutie, iar arabul se uita la el şi apoi tăia cu foarfeca. Obişnuiai să tresari privindu-l, de teamă ca nu cumva să se taie, deşi niciodată nu i se întâmplase aşa ceva. Decupa frenetic, apoi îi dădea omului esenţa din hârtie a chipului său. Pentru tine era un geniu de nivelul lui Picasso. Amuţeai în prezenţa lui. Când nimeni nu venea să se aşeze în faţa lui, arabul îşi ascuţea foarfeca pe o piatră şi fredona un cântec lung şi complicat. Într-o zi vă luasem cu mine pe tine şi pe Uri, iar când am ajuns lângă arab, eu, mândru de mine sau plin de mărinimie, am spus: Cine vrea un portret, copii? Uri a sărit pe cutie. S-a străduit să pară cât mai serios şi demn în tinereţea lui, şi a pozat. Arabul l-a privit cu ochii mijiţi şi a scos imediat profilul mândru al lui Uri. Toată gloria unei vieţi redutabile putea fi citită în acel nas acvilin. A sărit de pe cutie şi şi-a luat portretul, extrem de încântat. Ce ştia el despre dezamăgiri şi moarte? Nimic, aşa cum reieşea din profilul arabului. Emoţionat, tu te-ai aşezat pe cutie, unde mulţi alţii fuseseră evaluaţi şi apoi reduşi la o singură linie neîntreruptă de către formidabilul artist. Arabul a început să taie. Tu stăteai nemişcat. Apoi ţi-am văzut ochii cum clipesc şi coboară spre podeaua unde se adunaseră bucăţile decupate din hârtie neagră. Te-ai uitat iarăşi în ochii arabului, ţi-ai deschis gura şi ai ţipat. Ai ţipat şi ai plâns, nimic nu te-a putut face să te opreşti. Te porţi ca un nebun, ţi-am spus şi te-am zgâlţâit de umeri, dar tu ai continuat să urli. Ai ţipat pe tot drumul spre casă, mergând la doi metri în spatele nostru. Uri ţinea strâns în mână profilul lui, uitându-se îngrijorat în spate la tine. Mai târziu mama voastră i l-a înrămat. Nu ştiu ce s-a întâmplat cu al tău. Poate că arabul l-a

aruncat la gunoi. Sau poate că l-a ținut, crezând că o să mă întorc după el, pentru că deja îl plătisem. Dar nu l-am luat niciodată. După aceea n-ai mai venit cu mine în piață. Vezi, băiete? Vezi cu cine am avut de-a face?

M-ai dus cu mașina acasă, casa mamei tale și a mea, doar că acum nu mai era și a ei. Își petrecea prima ei noapte sub pământ. Nici măcar acum nu mă pot gândi la asta. Doamnă Kleindorf, mă sufoc când mă gândesc la trupul neînsuflețit al soției mele, vârât la doi metri sub pământ. Dar nu fug de gândul ăsta. Nu mă liniștesc, imaginându-mi că e presărată pe lângă mine în atmosferă sau că s-a întors în corpul ciorii care a sosit în grădină la câteva zile după moartea ei și a rămas acolo, într-un mod bizar, fără perechea ei. Nu-i devalorizez moartea cu închipuiri meschine. Pietrișul a scrâșnit sub roțile mașinii tale germane, am încetinit lin și ne-am oprit, iar tu ai închis motorul. Cerul de deasupra dealurilor era de un albastru-violet intens, o ultimă licărire a zilei, dar casa era deja învăluită de întuneric. Și, ascultând micile tresăriri muribunde ale motorului în noua tăcere, mi-am adus aminte brusc de ziua când ne-am mutat aici din casa din Beit Hakarem[1]. Îți amintești? Toată dimineața stătuseși încuiat la tine în cameră, mutându-ți peștii din acvariu în pungi din plastic umplute cu apă – te-ai ocupat de ele, le tot închideai și le deschideai. Pe când noi, ceilalți, fugeam de colo-colo, lipind cu bandă adezivă cutiile și mutând mobila, tu ți-ai îngrijit peștii și ți-ai pregătit broasca-țestoasă mult iubită pentru călătorie. Câtă grijă aveai de reptila aia! Obișnuiai s-o lași să-și dezmorțească picioarele în grădină. În fiecare zi o lăsai să stea puțin la soare. Te uitai în ochișorii ăia strălucitori ca să-i descoperi secretul din suflet. Când mama ta a cumpărat un alt soi de varză, te-ai înfuriat atât de tare, încât ai plâns – *ai țipat și ai plâns*, pentru că ea, în lipsa ei de sensibilitate, cumpărase varză roșie în loc de verde. Am țipat și eu la tine că ești un nenorocit nerecunoscător. Mânios, ți-am înșfăcat micul prieten și l-am ținut deasupra lamei

1 Cartier bogat din Ierusalim.

rotative a blenderului. Disperat, a încercat să-şi vâre piciorul la adăpostul carapacei, dar eu i l-am prins între degete şi am pornit aparatul. Ai urlat de parcă ţi-ar fi îngheţat sângele-n vine. Ce ţipăt! De parcă pe tine aveam de gând să te sacrific tăindu-te cu lama. Am simţit fiori plăcuţi în terminaţiile mele nervoase. După aceea, de îndată ce tu ai fugit din cameră, ocrotind în braţele tale creatura jalnică, chipul mamei tale s-a împietrit. Ne-am certat, aşa cum se întâmpla mereu când era vorba de tine, iar eu i-am spus că era nebună dacă credea că o să-ţi încurajez un asemenea comportament. Iar ea, care încă de pe vremea când erai bebeluş se îndopase cu toate cărţile de psihologie infantilă, înghiţise toate teoriile posibile, încerca să mă convingă că în ochii tăi broasca aia ţestoasă te simboliza chiar pe tine însuţi, şi că, dacă-i neglijam ei nevoile şi dorinţele legate de tine însemna că ţi le neglijam pe ale tale. Să te simbolizeze pe tine însuţi, pentru numele lui Dumnezeu! Urmând recomandările din cărţile alea ridicole, ea a izbutit să se contorsioneze în aşa fel încât să încapă în micul tău craniu, nu doar ca să te înţeleagă, ci şi ca să *empatizeze* cu tine şi cu convingerea ta cum că, cumpărând varză roşie în loc de verde, comisese un atac emoţional asupra ta. Am lăsat-o să termine. Am lăsat-o să obosească şi să se încurce în atâtea teorii. Apoi i-am spus că şi-a pierdut minţile. Că, dacă te consideri o reptilă fără creier, dezgustătoare şi puturoasă, atunci era momentul să te şi tratez aşa. A ieşit val-vârtej din casă. Dar peste jumătate de oră s-a întors, ţinând în mână o mică şi amărâtă varză verde, apoi s-a rugat de tine, te-a implorat în şoaptă prin crăpătura uşii s-o laşi să intre la tine în cameră. Câteva luni după aceea am cumpărat casa din Beit Zayit[1], iar tu ai stat treaz toată noaptea, făcându-ţi planuri cum să muţi broasca-ţestoasă. Ţi-ai petrecut toată dimineaţa punându-ţi peştii în pungi şi oferindu-i consiliere psihologică broaştei-ţestoase. Ai ţinut acvariul în poală pe când mergeam cu maşina spre noua noastră casă, iar la fiecare curbă pe care o luam broasca aluneca şi se lovea de colţurile lui. Ochii ţi s-au umplut de lacrimi, credeai că sunt plin de cruzime, dar m-ai

1 Comunitate agrară la vest de Ierusalim.

supraestimat: nici eu nu eram în stare de o asemenea tortură deliberată. Până la urmă, nu din cauza mea şi-a dat obştescul sfârşit preţiosul tău animal de companie. Într-o zi l-ai lăsat la soare, iar când te-ai întors, zăcea pe spate, cu carapacea sfărâmată, mort în urma atacului unui adevărat animal prădător.

La puţină vreme după ce ne-am mutat, ai început să te plimbi noaptea. Credeai că nimeni nu ştia, dar eu am aflat. N-aveai încredere în mine să-mi spui nimic, dar eu ţi-am păstrat micul secret. Pe atunci deseori se întâmpla să mă trezesc în toiul nopţii hămesit. Mă duceam în bucătărie la frigider şi sfâşiam carnea de pe puiul fript, prea înfometat ca să-mi iau vreo farfurie, să mă aşez sau chiar să aprind lumina. Într-o noapte stăteam acolo mâncând în întuneric şi am văzut o siluetă care traversa grădina din faţă, o formă ca un băţ, căreia îi fusese imprimată niscaiva energie cinetică şi care se deplasa pe gazon. S-a oprit preţ de un minut, de parcă ar fi văzut sau ar fi auzit ceva care îi stârnise interesul. Luna lumina puţin şi, din ce puteam eu să văd, silueta ca băţul nu semăna nici cu un bărbat, nici cu o femeie şi nici cu un copil. Poate cu un animal. Un lup sau un câine sălbatic. Doar când silueta a început să se mişte din nou şi a cotit-o pe după casă, iar o clipă mai târziu am auzit uşa care se deschidea încetişor şi mişcările rapide şi viguroase ale cuiva care cunoştea bine locul – doar atunci mi-am dat seama că eşti tu.

Am rămas nemişcat în bucătărie până când te-am auzit dispărând la etaj, în dormitorul tău. M-am dus să-ţi cercetez adidaşii plini de noroi, care zăceau extenuaţi la o parte, lângă uşă, ca să-mi dau seama de ce ai ieşit pe furiş din casă, în ce bucluc ai intrat şi cu cine, deşi, dacă ar mai fi fost implicat cineva, numai Shlomo ar fi putut fi. Ce s-o fi întâmplat cu el? Shlomo, de care te ataşaseşi ca de un geamăn siamez, cu care comunicai sub privirea celorlalţi într-un limbaj privat, doar al vostru, de grimase, rostogoliri ale ochilor şi ticuri. Da, eram aproape sigur că plimbarea ta de la miezul nopţii era legată de vreun plan de-al vostru, pe care îl urziserăţi împreună pe muţeşte, doar cu câteva zvâc-

nete ale muşchilor faciali, pe care aţi izbutit să le schimbaţi între voi în timpul orelor în care doamnele Kleindorf, cu o expresie chinuită pe chip, vă băteau la cap cu cei două mii de ani, mereu cei două mii de ani, şi vă trimiteau să staţi în colţuri opuse ale camerei. A doua zi de dimineaţă am vrut să te întreb despre asta, dar, când ai apărut la micul dejun, nimic de pe chipul tău nu trăda nici cel mai mic indiciu despre aventura ta nocturnă, iar eu am început să mă întreb dacă nu cumva erai somnambul. După numai patru sau cinci nopţi eram treaz la ora două şi devoram ultimul şniţel rămas, când te-am văzut cum vii pe aleea din faţă. Razele lunii erau puternice, iar eu, preţ de o secundă, ţi-am zărit faţa cuprinsă de cea mai liniştită expresie cu putinţă.

Acum m-ai condus pe aceeaşi alee din faţă şi ai aşteptat până când m-am scotocit după chei, iar eu, pentru prima oară, m-am bucurat că uitasem să las o lumină aprinsă, aşa încât să nu poţi vedea că mâinile începuseră dintr-odată să-mi tremure. Până la urmă am descuiat uşa şi am aprins luminile. Sunt bine, am zis eu. Acum poţi să pleci. Şi abia atunci m-am uitat în jos şi am văzut că ţineai în mână o mică valiză. M-am uitat la valiză şi apoi la tine. La chipul tău pe care nu-l mai privisem, adică nu-l mai privisem cu adevărat, de multă vreme. Îmbătrâniseşi, aşa e, dar mai era şi altceva, ceva în ochii tăi sau în curbura gurii tale, un soi de durere – şi nu doar durere, mai mult decât atât, o expresie care spunea că fuseseşi înfrânt de toată lumea, parcă în sfârşit fuseseşi biruit. Şi ceva s-a petrecut în mine. Un soi de sentiment răvăşitor m-a străpuns. De parcă acum, când mama ta se prăpădise, acum, că nu mai era aici să-ţi absoarbă durerea, să se ocupe de ea, să o simtă de parcă ar fi fost a ei, mi-o lăsase mie. Încearcă să înţelegi. Toată viaţa, durerea ta mă înfuriase. Încăpăţânarea, fermitatea, felul tău închis de-a fi, dar, mai mult decât orice, toată suferinţa ta, care întotdeauna o făcea să sară în ajutorul tău. Iar în clipa aceea, privindu-te sub lumina din hol, am zărit ceva în ochii tăi. Ea se prăpădise, până la urmă ne abandonase, ne lăsase singuri unul cu celălalt, iar eu am zărit ceva pe chipul tău şi am fost copleşit.

M-am uitat la valiză şi apoi la faţa ta, pe urmă iarăşi la valiză. Şi am aşteptat să-mi povesteşti.

Când erai mic, mama ta mi-a spus că ar ucide ca să te salveze. Ai omorî pe cineva ca el să trăiască? am repetat eu. Da, a zis ea. Şi ai lăsa cinci oameni să moară ca el să poată supravieţui? am întrebat eu. Da, a spus ea. O sută? am întrebat. N-a răspuns, dar ochii ei au căpătat o expresie glacială şi dură. O mie? Mi-a întors spatele şi a plecat.

Nu, nu e vina mea că n-ai ajuns scriitor, aşa cum îţi doreai. Ai vrut să scrii despre un rechin care duce greul emoţiilor umane. Suferinţă, ţi-am spus eu. Ce? ai făcut tu, doar cu o tremurătură a buzelor. Ascultă-mă, Dov, trebuie să deţii controlul. Trebuie să iei taurul de coarne şi să-l pui la pământ. Trebuie să-l sufoci tu, pentru că altfel o să te sufoce el pe tine. Te uiţi la mine de parcă n-aş fi înţeles niciodată nimic în viaţa mea. Dar tu ai fost cel care n-a înţeles nimic. Tu stăteai în uniforma ta, cu raniţa atârnându-ţi pe umăr. Un bărbat în uniformă poate să se detaşeze de el însuşi, se poate pierde în flancul măreţei fiare căreia nu-i vede niciodată capul. Dar nu tu, nu tu, băiete. În haine civile erai plin de suferinţă, iar în uniformă era la fel. Ai venit acasă în permisie pentru prima oară după trei luni. Îţi aminteşti? Încă mai erai îndrăgostit de Dafna. Pentru ea ai venit atunci acasă. Poate că la început a fost atrasă de suferinţa ta, dar chiar şi eu îmi dădeam seama că deja începea să se plictisească. A venit la noi acasă, iar voi doi v-aţi încuiat în camera ta, dar nu aşa cum obişnuiaţi să vă retrageţi acolo, ca într-un poem, voi doi împotriva întregii lumi; ea a ieşit atunci doar după vreo oră, purtând tricoul tău de armată, ca să umble în frigider sau să dea drumul la radio. Simte-te ca acasă, am spus eu, pe când ea ciugulea de prin bolurile cu salată de pui şi paste reci. Şedeam în faţa ei şi o urmăream cu privirea cum mănâncă. O fată atât de mică, cu o poftă de mâncare atât de mare. Era sigură pe frumuseţea ei, se vedea din gesturile mărunte. Îşi flutura mâinile şi picioarele cu o neglijenţă nestudiată, dar întotdeauna cu multă graţie. Exista în ea o logică internă care o struc-

tura în profunzime. Spune-mi ceva, am zis. S-a uitat la mine, încă mestecând. Un miros de mosc se simţea în jurul ei. Ce? a întrebat ea. Şedeam acolo, cu părul crescându-mi în urechi. Nu contează, am spus eu şi am lăsat rechinul uriaş să plece înotând din mine. Şi-a terminat mâncarea în tăcere şi s-a ridicat în picioare să-şi spele farfuria. La uşă s-a oprit. Răspunsul la întrebarea ta e nu, a spus ea. Ce întrebare? am zis eu. Cea pe care n-ai pus-o, a spus ea. Da? Şi care-i aia? Despre Dov, a zis ea. Am aşteptat să continue, dar n-a făcut-o. În secunda aia s-au petrecut mult mai multe decât am izbutit eu să percep. Am auzit uşa din faţă închizându-se în urma ei.

În toată perioada cât ai fost în armată, înainte de a păţi chestia aia, obişnuiai să trimiţi acasă pachete care-ţi erau adresate ţie însuţi. Mama ta ţi-a respectat instrucţiunile şi nu s-a atins de pachetele tale decât pentru a le pune într-un sertar al biroului tău. Le înfăşurai cu bandă adezivă, aşa încât să-ţi dai seama dacă le-ar fi deschis cineva. Ei bine, ce crezi? Eu le-am deschis. Le-am deschis şi le-am citit, apoi le-am lipit la loc, la fel ca tine, cu şi mai multă bandă adezivă, iar dacă ai fi întrebat vreodată, ţi-aş fi spus că cenzorii din armată erau de vină. Dar tu nu m-ai întrebat niciodată. Din câte mi-am dat seama, nu te-ai mai uitat niciodată peste ce-ai scris. Uneori chiar eram convins că ştiai despre faptul că am deschis pachetele şi am citit ce-ai scris. Că voiai ca eu să le fi citit. Şi, uite aşa, când aveam eu chef, când mama ta era plecată şi eu eram singur acasă, deschideam plicurile, ţinându-le la abur, şi citeam despre rechin şi despre coşmarurile împărtăşite de mai mulţi oameni. Despre omul de serviciu care curăţa acvariul în fiecare noapte, ştergând geamul şi verificând tuburile şi pompa prin care intra apa – şi care se oprea din muncă pentru a arunca o privire trupurilor care tremurau din cauza febrei, adormite în paturile lor, care se sprijinea pe spălătorul lui şi privea fix în ochii fiarei albe chinuite, pline de electrozi, legate cu tuburi, care zi de zi era din ce în ce mai bolnavă, pentru că absorbea suferinţa atâtor oameni.

Fata aia, Dafna, te-a părăsit, bineînţeles. Nu imediat, ci peste un timp. Ai descoperit că fusese cu altul. Ai fi putut s-o condamni?

Poate că acel bărbat a scos-o în oraş şi a dansat cu ea. Cu obrajii lipiţi, cu abdomenele alăturate, într-una dintre discotecile alea zgomotoase, cu ritmuri tribale de tobe, iar pe ea a ameţit-o apropierea de un bărbat al cărui corp nu era pentru el o ţară străină, o ţară îndepărtată şi uneori chiar vrăjmaşă. Nu, povestea nu-i greu de imaginat. De la vreo doisprezece sau treisprezece ani ai început să te retragi în tine. Pieptul ţi s-a prăbuşit, umerii ţi s-au rotunjit, braţele şi picioarele au început să se aşeze în poziţii ciudate, de parcă s-ar fi separat de întreg. Te încuiai în baie ore întregi. Dumnezeu ştie ce făceai acolo. Încercai să dai un sens lucrurilor. Când Uri se ducea la baie, ieşea de acolo în fugă, pe când apa încă mai curgea în closet, cu obrajii rozalii şi chiar cântând. Ar fi putut s-o facă şi-n faţa unui public. Dar tu, când până la urmă ieşeai din baie, erai palid, transpirat, necăjit. Ce făceai atâta vreme acolo, băiete? Aşteptai să se risipească mirosul?

Ea te-a părăsit, iar tu ai ameninţat că te sinucizi, ai venit acasă în permisie şi ai stat în grădină ca o legumă, cu umerii înfăşuraţi într-o pătură. Nimeni n-a venit să te vadă, nici măcar Shlomo, pentru că Dumnezeu ştie cu ce te rănise cu câteva luni mai devreme, iar ţie ţi se păruse de neiertat şi ai rupt-o cu el, cu cel mai bun prieten al tău, vechi de zece ani, atât de apropiat de tine, mai apropiat decât propriile-ţi membre. Cum e, te-am întrebat eu odată, să fii un om cu nişte principii atât de înalte, încât nimeni să nu le poată face faţă? Dar tu doar mi-ai întors spatele, la fel cum le întorceai spatele tuturor celor care te trădau cu defectele lor. Aşa că ai stat în grădină cu umerii încovoiaţi, aidoma unui bătrân, înfometându-te pentru că lumea te dezamăgise din nou. Când am încercat să mă apropii de tine, ai paralizat şi ai amuţit. Poate că ai simţit dezgustul meu. Te-am lăsat cu mama ta. Mereu şuşoteaţi între voi şi tăceaţi ori de câte ori intram în cameră.

După aceea a mai apărut o fată. Cea pe care ai cunoscut-o în armată, când aţi fost amândoi detaşaţi la Nachal Tzofar. N-ai mai venit acasă la sfârşit de săptămână, voiai să stai cu ea. Mai târziu ea a fost trimisă în nord, nu-i aşa? Dar, chiar şi aşa, tot aţi reuşit să vă vedeţi. Când şi-a terminat serviciul militar, s-a

înscris la Hebrew University. Mama ta mi-a spus că plănuiai să te duci şi tu acolo. Armata voia să fii ofiţer, dar tu ai refuzat. Aveai alte lucruri mai bune de făcut. Voiai să studiezi filozofia. La ce-ţi foloseşte? te-am întrebat. Te-ai zgâit la mine cu o privire sumbră. Nu sunt prost. Cunosc valoarea lărgirii orizontului uman. Dar ţie, băiete, îţi doream o viaţă plină de lucruri solide. Mi se părea o catastrofă că tu te duceai în direcţia opusă, spre lucruri din ce în ce mai abstracte. Sunt unii care au o constituţie potrivită pentru asta, dar nu tu. Încă de mic, ai căutat fără încetare şi ai adunat suferinţa. Fireşte că nu-i atât de simplu. Nu alegi între viaţa interioară şi cea exterioară, ele coexistă, oricât de slabă ar fi legătura dintre ele. Întrebarea e: căreia îi dai mai multă importanţă? Şi aici, chiar dacă dur, am încercat eu să te îndrum. Stăteai în grădină învelit cu un şal şi încercai să-ţi revii după asediul lumii asupra ta, citind cărţi despre nebunia omului din societatea modernă. Ce legătură are omul din societatea modernă cu evreii? te-am întrebat eu, trecând pe lângă tine cu furtunul în mână. Evreii au trăit în nebunie de mii de ani. Pentru omul din societatea modernă e un hobby. Ce-ai fi putut să înveţi din cărţile alea şi nu ştiai încă de când te născuseşi? Şi apoi, pe când udam legumele, am lăsat un mic jet să vină spre tine şi să-ţi ude cartea. Dar nu eu ţi-am stat în drum. N-aş fi putut s-o fac nici dacă mi-aş fi dorit-o.

Stăteam în holul casei care pe vremuri fusese şi a ta, o casă care fremătase plină de viaţă, fiecare cameră a ei clocotind de râsete, certuri, lacrimi, praf, miros de mâncare, durere, dorinţă, furie şi tăcere, tăcerea strâns încolăcită a oamenilor striviţi unii de ceilalţi în ceea ce se numeşte familie. Şi apoi Uri s-a înrolat în armată şi, trei ani mai târziu, după ce ai păţit chestia aia, tu ai plecat din Israel şi după aceea a devenit doar casa mea şi a mamei tale, puteam să ocupăm doar o cameră, cel mult două camere deodată, lăsându-le pustii pe celelalte. Şi acum e doar a mea. Doar că tu erai ca un oaspete stânjenit, un musafir extenuat, cu valiza în mână. M-am uitat la ea şi apoi la tine. Ai mutat-o în cealaltă mână. Mă gândeam, ai început tu să spui, dar apoi te-ai

oprit, privind către un obiect invizibil din cealaltă parte a camerei. Am aşteptat.

M-am gândit că poate, ai început tu din nou să spui, dacă nu te deranjează, o să stau aici o vreme.

Probabil ţi s-a părut că sunt şocat, căci ai înghiţit şi te-ai uitat în altă parte. Şi eram, Dov. Eram şocat. Şi am vrut să spun: Da. Bineînţeles. Stai cu mine aici. Îţi fac patul în care dormeai pe vremuri. Dar n-am spus asta. Am spus doar: Pentru tine sau pentru mine? O uşoară grimasă, dar inconfundabilă, s-a aşternut pe chipul tău, apoi s-a destrămat, lăsându-ţi iarăşi trăsăturile impasibile şi lipsite de viaţă. Şi, preţ de o clipă, m-am gândit că te-am pierdut, că o să mă abandonezi încă o dată, aşa cum ai făcut întotdeauna. Dar n-a fost aşa. Ai continuat să stai acolo, uitându-te peste umărul meu spre camera de zi, de parcă ai fi văzut pe cineva acolo, poate o amintire, fantoma copilului care fuseseşi odată.

Pentru mine, ai spus tu laconic.

Ţi-am studiat chipul, încercând să înţeleg.

Dar cum rămâne cu slujba ta? Nu trebuie să te întorci? am întrebat eu, pentru că asta fusese scuza ta în toţi anii aceia când n-ai trecut aproape deloc pe la noi, mereu slujba de la care nu puteai pleca, care te ţinea departe de noi.

Ai tresărit. Ridurile dintre ochii tăi s-au adâncit şi ţi-ai atins cu o mână tâmpla, exact deasupra micii vene albastre care obişnuia să se umfle şi să palpite când erai furios în copilărie.

Mi-am dat demisia, ai spus tu.

Am crezut că n-am auzit bine. Tu, cel pentru care nu exista nimic în afară de profesie. Aşa că te-am întrebat încă o dată. Dar sigur au nevoie de tine, nu-i aşa? Însă mi-am dat seama că de fapt nu erai lângă mine, deşi stăteai acolo în hol. Erai lângă amintirea pe care o vedeai în spatele meu şi care traversa podeaua camerei de zi.

Un băiat straniu, care s-a retras în el încă de la început. Când îţi puneam o întrebare, uneori trebuia să aşteptăm jumătate de zi ca să căpătăm un răspuns. Doamne fereşte să răspunzi fără să te gândeşti, fără să fii absolut sigur că spui adevărul. Când venea

de la tine răspunsul, nimeni nu-şi mai amintea despre ce se vorbise. La patru ani ai început să faci crize. Te trânteai pe jos, loveai cu pumnii şi cu capul, făceai o mare harababură prin cameră. Deseori nu reuşeai să obţii ce voiai, dar alteori un lucru minor şi complet neaşteptat îţi provoca o criză, o cariocă căreia nimeni nu-i putea găsi capacul, jumătăţile de sandvici tăiate drept şi nu în diagonală. Educatoarea a sunat ca să-şi exprime îngrijorarea. Refuzai cu încăpăţânare să participi la activităţile din grupa ta. Stăteai deoparte, ţinându-te la distanţă de ceilalţi, de parcă ar fi fost leproşi, şi te prefăceai că nu înţelegi ce-ţi spuneau când vorbeau cu tine. Nu râdeai niciodată, a zis ea, iar, când plângeai, nu erau doar un scurt acces de plâns şi câteva suspine, aşa cum se întâmpla cu ceilalţi copii, un plâns care putea fi potolit şi consolat. Pe tine nu te putea împăca nimeni. Pentru tine era un lucru existenţial. Ăsta a fost cuvântul ei. Mama ta a fost nevoită să te ia mai devreme, să te salveze de acolo şi să te aducă acasă atât de des, încât foarte repede a început să se ascundă de mine ca să nu mă înfurii. A programat o întâlnire cu psihologul şcolii. S-a invitat la noi acasă. Era un bărbat chel, cu degetele de la picioare întoarse înăuntru, care folosea o batistă pentru a se şterge de transpiraţia abundentă. Am fost nevoit să fixez o oră când puteam pleca de la serviciu. Mama ta l-a servit cu fursecuri şi cu cafea, ţie ţi-a dat un pahar cu lapte, iar apoi v-am lăsat singuri în camera de zi. Vreme de o oră, psihologul, domnul Shatzner, a scos nişte lucruri din servieta lui şi te-a pus să născoceşti poveşti despre jucăriile mici şi eroii în miniatură. Vă puteam vedea prin uşile din sticlă dacă treceam prin hol. După aia ai fost trimis de acolo şi te-ai dus să te joci în grădină, în timp ce el ne-a întrebat despre „viaţa noastră de familie". Înainte să plece a făcut un tur al casei. A părut surprins când a văzut că toată casa era însorită şi caldă, plină de plante, jucării din lemn şi o mulţime de desene colorate de-ale tale prinse pe pereţi. Aparenţele înşală, mi-am dat eu seama că gândea el, străduindu-se să zgârie suprafaţa pentru a descoperi brutalitatea şi neglijenţa de dedesubt. Privirea lui s-a oprit asupra păturii din lână de pe patul tău. Mama ta părea îngrijorată şi am văzut-o cum îşi muşcă buza şi-şi trage singură

palme – de ce? Nu era destul de moale? Ar fi trebuit să cumpere una cu maşini şi camioane pe ea, aşa cum făcuse Yoni din casa vecină? Am fost nevoit să mă controlez zdravăn ca să nu-l înşfac de o ureche şi să-l arunc în stradă. Tu te jucai afară. Îţi zăream tricoul roşu în spatele gutuiului, unde descoperiseşi un muşuroi de furnici cu două zile în urmă. Aş putea să vă întreb, ni s-a adresat Shatzner, dacă acasă mai sunt şi alte probleme despre care ar trebui să ştiu? Poate în căsnicie? Asta a fost prea mult pentru mine. Am înhăţat-o pe marioneta Pinocchio de pe raft şi te-am strigat. Ai venit înăuntru urcând greoi treptele, cu genunchii plini de noroi, şi ai stat să te uiţi cum îl făceam pe Pinocchio să danseze şi să cânte şi apoi să pice în nas. De fiecare dată când îl făceam să cadă, tu râdeai în hohote. De ajuns, a spus mama ta, punându-şi o mână pe braţul meu, sunt sigură că domnul Shatzner îşi dă seama că micul nostru Dovi nu e întotdeauna aşa de serios. Dar eu am continuat să te fac să râzi atât de tare, încât ai făcut pe tine, iar apoi i-am strivit mâna psihologului chel în mâna mea, i-am spus că putea să se uite prin jur câtă vreme avea chef, dar că eu am lucruri mai importante de făcut. Am ieşit din casă, trântind uşa după mine.

Mama ta n-a renunţat atât de repede la subiectul ăsta. Chiar şi cea mai mică aluzie că făcea vreo greşeală, oricât de mică, în rolul ei de mamă o inunda de vinovăţie. Îşi bătea capul, se tot chinuia să-şi dea seama unde greşise. A acceptat îndrumarea psihologului şi îl asculta o dată pe săptămână cum îi explică ce aflase din şedinţele cu tine, care au continuat la şcoală, şi îi dădea instrucţiuni cum să-ţi amelioreze unele dintre „dificultăţi". Construise o strategie şi concepuse nişte reguli de care mama ta se crampona, despre cum să se poarte şi cum să nu se poarte cu tine. I-a dat chiar şi numărul de telefon de la el de acasă, iar când nu ştia prea bine cum să aplice vreuna dintre reguli sau cum să reacţioneze la vreuna dintre crizele tale de nervi, îl suna la orice oră din zi şi din noapte şi îi explica problema pe un ton grav, serios, apoi îi asculta răspunsul în tăcere, încuviinţând abătută din cap. Domnul Shatzner a spus că n-ar trebui să facem asta, îmi spunea ea de îndată ce tu plecai din cameră, domnul Shatzner a spus că n-ar trebui să-l lăsăm

să facă aia, domnul Shatzner a zis că ar trebui să stăm în cap, să ne muşcăm limbile, să ne învârtim în cerc, domnul Shatzner, domnul Shatzner, domnul Shatzner, până când, într-un final, am cedat nervos şi i-am spus că nu mai vreau să aud niciodată numele ăsta în casa mea şi că ştiu cum să-mi cresc copilul, ce credea el că e asta, un joc de Scrabble sau de Monopoly, nu există reguli, chiar era atât de oarbă, încât nu putea să-şi dea seama că piticania aia ţicnită nu făcuse decât s-o preschimbe într-o fricoasă sensibilă şi plină de îndoieli, deşi rolul de mamă fusese firesc pentru ea încă de la început, un lucru pe care orice idiot l-ar fi putut vedea, adică faptul că era o mamă minunată, plină de iubire şi de răbdare? Are cinci ani, pentru numele lui Dumnezeu, am ţipat eu, dacă te porţi cu el de parcă ar fi un copil special, atunci aşa va şi rămâne. Ai observat vreun progres de când vă duceţi la clovnul ăsta? Nu. Cine e el încât să devină aşa brusc sursa cunoştinţelor înţelepte despre comportamentul uman? Crezi că puţică ăla ştie mai multe decât tine sau decât mine? Tăcerea s-a aşternut între noi. Dar e un copil special, a spus ea încet. Întotdeauna a fost aşa.

Până la urmă a cedat. Nu te-ai mai dus la nici o şedinţă şi te-ai furişat de sub ochii lui Shatzner, aidoma unui animăluţ lăsat liber, care se duce imediat să se ascundă în tufişuri. Însă toată experienţa asta a schimbat ceva. Mama ta a continuat să ezite şi să-şi facă griji, să supună riguros fiecare toană de-a ta, fiecare incident sau criză de nervi, unui mic proces de analiză, căutând motivul durerii tale şi rolul nostru în ea. Atitudinea asta autoflagelantă mă scotea din fire aproape la fel de mult ca plânsetele tale, care nu se mai opreau. Într-o seară, în toiul unei crize de-ale tale, declanşată de faptul că apa din cadă nu era exact la nivelul care îţi plăcea ţie, te-am înşfăcat de subsuori şi te-am ţinut aşa, gol şi şiroind, deasupra podelei. Când eram de vârsta ta, am urlat eu, zgâlţâindu-te atât de tare, încât capul ţi-a căzut fără vlagă în piept, nu aveam nimic de mâncare, nici bani de jucării, în casă era tot timpul frig, dar noi ne duceam afară şi ne jucam, inventam jocuri din nimic şi trăiam pentru că puteam trăi, pe când ceilalţi erau ucişi în masacre, noi puteam ieşi din casă şi simţi razele

soarelui, puteam fugi de colo-colo şi trage şuturi în minge! Uită-te la tine! Ai tot ce ţi-ai putea dori pe lume şi nu faci decât să ţipi din toţi bojocii ca să ne nenoroceşti pe toţi! Gata! Mă auzi? M-am săturat! Te-ai uitat la mine cu ochii tăi imenşi şi, reflectată în pupilele tale, mică şi îndepărtată, am văzut imaginea mea.

Acum şaptezeci de ani şi eu eram un copil. Şaptezeci de ani? *Şaptezeci?* Cum? Hai să trecem peste asta.

Acum stăteai în picioare cu valiza în mână. Nu mai era nimic de spus. Mi se părea că nu mai ai nevoie de ajutorul meu. Poate pe vremuri aveai, dar nu şi acum. Am o durere crâncenă de cap, ai spus tu până la urmă. Mă dor ochii de la lumină. Dacă nu te deranjează, cred că mă duc să mă întind puţin. Putem sta de vorbă mai târziu.

Şi uite-aşa ai intrat iarăşi în casa din care plecaseşi cu atâta vreme în urmă. Ţi-am auzit paşii cum urcau încet pe scară.

Erau leproşi, Dov, ceilalţi copii? Din cauza asta te ţineai tu deoparte? Sau tu erai de fapt aşa? Şi noi doi, închişi în casa asta – suntem izbăviţi sau condamnaţi?

O lungă tăcere, pe când probabil că tu stăteai în pragul fostei tale camere. Apoi scârţâitul podelei şi sunetul uşii camerei tale, care se închide din nou, după douăzeci şi cinci de ani.

Iazurile

În seara aia citeam împreună, aşa cum se întâmpla mereu. Era o noapte din aia englezească, când întunericul care se aşterne la trei face ca ora nouă să pară miezul nopţii, amintindu-ne cât de departe în nord a ajuns viaţa noastră. S-a auzit soneria de la uşă. Ne-am uitat unul la celălalt. Foarte rar se întâmpla să vină cineva pe la noi fără să ne anunţe. Lotte şi-a lăsat cartea în poală. Eu m-am dus la uşă. Un tânăr stătea acolo, ţinând o servietă în mână. Probabil că, cu o secundă înainte ca eu să-i deschid uşa, el îşi stinsese ţigara, căci am văzut cum îi iese pe la colţul gurii o dâră de fum. Însă putea să fie doar respiraţia în ger. Preţ de un minut am avut impresia că e un student de-al meu – toţi au o anumită expresie de cunoscători, de parcă ar încerca să strecoare ceva ilegal peste graniţa unei ţări fără nume. O maşină aştepta lângă trotuar, cu motorul încă pornit, iar el i-a aruncat o privire. Cineva – bărbat sau femeie, nu mi-am dat seama – era la volan.

Lotte Berg e acasă? a întrebat el. Avea un accent puternic, dar nu mi-am dat seama imediat de unde venea. Aş putea să vă întreb cine vrea s-o vadă? Tânărul s-a gândit, doar pentru o clipă de fapt, dar îndeajuns de mult încât să remarc o mică zvâcnitură în colţul buzelor lui. Numele meu e Daniel, a zis el. Am crezut că era unul dintre cititorii ei. Nu era foarte cunoscută, ar fi fost o exagerare să spui că pe atunci era faimoasă. Bineînţeles că era fericită de fiecare dată când primea o scrisoare de la vreo persoană care-i admira opera, dar o scrisoare era un lucru, iar un necunoscut în faţa uşii la ora aia era cu totul şi cu totul altceva. E puţin

cam târziu – poate dacă ați fi sunat sau ați fi scris înainte, am spus eu, regretând imediat lipsa de amabilitate pe care credeam că Daniel o simțise în cuvintele mele. Dar el a mutat ceva ce ținuse în gură, lipit de un obraz, dintr-o parte în alta, și apoi a înghițit. Am observat că avea un măr al lui Adam proeminent. Mi-a trecut prin cap că de fapt nu era un cititor de-al lui Lotte. Am aruncat o privire în jos, spre întunericul care se adunase între faldurile jachetei lui din piele, care îi cădeau peste șolduri. Nu mai știu ce am crezut că se ascunde dedesubt. Dar bineînțeles că nu era nimic. A continuat să stea acolo, de parcă nu auzise ce-i spusesem. E târziu, am spus eu, iar doamna Berg – nu știu de ce i-am zis așa, era absolut ridicol, de parcă eu aș fi fost majordomul, dar asta mi-a ieșit întâmplător din gură – doamna Berg nu așteaptă nici un musafir. Atunci fața i s-a încrețit, dar doar pentru o fracțiune de secundă de fapt, și apoi și-a reluat forma inițială, atât de repede, încât altcineva poate că nici nu și-ar fi dat seama. Dar eu am sesizat asta și, cât timp fața lui a fost încrețită, am văzut dedesubt un alt chip, chipul pe care cineva îl afișează când e singur, sau nici măcar atunci, chipul pe care cineva îl are când doarme sau zace inconștient pe targă, iar în chipul ăla am recunoscut ceva. Asta o să pară o tâmpenie, dar, deși locuiam împreună cu Lotte și, din câte știam, acest Daniel n-o mai întâlnise niciodată până atunci, în secunda aia am simțit că el și cu mine ne aliam într-un fel, ne aliam în pozițiile noaste față de ea, și că doar câteva nuanțe ne diferențiau. Era absurd, firește. În fond, eu eram cel care îl oprea să obțină ce voia de la Lotte. Era doar o proiecție a mea în tânărul ăsta, care își ținea servieta în mână în fața scheletelor de hortensii. Dar cum altfel am putea noi să luăm decizii care-i privesc pe alții? Mai era și ger pe deasupra.

L-am lăsat să intre. În holul nostru, încălțat cum era cu ghetele lui, sub mica noastră colecție de pălării din pai, toate umbrele s-au dat la o parte și l-am văzut limpede. Arthur? a strigat Lotte din camera de zi. Daniel și cu mine ne-am privit în ochi. I-am pus o întrebare, iar el mi-a răspuns. Nici unul din noi n-a rostit nici un cuvânt. Indiferent ce avea să se întâmple, el n-o să ne tulbure.

Nu va face nimic ca să ameninţe sau să distrugă ce construiserăm noi cu atâtea chinuri. Da, dragă, am strigat şi eu la ea. Cine-i acolo? a întrebat ea. Am studiat încă o dată chipul lui Daniel, pentru a identifica cea mai mică urmă de nemulţumire. Dar n-am găsit nimic. Era doar seriozitate sau o înţelegere a seriozităţii pactului dintre noi şi încă ceva, ceva ce mie mi s-a părut recunoştinţă. Exact atunci, în spatele meu, am auzit paşii lui Lotte. Pe tine te caută, am zis eu.

Vezi tu, vieţile noastre erau regulate ca ceasul. În fiecare dimineaţă ne plimbam pe dealuri. Ne duceam acolo şi ne întorceam pe aceeaşi potecă. O însoţeam pe Lotte până la iaz, aşa cum îi spuneam noi, nu trecea nici o zi fără să se ducă acolo. Erau trei iazuri, unul pentru bărbaţi, unul pentru femei şi unul mixt, iar acolo, în cel de-al treilea, înota când veneam şi eu, pentru ca eu să pot sta pe o bancă din apropiere. Iarna bărbaţii veneau să facă o copcă în gheaţă. Probabil că munceau noaptea, pentru că gheaţa era deja spartă când ajungeam noi acolo. Lotte îşi scotea hainele pe rând: mai întâi paltonul, apoi puloverul, ghetele şi pantalonii, favoriţii ei, din lână groasă, apoi în sfârşit apărea corpul ei, alb şi brăzdat de vene albastre. Îi cunoşteam fiecare centimetru al trupului, dar la vederea lui, dimineaţa, printre copacii uzi şi negri, aproape întotdeauna mă excitam. Se apropia de malul apei. Preţ de o clipă stătea complet nemişcată. Dumnezeu ştie la ce se gândea. Până la sfârşit a fost un mister pentru mine. Uneori fulgi de zăpadă cădeau în preajma ei. Zăpada sau frunzele, deşi cel mai des era ploaia. Uneori voiam să ţip, să tulbur liniştea încremenită, care în acel moment părea să fie doar a ei. Iar apoi, într-o clipită, dispărea în negura apelor. Era o clipocire sau sunetul clipocirii, urmat de tăcere. Cât de îngrozitoare erau acele secunde, păreau să dureze la nesfârşit! De parcă n-ar mai fi ieşit niciodată la suprafaţă. Cât de adâncă e apa? am întrebat-o eu odată, dar ea a pretins că nu ştie. De multe ori chiar săream de pe bancă, fiind pe punctul să plonjez după ea, în ciuda fricii mele de apă. Dar chiar în acel moment capul îi ieşea la suprafaţă, aidoma unui cap neted de focă sau de vidră, şi apoi înota până la scara unde o aşteptam s-o înfăşor în prosop.

Marți dimineață luam trenul de opt treizeci spre Oxford și mă întorceam la Londra joi seara la ora nouă. Ori de câte ori ieșeam cu colegi de-ai mei, Lotte explica de ce nu putea locui în Oxford. Zgomotele permanente ale clopotelor îi perturbau munca, zicea ea. În plus, ești mereu împins, îmbrâncit sau lovit de câte un student care aleargă disperat pe străzi sau de câte cineva care merge pe bicicletă, absorbit de ce se petrece în mintea lui. Cel puțin o dată în timpul unei astfel de cine o auzeam pe Lotte cum spune povestea despre cum a văzut o femeie lovită de un autobuz pe St. Giles. Acum traversa strada, spunea ea cu vocea în crescendo, iar în clipa următoare era aruncată la pământ de roțile unui autobuz. E o crimă, continua Lotte, că îi trimit în lume pe toții copiii ăștia cu capetele pline de Platon și Wittgenstein, dar nu le predau nici un cuvințel despre cum să se apere de pericolele vieții cotidiene. Era o opinie ciudată pentru o persoană care-și petrecea cea mai mare parte a timpului închisă în birou și născocind povestiri, căutând căi prin care să le facă plauzibile. Dar, din politețe, nimeni nu i-a spus-o vreodată.

Adevărul era mai complicat, firește. Lui Lotte îi plăcea să locuiască în Londra – îi plăcea anonimitatea care devenea a ei de îndată ce cobora din metrou la Covent Garden sau la King's Cross și care ar fi fost imposibilă în Oxford. Îi plăceau iazul și casa noastră din Highgate. Și cred că îi plăcea să stea singură câtă vreme eu le predam tinerilor cu plete din Winchester și din saloanele lustruite din Eton. Joi seara mă aștepta cu mașina la Paddington, cu geamurile aburite și motorul la ralanti. În acele prime minute ale drumului spre casă, pe străzile întunecate, în vreme ce limpezimea separării dintre noi încă mai exista în mine, iar Lotte încă mai era o ființă distinctă, uneori remarcam în ea o răbdare nouă – față de viața noastră împreună, poate, sau pentru altceva.

Da, Lotte era un mister pentru mine, dar eu găseam alinare în micile insule pe care le descoperream în ea, insule pe care puteam mereu să le regăsesc, indiferent cât de dificile erau circumstanțele, și care mă ajutau să mă orientez. În miezul ei era o pierdere ca un hău fără fund. Fusese forțată să plece din casa ei din Nürnberg când avea șaptesprezece ani. Timp de un an a locuit împreună

cu părinții ei într-un lagăr de tranzit din Zbąszyń, Polonia, unde îmi pot doar imagina ce condiții crâncene erau. Ea niciodată nu vorbea despre acea perioadă, așa cum rareori vorbea despre copilăria sau părinții săi. În vara anului 1939, cu ajutorul unui tânăr medic evreu care stătea și el în lagăr, a primit o viză pentru a însoți optzeci și șase de copii într-un *Kindertransport* până în Anglia. Acest amănunt, optzeci și șase, mă impresiona mereu, așa pentru că povestea pe care mi-o spunea avea așa de puține detalii, dar și pentru că părea un număr uriaș. Cum de avusese grijă de așa de mulți copii, știind că tot ce cunoscuse ea vreodată, ce cunoscuseră cu toții vreodată, se pierduse pentru totdeauna? Vaporul a plecat din Gdynia pe Marea Baltică. Călătoria, care ar fi trebuit să dureze trei zile, a durat cinci, pentru că în timpul ei Stalin a semnat acordul cu Hitler, iar vaporul a trebuit să fie deviat pentru a nu trece prin Hamburg. Au ajuns în Harwich cu trei zile înainte să înceapă războiul. Copiii au fost împrăștiați prin toată țara, fiind trimiși unor familii adoptive. Lotte a așteptat până când ultimul dintre ei a plecat cu trenul. Atunci toți au dispărut de lângă ea, au fost luați de lângă ea, iar Lotte a dispărut în viața ei.

Nu, n-aș putea deloc să știu ce purta ea în străfundurile ei. Dar încetul cu încetul am descoperit anumite puncte de sprijin. Când țipa în somn, aproape întotdeauna îl visa pe tatăl ei. Când o rănea ceva din ce făceam sau spuneam eu sau mai degrabă din ce nu făceam sau nu spuneam, devenea brusc prietenoasă, deși era un soi de cordialitate lăcuită, cordialitatea a doi oameni care șed din întâmplare unul lângă altul într-un autocar la drum lung, și doar unuia din ei i-a trecut prin cap să ia mâncare la el. Peste câteva zile se întâmpla un lucru minor – uitam să pun ceainicul pe raft sau îmi lăsam șosetele pe jos –, iar ea exploda. Forța și volumul furiei ei mă șocau, iar singura mea reacție posibilă era să încremenesc și să mă cufund în tăcere până când primul val trecea, iar Lotte începea să se retragă în ea însăși. În acea clipă se producea o pauză, exista o deschidere. O clipă mai devreme un gest menit s-o calmeze și să îndrepte lucrurile nu făcea decât să-i întețească furia. O clipă mai târziu deja se strecurase în ea însăși și

închisese uşa, găsindu-şi adăpost în acea încăpere obscură unde putea supravieţui zile întregi sau chiar săptămâni fără să-mi adreseze nici un cuvânt. Am avut nevoie de mulţi ani pentru a izbuti să prind acel moment, pentru a învăţa să-l văd cum se apropie şi să profit de el când sosea, ca să ne salvez pe amândoi de acea tăcere represivă.

Se lupta cu tristeţea ei, dar încerca s-o ascundă, s-o împartă în fragmente din ce în ce mai mici şi să le împrăştie în locuri unde credea că nimeni n-o să le găsească. Însă eu o făceam deseori – în timp am aflat unde să caut – şi încercam să pun laolaltă bucăţile. Îmi producea suferinţă faptul că ea n-avea încredere să vină la mine cu tristeţea, dar ştiam că ar fi rănit-o mai mult să afle că descoperisem ceea ce ea nu voia ca eu să găsesc. Am impresia că în adâncul ei nu voia ca nimeni s-o cunoască. Sau îi displăcea, chiar dacă tânjea după asta. Îi dădea senzaţia de libertate. Însă nu-i posibil să priveşti persoana iubită cu o detaşare calmă, să te mulţumeşti s-o contempli plin de confuzie. Asta dacă nu doar te satisface s-o idolatrizezi, iar cu mine nu era aşa. În miezul oricărei opere intelectuale zace nevoia de a căuta şabloane. Ai crede că dădeam dovadă de indiferenţă dac-aş sugera că am adoptat o atitudine intelectuală faţă de soţia mea, dar eu cred că atunci te-ai înşela în privinţa instinctelor unui savant autentic. Cu cât am învăţat mai mult în viaţa mea, cu atât mai acut mi-am simţit foamea şi orbirea, şi, în acelaşi timp, cu atât mai aproape m-am perceput de capătul foamei, de capătul orbirii. Uneori mă simţeam de parcă aş fi fost agăţat de o margine – a cui nu pot spune, fără a risca să sune ridicol –, dar imediat alunecam şi mă simţeam şi mai adânc în prăpastie. Iar acolo, în beznă, regăseam iarăşi în mine o formă de laudă pentru tot ceea ce continua să-mi zdrobească certitudinea.

Pe tine te caută, i-am spus eu lui Lotte, dar nu m-am întors spre ea. Mi-am ţinut ochii aţintiţi asupra lui Daniel şi astfel n-am văzut expresia de pe chipul ei când l-a zărit atunci, pentru prima oară. Mai târziu am ajuns să mă întreb dacă aş fi izbutit să disting ceva în expresia ei. Daniel a făcut un pas spre ea. Preţ de o clipă

a fost de parcă şi-ar fi pierdut cuvintele. Pe chipul lui am văzut ceva ce nu mai văzusem înainte. Apoi s-a prezentat ca fiind unul dintre cititorii ei, aşa cum mă aşteptam. Lotte l-a invitat înăuntru, sau şi mai înăuntru. M-a lăsat să-i iau jacheta, dar şi-a ţinut strâns servieta în mână – am presupus că acolo era un manuscris pe care voia să i-l arate lui Lotte. Jacheta mirosea greţos a apă de colonie, deşi, din câte mi-am dat seama după ce m-am descotorosit de haina lui, Daniel nu mirosea deloc. Lotte l-a condus în bucătărie, iar el, mergând în urma ei, s-a uitat peste tot în jurul lui, la tablourile de pe pereţii noştri, la plicurile de pe masă, care aşteptau să fie puse la poştă, iar, când ochii i-au căzut pe reflexia lui din oglindă, am avut impresia că am văzut o undă de zâmbet. Lotte a făcut un gest spre masa din bucătărie, iar el s-a aşezat, punându-şi cu delicateţe servieta între picioare, de parcă un animăluţ viu s-ar fi aflat înăuntru. Din felul cum o urmărea cu privirea pe Lotte, care a umplut ceainicul uzat cu apă şi l-a pus pe aragaz, mi-am putut da seama că nu se aşteptase să ajungă atât de departe. Probabil că sperase să plece cel mult cu un autograf pe o carte. Iar acum era în casa unei mari scriitoare! Pe punctul să bea ceai din ceştile ei! Mi-aduc aminte că mă gândeam: poate că exact de o asemenea încurajare avea nevoie Lotte, căci vorbea puţin despre operele sale când încă mai lucra la ele, însă îmi puteam da seama din dispoziţia ei cum mergeau lucrurile de fapt şi, de câteva săptămâni, mi se păruse apatică şi deprimată. Mi-am cerut scuze, spunând că am de lucru, şi m-am dus la etaj. Când am aruncat o privire peste umăr, am simţit un fior de regret pentru copilul pe care nu l-am avut niciodată, care ar fi putut deja să aibă cam vârsta lui Daniel şi care ar fi putut veni din gerul de afară, aidoma lui, plin de lucruri pe care ar fi vrut să ni le spună.

Nu m-am gândit până acum, dar Daniel a sunat la uşă în iarna anului 1970, într-o seară de pe la sfârşitul lui noiembrie, iar în aceeaşi perioadă a anului a murit şi ea, douăzeci şi şapte de ani mai târziu. Nu ştiu ce ar trebui să-ţi spună asta. Nimic, doar că găsim alinare în simetriile pe care le întâlnim în viaţă, fiindcă ele sugerează că ar exista un design, deşi nu există nici unul. Seara

când şi-a pierdut cunoştinţa pentru ultima oară mi se pare mai îndepărtată decât acea după-amiază din iunie 1949, când am văzut-o pentru prima oară. Eram la o petrecere în aer liber şi sărbătoream logodna lui Max Klein, un prieten apropiat din studenţie. Nimic n-ar fi putut fi mai încântător şi mai elegant decât vasul de cristal cu punci şi glastrele cu stânjenei proaspeţi. Dar aproape imediat ce am ajuns acolo, am simţit ceva straniu în cameră, ceva ce întrerupea atmosfera altfel egală, tihnită. Am găsit sursa fără eforturi. Era o femeie mică, aidoma unei vrăbii, cu părul scurt, negru şi drept, care îi cădea pe faţă, stând lângă uşa care dădea în grădină. Nu se potrivea cu nimeni din jurul ei. În primul rând, era vară, iar ea purta o rochie din catifea violet, care semăna cu un halat. Coafura ei era complet diferită de a celorlalte femei de acolo, cumva ca a unei fetişcane, deşi tunsoarea era mai degrabă confortabilă decât rafinată. Purta un inel foarte mare din argint, care părea să cântărească prea mult pentru degetele ei subţiri (mult mai târziu, când şi l-a scos şi l-a pus pe noptiera mea, am observat că îi lăsase pe piele o urmă verde de coroziune). Dar de fapt chipul ei, sau mai bine zis expresia de pe chipul ei mi s-a părut cea mai deosebită. Îmi amintea de Prufrock[1] – *Mai este vreme, are să mai fie vreme / Să-ţi compui faţa, să faci faţă feţelor pe care le întâlneşti* –, pentru că numai ea, din întreaga cameră, părea că nu avusese destul timp sau că nu se gândise să-şi facă timp. Nu că faţa ei ar fi fost prea expresivă sau prea sugestivă în vreun fel sau altul. Ci pur şi simplu pentru că părea să fie relaxată, complet inconştientă de cum arăta, pe când ochii ei absorbeau tot ce se întâmpla în faţa lor. Ceea ce la început crezusem că era o stânjeneală care venea dinăuntrul ei acum mi se părea, aşa cum o vedeam din cealaltă parte a camerei, exact opusul: stânjeneala celorlalţi, care ieşea la lumină când se confruntau cu ea. L-am întrebat pe Max cine e, iar el mi-a spus că era un fel de rudă, o verişoară îndepărtată a logodnicei lui. A rămas pironită în acelaşi loc pe tot parcursul petrecerii, ţinând

1 *Cântecul de dragoste al lui J. Alfred Prufrock*, trad. de M. Ivănescu, în T.S. Eliot, *Opere poetice, 1909-1962*, Humanitas Fiction, 2011, p. 49. (N. red.)

în mână un pahar gol. La un moment dat m-am dus alene până la ea şi m-am oferit să i-l umplu.

Pe atunci locuia într-o cameră închiriată, destul de aproape de Russell Square. Cealaltă parte a străzii fusese distrusă de bombe, iar de la fereastra ei puteai vedea mormanele de moloz, unde veneau uneori copiii ca să se joace Regele din castel (mult după ce se întunecase le puteai auzi vocile), şi, din loc în loc, se înălţau scheletele unor case, ale căror ferestre lipsite de geamuri înrămau cerul. Într-una dintre ele mai rămăsese doar scara cu balustrade sculptate, care se ridica deasupra molozului, iar în alta încă mai puteai zări tapetul cu model floral, pe care soarele şi ploaia îl erodau încetul cu încetul. Deşi inspira melancolie, într-un mod ciudat, te mai simţeai în acelaşi timp şi euforic când le vedeai aşa interiorul. De multe ori am văzut-o pe Lotte cum contemplă acele ruine, cu hornurile lor solitare. Prima oară când am venit în vizită la ea, am fost uimit de cât de puţine lucruri se aflau în cameră. Locuia în Anglia de aproape zece ani, dar, în afară de biroul ei, acolo nu mai erau decât câteva mobile simple, şi mult mai târziu am ajuns să înţeleg că, într-un anumit fel, pereţii şi tavanul din camera ei, aidoma celor de pe cealaltă parte a străzii, nu existau deloc pentru ea.

Însă cu biroul ei era complet altă poveste. În acea cămăruţă simplă domina totul, asemenea unui soi de monstru diform şi ameninţător, lipit de cea mai mare parte a unui perete şi terorizând celelalte mobile, care se refugiaseră în cel mai îndepărtat colţ, unde păreau să stea lipite unele de celelalte, de parcă s-ar fi supus unei forţe magnetice sinistre. Era din lemn închis la culoare, iar pe suprafaţa unde se scria se afla un corp de sertare, sertare de dimensiuni deloc practice, aidoma unui birou al unui vrăjitor din Evul Mediu. Doar că absolut toate sertarele erau goale, lucru descoperit într-o seară când o aşteptam pe Lotte, care ieşise pe hol să se ducă la toaletă, şi care, într-un fel sau altul, făcea biroul – sau mai bine zis spectrul acelui birou imens – să pară mai degrabă un vapor, un vapor care naviga pe o mare neagră ca smoala, în bezna unei nopţi fără lună, fără nici o speranţă de a ajunge la mal, indiferent în ce direcţie ar fi luat-o, adică mi se

părea şi mai sinistru. Întotdeauna am crezut că era un birou foarte masculin. Adesea, sau mai bine zis uneori, când veneam s-o iau de acasă, chiar mă copleşea un soi de gelozie bizară şi inexplicabilă, când ea deschidea uşa, iar acolo, suspendată în spatele ei şi ameninţând s-o înghită, era mobila aia îngrozitoare.

Într-o zi mi-am făcut curaj s-o întreb unde îl găsise. Era săracă lipită pământului. Îmi era imposibil să-mi imaginez că fusese vreodată în stare să strângă atâţia bani încât să cumpere un asemenea birou. Dar în loc să-mi potolească temerile, răspunsul ei m-a aruncat în braţele disperării. L-am primit cadou, a spus ea. Iar când am întrebat-o, străduindu-mă să fiu nonşalant, dar simţind cum buzele încep să-mi zvâcnească, aşa cum mi se întâmplă ori de câte ori mă simt copleşit de emoţie, de la cine l-a primit, mi-a aruncat o privire, o privire pe care n-o s-o uit niciodată, căci mi-a sugerat pentru prima oară ce reguli complexe avea viaţa alături de Lotte, deşi au trecut ani întregi până când am ajuns să înţeleg acele reguli, asta dacă am izbutit să le înţeleg vreodată, o privire echivalentă cu ridicarea unui zid. Nu-i nevoie să mai spun că n-am mai dezbătut subiectul.

În timpul zilei ea muncea în subsolul Bibliotecii Britanice, aranjând cărţile pe rafturi, iar noaptea scria. Povestiri ciudate şi deseori tulburătoare, pe care le lăsa afară, presupuneam eu, ca să le citesc. Doi copii care îl omoară pe al treilea pentru că-i invidiază pantofii şi, doar după ce el moare, descoperă că pantofii nu li se potrivesc şi atunci scapă de ei, dându-i altui copil, căruia îi vin şi care îi poartă plin de încântare. O familie îndoliată care pleacă cu maşina printr-o ţară unde e război, care ajunge din greşeală în zona inamică şi descoperă o casă goală, unde se mută şi trăiesc fără să le pese de crimele oribile ale fostului proprietar.

Scria în engleză, firește. În toţi anii cât am locuit împreună, n-am auzit-o decât de câteva ori vorbind în germană. Nici măcar când Alzheimerul ei s-a înrăutăţit şi limbajul i-a devenit incoerent, tot nu s-a întors la silabele copilăriei ei, aşa cum se întâmplă cu mulţi alţii. Uneori mă gândesc că, dacă am fi avut vreun copil, ea ar fi izbutit să găsească o cale de a se întoarce la limba maternă. Dar n-am avut nici un copil. Încă de la început Lotte

a spus foarte ferm că asta nu intra în discuție. Mereu mi-am imaginat că la un moment dat o să am copii, poate doar pentru că mi se părea un lucru firesc, nu cred că m-am imaginat vreodată realmente în postura de tată. În cele câteva ocazii când am încercat să discut despre subiectul ăsta cu Lotte, imediat ea a înălțat un zid între noi, pe care mi-a luat zile întregi să-l dărâm. Nu ar fi fost nevoie să-mi dea explicații sau să-și argumenteze opinia. Aș fi înțeles. (Nu că s-ar fi așteptat să înțeleg. Dintre toți cei pe care-i cunosc, Lotte era cea mai mulțumită să trăiască cu sentimentul că nu e niciodată înțeleasă. E un lucru atât de rar, dacă stai să te gândești, o însușire pe care nu mi-o pot închipui decât aparținând unei specii mult mai avansate decât a noastră.) Până la urmă am ajuns să accept ideea unei vieți fără copii și nu pot să neg faptul că o parte din mine a simțit și puțină ușurare. Deși mai târziu, pe măsură ce anii treceau fără să se întâmple mare lucru, când nimic din viața noastră nu creștea și nu se schimba, uneori regretam faptul că nu încercasem cu mai multă insistență s-o conving – pași pe scară, o cantitate necunoscută, un mesager.

Dar nu: viața noastră împreună se organiza în jurul nevoii de a proteja obișnuința. Dacă am fi azvârlit un copil în ea, totul s-ar fi destrămat. Pe Lotte o deranja când rutina era tulburată. Eu încercam s-o țin departe de orice lucru neașteptat. Cea mai mică schimbare în planurile noastre o dărâma complet. Pierdea o zi întreagă încercând să-și recapete cât de cât liniștea. A fost nevoie de mai mult de un an ca s-o conving să plece din camera aia părăginită, cu vedere la moloz, și să vină cu mine la Oxford. Firește că am rugat-o să se mărite cu mine. Ba chiar m-am mutat într-un apartament mai spațios, dintr-o casă a facultății, foarte confortabil, cu șemineuri în camera de zi și în dormitor, și o fereastră mare, care dădea spre grădină. Când în sfârșit a sosit ziua în care trebuia să se mute, m-am dus s-o iau din camera ei. În afară de birou și de mobila aia sărăcăcioasă, tot ce avea încăpuse în două valize ponosite, care erau deja lângă ușă. Euforic pentru că ne mutam împreună, plin de speranță că n-o să mai vedem niciodată biroul ăla nenorocit, i-am sărutat chipul, chipul pe care întotdeauna mă bucuram atât de tare să-l văd. Ea mi-a

zâmbit. Am aranjat ca biroul să fie adus la Oxford cu o furgonetă, a spus ea.

Printr-o minune – sau coşmar –, depinde din ce punct de vedere priveai lucrurile – muncitorii au izbutit să se descurce pe coridoarele înguste şi pe treptele casei, gemând de durere şi ţipând obscenităţi care au plutit pe briza răcoroasă de toamnă până în camera unde stăteam eu, aşteptând plin de oroare, până când, într-un final, am auzit o bătaie în uşă şi l-am văzut acolo, pe palier, cu lemnul închis la culoare, aproape negru, strălucind de parcă ar fi vrut să se răzbune.

Aproape imediat după ce am adus-o pe Lotte la Oxford mi-am dat seama că fusese o greşeală. În prima după-amiază a rămas în picioare, cu pălăria în mână, părând că nu ştie ce să mai facă. Ce nevoie avea ea de un şemineu din piatră sau de scaune tapiţate? Mă trezeam în toiul nopţii şi n-o găseam în pat, apoi o descopeream stând în picioare în camera de zi, cu paltonul în mână. Când o întrebam unde voia să se ducă, ea se uita cu uimire la palton şi pe urmă mi-l dădea mie. Apoi o duceam în pat şi o mângâiam pe păr până când adormea, la fel cum am făcut şi patruzeci de ani mai târziu, când începuse să uite totul, şi pe urmă stăteam treaz, rezemat de perne, cu privirea aţintită asupra umbrelor din cameră, unde biroul aştepta, aidoma unui cal troian.

Puţin după aceea, într-o sâmbătă, ne-am dus la Londra să luăm masa de prânz cu mătuşa mea. Pe urmă noi doi ne-am plimbat multă vreme pe Heath. Era o zi însorită de toamnă. Soarele îşi dăruia lumina tuturor. Pe când mergeam, i-am vorbit lui Lotte despre ce idee îmi venise, să scriu o carte despre Coleridge. Am traversat Heath şi ne-am oprit să bem o ceaşcă cu ceai în Kenwood House, unde după aceea i-am arătat lui Lotte ultimul autoportret al lui Rembrandt, cel pe care-l văzusem pentru prima oară în copilărie şi pe care am ajuns să-l asociez cu expresia „un om distrus", expresie care mi-a invadat mintea de copil şi a devenit propria-mi aspiraţie personală mult râvnită. Am ieşit de pe Heath şi am luat-o pe prima stradă laterală, adică întâmplător spre Fitzroy Park. Pe când mergeam spre satul Highgate, am trecut

pe lângă o casă care era de vânzare. Nu era într-o stare prea bună, nu fusese îngrijită deloc, tufişurile, care crescuseră prea mult, o înghiţiseră cu totul. Pe acoperişul ascuţit de deasupra uşii, un mic gargui ciudat stătea ghemuit, cu o grimasă oribilă pe faţă. Lotte s-a oprit să se uite în sus la el, frământându-şi mâinile, aşa cum făcea uneori când reflecta, de parcă gândul ar fi zăcut concret în mâinile ei, iar ea ar fi trebuit doar să-l cizeleze. Am urmărit-o cu privirea cum studia casa. Am crezut că poate îi amintea de vreun loc, poate chiar de casa ei din Nürnberg. După ce am ajuns s-o cunosc mai bine, mi-am dat seama că ar fi fost imposibil să se întâmple una ca asta – evita orice i-ar fi putut aminti de fostul ei cămin. Nu, şi de data aceasta era altceva. Poate că pur şi simplu îi plăcea cum arată. Oricum, mi-am putut da seama imediat că era fascinată de acel loc. Am luat-o pe mica alee din faţa casei, care era plină de tufişuri ce crescuseră prea mult. O femeie cu o ţinută severă ne-a lăsat să intrăm după ce a ezitat puţin – am aflat că era fiica unei bătrâne, o olăreasă care locuise mulţi ani acolo, dar care nu mai putea să locuiască singură. Am simţit un miros apăsător, de medicamente, iar tavanul din hol fusese ros de apă, de parcă cineva ar fi deviat din greşeală un râu, făcându-l să curgă exact deasupra lui. Într-o cameră care dădea în hol, am zărit spatele unei femei cu părul alb, care şedea într-un scaun cu rotile.

Aveam o mică moştenire de la mama mea, care mi-a permis să cumpăr casa. Unul dintre primele lucruri pe care le-am făcut a fost să zugrăvesc mansarda, care a devenit biroul lui Lotte. Ea şi-a ales camera, dar recunosc că m-am simţit uşurat la gândul că biroul va fi surghiunit în mansarda complet separată de restul casei. Ea a selectat aceeaşi nuanţă de cenuşiu-deschis şi pentru pereţi, şi pentru podea, iar din ziua în care am terminat de zugrăvit, până când a ajuns să fie prea bolnavă ca să mai poată urca treptele singură, eu am evitat să mă duc în mansardă. Nu din cauza biroului, firește, ci din respect pentru munca şi intimitatea ei, fără de care ea n-ar fi putut supravieţui. Avea nevoie de un loc unde să evadeze, să scape chiar şi de mine. Dacă aveam nevoie de ea, rămâneam în capul scării şi o strigam de acolo. Când îi făceam o ceaşcă cu ceai, i-o lăsam lângă scară.

Cam la vreun an după ce ne-am mutat acolo, Lotte a vândut prima serie de povestiri, *Ferestre sparte*, unei mici edituri din Manchester, care se specializase în literatură experimentală (o etichetă care nu-i convenea lui Lotte, dar nu într-atât încât să refuze oferta de publicare). În carte nu exista nici cea mai mică referire la Germania. Nu le-a permis decât să menţioneze, în scurta ei biografie de pe ultima pagină, locul şi data naşterii ei – Nürnberg, 1921. Dar exista o povestire strecurată spre sfârşitul cărţii, care era aproape de groază. Era despre un arhitect designer de grădini, dintr-o ţară fără nume, un egoist atât de fascinat de propriu-i talent, încât colaborează de bună-voie cu oficialităţile din regimul barbar al ţării, pentru a se asigura că un parc mare, pe care el îl proiectase, va fi construit în centrul oraşului. Dă comandă de busturi din bronz cu chipurile oficialităţilor, aşa cum făcuseră fasciştii, şi le împrăştie printre plantele tropicale rare. Pune numele dictatorului unei alei mărginite de palmieri. Când poliţia secretă începe să îngroape cadavrele copiilor ucişi în fundaţia parcului noaptea, el închide ochii. Oamenii vin buluc din toată ţara să admire florile enorme şi excepţionala frumuseţe a parcului. Titlul povestirii era *Copiii fac mult rău grădinilor* – o afirmaţie pe care arhitectul o spusese într-o doară, cu mulţi ani înainte, unei tinere jurnaliste care era evident îndrăgostită de el – şi, mult timp după ce am citit-o, mă surprindeam fixând-o cu privirea pe soţia mea, un pic înspăimântat.

În seara aceea, când Daniel a venit pentru prima oară, n-am auzit uşa de la intrare deschizându-se şi apoi închizându-se decât mult după miezul nopţii. A mai trecut încă un sfert de oră până când Lotte a urcat la etaj. Eu eram deja în pat. Am urmărit-o cu privirea cum se dezbrăca pe întuneric. Imaginea corpului ei era de două ori pe zi una dintre cele mai mari plăceri ale vieţii mele. S-a strecurat sub pătură. Am întins o mână şi i-am pus-o pe coapsă. Am aşteptat să spună ceva, dar n-a făcut-o. În schimb s-a suit pe mine. Totul s-a petrecut în tăcere, dar am simţit o tandreţe deosebită în felul cum şi-a aplecat capul pentru a-l atinge pe al meu. După aceea am adormit amândoi. A doua zi de dimineaţă încă

se mai simțea mirosul fumului de țigară în bucătărie, dar altfel nu s-a petrecut nimic ieșit din comun. N-am mai discutat nimic despre Daniel, iar eu am plecat la Oxford.

Dar când am venit acasă joi seară și m-am dus să-mi pun haina în cuier, m-a izbit o duhoare puternică de colonie. Mi-a luat un moment ca să fac legătura cu jacheta lui Daniel, iar când am izbutit, m-am așteptat s-o găsesc agățată acolo, uitată. Dar nu era nici urmă de ea. Poate că nu m-aș mai fi gândit la asta dacă, atunci când m-am așezat pe canapea să citesc după cină, n-aș fi văzut o brichetă din metal, care zăcea lângă o pernă. Cântărind-o în mână, m-am gândit cum să-i formulez întrebarea lui Lotte. Și, mai exact, care era întrebarea? Băiatul ăla a venit iarăși să te vadă? Și ce dacă o făcuse? Oare nu era liberă să se vadă cu cine voia? Îmi spusese foarte clar încă de la început că nu puteam să-i îngrădesc nicicum libertatea, iar eu nici nu-mi doream așa ceva. Erau multe lucruri pe care nu mi le spunea, iar eu n-o întrebam nimic despre ele. Odată, într-o ceartă amară pe care am avut-o cu sora mea din cauza mamei noastre decedate, sora mea a spus că, după părerea ei, mie îmi plăcea să fiu căsătorit cu o persoană înconjurată de mister pentru că asta mă excita. N-avea dreptate – n-o înțelegea absolut deloc pe Lotte – dar poate că nici nu greșea foarte tare. Uneori mi se părea că soția mea fusese construită în jurul Triunghiului Bermudelor, pentru numele lui Dumnezeu! Dacă-i trimiteai un lucru era posibil să nu mai auzi niciodată de el. În același timp, voiam să știu – și ce anume o făcuse să-l primească pe băiat imediat ce se întorsese? Nu exagerez când spun că nu era o persoană sociabilă. Și totuși, de îndată ce un necunoscut apare în fața ușii, ea se duce în bucătărie și se apucă să-i facă un ceai.

Vezi tu, noi căutăm șabloane, doar pentru a descoperi când ele se crapă. Și acolo, în acea fisură, ne înălțăm corturile și așteptăm.

Lotte citea în fotoliul din fața mea. Aș vrea să te întreb, am zis eu, de unde e Daniel? Ea și-a ridicat privirea din carte. Mereu aceeași expresie de supărare când o deranjam din citit. Cine? Daniel, am spus eu. Băiatul care a sunat la ușă acum câteva seri. I-am surprins accentul, dar nu mi-am dat seama de unde venea. Lotte a tăcut puțin. Daniel, a repetat ea, de parcă ar fi testat consistența

numelui pentru una dintre povestirile ei. Da, de unde e? am repetat eu. Din Chile, a zis ea. Tocmai din Chile! am exclamat eu. Formidabil! Cărțile scrise de tine au ajuns tocmai până acolo. Din câte știu, a luat una de la Foyles, a spus Lotte. N-am vorbit despre asta. Citește mult și voia să discute cu cineva despre cărți, asta-i tot. Ești modestă, sunt sigur, am spus eu. Părea fascinat de prezența ta. Probabil că citează paragrafe întregi din operele tale. O expresie îndurerată i-a traversat chipul lui Lotte, dar n-a zis nimic. Se simte singur aici, asta-i tot, a spus ea.

În ziua următoare, bricheta dispăruse de unde o lăsasem, pe măsuța de lângă canapea. Dar în următoarele câteva săptămâni am continuat să găsesc urme ale băiatului – țigări în coșul de gunoi, un fir de păr lung și negru pe husele albe de pe mobilă și, o dată sau de două ori, când am sunat-o pe Lotte din Oxford, am avut impresia că simt în vocea ei prezența altcuiva. Apoi, într-o seară de joi, când am pus ceva în biroul meu, am găsit un jurnal cu coperte din piele, un carnețel negru, deformat și foarte ponosit. În el erau trecute zilele săptămânii pe fiecare pagină, luni, marți și miercuri în stânga și joi, vineri, sâmbătă/duminică în dreapta, iar fiecare spațiu era umplut dintr-un capăt într-altul cu un scris mărunt.

Doar când am văzut scrisul lui Daniel m-a izbit din plin gelozia. Mi-am amintit de el, cum mergea în urma lui Lotte pe coridor, iar acum, pe lângă micul zâmbet tăios pe care și l-a adresat lui însuși în oglindă, mi se părea că-i surprinsesem și o anumită îngâmfare. Singur aici! m-am gândit eu. Singur aici, cu o jachetă din piele, o brichetă din argint, un rânjet trufaș și ceva tensionat sub fermoarul blugilor lui strâmți. Acum mi-e jenă să recunosc, dar asta mi-a venit în minte. Avea aproape cu treizeci de ani mai puțin decât ea. Nu credeam că Lotte se culcase cu el – gândul ăsta era pur și simplu prea departe de legile care guvernau micul nostru univers. Dar chiar dacă nu-i acceptase avansurile, nici nu-l respinsese – ea le încurajase sau îl încurajase pe el, o anumită intimitate îi fusese permisă, iar eu mi-am dat seama – sau mai bine zis am crezut că-mi dau seama – că tânărul ăsta în jachetă de piele, care se așezase comod la biroul meu, mă făcuse de râs cu nerușinare.

Ştiam că, în acel moment, orice i-aş fi spus lui Lotte ar fi înfuriat-o – ideea că eram suspicios şi că o urmărisem i s-ar fi părut o violare inacceptabilă a libertăţii ei. Ce drept aveam eu? Vezi tu, eu aveam mâinile legate. Şi totuşi eram sigur că se petrecea ceva fără ca eu să ştiu, chiar dacă nu era decât dorinţa.

M-am apucat să concep un plan, un plan care ar putea părea lipsit de intuiţie, dar care la vremea aceea avea sens. Voiam să plec pentru patru zile, să-i las singuri, aşa, ca un test. Să mă îndepărtez, eu, obstacolul agasant dintre ei, şi să-i dau ocazia lui Lotte să mă înşele cu tânărul ăsta fudul îmbrăcat în piele şi în blugii lui strâmţi, cu versurile sale din Neruda, pe care fără doar şi poate că le recita cu respiraţia tăiată la câţiva centimetri de faţa ei. Acum, când scriu aceste rânduri, mulţi ani mai târziu, în lunga umbră a tragicului destin al băiatului, sună ridicol, dar pe atunci mi se părea real. În disperarea mea şi rănit în orgoliu, voiam sau credeam că vreau s-o forţez să facă ceea ce eram convins că îşi dorea, să-şi pună în aplicare dorinţa, în loc s-o simtă pe ascuns, iar apoi să ne livreze amândurora consecinţele îngrozitoare care aveau să urmeze. Deşi adevărul e că nu căutam decât o dovadă că mă dorea doar pe mine. Nu mă întreba de ce anume aş fi avut nevoie ca să-mi dovedesc vreuna dintre alternative. Când o să mă întorc, mi-am spus eu în sinea mea, totul o să fie clar.

Am anunţat-o pe Lotte că o să plec la un congres la Frankfurt. Ea a încuviinţat din cap, iar pe chipul ei nu s-a citit nimic, deşi mai târziu, stând întins în camera mizerabilă de hotel, în timp ce nimic nu se întâmpla, ba chiar lucrurile se înrăutăţeau, am avut impresia că zărisem o mică scânteie în ochii ei. O dată sau de două ori pe an mă duceam la congrese de literatură engleză romantică, care se ţineau prin Europa, scurte întruniri la care participanţii se simţeau probabil cam la fel ca evreii care coborau din avion în Israel: uşurarea că în sfârşit sunt înconjuraţi de oameni de aceeaşi teapă – uşurare şi groază. Lotte rareori mă însoţea în aceste călătorii, prefera să nu-şi întrerupă munca, iar din acest motiv întotdeauna refuzam invitaţiile la congresele din alte continente: în Sydney, Tōkyō sau Johanesburg, unde experţi băştinaşi

în Wordsworth sau Coleridge erau foarte doritori să-şi găzduiască prietenii şi colegii. Da, refuzam aceste invitaţii pentru că m-ar fi ţinut departe de Lotte prea multă vreme.

Nu-mi aduc aminte de ce am ales tocmai Frankfurtul. Poate că avusese loc de curând vreun congres sau era programat într-un viitor apropiat, aşa încât, dacă vreun coleg de-al meu s-ar fi întâlnit cu Lotte şi s-ar fi discutat despre congresul din Frankfurt, nimeni n-ar fi bănuit nimic. Sau poate, fiindcă nu mă pricepeam să mint, alesesem Frankfurtul pentru că numele era atât de impresionant şi, în acelaşi timp, era un oraş suficient de neinteresant pentru a nu trezi suspiciuni, ca Parisul sau Milano, deşi ideea ca Lotte să fie suspicioasă era, oricum, absurdă. Aşa că poate l-am ales fiindcă ştiam că Lotte nu s-ar fi întors niciodată, în nici o circumstanţă, în Germania, şi am vrut să fiu sigur că n-o să mă însoţească.

În dimineaţa plecării mele m-am trezit foarte devreme, m-am îmbrăcat cu costumul pe care îl purtam întotdeauna când zburam cu avionul şi mi-am băut cafeaua, în timp ce Lotte încă dormea. Apoi am aruncat o ultimă privire prin casă, de parcă o vedeam pentru ultima oară: podelele cu duşumeaua cu stinghii late, netezite de uzură, fotoliul galben-deschis în care citea Lotte, cu petele de ceai de pe braţul stâng, rafturile burduşite, cu modelul nesfârşit şi variat al cotoarelor de cărţi, uşile din sticlă, care dădeau în grădină, copacii scheletici sub promoroacă. Le-am văzut pe toate şi m-am simţit de parcă o săgeată s-ar fi înfipt în mine, nu în inima mea, ci în burtă. Apoi am închis uşa şi m-am urcat în taxiul care mă aştepta lângă trotuar.

Aproape imediat după ce am ajuns în Frankfurt mi-am regretat alegerea. Zborul a fost plin de turbulenţe şi, în timpul aterizării zgâlţâite, prin furtună, o tăcere de rău augur s-a aşternut peste cei câţiva pasageri zgribuliţi sub paltoanele lor, ori poate că părea de rău augur pe fundalul gemetelor stridente ale unei indience într-un sari violet, care ţinea la sânul ei un copilaş înfricoşat. De lângă banda pe care veneau bagajele se zărea cerul întunecat şi încremenit. Am luat trenul până la staţia centrală şi de acolo m-am dus pe jos la hotelul unde îmi rezervasem o cameră, pe o străduţă care ducea în Theaterplatz, hotel care s-a dove-

dit a fi mohorât şi impersonal, a cărui unică încercare de a-şi înveseli oaspeţii erau tendele cu dungi roşii de deasupra ferestrelor retaurantului şi recepţiei, tentativă făcută evident demult, cu o intenţie abandonată sau uitată, căci tendele erau decolorate şi murdare de găinaţ. Un băiat de serviciu, plictisit şi plin de coşuri, m-a condus până în cameră şi mi-a dat o cheie prinsă de un breloc mare, prea greu şi voluminos, obligând în acest fel clienţii acelei clădiri jalnice să lase cheile la recepţie ori de câte ori părăseau hotelul. După ce a pornit căldura şi a dat la o parte draperiile, dezvelind imaginea clădirii din beton de pe cealaltă parte a străzii, băiatul de serviciu a mai zăbovit o vreme şi chiar a deschis minibarul pentru a se asigura că era plin cu combinaţia potrivită de sticle şi cutii minuscule, până când mi-am amintit să-i dau un bacşiş, iar el mi-a urat să am o dimineaţă bună şi a plecat.

De îndată ce uşa s-a închis în urma lui, m-a copleşit un sentiment de singurătate, o singurătate cavernoasă, pe care n-o mai simţisem de mulţi ani, probabil din studenţie. Ca să mă liniştesc mi-am despachetat cele câteva lucruri pe care le aveam în valiză. La fundul ei era jurnalul negru al lui Daniel. L-am scos şi m-am aşezat pe pat. Până atunci doar îl răsfoisem, fără a încerca să descifrez frazele în spaniolă, scrise cu literele alea minuscule, dar acum, fiindcă n-aveam nimic de făcut, m-am străduit să le desluşesc. Din câte-mi dădeam seama, părea să fie o relatare plictisitoare a vieţii lui: ce mâncase, ce cărţi citise, cu cine se întâlnise şi aşa mai departe, o listă lungă, fără nici o urmă de reflexivitate, ale acestor activităţi, un protest banal împotriva uitării, la fel de ineficient ca oricare altul. Firește că am căutat numele lui Lotte. L-am găsit de şase ori: în data când se suna pentru prima oară la uşă, apoi încă de cinci ori, întotdeauna în zilele când eram eu la Oxford. Am început să transpir, o transpiraţie rece, căci camera încă nu se încălzise, şi mi-am deschis o sticlă cu Johnnie Walker. Apoi am pornit televizorul şi, peste puţin timp, am adormit. În visele mele apăreau Lotte în patru labe şi chilianul care i-o trăgea pe la spate. Când m-am trezit după numai o jumătate de oră, mi s-a părut că se scursese mult mai mult timp. M-am spălat pe faţă şi am coborât la parter, am abandonat cheia în mâinile recepţionerului

ocupat să numere teancuri de mărci germane şi am ieşit pe strada cenuşie, unde tocmai începuse să plouă. La câteva cvartale de hotel am trecut pe lângă o femeie care se sprijinea de interfonul unei clădiri de apartamente vopsite în bej şi plângea. M-am gândit să mă opresc şi s-o întreb ce păţise, poate chiar s-o invit să bem ceva. Am încetinit îndreptându-mă spre ea şi am ajuns suficient de aproape încât să remarc că avea ciorapii rupţi, dar până la urmă un asemenea gest nu-mi stătea deloc în fire, nu se potrivea deloc cu cel care fusesem toată viaţa, fie că-mi plăcea, fie că nu, aşa încât am continuat să merg.

Zilele acelea din Frankfurt s-au scurs cu o încetineală chinuitoare, aidoma prăbuşirii unui lucru lipsit de viaţă în străfundurile oceanului, din ce în ce mai întunecat, din ce în ce mai rece, din ce în ce mai mică speranţa. Mi-am petrecut timpul plimbându-mă încoace şi-ncolo pe malurile râului Maine, pentru că, din câte-mi dădeam seama, tot oraşul era cenuşiu, urât şi plin de oameni nefericiţi, şi n-avea nici un rost să mă îndepărtez de acele maluri, pe care francii puseseră pentru prima oară piciorul, cu lăncile lor, şi pentru că, din tot oraşul, doar copacii de lângă râu, mari şi frumoşi, reuşeau să mă liniştească cât de cât. Dacă nu eram lângă ei, îmi imaginam că aş putea păţi tot ce poate fi mai rău. Stând întins în camera mea de hotel, prea agitat ca să citesc, cu brelocul imens care atârna din gaura cheii, îl vedeam pe Varsky, la bustul gol, cum merge ţanţoş prin bucătărie sau caută prin dulapul meu o cămaşă curată, aruncându-le pe podea pe cele care nu-i plăceau sau strecurându-se în patul pe care îl împărţisem cu ea vreme de douăzeci de ani, lângă trupul ei gol. Când nu mai puteam să suport mă forţam să ies iarăşi pe străzile mohorâte şi cenuşii.

În a treia zi a început să plouă, iar eu m-am refugiat într-un restaurant, de fapt o cantină populată de zombi, sau aşa mi se părea mie sub lumina aia obscură. Pe când şedeam acolo, plângându-mi de milă în faţa unei farfurii cu paste unsuroase, pe care nu le puteam mânca, brusc mi-am dat seama de un lucru. Pentru prima oară mi-a trecut prin cap că poate o înţelesesem greşit pe Lotte. Adică o înţelesesem complet şi groaznic de greşit. De atâţia

ani crezusem că avea nevoie de ordine, rutină, o viață pe care nimic ieșit din comun să n-o întrerupă, și poate că lucrurile stăteau exact pe dos. Poate că în tot acest timp își dorise nespus de mult să apară ceva care să fărâmițeze toată ordinea aceea, menținută cu atâta grijă, un tren care să intre prin peretele dormitorului sau un pian care să se prăbușească din senin, și că, cu cât mă străduiam mai mult s-o protejez de surprize, cu atât mai sufocată se simțea, cu atât mai violentă devenea dorința ei, până când ajunsese să fie insuportabilă.

Părea posibil. Sau cel puțin, în cantina aia ca un purgatoriu, nu imposibil, ci la fel de probabil ca orice scenariu, cel în care crezusem dintotdeauna, mândrindu-mă cu cât de bine îmi înțelegeam soția. Brusc mi-a venit să plâng. Din frustrare, din cauza extenuării și din disperarea de a ajunge până la miez, miezul care mereu se muta, al femeii pe care o iubeam. Ședeam la masă cu privirea pironită asupra mâncării uleioase și așteptam să mă podidească lacrimile, chiar mi le doream, ca să mă pot descotorosi de ceva, căci, după cum stăteau lucrurile, mă simțeam atât de apăsat și de obosit, încât nu-mi dădeam seama cum m-aș fi putut urni de acolo. Dar ele n-au venit, așa că am continuat să stau acolo ore întregi, urmărind cum ploaia necontenită se prelinge pe geam, gândindu-mă la viața noastră împreună, a lui Lotte cu mine, cum totul fusese conceput pentru a sugera permanența, scaunul de lângă perete care era acolo când ne culcam și tot acolo când ne trezeam, micile obiceiuri repetate din ziua precedentă și prognozate pentru ziua următoare, deși de fapt totul era doar o iluzie, tot așa cum și materia solidă e o iluzie sau la fel cum trupurile noastre sunt o iluzie, pretinzând că formează un întreg, când de fapt sunt milioane de milioane de atomi care vin și pleacă, unii sosesc, pe când alții ne părăsesc pentru totdeauna, de parcă fiecare dintre noi n-am fi decât o gară imensă sau nici măcar atât, căci într-o gară pietrele, șinele și acoperișul din sticlă rămân nemișcate, în timp ce toate celelalte trec cu viteză prin ea, nu, mai rău decât atât, mai degrabă ca un câmp pustiu uriaș, unde în fiecare zi se înalță și apoi se dărâmă din temelii câte un circ, dar niciodată același, așa încât ce speranță am

putea avea să ne înțelegem vreodată pe noi înșine, darămite pe ceilalți?

Până la urmă chelnerița a venit la mine. Nu observasem nici că se golise cantina și nici că ospătarii curățaseră mesele și puseseră pe ele fețe albe de masă, pregătindu-le pentru cină, când probabil localul devenea respectabil. Tura de prânz se termină la patru, a spus ea. Închidem până începe cina, la șase. Nu mai purta uniforma ei negru cu alb, se schimbase în haine obișnuite, o fustă scurtă albastră și un pulover galben. Mi-am cerut scuze, am plătit consumația, plus un bacșiș mare, apoi m-am ridicat în picioare. Probabil că ospătărița, care nu avea mai mult de douăzeci de ani, a văzut atunci pe chipul meu o grimasă, grimasa unui om care duce în cârcă o povară uriașă, căci m-a întrebat dacă am mult de mers. Mă duc la Theaterplatz. A spus că merge și ea în aceeași direcție și, spre mirarea mea, m-a rugat s-o aștept până își ia poșeta. N-am umbrelă, mi-a explicat, și a arătat spre a mea. Cât timp am așteptat-o, am fost nevoit să-mi revizuiesc opinia despre cantină, unde acum pe fiecare masă erau lumânări, pe care un ospătar le așezase una câte una, și unde, trebuia să recunosc, când fata s-a întors zâmbind, erau angajate chelnerițe atât de drăguțe și de prietenoase.

Ne-am înghesuit sub umbrelă și am ieșit în furtună. Faptul că eram atât de aproape de ea m-a binedispus imediat. Am mers pe jos doar zece minute și am discutat mai mult despre cursurile ei la școala de arte și despre mama ei, care se internase în spital din cauza unui chist. Probabil că oamenii care treceau pe lângă noi credeau că suntem tată și fiică. Când am ajuns la Theaterplatz, i-am spus să ia umbrela. A încercat să refuze, dar eu am insistat. Pot să-ți pun o întrebare personală? a întrebat ea când eram pe punctul de a ne despărți. Bine, am spus eu. La ce te-ai gândit atâta timp în restaurant? Aveai o expresie foarte amărâtă pe față și, chiar când mă gândeam că nu poate fi și mai amărâtă decât atât, a devenit întocmai. La gări, am spus eu. La gări și circuri, apoi am atins obrazul fetei, foarte ușor, așa cum credeam că ar face tatăl ei, tatăl pe care ar fi trebuit să-l aibă dacă lumea ar fi fost dreaptă, pe urmă m-am întors la hotel, unde mi-am făcut

bagajul, am plătit la recepție și m-am urcat în următorul avion spre Londra.

Era târziu când taxiul a oprit în fața casei noastre din Highgate, dar peisajul m-a umplut de bucurie – conturul ei familiar, care se profila pe cer, razele luminilor de pe stradă, care se strecurau printre frunze, luminile care ardeau galbene în spatele ferestrelor, galbene, așa cum par când le privești de afară, galbene ca în ferestrele din tabloul ăla de Magritte. Acolo, pe loc, m-am decis să-i iert orice lui Lotte. Atâta vreme cât viața continua să se scurgă ca și până atunci. Atâta timp cât scaunul care era acolo când ne culcam era tot acolo și dimineață, nu-mi păsa ce se întâmpla cu el când dormeam unul lângă celălalt, nu-mi păsa dacă era același scaun sau erau o mie de scaune diferite, sau dacă, în timpul nopții lungi, înceta să mai existe – atâta vreme cât atunci când mă așezam pe el să-mi pun pantofii, așa cum făceam în fiecare dimineață, nu se prăbușea. Nu aveam nevoie să știu totul. Voiam să știu doar că viața noastră o să continue împreună, așa cum se întâmplase mereu. Cu mâini tremurânde, am plătit taxiul și m-am scotocit după chei.

Am strigat numele lui Lotte. O tăcere, apoi i-am auzit pașii pe scară. Era singură. De îndată ce i-am văzut expresia de pe chip, am înțeles că băiatul plecase pentru totdeauna. Nu știu cum mi-am dat seama, dar așa s-a întâmplat. Între noi a avut loc un schimb, dar fără cuvinte. Ne-am îmbrățișat. Când m-a întrebat cum a fost congresul și de ce am venit cu o zi mai devreme, i-am spus că a fost bine, nimic interesant și că mi-a fost dor de ea. Am pregătit împreună o cină târzie și, pe când o mâncam, am studiat chipul și vocea lui Lotte pentru a găsi vreun semn al despărțirii de Varsky, dar drumul mi-era blocat: în zilele care au urmat, Lotte a fost supărată, dusă pe gânduri, iar eu am lăsat-o în pace, așa cum făcusem mereu.

Au trecut luni întregi până când mi-am dat seama că îi dăruise biroul. Am descoperit că i-l dăduse când am observat că lipsea o masă pe care o țineam în pivniță. Am întrebat-o dacă o văzuse, iar ea îmi spusese că o folosea pe post de birou. Dar ai un birou, am zis eu năuc. L-am dat, a spus ea. L-ai dat? am făcut eu,

nevenindu-mi să cred. I l-am dat lui Daniel, a zis ea. Îi plăcea, aşa că i l-am dat.

Da, Lotte era un mister pentru mine, dar un mister cu care pe undeva mă descurcam. Era singură cu părinţii ei când SS-iştii au sunat la uşă în noaptea aia din octombrie 1938, şi i-au dus lângă ceilalţi evrei polonezi. Fraţii şi surorile ei erau toţi mai mari decât ea – o soră de-a ei studia dreptul în Varşovia, unul dintre fraţi era editorul unui ziar comunist din Paris, iar altul, profesor de muzică în Minsk. Timp de un an ea s-a agăţat de părinţii ei în vârstă şi ei de ea, în compartimentul sigilat al acelui coşmar care se mişca cu o viteză mare. Când a primit viza de însoţitoare, probabil că a considerat-o un miracol. Firește că ar fi fost inimaginabil să n-o accepte şi să nu plece. Dar probabil că la fel de inimaginabil a fost să-şi părăsească părinţii. Nu cred că Lotte s-a iertat vreodată pentru asta. Întotdeauna am crezut că a fost singurul regret al vieţii ei, dar un regret de asemenea proporţii, încât nu reuşea să se descurce cu el. Îşi ţea capul în cele mai ciudate locuri. De pildă, am avut impresia că ceea ce o deranjase cel mai mult pe Lotte când femeia fusese lovită de autobuz pe strada St. Giles a fost modul în care reacţionase ea atunci. Văzuse cum s-a întâmplat totul – când femeia a coborât de pe trotuar, scrâşnetul frânelor, pocnetul îngrozitor şi inanimat – şi, pe când mulţimea se aduna în jurul femeii întinse pe jos, ea s-a răsucit şi şi-a continuat drumul. N-a pomenit despre asta până în noaptea aia, când citeam amândoi. Mi-a povestit şi, firește, eu am întrebat ce ar fi întrebat oricine – dacă femeia păţise ceva. O anumită expresie a apărut pe chipul lui Lotte, o expresie pe care o văzusem de multe ori până atunci şi despre care pot spune că era un soi de încremenire, de parcă tot ce exista de obicei la suprafaţă se retrăgea în adâncuri. A mai trecut o secundă. Am simţit ceea ce simte cineva uneori la o persoană apropiată, când distanţa care tot timpul fusese împăturită, aidoma unei jucării chinezeşti din hârtie, se desfăşoară brusc între cei doi. Pe urmă Lotte a ridicat din umeri, rupând vraja, şi a spus că nu ştie. N-a mai vorbit deloc despre asta, dar a doua zi am văzut-o cum cercetează cu privirea ziarul, cău-

tând, eram sigur de asta, vreun reportaj despre accident. Vezi tu, ea plecase de acolo. Plecase fără a aştepta să afle ce se întâmplase.

Credeam că toată viaţa ei se învârtea în jurul părinţilor săi. Când mi-a spus ce se întâmplase cu autobuzul, ea vorbea despre părinţii ei, iar când se trezea plângând, tot despre părinţii ei era vorba, ca şi atunci când se înfuria şi devenea glacială cu mine, şi atunci, credeam eu, tot cu părinţii ei avea într-un fel legătură. Pierderea ei fusese extremă, aşa încât părea că nu-i nevoie să mai caut şi altceva. Deci cum aş fi putut să ştiu că în vârtejul ăsta se rătăcise şi un copil?

Probabil că n-aş fi aflat niciodată despre el dacă nu s-ar fi petrecut un lucru ciudat spre sfârşitul vieţii lui Lotte. Pe atunci deja Alzheimerul ei ajunsese într-un stadiu avansat. La început încercase s-o ascundă. Îi aminteam de ceva ce făcuserăm împreună – un restaurant de pe malul mării, unde mâncaserăm cu mai mulţi ani înainte în Bournemouth sau de excursia cu barca pe care o făcuserăm în Corsica, când i-a zburat pălăria de pe cap şi a plutit pe coama valurilor până pe coasta Africii, sau mai bine zis aşa ne-am imaginat noi mai târziu, când stăteam întinşi în pat, dezbrăcaţi, fericiţi şi arşi de soare. Îi vorbeam despre una dintre amintirile astea, iar ea spunea: Bineînţeles, bineînţeles, dar îmi dădeam seama din privirea ei că în spatele acestor cuvinte nu se află decât un abis, aidoma iazului cu apă neagră în care dispărea în fiecare dimineaţă, indiferent cum era vremea. Apoi urma o perioadă când era speriată, conştientă de cât de multe amintiri pierdea în fiecare zi, poate chiar în fiecare oră, asemenea unei persoane care sângerează până când moare, o hemoragie a uitării absolute. Când mergeam la plimbare, ea mă înşfăca de mână, de parcă în orice moment strada ar fi putut să se prăbuşească, copacii şi casele, întreaga Anglie, aruncându-ne într-o prăpastie unde am fi căzut rostogolindu-ne, fără a putea să ne recăpătăm echilibrul. Şi apoi chiar şi acea perioadă a trecut, iar ea nu-şi mai amintea destul încât să-i fie teamă, presupun că nu-şi mai amintea ca lucrurile să fi stat şi altfel, iar de atunci încolo a pornit singură la drum, foarte singură, într-o călătorie pe care a făcut-o pentru a se întoarce pe

ţărmul copilăriei ei. Conversaţia, dacă i se mai putea spune aşa, i se dezintegrase, lăsând în urma-i doar molozul din care pe vremuri se construise o clădire frumoasă.

Pe atunci începuse să hoinărească pe străzi. Mă întorceam de la cumpărături şi găseam uşa de la intrare deschisă şi casa pustie. Prima oară când s-a întâmplat, m-am suit în maşină şi am condus pe străzi vreme de cincisprezece minute, din ce în ce mai îngrijorat, până când am găsit-o la vreun kilometru de casă, pe Hampstead Lane, şezând într-o staţie de autobuz fără jachetă pe ea, deşi era iarnă. Când m-a văzut, n-a făcut nici un gest să se ridice în picioare. Lotte, am spus eu, aplecându-mă către ea, sau poate am zis: Dragă. Unde voiai să te duci? În vizită la un prieten, a spus ea, încrucişându-şi gleznele şi apoi depărtându-le. Ce prieten? am întrebat-o eu.

A devenit imposibil s-o las singură. Nu pleca întotdeauna, dar mă speriasem de destule ori, aşa încât am angajat o infirmieră care să stea cu ea trei după-amiezi pe săptămână pentru ca eu să mă pot duce să mă ocup de diverse lucruri. Prima infirmieră pe care am găsit-o s-a dovedit a fi un coşmar. La început mi se păruse foarte competentă, căci venise cu o listă lungă de recomandări, dar foarte repede am descoperit că era neglijentă şi iresponsabilă, făcea meseria asta doar pentru bani. Într-o după-amiază am venit acasă, iar ea stătea lângă uşă, tulburată. Unde e Lotte? am întrebat-o eu. Îşi frământa mâinile. Ce se întâmplă? am zis eu, trecând pe lângă ea în holul unde intraserăm împreună pentru prima oară cu atât de mulţi ani în urmă, când încă mai aparţinea olăresei în scaunul cu rotile şi deasupra încă mai erau stricăciunile pricinuite de râul deviat, un râu, recunosc, pe care, din când în când, trezindu-mă în toiul nopţii, încă mai aveam impresia că-l aud cum curge pe undeva prin pereţi. Dar holul era pustiu, la fel ca bucătăria şi camera de zi. Unde e soţia mea? am întrebat eu sau poate că am urlat, deşi nu-mi stă în fire să ţip. E bine, m-a asigurat infirmiera asta, Alexandra sau Alexa, nu-mi pot aduce aminte. A sunat o femeie foarte cumsecade, o judecătoare, dacă nu mă-nşel. Chiar acum o aduce acasă pe Lotte. Nu înţeleg, am urlat eu, căci cu siguranţă deja mă înfuriasem şi

începusem să țip, cum a plecat când tu stăteai lângă ea? De fapt, a zis infirmiera, nu stăteam chiar lângă ea. Se uita la televizor și era o emisiune care mie nu-mi prea place, așa că m-am hotărât să aștept în altă cameră până când se termină. Iar după emisiunea aia, ea s-a uitat la alta de același gen, așa că mi-am sunat o prietenă și am stat la taclale o vreme, iar pe urmă, când ea a decis să se uite la a *treia* emisiune, una din alea cu adevărat îngrozitoare, unde pun șerpii să devoreze animale neajutorate, șerpi și crocodili, cred, deși a treia cred că era despre peștii piranha, ei bine, după aia m-am dus la ea să văd dacă vrea ceva, dar deja plecase. Din fericire au sunat de la tribunal după câteva minute și mi-au spus că doamna Berg e la ei și că e bine.

Eu eram deja atât de mânios, încât abia mai puteam să vorbesc. La tribunal? am urlat eu. LA TRIBUNAL? Dacă o mașină n-ar fi oprit în fața casei exact în acea clipă, cred că m-aș fi repezit la ea. Șoferul, o femeie care se apropia de șaizeci de ani, a coborât din mașină, apoi s-a dus să-i deschidă portiera lui Lotte. A condus-o răbdătoare pe poteca demult curățată de tufișuri, pe marginile căreia plantasem stânjenei și zambile violet, căci movul era culoarea preferată a lui Lotte. În sfârșit am ajuns acasă, doamnă Berg, a spus femeia, ținând-o de braț în timp ce mergea, de parcă Lotte ar fi fost propria-i mamă. În sfârșit acasă, a repetat Lotte și a zâmbit. Bună, Arthur, a spus ea, netezindu-și pantalonii, a trecut pe lângă mine și a intrat în casă.

Pe urmă femeia, care chiar era judecătoare, mi-a spus următoarea poveste: pe la ora trei ea a ieșit pe coridor să discute cu un coleg, iar când s-a întors, Lotte era acolo, șezând cu poșeta în poală, uitându-se în gol, de parcă ar fi stat într-o mașină, iar în fața ei se întindeau peisaje neștiute, sau de parcă ar fi fost într-un film unde ar fi mers cu o mașină, deși în realitate stătea complet nemișcată. Pot să vă ajut cu ceva? a întrebat judecătoarea, deși de obicei era anunțată prin telefon când venea cineva la ea și, din câte știa, nici n-avea programată vreo întâlnire. Mai târziu i s-a părut un mister cum reușise Lotte să treacă pe lângă paznic și pe lângă secretara ei. Lotte s-a răsucit încet ca să se uite la ea. Am venit să raportez o crimă, a zis ea. Bine, a spus judecătoarea,

așezându-se în fața lui Lotte, fiindcă cealaltă opțiune a ei ar fi fost să-i ceară să plece și n-o lăsa inima să facă așa ceva. Ce crimă? a întrebat ea. Mi-am părăsit copilul, a anunțat Lotte. Copilul dumneavoastră? a întrebat ea, și în acel moment a început să-și dea seama că Lotte, care pe atunci avea șaptezeci și cinci de ani, era poate dezorientată sau nu era în toate mințile. Pe 20 iulie, 1948, la cinci săptămâni după ce s-a născut, a spus ea. Cui l-ați dat? a întrebat judecătoarea. A fost adoptat de un cuplu din Liverpool, a spus Lotte. În acest caz nimeni n-a comis nici o crimă, doamnă, a zis judecătoarea.

În acea clipă Lotte a amuțit. Mai întâi a devenit tăcută, apoi confuză. Confuză și apoi înfricoșată. Pe urmă s-a ridicat brusc în picioare și a rugat-o s-o ducă acasă. S-a ridicat în picioare și n-a știut unde să se ducă, de parcă ar fi uitat chiar și unde se afla ușa, de parcă și ieșirea ar fi dispărut odată cu restul lucrurilor. Când judecătoarea i-a cerut adresa, ea i-a dat numele unei străzi din Germania. Dinspre coridor s-a auzit sunetul scos de un ciocănel, iar Lotte a tresărit. Până la urmă a fost de acord ca judecătoarea să caute la ea în geantă adresa și numărul de telefon. Judecătoarea a sunat acasă și a vorbit cu infirmiera, apoi i-a spus secretarei că se va întoarce repede. Pe când părăseau clădirea, Lotte a ridicat privirea spre judecătoare, de parcă atunci ar fi văzut-o pentru prima oară.

Capul mi-a fost invadat de o răceală, un soi de amorțeală acută, de parcă gheața mi s-ar fi strecurat pe șira spinării și ar fi început să-mi cuprindă creierul, pentru a-mi proteja aparatul senzorial de impactul veștii pe care tocmai o primisem. Am izbutit să-i mulțumesc din suflet judecătoarei și, de îndată ce s-a urcat în mașină și a plecat, eu am intrat în casă și am concediat-o pe infirmieră, care a plecat înjurând. Am găsit-o pe Lotte în bucătărie mâncând biscuiți dintr-o cutie.

La început n-am făcut nimic. Încetul cu încetul, mintea a început să mi se dezghețe. Am ascultat sunetele pe care le scotea Lotte umblând prin casă, respirația, trosnetul oaselor, înghițitul, umezirea buzelor uscate și micul geamăt pe care-l lăsa să-i iasă

pe gură. Când o ajutam să se dezbrace sau să se spele, așa cum trebuia să fac acum, mă uitam la trupul ei slab, pe care crezusem că-l cunoșteam centimetru cu centimetru, și mă întrebam cum a fost posibil să nu-mi dau niciodată seama că purtase un copil. Îi simțeam mirosurile, mereu cele familiare și niciodată cele ale bătrâneții, și mă gândeam: În casa noastră locuiesc două specii diferite. Aici, în această casă trăiau două specii diferite, una pe pământ și cealaltă în apă, una care se ținea la suprafață și cealaltă care hălăduia în adâncuri, și totuși, în fiecare seară, printr-o scăpare a legilor fizicii, împărțeau același pat. O priveam pe Lotte cum își pieptăna părul alb, uitându-se în oglindă, și știam că în fiecare zi de acum până la sfârșitul vieților noastre o să ne înstrăinăm din ce în ce mai mult.

Cine fusese tatăl copilului? Cui îi dăduse Lotte bebelușul? Îl mai văzuse vreodată de atunci sau mai păstrase oare legătura cu copilul în vreun fel sau altul? Unde era acum? Îmi răsuceam pe toate părțile în minte aceste întrebări, întrebări pe care încă îmi venea greu să cred că mi le puneam, de parcă m-aș fi întrebat de ce e cerul verde sau de ce curge un râu prin pereții casei noastre. Lotte și cu mine nu discutaserăm niciodată despre iubiții pe care îi avuseserăm înainte de a ne cunoaște, eu din respect pentru ea, iar ea pentru că asta făcea ea cu trecutul ei: îl acoperea cu o tăcere deplină. Firește, eram conștient de faptul că mai avusese și alți iubiți. De pildă, știam că biroul fusese un cadou pe care i-l dăduse unul dintre ei. Poate că el fusese singurul, deși nu prea credeam una ca asta. Ea avea douăzeci și opt de ani când ne-am cunoscut. Dar acum mi-am dat seama că probabil el fusese tatăl copilului. Cum altfel s-ar fi putut explica straniul ei atașament față de birou, faptul că acceptase să trăiască lângă monstruozitatea aia, și nu numai să trăiască alături de el, ci să și muncească zi de zi în poala bestiei – ce altceva decât vinovăție și aproape sigur regrete? N-a trecut mult timp și mintea mea a ajuns inevitabil la stafia lui Daniel Varsky. Dacă era adevărat ce îi spusese judecătoarei, atunci el avea cam aceeași vârstă cu copilul ei. Nu mi-am imaginat niciodată că era chiar acel copil – asta ar fi fost absolut imposibil. N-aș fi putut spune exact cum ar fi reacționat dacă

copilul ei, acum adult, ar fi intrat pe uşă, dar ştiam că nu aşa ca atunci când dăduse pentru prima oară cu ochii de Daniel. Şi totuşi, brusc am înţeles ce o atrăsese la el şi dintr-odată toate lucrurile au devenit mai clare sau cel puţin aşa mi s-a părut preţ de o clipă, înainte ca totul să se fărâme în şi mai multe necunoscute şi întrebări.

Probabil că trecuseră vreo patru ani din ziua când Daniel Varsky sunase pentru prima oară la uşa noastră, când Lotte m-a luat din staţia Paddington într-o seară, o seară din iarna anului 1974 şi, de îndată ce m-am suit în maşină, mi-am dat seama că plânsese. Îngrijorat, am întrebat-o ce păţise. O vreme n-a spus nimic. Am mers cu maşina în tăcere pe Westway şi prin St. John's Wood, de-a lungul marginii întunecate a parcului Regent, unde din când în când farurile luminau strălucirea fantomatică a vreunui om care alerga. Îţi aminteşti de băiatul ăla din Chile, care a venit în vizită acum câţiva ani? Daniel Varsky? am întrebat eu. Bineînţeles. În clipa aia n-aveam nici o idee despre ceea ce tocmai era pe cale să-mi spună. Mai multe lucruri mi-au trecut prin minte, dar nici unul dintre ele nu se asemăna nici pe departe cu ce urma ea să-mi spună. Acum vreo cinci luni a fost arestat de poliţia secretă a lui Pinochet, a zis ea. Cei din familia lui n-au mai auzit nimic despre el de atunci încoace şi au toate motivele să creadă că a fost ucis. Mai întâi torturat şi apoi ucis, a spus ea şi, pe când vocea îi aluneca peste ultimele cuvinte de coşmar, nu i s-a oprit în gât şi nici nu i s-a contractat pentru a opri lacrimile, ci mai degrabă s-a dilatat, aşa cum fac pupilele în întuneric, de parcă n-ar fi conţinut un singur coşmar, ci multe altele.

Am întrebat-o pe Lotte cum a aflat, iar ea mi-a spus că îşi scria cu Daniel din când în când, iar într-o zi n-a mai primit nici o scrisoare de la el. La început n-a fost îngrijorată, căci deseori dura multă vreme până când ajungeau la el scrisorile ei, pentru că i le trimitea prin intermediul unui prieten. Şi Daniel călătorea destul de mult, aşa că avea o înţelegere cu un prieten care locuia în Santiago. I-a mai scris o dată şi tot n-a primit nici un răspuns. În acel moment a devenit îngrijorată, căci ştia cât de rău stăteau lucrurile în Chile. Aşa că de data asta i-a scris direct

acelui prieten şi l-a întrebat dacă Daniel era bine. A trecut aproape o lună până când în sfârşit a sosit scrisoarea prietenului, din care aflase că Daniel dispăruse.

În seara aceea am încercat s-o consolez pe Lotte. Şi totuşi, chiar în timp ce încercam, mi-am dat seama că nu ştiam cum şi că nu făceam altceva decât să jucăm un soi de pantomimă fără noimă în doi, căci nu puteam spera să ştiu sau să înţeleg ce însemnase băiatul pentru Lotte. Nu era treaba mea să ştiu, şi totuşi ea voia sau chiar avea nevoie de consolarea mea şi, deşi presupuneam că un om mai bun ca mine ar fi simţit altceva, nu puteam să-mi înăbuş o undă de resentiment. Doar un strop, nimic mai mult, dar, pe când o ţineam în braţe în maşină, lângă casa noastră, totuşi îl simţeam. În fond oare nu era un lucru nedrept din partea ei că înălţa ziduri şi apoi mă ruga s-o consolez pentru ce se petrecea îndărătul lor? Nedrept şi chiar egoist? Firesc că n-am spus nimic. Ce aş fi putut să spun? Pe vremuri îmi promisesem mie însumi că o să-i iert totul. Tragedia violentă a băiatului plana deasupra noastră în beznă. Am ţinut-o în braţe şi am consolat-o.

La o săptămână sau zece zile după ce judecătoarea a adus-o acasă pe Lotte, în timp ce trăgea un pui de somn pe canapea, m-am dus la ea în birou. Trecuse un an şi jumătate de când ea nu mai fusese acolo, iar pe biroul ei foile de hârtie rămăseseră exact aşa cum le lăsase în ultima zi când încercase să se lupte cu propria-i minte, care o lăsa baltă, şi pierduse pentru totdeauna războiul. Imaginea scrisului ei, pe acele pagini mototolite, m-a îndurerat profund. M-am aşezat la biroul ei, la masa simplă din lemn pe care o folosea de când i-l dăduse pe celălalt lui Varsky, cu douăzeci şi cinci de ani în urmă, şi mi-am întins mâinile pe tăblie. Cele mai multe dintre cuvintele de pe prima foaie fuseseră tăiate cu o linie, nu mai rămăsese decât o propoziţie pe ici pe colo. Ce am putut să descifrez era în general lipsit de sens şi, totuşi, din tăieturile alea frenetice şi din literele tremurate, frustrarea lui Lotte se întrezărea limpede, era frustrarea cuiva care încearcă să transcrie un ecou ce se pierde. Privirea mi-a căzut pe un rând din josul paginii: *Bărbatul ~~nimic~~ stătea sub tavan: cine*

putea el să fie? Cine naiba ar fi putut să fie? Pe neașteptate, m-au zguduit hohote de plâns, aidoma unui val care traversează un ocean neted și liniștit în rest, cu singura intenție de a mi se sparge în cap. M-a tras la fund.

După aceea m-am ridicat în picioare și m-am dus la dulapul unde își ținea Lotte actele și dosarele. Nu știu ce căutam, dar îmi închipuiam că mai devreme sau mai târziu o să găsesc ceva. Erau acolo scrisori vechi de la editorul ei, felicitări de la mine, manuscrise de povestiri nepublicate, cărți poștale de la oameni pe care-i cunoșteam și de la alții pe care nu-i cunoșteam. Am căutat o oră întreagă, dar n-am găsit nimic care să se refere la acel copil. N-am găsit nici o scrisoare de la Daniel Varsky. După aceea am coborât la parter, unde Lotte tocmai se trezise. Am ieșit amândoi să ne plimbăm, așa cum făceam în toate după-amiezile de când ieșiserăm la pensie. Am mers tocmai până la Parliament Hill, unde am urmărit cu privirea zmeiele duse de vânt și apoi ne-am întors acasă pentru cină.

În noaptea aceea, după ce Lotte a adormit, eu m-am dat jos tiptil din pat, mi-am făcut o ceașcă de ceai de mușețel, am răsfoit relaxat ziarul și apoi, de parcă abia atunci îmi dăduse prin cap, am urcat la mansardă. Am deschis alte dulapuri și alte dosare, iar când am terminat cu ele, alte dulapuri și alte dosare au apărut în locul celor pe care le citisem deja, unele cu semne pe ele, iar altele goale. Paginile păreau să zboare după cum aveau chef și să migreze pe podea, aidoma unei toamne din hârtie, alcătuite și puse în scenă de un copil plictisit. Parcă mormanul de foi de hârtie, pe care Lotte le pusese la păstrare în dulăpiorul care părea mic, nu se mai termina, iar eu am început să-mi pierd speranța că o să găsesc vreodată ce căutam. Și în tot acest timp, pe când citeam fragmentele de scrisori, notițe și manuscrise, nu-mi puteam înăbuși sentimentul că o trădam pe Lotte într-un mod care i s-ar fi părut imposibil de iertat.

Trecuse binișor de ora trei când până la urmă am găsit, într-un final, dosarul din plastic, unde se aflau două documente. Primul era un formular de externare din maternitatea East End, cu data de 15 iunie 1948. Sub numele pacientului, cineva, o infir-

mieră sau o secretară, scrisese Lotte Berg. Adresa pe care o dăduse nu era a camerei de lângă Russell Square, ci altă stradă, de care nu auzisem, după care m-am uitat mai târziu și am descoperit că se afla în Stepney, aproape de spital. Sub asta scria că Lotte născuse un băiat pe 12 iunie, la 10:25 dimineața, și că el cântărise trei kilograme și două sute de grame. Al doilea era un plic sigilat. Lipiciul vechi și uscat a cedat repede când am încercat să-l deschid cu degetul. Înăuntru era o șuviță mică de păr fin și închis la culoare. Am luat-o și am ținut-o în palmă. Din motive pe care nu le pot explica, mi-a revenit în minte un smoc de păr prins într-o creangă pe care o găsisem în copilărie, pe când mă plimbam prin pădure. Nu știam de la care animal provenea, dar în capul meu am văzut o creatură maiestuoasă, mare cât un elan, dar plină de grație, croindu-și drum în tăcere prin pădure, o creatură fermecată, care nu se arăta niciodată oamenilor, dar care lăsase în urmă un semn special pentru mine. Am încercat să mă descotorosesc de imaginea aia veche, la care nu mă mai gândisem de mai mult de șaizeci de ani, și să mă concentrez mai mult pe faptul că țineam în mână părul copilului soției mele. Dar, indiferent cât m-am străduit, nu m-am putut gândi decât la acel animal frumos, care hoinărea cu pași muți prin pădure, un animal care nu vorbea, dar știa totul și contempla cu o mare tristețe și suferință ravagiile făcute de oameni în existența propriei specii și a tuturor celorlalte. La un moment dat chiar m-am întrebat dacă nu cumva oboseala mă făcea să am halucinații, dar apoi mi-am spus în sinea mea: Nu, asta se întâmplă când îmbătrânești, timpul te abandonează și toate amintirile tale ajung să fie involuntare.

Nu mai era nimic în plicul ăla. După o secundă, am pus șuvița de păr înăuntru și am sigilat plicul cu bandă adezivă. L-am pus înapoi în dosarul din plastic și l-am așezat pe fundul sertarului unde îl găsisem. Apoi am strâns toate hârtiile, le-am așezat în ordine cât de bine am putut, am închis sertarele biroului și am stins lumina. Soarele începea să răsară. M-am strecurat pe scară în jos și m-am dus în bucătărie să pun apă la fiert. În lumina palidă, mi s-a părut că văd ceva cum se mișcă sub azaleea de lângă

uşa bucătăriei. Un arici, m-am gândit eu încântat, deşi nu aveam nici un motiv să cred asta. Ce se întâmplase cu aricii din Anglia? Acele creaturi prietenoase, pe care eram obişnuit să le văd peste tot în copilărie, deşi chiar şi pe atunci erau cel mai des moarte pe marginea şoselei. Cine omorâse toţi aricii? m-am gândit eu, pe când înmuiam pliculeţul cu ceai în apa aburindă, şi mi-am propus în sinea mea un lucru pe care aş fi putut să-l uit, adică să-i spun lui Lotte că pe vremuri puteai să-i vezi peste tot la ţară, acele animale nocturne drăgălaşe, ai căror ochi mari contrazic faptul că au o vedere foarte proastă. Vulpea ştie multe lucruri, dar ariciul ştie un singur lucru măreţ, aşa cum a spus Arhiloh, dar care anume? Minutele se scurgeau şi am auzit-o cum mă striga din dormitor. Da, iubirea mea, am răspuns eu, contemplând încă grădina. Vin acum.

Minciuni spuse de copii

L-am întâlnit pe Yoav Weisz şi m-am îndrăgostit de el în toamna anului 1998. Ne-am cunoscut la o petrecere de pe Abingdon Road, într-un loc în care nu mai fusesem până atunci şi unde nici n-o să mai ajung vreodată. M-am îndrăgostit, tot un lucru nou pentru mine. De atunci au trecut zece ani şi totuşi acea împrejurare încă mai înseamnă ceva pentru mine, spre deosebire de multe altele. Ca şi mine, Yoav studia la Oxford, dar locuia în Londra, în casa din Belsize Park, împreună cu sora lui, Leah. Ea studia pianul la Royal College of Music şi deseori o auzeam cum cântă undeva prin casă. Uneori acordurile se opreau brusc şi se aşternea o tăcere lungă, întreruptă de scârţâitul scaunului din faţa pianului sau de paşi pe podea. Credeam că o să vină să mă salute, dar muzica pornea din nou de sub plăcile de lemn. Abia după ce m-am dus acolo de trei sau patru ori am cunoscut-o pe Leah, iar când s-a întâmplat asta, am fost surprinsă de cât de bine semăna cu fratele ei, doar că era mai poznaşă şi putea să plece brusc de lângă tine dacă întorceai puţin privirea.

Casa, o clădire mare şi părăginită în stil victorian, prea mare pentru ei doi, era plină cu mobilă de o frumuseţe sinistră, pe care tatăl lor, un faimos vânzător de antichităţi, o ţinea acolo. O dată la câteva luni venea la Londra, iar apoi toată mobila părea că se aranjează altfel, ca prin farmec, conform gustului său impecabil. Anumite mese, scaune, lămpi sau băncuţe erau puse în cutii şi luate de acolo, iar altele veneau să le ia locul. În felul ăsta camerele se schimbau mereu, preluând din aerul misterios şi incoerent

al caselor şi apartamentelor ai căror proprietari muriseră, dăduseră faliment sau pur şi simplu se hotărâseră să-şi ia adio de la lucrurile printre care trăiseră ani de zile, lăsându-l pe George Weisz să-i scape de ele. Din când în când cumpărători potenţiali veneau în casă pentru a vedea cu ochii lor diverse mobile, iar atunci Yoav şi Leah erau nevoiţi să strângă şosetele murdare, cărţile deschise, revistele mânjite şi paharele goale care se adunaseră de la ultima vizită a menajerei. Dar cei mai mulţi dintre clienţii lui Weisz nu voiau să vadă ce cumpărau, ori datorită reputaţiei internaţionale a anticarului, ori fiindcă erau bogaţi, sau pentru că mobila pe care o cumpărau avea o valoare sentimentală care n-avea nimic de-a face cu felul cum arăta. Când nu era plecat la Paris, Viena, Berlin sau New York, tatăl lor locuia pe strada Ha'Oren în Ein Kerem, Ierusalim, în casa din piatră sufocată de plante cățărătoare pline de flori, unde Yoav şi Leah locuiseră în copilărie şi ale cărei obloane stăteau tot timpul închise pentru a nu lăsa să pătrundă lumina chinuitoare.

Casa unde am locuit împreună cu ei din noiembrie 1998 până în mai 1999 se afla la douăsprezece minute de mers pe jos din Maresfield Gardens nr. 20, domiciliul doctorului Sigmund Freud din septembrie 1938, după ce fugise de Gestapo, până la sfârşitul lui septembrie 1939, când a murit după ce i-au fost administrate, la dorinţa lui, trei doze de morfină. Deseori când mă duceam la plimbare, mă trezeam că ajung acolo. Când Freud a fugit din Viena, aproape toate lucrurile îi fuseseră împachetate şi trimise la Londra, unde soţia şi fiica lui au reconstruit cu multă iubire şi în cel mai mic detaliu cu putinţă, biroul pe care el fusese nevoit să-l părăsească, din Berggasse nr. 19. Pe vremea aceea nu ştiam nimic despre biroul lui Weisz din Ierusalim, aşa încât simetria poetică a vecinătăţii casei lui de cea a lui Freud nu însemna nimic pentru mine. Poate că toţi cei exilaţi încearcă să recreeze locul pe care l-au pierdut, din frica de a nu muri într-un loc străin. Şi totuşi, în iarna anului 1999, când zăboveam pe covorul oriental uzat din biroul doctorului, alinată de siguranţa pe care mi-o inspira acel loc şi de imaginea mulţimii de figurine şi statuete ale lui, deseori mi se părea o ironie că Freud, care explicase mai mult decât oricine chinuitoarea povară a amintirilor, nu fusese în stare

să se descurce cu vraja ei mistică mai bine decât decât noi, ceilalți. După ce a murit, Anna Freud a păstrat camera exact așa cum o lăsase tatăl ei, chiar și ochelarii pe care acesta și-i scosese de pe nas și îi pusese pe birou pentru ultima oară. De la ora douăsprezece la cinci, de miercuri până duminică, se poate vizita camera încremenită pentru totdeauna în secunda când bărbatul care ne-a adus cele mai trainice descoperiri despre cum te simți când ești om a încetat să mai existe. În broșura împărțită de un ghid în vârstă care stă pe un scaun lângă intrare, vizitatorul este îndemnat să facă un tur nu numai prin casa propriu-zisă, ci și prin acea casă metaforică, mintea.

Spun *casa unde am locuit împreună* cu ei, și nu *casa noastră*, pentru că, deși am trăit acolo șapte luni, ea nu mi-a aparținut în nici un fel și nici nu m-am considerat vreodată altceva decât un oaspete privilegiat. În afară de mine, mai era un singur musafir regulat, o menajeră româncă pe nume Bogna, care se lupta cu haosul ce punea din ce în ce mai mult stăpânire pe casă, părând să-i amenințe pe cei doi rezidenți, aidoma unei furtuni care se profilează la orizont. După acea întâmplare n-a mai venit, ori pentru că nu s-a mai putut lupta cu mizeria, ori pentru că nimeni n-o plătea. Sau poate simțise că lucrurile o luaseră într-o direcție greșită și voia să scape de acolo cât încă se mai putea. Șchiopăta, cred că avea apă la genunchi, o ceașcă din Dunăre, care clipocea prin casă, în timp ce ea lovea cu mopul și cu ștergătorul de praf prin camere și scotea sunete înfundate, oftând de parcă își amintea mereu de vreo dezamăgire. Sub capod avea tot timpul genunchiul bandajat strâns și își decolora părul cu un amestec preparat de ea din substanțe chimice periculoase. Dacă te duceai destul de aproape de ea, simțeai miros de ceapă, amoniac și fân. Era o femeie muncitoare, dar uneori se oprea din treabă, pentru a-mi povesti despre fiica ei din Constanța, o specialistă în horticultură, prost plătită de stat și pe care soțul ei o părăsise pentru o altă femeie. Vorbea de asemenea despre mama ei, care avea o mică parcelă de pământ, pe care nu voia s-o vândă, și care suferea de reumatism. Bogna le întreținea pe amândouă, trimițându-le în fiecare lună bani și haine de la Oxfam. Soțul ei murise cu

cincisprezece ani în urmă de o boală rară a sângelui. Acum s-ar fi putut trata. Îmi spunea Isabella, adică nu pe numele meu real, Isabel sau Izzy, așa cum îmi spun cei mai mulți, iar eu nu m-am obosit niciodată s-o corectez. Nu știu de ce vorbea cu mine. Poate i se părea că-i sunt aliată sau măcar o persoană din exterior, căci nu făceam parte din familie. Nu că eu m-aș fi considerat așa, dar pe atunci Bogna știa mai multe decât mine.

După ce a plecat Bogna, casa s-a năruit. S-a prăbușit și s-a atacat pe ea însăși, de parcă ar fi protestat că o abandonase singura ei susținătoare. Teancuri de farfurii murdare zăceau în toate camerele, mâncarea rămânea în locurile unde fusese vărsată și se întărea, praful se îngroșa devenind o blană fină, cenușie în sălbăticia de sub mobile. Mucegaiul negru popula frigiderul, prin ferestrele deschise intra ploaia care otrăvea perdelele și făcea ca pervazurile să se scorojească și să putrezească. Când o vrabie a intrat în casă și n-a mai putut să iasă, lovindu-se cu aripile de tavan, eu am făcut o glumă pe seama ștergătorului de praf cu pene al Bognei. A fost întâmpinată cu o tăcere bosumflată, iar eu am înțeles că nu mai trebuia să pomenesc de Bogna, care avusese grijă de Yoav și de Leah vreme de trei ani. După călătoria lui Leah la New York, când s-a așternut acea tăcere îngrozitoare între tată și copiii lui, n-au mai ieșit deloc din casă. Atunci am rămas singura care le aducea ce aveau nevoie din oraș. Uneori, răzuind gălbenușul întărit de ou de pe tigaie, ca să pot pregăti micul dejun, mă gândeam la Bogna și speram ca într-o zi să se pensioneze și să trăiască într-o căsuță de pe malul Mării Negre, așa cum atât de mult își dorea. Două luni mai târziu, la sfârșitul lui mai, mama mea s-a îmbolnăvit, iar eu m-am întors acasă în New York și am rămas acolo aproape o lună. Îl sunam pe Yoav la câteva zile și pe urmă, dintr-odată, el și sora lui au încetat să mai răspundă la telefon. În unele seri lăsam telefonul să sune de treizeci sau de patruzeci de ori, în vreme ce simțeam cum stomacul mi-e prins ca într-o gheară. Când m-am întors la Londra, la începutul lui iulie, casa era cufundată în întuneric, iar încuietorile fuseseră schimbate. Mai întâi am crezut că Yoav și Leah îmi joacă o festă. Dar zilele se scurgeau, iar eu nu primeam nici o veste de la ei. Până la urmă

n-am avut de ales şi a trebuit să mă întorc acasă la New York, căci fusesem dată afară de la Oxford. Deşi mă simţeam rănită şi furioasă, totuşi am făcut tot ce-am fost în stare ca să-i găsesc. Dar n-am izbutit. Singurul semn că încă mai erau în viaţă a fost o cutie cu lucrurile mele, care a sosit la apartamentul părinţilor mei jumătate de an mai târziu, fără nici o adresă de retur.

Până la urmă am ajuns să accept logica ciudată a plecării lor, o logică în care fusesem iniţiată în scurtul timp cât locuisem împreună cu ei. Erau prizonierii tatălui lor, încuiaţi între pereţii propriei lor familii, iar până la urmă au sfârşit prin a nu mai putea aparţine nimănui altcuiva. În toţi aceşti ani nu m-am aşteptat din partea lor decât la o tăcere neîntreruptă şi n-am crezut niciodată că o să-i revăd – în tot ce făceau nu exista nici un compromis, nici o complicaţie care să ne fi fost indusă nouă, celorlalţi, de indecizie, şovăială, regret. Dar, deşi mi-am continuat viaţa şi m-am mai îndrăgostit şi de alţii, niciodată n-am încetat să mă gândesc la Yoav sau să mă întreb unde se afla şi ce ajunsese să fie.

Apoi, într-o zi de la sfârşitul verii anului 2005, la şase ani de la momentul dispariţiei, am primit o scrisoare de la Leah. Acolo scria că în iunie 1999, la o săptămână după ce-şi sărbătorise împlinirea vârstei de şaptezeci de ani, tatăl lor se sinucisese în casa de pe strada Ha'Oren. Menajera îl găsise în birou a doua zi. Pe masa de lângă el se afla o scrisoare sigilată pentru copiii lui, un flacon gol de somnifere şi o sticlă de scotch, o băutură de care Leah nu-l văzuse să se atingă vreodată în viaţa lui. Mai exista şi o mică broşură a societăţii Hemlock. Nimic nu fusese lăsat la voia întâmplării. În cealaltă parte a camerei, pe altă masă, se găsea colecţia de ceasuri de mână care-i aparţinuseră tatălui lui Weisz şi pe care el le păstrase în funcţiune, de când acesta fusese arestat la Budapesta, în anul 1944. Câtă vreme trăise, ceasurile îl însoţiseră pe Weisz în toate călătoriile lui, aşa încât să le poată întoarce conform unui orar fix. *Când a venit menajera*, a scris Leah, *toate ceasurile se opriseră.*

Mesajul ei fusese aşternut pe hârtie cu un scris mic şi ordonat, în contrast cu conţinutul lui dezlânat şi aleatoriu. Nu părea să exprime vreo intenţie de a mă regăsi, de parcă nu trecuseră decât câteva luni, nu şase ani de când ne văzuserăm ultima oară.

După ce-mi dăduse vestea despre sinuciderea tatălui lor, mi-a mai scris destul de mult despre un tablou de pe un perete al biroului lui, camera în care el îşi curmase viaţa. Se aflase acolo de când se ştia, scria Leah, şi totuşi era conştient că existase o vreme când nu fusese acolo, când tatăl ei îl căuta, aşa cum căutase şi cumpărase toate celelalte mobile din acea cameră, aceeaşi mobilă care se găsise în biroul din Budapesta al tatălui său, până în noaptea din 1944, când Gestapoul îi arestase părinţii. Altcineva în locul lui le-ar fi considerat pierdute pentru totdeauna. Dar tatăl lor era un bărbat deosebit, acesta fusese motivul pentru care-şi alesese această meserie şi pentru care se afirmase în acest domeniu, devenind mai bun decât alţii: spre deosebire de oameni, obişnuia el să spună, lucrurile lipsite de viaţă nu dispar pur şi simplu. Gestapoul a confiscat cele mai valoroase obiecte din apartament, destul de multe de fapt, căci familia lui Weisz din partea mamei fusese înstărită. Toate au fost încărcate – împreună cu mormane de bijuterii, diamante, bani, ceasuri, tablouri, covoare, argintărie, porţelanuri, mobilă, aşternuturi, ceramică şi chiar aparate de fotografiat sau colecţii de timbre – în trenul de patruzeci şi două de vagoane, „trenul de aur", cu care SS-ul obişnuia să evacueze proprietăţile evreilor, pe când armata sovietică înainta spre Ungaria. Vecinii furau tot ce rămânea în urma nemţilor. În anii de după război, când Weisz s-a întors la Budapesta, primul lucru pe care l-a făcut a fost să bată la uşa vecinilor şi, pe când aceştia se albeau la faţă, să intre în apartamente, cu un mic grup de gangsteri plătiţi, care înşfăcau mobila furată şi o cărau de acolo în cârcă. Weisz căutase o fată care crescuse şi se mutase în altă parte, luând cu ea măsuţa de toaletă a mamei lui, şi o găsise la periferia oraşului. A intrat în casa ei în toiul nopţii, a băut din vinul ei, a lăsat paharul gol pe masă şi a luat chiar el măsuţa de toaletă, pe când femeia dormea buştean în altă cameră. Mai târziu în cariera lui, Weisz i-a plătit pe alţii să facă lucrurile de genul ăsta. Însă se pare că întotdeauna recupera chiar el mobila familiei sale. Trenul de aur a fost oprit de trupele aliate lângă Werfen, în mai 1945. Cea mai mare parte a mărfii a fost trimisă într-un depozit militar din Salzburg, iar mai târziu a fost vândută

prin magazinele armatei sau la licitații în New York. Lui Weisz i-a luat mult timp să găsească aceste obiecte, de cele mai multe ori ani întregi sau chiar decenii. A luat legătura cu toți, de la ofițerii americani superiori care supravegheaseră transportul bunurilor, până la muncitorii angajați la depozit care le căraseră. Cine știe ce le oferise în schimbul informațiilor de care avea nevoie.

Își făcuse un scop din a întreține personal relații cu toți negustorii de antichități importanți care vindeau mobilă europeană din secolele IX și XX. Studia cu mare atenție toate cataloagele licitațiilor, se împrietenise cu toți restauratorii de mobilă, știa tot ce venea la Londra, Paris, Amsterdam. Biblioteca Hoffmann a tatălui său a apărut într-un magazin de pe Herrengasse din Viena, în toamna anului 1975. A luat un zbor direct din Israel și a recunoscut biblioteca după zgârietura lungă de pe partea dreaptă. (Mai văzuse și alte biblioteci care, neavând acest semn fuseseră respinse de Weisz.) Suportul de dicționare al tatălui său aparținuse familiei unui bancher din Antwerp, iar apoi unui magazin de pe Rue Jacob din Paris, unde a sălășluit o vreme în vitrină, sub ochii unei pisici siameze mari albe. Leah își amintea cum soseau unele dintre aceste obiecte de mult pierdute în casa de pe strada Ha'Oren, evenimente sumbre și tensionate, care o îngroziseră atât de mult, încât pe vremea când era foarte mică, se ascundea uneori în bucătărie când se deschideau cutiile, de teamă că din ele ar fi putut ieși chipurile înnegrite ale bunicilor ei morți.

Despre tablou, Leah a scris următoarele: *Avea culori atât de închise, încât trebuia să stai într-un anumit unghi ca să-ți dai seama că în el era un bărbat pe un cal. Ani de zile am trăit cu impresia că era Alexander Zaid. Tatălui meu niciodată nu i-a plăcut tabloul. Uneori am senzația că, dacă și-ar fi permis să trăiască așa cum voia el, ar fi ales o cameră goală, doar cu un pat și un scaun. Altcineva în locul lui ar fi lăsat tabloul alături de celelalte lucruri pierdute, dar nu și tata. Era copleșit de un simț al datoriei care-i dirija toată viața, iar mai târziu și pe ale noastre. Și-a petrecut ani întregi încercând să dea de urma tabloului și a plătit o sumă mare pentru a-i convinge pe proprietari să i-l vândă. În mesajul pe care l-a lăsat, a scris că tabloul se aflase pe un perete al*

biroului tatălui său. Aproape că m-am sufocat sau am urlat, atât de absurd mi s-a părut. Am impresia că am şi râs. De parcă n-aş fi ştiut că biroul lui din Ierusalim era aranjat exact la fel cum fusese odată biroul bunicului meu din Budapesta, până în cele mai mici detalii! Chiar şi catifeaua draperiilor grele sau creioanele din tava de fildeş! Patruzeci de ani a muncit tata ca să reconstituie camera pierdută, exact la fel cum arătase până în acea zi fatidică din 1944. De parcă, punând toate mobilele împreună, ar fi putut anula curgerea timpului şi şterge regretul. Singurul lucru care lipsea din camera de lucru de pe strada Ha'Oren era biroul bunicului meu – acolo unde ar fi trebuit să se afle acesta rămăsese un gol. Fără el camera rămânea incompletă, o copie proastă. Şi doar eu ştiam secretul, ştiam unde se afla. Faptul că am refuzat să i-l spun a fost ceea ce ne-a distrus familia, în anul când ai locuit împreună cu noi, cu câteva luni înainte ca el să se omoare. Şi totuşi, a refuzat să recunoască asta! Am crezut că eu l-am ucis, cu ceea ce făcusem. Dar de fapt s-a întâmplat exact pe dos. Când i-am citit scrisoarea, spunea Leah, *am înţeles că tatăl meu câştigase. Că până la urmă găsise o cale prin care să ne facă imposibilă eliberarea de el. După ce a murit, ne-am dus acasă, în casa din Ierusalim. Şi am încetat să mai trăim. Sau poate ai putea spune că am început să ducem o viaţă solitară, în izolare, doar că eram doi acolo, nu unul.*

În scrisoare îmi mai vorbea despre unele camere din casă. *Nu mai folosim nimic din ce se strică. Plătim pe cineva să ne facă cumpărăturile şi să ne aducă ce ne trebuie. O femeie care are nevoie de bani şi care a văzut atât de multe la viaţa ei, încât nici măcar nu ridică vreo sprânceană. Obişnuiam să mai ieşim uneori din casă, dar acum n-o prea mai facem. Ne-a cuprins un soi de inerţie. Avem grădina, iar Yoav se mai duce uneori pe afară, însă au trecut luni întregi de când n-a mai ieşit în oraş.*

Apoi a ajuns la scopul scrisorii: *Nu se mai poate aşa, fiindcă în curând o să încetăm cu adevărat să mai trăim. Unul din noi o să facă ceva îngrozitor. Parcă tatăl meu ne atrage spre el din ce în ce mai mult, pe zi ce trece. E din ce în ce mai greu să ne împotrivim lui. De multă vreme încerc să-mi fac curaj ca să plec. Dar, dacă plec, n-o să mă mai pot întoarce niciodată şi nici n-o să-i pot spune lui*

Yoav unde mă duc. Altfel o să fiu trasă iarăşi înapoi, şi nu cred că aş mai putea să scap vreodată. Aşa că el nu ştie nimic despre asta. Dacă nu ţi-ai dat seama până acum, Izzy, îţi scriu ca să te rog să vii aici. La el. Nu ştiu nimic despre viaţa ta de acum, dar ştiu cât de mult l-ai iubit atunci. Cât de mult aţi însemnat unul pentru celălalt. Încă mai trăieşti în el şi acolo nu prea mai există nimic altceva. Întotdeauna am fost geloasă pe ce l-ai făcut să simtă. Că a găsit pe cineva care l-a făcut să simtă ceea ce mie niciodată nu mi s-a permis.

La sfârşitul scrisorii îmi spunea că nu poate să plece până când nu e sigură că o să vin la el. Nici nu voia să se gândească la ce i s-ar fi întâmplat dacă ar fi rămas singur. N-a spus nimic despre locul unde plănuia să se ducă. Doar că peste două săptămâni avea să mă sune să-i dau răspunsul.

Scrisoarea ei mi-a trezit o maree de sentimente – tristeţe, suferinţă, bucurie şi, de asemenea, furia că Leah putea crede că, după atâţia ani, eu aş fi lăsat totul baltă de dragul lui Yoav şi că mă pusese într-o asemenea postură. În plus, mi s-a făcut frică. Ştiam că, dacă-l găsesc şi-l mângâi iarăşi pe Yoav, o să sufăr teribil, şi fiindcă ajunsese într-un asemenea hal, dar şi fiindcă ştiam ce ar fi putut să stârnească în mine, o vitalitate care era sfâşietoare pentru că, aidoma unei văpăi, ar fi luminat golul din mine şi ar fi scos la lumină ceea ce ştiusem dintotdeauna despre mine: cât de mult timp îmi petreceam fiind doar parţial în viaţă şi cât de uşor acceptasem o viaţă sub nivelul celei pe care aş fi putut-o avea. Aveam o slujbă, ca toată lumea, chiar dacă îmi displăcea, ba chiar aveam şi un iubit, un om blând şi bun, care mă iubea şi care trezea în mine un soi de ambivalenţă tandră. Şi totuşi, în clipa când am terminat de citit scrisoarea, am ştiut că o să mă duc la Yoav. În umbra lui, totul – umbrele aidoma cernelii, vasele murdare, acoperişurile unse cu smoală din faţa ferestrei – căpăta o altă înfăţişare, devenea mai intens, se deforma din cauza unui junghi de sentimente. Stârnea o poftă în mine – nu numai de el, ci şi de măreţia vieţii, de extremele care ne sunt date ca să le trăim. O poftă, dar şi curaj. Mai târziu, privind înapoi la cât de uşor am închis uşa unei vieţi şi am trecut într-alta, la el, mi s-a părut că în toţi anii ăia nu făcusem altceva decât să

aştept scrisoarea şi că tot ce construisem în jurul meu fusese din carton, aşa că, atunci când în sfârşit a ajuns la mine, am putut să strâng şi să arunc totul la gunoi.

Aşteptând telefonul lui Leah, nu m-am putut gândi la altceva. Abia mai dormeam noaptea şi nu reuşeam să mă concentrez la serviciu, uitam lucruri pe care ar fi trebuit să le fac, pierdeam acte, o dădeam în bară în faţa şefului meu, care oricum îşi descărca tot timpul furia pe mine, asta când nu se holba la picioarele sau la sânii mei. Când în sfârşit a venit ziua în care Leah trebuia să mă sune, mi-am luat liber de la serviciu. Nici măcar n-am făcut un duş, mi-era teamă că n-o să aud telefonul. S-a făcut după-amiază şi apoi seară, pe urmă noapte, şi tot n-a sunat. Am crezut că s-a răzgândit şi că a dispărut iarăşi. Sau că n-a reuşit să-mi găsească numărul, chiar dacă era în cartea de telefon. Dar pe urmă, la nouă fără un sfert (în primele ore ale dimineţii în Ierusalim), a sunat telefonul. Izzy? a întrebat ea, iar vocea îi era la fel ca altădată, palidă, dacă poţi descrie aşa o voce, şi puţin tremurândă, de parcă şi-ar fi ţinut respiraţia. Eu sunt, am zis eu. El doarme la etaj, a spus Leah. Nu adoarme decât pe la două sau trei dimineaţa, iar eu am fost nevoită să aştept până să sun. Am tăcut amândouă, timp în care, fără a spune un cuvânt, a căutat în mine după răspuns şi l-a scos de acolo. Până la urmă a dat drumul aerului din piept. Când vii aici, nu te obosi să suni. N-o să răspundă. O să-ţi las cheia, o prind cu bandă adezivă în spatele interfonului de la poartă. Am încuviinţat din cap, prea sufocată ca să pot vorbi. Izzy, îmi pare rău că noi – că el niciodată... S-a întrerupt. A fost atât de cumplit, a spus ea. Vinovăţia a fost uriaşă. Ani de zile ne-am pedepsit singuri. Iar pedeapsa pe care şi-a aplicat-o Yoav a fost să renunţe la tine. Leah... am spus eu. Trebuie să închid, a şoptit ea. Ai grijă de el.

Locuiseră peste tot. Mama lor murise când Yoav avea opt ani, iar Leah şapte, iar după aceea, fără soţia lui, care să-l ţină pe loc, copleşit de suferinţă, tatăl lor rătăcise împreună cu ei din oraş în oraş, uneori rămânând acolo câteva luni, alteori câţiva ani. Muncea oriunde s-ar fi aflat. Din câte spunea Yoav, faima

lui în domeniul antichităților devenise legendară în anii aceia. N-avea nevoie de vreun magazin, clienții lui știau mereu unde să-l găsească. Iar mobila după care tânjeau atât de mult, pe care se așezaseră demult și pe care nu mai credeau că o să se așeze vreodată, birourile, mesele sau scaunele pe care și le doreau, tot ce le mobilase viețile pe care le pierduseră sau viețile pe care visau să le ducă, intrau în proprietatea lui George Weisz prin surse, canale sau coincidențe care rămâneau secretul profesiei lui. Când avea doisprezece ani, Yoav obișnuia să aibă un vis recurent, în care tatăl și sora lui locuiau împreună cu el pe malul mării, într-o pădure, iar în fiecare seară valul mareei aducea mobilă pe plajă, paturi cu baldachin și canapele împodobite cu alge. Ei le trăgeau sub copaci și le aranjau în camere despărțite de liniile pe care tatăl lui le trasa pe jos, în pădure, cu vârful pantofului, o mulțime de camere care ocupau din ce în ce mai mult spațiu în pădure, fără acoperiș sau pereți. Visele erau dureroase și sinistre. Dar odată Yoav a visat că Leah a găsit o lampă care încă mai avea montat un bec. Au fugit cu ea până la tatăl lor, care a pus-o pe o masă din lemn de mahon și a vârât-o în priză în gura lui Yoav. Ghemuit pe podea, cu gura închisă, Yoav privea cum lampa își arunca lumina peste frunziș. Umbrele fremătau printre crengile groase. Peste mai mulți ani, în timp ce călătorea prin Norvegia cu rucsacul în spate, Yoav a nimerit pe malul mării, într-o regiune care semăna foarte mult cu cea din visele lui. A făcut o fotografie, iar când s-a întors în Oslo a dat-o la developat. Apoi i-a trimis-o surorii lui, fără nici un comentariu, căci nici unul din ei nu avea nevoie de vreo explicație.

Tatăl lor i-a dus la Paris, Zürich, Viena, Madrid, München, Londra, New York, Amsterdam. Când ajungeau în câte un apartament, îl găseau deja plin de mobilă. Mobila era vândută până când apartamentul se golea aproape de tot, iar apoi plecau în alt oraș. Sau lucrurile stăteau exact pe dos: ajungeau într-un apartament aproape gol și care mirosea încă a vopsea. Pe parcursul următoarelor luni se umplea încetul cu încetul de birouri cu capac-rulou sau cu seturi de măsuțe de diferite dimensiuni, un divan care ajungea în apartament pe fereastră sau pe ușă, pe

umerii unor bărbați care respirau zgomotos pe nas, sau uneori de unul singur, materializându-se în timp ce Yoav și Leah erau la școală sau se jucau în parc, făcându-și culcuș în vreun colț oarecare, de parcă acolo s-ar fi aflat toată existența lui neînsuflețită. Yoav mi-a spus că una dintre cele mai vechi amintiri ale lui din acei ani de tranzit era când auzise o dată soneria de la intrare, se dusese să deschidă ușa și găsise un scaun în stil Louis XIV pe palier. Pânza de damasc albastru era sfâșiată și explodase pe alocuri, dând la iveală părul de cal din tapițerie. Când apartamentul se umplea prea mult sau când pe George Weisz îl copleșea amintirea soției sale, ori din motive pe care Yoav și Leah le înțelegeau, dar pe care nu puteau să le explice, porneau la drum spre un alt oraș. În acel nou loc se trezeau în toiul nopții pentru a se duce la baie și, crezând că încă se aflau în vechiul apartament, din orașul de dinainte, se izbeau de ziduri. În dulăpiorul pentru medicamente din casa din Belsize Park, unul din ei sau poate amândoi scrijeliseră pe tăblie o listă cu toate adresele unde locuiseră: *Ha'Oren 19, Singel 104, Florastrasse 43, West 83rd Street 163, Boulevard Saint-Michel 66...* Cu totul erau paisprezece, iar, într-o după-amiază când eram singură acasă, le-am copiat într-un carnet.

Îngrijorat până la paranoia că ceva rău li s-ar putea întâmpla copiilor lui, Weisz era foarte strict cu ce aveau voie să facă, unde aveau voie să meargă și cu cine. Viețile lor erau supravegheate de o mulțime de bone antipatice și rigide, care i-au însoțit pretutindeni multă vreme după ce crescuseră suficient de mult cât să li se permită o anumită libertate de mișcare. După lecțiile de tenis, pian, clarinet, balet sau karate erau duși direct acasă de aceste femei musculoase, care purtau dresuri groase și pantofi sănătoși, cu talpă din lemn. Orice schimbare sau modificare a orarului lor zilnic trebuia să fie mai întâi aprobată de tatăl lor. Odată, când Yoav a zis doar că ceilalți copii nu erau nevoiți să respecte aceleași reguli, Weisz a replicat că poate acei copii nu erau iubiți la fel de mult ca el și sora lui. Dacă exista vreun protest față de viața dirijată de regulile tatălui, acesta apărea într-o formă tăcută la

Yoav. Weisz zdrobea aceste proteste cu o forță exagerată. De parcă ar fi vrut să se asigure că Yoav nu va avea niciodată destulă încredere în el însuși încât să i se opună, mereu găsea metode să-l umilească. Iar în ce o privește pe Leah, întotdeauna a făcut ce i-a zis tatăl ei, căci ea trăia cu povara specială a faptului că era preferata lui, și atunci, dacă l-ar fi înfruntat sau dacă, Doamne ferește, nu i s-ar fi supus, ar fi fost o imensă trădare, asemenea unui atac fizic.

Când Yoav a împlinit șaisprezece ani, iar Leah cincisprezece, tatăl lor a hotărât să-i trimită la o școală internațională cu internat din Geneva. Pe atunci bonele fuseseră înlocuite cu un șofer care îi urma peste tot, la fel cum se întâmplase și cu femeile, doar că el rămânea în interiorul tapițat cu piele al unui Mercedes-Benz. Dar Weisz n-a mai putut să ignore izolarea extremă a copiilor săi. Cei doi vorbeau într-un amestec de ivrit, franceză și engleză pe care doar ei îl înțelegeau și, în ciuda cosmopolitismului lor, depărtarea li se părea firească și chiar căutau o cale ca să păstreze distanța de toți ceilalți colegi de aceeași vârstă cu ei. A admis în sinea lui că nu mai puteau fi ținuți din scurt multă vreme. Nu e imposibil să fi simțit, așa cum se poate întâmpla chiar și cu cei mai orbi sau mai nechibzuiți părinți, că felul în care alesese să-și crească copiii ar fi putut să-i rănească sau chiar să-i mutileze până la urmă, într-un mod pe care încă nici nu și-l putea imagina.

L-a sunat pe director, *monsieur* Boulier, și a avut o lungă convorbire cu el despre școală, despre cum aveau să fie îngrijiți copiii lui și despre ce se aștepta să găsească el acolo. Experiența îl învățase că oamenii se poartă cum vrei tu, dacă se simt datori față de tine, chiar dacă-i vorba doar de o strângere de mână sau de o conversație amicală. E chiar mai bine dacă au impresia că și tu poți face ceva pentru ei, așa că, spre sfârșitul convorbirii, Weisz i-a promis lui Boulier că o să-i găsească ceva care să se potrivească cu vaza lui Ming, căci perechea ei căzuse pe podea și se spărsese cu câțiva ani în urmă, în timpul unei cine organizate de soția lui. Weisz n-a crezut că se spărsese în timpul cinei, dar înțelesese că se făcuse țăndări în circumstanțe care încă îl mai tulburau pe

Boulier şi că doar un obiect care să înlocuiască pe deplin vaza i-ar fi alinat acea amintire.

Weisz nu conducea maşina – ori de câte ori era posibil, mergea pe jos sau lua metroul ca toată lumea –, dar a insistat să-i însoţească pe Yoav şi pe Leah în maşina cu şofer de la Paris la Geneva. S-au oprit să mănânce la prânz în Dijon, iar după ce au mâncat într-o bodegă întunecată de pe o îngustă stradă medievală, căreia i se pusese numele unui teolog din secolul al XVII-lea, Weisz i-a lăsat pe Yoav şi pe Leah să se uite printr-o librărie, sub ochii şoferului, pe când el s-a dus să se ocupe de nişte afaceri. Nu exista vreun loc în care Weisz să se ducă şi unde să nu aibă nici o afacere. Dacă nu avea nimic, inventa el ceva. Era un gest pe care tatăl lui îl făcea mereu, se scărpina pe pleoapele închise, de parcă ar fi vrut să-şi şteargă ceva de acolo, gest care îl caracteriza atât de mult, încât lui Yoav i se părea un soi de semn distinctiv. Când Yoav era mic, avea impresia că, în acele clipe, tatăl lui auzea ceva ce urechea umană nu putea surprinde, aidoma unui câine.

Când au ajuns în Geneva, Weisz şi-a dus copiii direct acasă la director, *monsieur* Boulier. Au aşteptat în camera de zi împreună cu *madame* Boulier şi cu buldogul lor francez astmatic, mâncând dintr-o farfurie de fursecuri cu unt, pe când tatăl lor a discutat cu directorul în spatele uşii închise a biroului lui. Când până la urmă cei doi bărbaţi au ieşit din biroul cu lambriuri, directorul i-a condus până în dormitorul băieţilor, unde urma să stea Yoav, şi a insistat să tragă draperiile pentru a dezvălui peisajul unui parc plin de copaci. După ce şi-a îmbrăţişat fiul, Weisz a însoţit-o pe Leah până în cealaltă parte a oraşului, la casa unei profesoare de engleză ieşite la pensie, unde urma să locuiască împreună cu alte două fete mai mari. Una din ele era fiica unui om de afaceri american şi a soţiei lui thailandeze, iar cealaltă, fiica unui bărbat care fusese pe vremuri inginerul şahului din Iran. Când lui Leah i-a venit pentru prima oară menstruaţia, iraniana i-a făcut cadou o pereche de cercei cu diamante minuscule. Leah i-a pus într-o cutiuţă de pe pervaz, lângă alte suveniruri pe care le achiziţionase în călătoriile ei. Acel an a fost primul şi, cel

puțin până când i-am cunoscut eu, ultimul în care Yoav și Leah au locuit separat.

Fără copiii lui lângă el, Weisz a simțit o nevoie și mai mare să călătorească. Le trimitea lui Yoav și lui Leah cărți poștale din Buenos Aires, Sankt-Petersburg și Cracovia. Mesajele de pe spatele cărților poștale, așternute pe hârtie cu un scris care avea să dispară odată cu generația lui (tremurat, distorsionat de trecerile forțate de la o limbă la alta, demn în ilizibilitatea lui) se terminau mereu la fel: *Aveți grijă unul de celălalt, iubirile mele. Papa.* În timpul vacanțelor și uneori chiar la sfârșit de săptămână, Yoav și Leah luau trenul spre Paris, Chamonix, Basel sau Milano pentru a se întâlni cu tatăl lor, fie într-un apartament, fie într-un hotel. În aceste călătorii, uneori erau luați drept gemeni. Călătoreau în vagonul pentru fumători, Leah cu capul sprijinit de fereastră, iar Yoav cu bărbia în mână, pe când silueta Alpilor gonea pe lângă ei, iar chiștoacele de țigări, ținute între degetele lor lungi și subțiri, licăreau strălucitoare din când în când în bezna ce-i împrejmuia.

La doi ani după ce copiii lui și-au început școala în Geneva și la nouă ani după ce evadase de acolo, Weisz a luat brusc hotărârea să se întoarcă în casa de pe strada Ha'Oren. Nu le-a oferit nici o explicație copiilor săi. Erau multe lucruri despre care pur și simplu nu se discuta: pentru ei tăcerea nu era o formă de evadare, ci o metodă prin care oamenii solitari pot conviețui într-o familie. Deși el încă mai călătorea, peregrinările lui se încheiau întotdeauna cu Weisz cărându-și mica valiză de-a lungul potecii năpădite de tufișuri ce ducea la casa din piatră pe care o iubise soția lui pe vremuri.

În ce-i privește pe Yoav și pe Leah, ei s-au bucurat de noua libertate de la școală, dar, în alte privințe, pentru ei nimic nu se schimbase. Ba chiar faptul că fuseseră absorbiți cu forța în viața școlară și că trăiau atât de mult printre colegi de aceeași vârstă cu ei nu făcuse decât să accentueze diferențele și îi afundase și mai mult în izolarea lor. Mâncau la prânz împreună, singuri, și își petreceau timpul liber unul cu celălalt, hoinărind prin oraș sau plimbându-se

cu barca pe lac şi pierzând noţiunea timpului. Uneori împărţeau câte o îngheţată la una dintre cafenelele de pe malul apei, uitându-se fiecare în altă direcţie, duşi pe gânduri. Nu şi-au făcut mulţi prieteni. În anul doi de studii, unul dintre băieţii care stăteau în acelaşi dormitor cu Yoav, un marocan arogant, a încercat s-o convingă pe Leah să iasă cu el, iar când a fost refuzat cu răceală a început să împrăştie zvonul că cei doi aveau o relaţie incestuoasă. Ei au făcut tot ce s-a putut pentru a încuraja acest zvon, aşezându-se special unul în poala celuilalt şi mângâindu-se pe păr. Relaţia a fost acceptată de toţi elevii. Chiar şi profesorii au început să-i privească cu o fascinaţie înspăimântată, amestecată cu invidie. La un moment dat, când lucrurile au ajuns la apogeu, *monsieur* Boulier s-a simţit dator să-l anunţe pe tatăl lor de ceea ce se petrecea între copiii lui. I-a lăsat un mesaj lui Weisz, care l-a sunat înapoi imediat din New York. Boulier şi-a dres vocea, a încercat să explice problema într-un anumit fel, a dat înapoi, a încercat s-o prezinte în alt fel, a izbucnit într-un acces de tuse, l-a rugat pe Weisz să aştepte puţin, a fost salvat de soţia lui, care s-a grăbit să-i aducă un pahar cu apă, având pe chip o expresie sumbră, o expresie care i-a amintit cât de important era subiectul, aşa încât s-a întors la telefon şi i-a spus lui Weisz ce ştia toată lumea despre copiii lui. După ce a terminat, Weisz a rămas tăcut. Boulier şi-a ridicat sprâncenele şi i-a aruncat soţiei lui o privire speriată. Ştiţi la ce mă gândesc? a întrebat Weisz până la urmă. Pot doar să-mi imaginez, a spus Boulier. Mă gândesc la cât de rar mă înşel în privinţa oamenilor, *monsieur* Boulier. Aprecierea caracterului cuiva este esenţială în profesia pe care o am, iar eu mă mândresc cu precizia mea. Şi totuşi, acum îmi dau seama că în privinţa dumneavoastră m-am înşelat, *monsieur* Boulier. Recunosc că niciodată nu v-am considerat un om inteligent. Dar nici nu v-am crezut prost. În acest moment directorul a început iarăşi să tuşească şi apoi să transpire. Şi acum, vă rog să mă scuzaţi, mă aşteaptă cineva, a spus Weisz. O zi bună.

Yoav a fost cel care mi-a istorisit cele mai multe dintre poveştile astea, deseori când eram întinşi dezbrăcaţi, în pat, fumând

şi stând de vorbă în beznă, cu penisul lui atingându-mi coapsa şi mâna alunecându-mi pe coşul pieptului lui, cu mâna lui pe partea din spate a genunchiului meu şi capul meu pe încheietura umărului lui, simţind plăcerea specială, care-mi dădea fiori, de a-mi asuma pentru prima oară postura fragilă a intimităţii. Mai târziu, când am ajuns s-o cunosc pe Leah, şi ea îmi povestea uneori câte ceva. Dar poveştile rămâneau mereu incomplete, în atmosfera lor exista mereu câte un lucru evaziv şi neelucidat. Tatăl lor era un personaj doar parţial zugrăvit, ca şi cum, dacă l-ar fi conturat în totalitate, ar fi putut să eclipseze tot restul tabloului, chiar şi pe ei doi.

Nu-i pe deplin adevărat că l-am cunoscut pe Yoav la o petrecere, adică nu atunci a fost prima oară când l-am văzut. L-am întâlnit la trei săptămâni după ce am ajuns în Oxford, în casa unui tânăr cadru universitar, care fusese mai demult studentul unuia dintre profesorii mei din facultate, în New York. Dar în seara aceea n-am schimbat mai mult de câteva cuvinte. Când ne-am văzut a doua oară, Yoav a încercat să mă convingă că îl impresionasem la acea cină atât de mult, încât se gândise să găsească o cale pentru a mă revedea. Dar eu îmi amintesc că el părea ba plictisit, ba preocupat de altceva în timpul mesei, de parcă, pe când o parte a lui bea vin de Bordeaux şi îşi tăia mâncarea în bucăţi, cealaltă jumătate era ocupată să mâne o turmă de capre pe o câmpie uscată şi stearpă. N-a vorbit mult. Tot ce am aflat despre el a fost că e student în anul al treilea la facultatea de engleză. După desert a fost primul care a plecat, explicând că trebuie să prindă autobuzul de Londra, deşi, când şi-a luat rămas-bun de la gazda noastră şi de la soţia lui, a dovedit că, atunci când voia, putea să fie şi fermecător.

Programul de doctorat trebuia să dureze trei ani şi nu avea cerinţe prea mari. În afară de a mă întâlni cu îndrumătorul o dată la şase săptămâni, eram lăsată în legea mea. Problemele au apărut imediat după ce am sosit, când subiectul la care ar fi trebuit să lucrez – influenţa nouă a radioului asupra literaturii moderniste – a ajuns într-un punct mort. Fusese tema lucrării de licenţă

pe care o scrisesem la facultatea din New York şi pentru care primisem laude de la profesori şi chiar un premiu, Premiul Wertheimer, având numele unui profesor ieşit la pensie şi adus la ceremonie într-un scaun cu rotile din pitorescul cimitir Westchester. Dar profesorul care fusese ales să se ocupe de cercetarea mea la Oxford, un modernist chel de la Christ Church pe nume A.L. Plummer, mi-a făcut imediat praf lucrarea, susţinând că-i lipseşte integritatea teoretică, şi a insistat să vin cu alt subiect. Înghesuită într-un scaun prăpădit, printre mormanele uriaşe de cărţi din biroul lui, am încercat, fără convingere, să aduc argumente în favoarea lucrării mele, dar adevărul e că şi eu îmi pierdusem interesul pentru acel subiect şi că tot ce aveam de spus despre el scrisesem deja în cele o sută de pagini ale proiectului meu de licenţă. Fire de praf pluteau în razele de lumină care intrau pe o mică fereastră de sus (o fereastră prin care doar un pitic sau un copil ar fi putut să evadeze), apoi se aşezau pe capul lui A.L. Plummer şi, probabil, şi pe al meu. N-am avut de ales şi am fost nevoită să plonjez în colecţia infinită de cărţi a Bibliotecii principale din Oxford, în căutarea altui subiect de studiu.

Mi-am petrecut următoarele săptămâni într-un scaun din Radcliffe Camera, unul dintre acele scaune tapiţate confortabile, pătate de secreţii umane, pe care le poţi găsi în orice bibliotecă din lume. Se afla lângă o fereastră cu vedere spre All Souls. Afară, apa era suspendată în aer, ca într-un experiment ştiinţific – un experiment care se desfăşura de mii de ani şi care definea clima englezească. Din când în când o siluetă sau o pereche de siluete îmbrăcate în robe negre traversau curtea interioară din All Souls, lăsându-mi impresia că asistam la o repetiţie a unei piese de teatru din care toate cuvintele şi majoritatea indicaţiilor de regie fuseseră şterse, unde mai rămăseseră doar intrările şi ieşirile din scenă. Aceste intrări şi ieşiri goale pe dinăuntru îmi dădeau senzaţia de confuzie şi nesiguranţă. Printre altele, am citit eseurile lui Paul Virilio – inventarea trenurilor includea şi inventarea deraierii, genul de lucruri despre care îi plăcea să scrie lui Virilio – dar n-am terminat cartea. Nu purtam ceas la mână şi de obicei plecam din bibliotecă când nu mai puteam suporta să stau închisă acolo. De

patru sau cinci ori am ieşit pe uşa bibliotecii exact în clipa când un student trecea pe strada pietruită, împingând un cărucior în care se afla un trombon pus în poziţie verticală, aidoma cuiva care însoţeşte un copil prea înalt pentru vârsta lui. Uneori trecuse cu o secundă mai devreme, iar alteori era pe punctul de a trece. Însă o dată am ieşit pe poarta bibliotecii exact în clipa când trecea, iar ochii ni s-au intersectat într-una dintre acele priviri care apar uneori între necunoscuţi, când amândoi cad de acord în tăcere că realitatea conţine râpe cu o adâncime pe care nici măcar nu putem spera s-o înţelegem.

Locuiam într-o cameră de pe Little Clarendon Street, unde stăteam în cea mai mare parte a timpului pe care nu mi-l petreceam în bibliotecă. Întotdeauna fusesem aşa, dar pe atunci eram o persoană chiar deosebit de timidă şi nesigură pe sine, care de obicei avusese doar unul sau doi prieteni apropiaţi, sau chiar un iubit cu care stătea când nu voia să fie singură. Mi-am închipuit că până la urmă o să cunosc pe cineva de genul ăsta la Oxford. Între timp, stăteam la mine în cameră.

În afară de un covor mare, pe care l-am târât până acasă în autobuzul luat din capătul nordic al Banbury Road, un ceainic electric şi un set de ceşti şi farfurioare din epoca victoriană, cumpărat din talcioc, nu aveam mare lucru la mine în cameră. Întotdeauna îmi plăcuse să călătoresc cu puţine bagaje. E o parte a mea care vrea să simtă că pot să plec de oriunde, oricând, fără efort. Ideea de a târî un balast după mine mă neliniştea, de parcă aş fi trăit pe suprafaţa unui lac îngheţat şi orice nouă capcană a vieţii domestice – o oală, un scaun, o lampă – ar fi putut să fie lucrul care m-ar fi scufundat sub gheaţă. Singura excepţie erau cărţile, pe care mi le cumpăram fără reţineri, pentru că niciodată nu simţisem că-mi aparţin cu adevărat. Din acest motiv nu mă simţeam niciodată obligată să termin vreo carte care nu-mi plăcea şi nici să-mi placă tot ce citeam. Însă mai aveam şi o anumită lipsă de responsabilitate, care le permitea cărţilor să mă impresioneze. Când, până la urmă, dădeam peste cartea potrivită, emoţia era violentă: săpa o gaură în mine, care îmi făcea viaţa periculoasă pentru că nu puteam controla ce ar fi putut ieşi pe acolo.

Mi-am luat licența în engleză pentru că îmi plăcea să citesc, nu pentru că aveam vreo idee despre ce voiam să fac în viață. Și totuși, în acea toamnă la Oxford, relația mea cu cărțile a început să se schimbe. S-a petrecut treptat, aproape fără să-mi dau seama. Pe măsură ce săptămânile se scurgeau, aveam din ce în ce mai puține idei despre ce disertație aș fi putut să scriu vreme de trei ani și m-am simțit copleșită de enormitatea sarcinii mele. Anxietatea, vagă și subterană, a început să se strecoare în mine ori de câte ori mă aflam în bibliotecă. La început nu prea mi-am dat seama ce era cu ea, nu eram conștientă decât de un junghi de neliniște în stomac. Dar în fiecare zi devenea din ce în ce mai puternică, se înfășura în jurul gâtului meu, laolaltă cu senzația de zădărnicie și lipsă de scop. Citeam fără ca sensul cuvintelor să ajungă până la mine. Răsfoiam în urmă și începeam iarăși să citesc de unde îmi aminteam că mă rătăcisem, dar, după o vreme, propozițiile se dizolvau din nou, iar eu mă trezeam că plutesc în derivă pe paginile albe, aidoma acelor insecte pe care le vezi pe suprafața unei ape liniștite. Mă simțeam din ce în ce mai tulburată și am început să detest mersul la bibliotecă. Am devenit anxioasă să nu devin anxioasă. Când intram în bibliotecă mă apuca panica. Faptul că panica își avea rădăcinile în citit – preocuparea care fusese în centrul vieții mele de când mă știam și care în trecut formase o barieră în calea disperării – făcea ca lucrurile să fie și mai dificile. Mai fusesem de multe ori tristă până atunci, dar niciodată nu mai simțisem un asemenea asediu înlăuntrul meu, de parcă propria-mi ființă devenise alergică la ea însăși. Noaptea stăteam trează și aveam impresia că, zăcând acolo, la un anumit nivel începeam să fiu din ce în ce mai dezrădăcinată.

Neputând să muncesc, îmi petreceam zilele hoinărind pe străzile din Oxford, văzând filme la Phoenix Picturehouse, cotrobăind prin magazinul de publicații vechi de pe High Street sau pierzând vremea printre schelete, unelte și mici vase crăpate ale oamenilor de mult dispăruți, expuse la Pitt Rivers Museum. Dar aproape că nici nu remarcam obiectele din fața ochilor mei. Simțeam o amorțeală a minții și o mutenie a ființei mele, de parcă undeva se închisese un punct de control al căilor ferate. Săptă-

mânile treceau, iar eu îmi pierdeam orice simț al identității. Noaptea parcă cineva m-ar fi secat de conținutul carapacei mele fizice, care încă mai umbla de colo-colo, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Dar senzația de gol nu însemna și apatie: anxietatea, singurătatea și disperarea păreau să mă pândească după colț, așteptând să-mi saboteze înaintarea fizică, pe stradă. Încercând să mă descurc în cursa asta cu obstacole și lipsită de orice țel, nu-mi doream decât să fiu acasă, în dormitorul meu din copilărie, cuibărită sub păturile cu mirosul lor familiar de detergent, ascultând șoaptele părinților mei de pe coridor. Într-o seară, pe când mergeam spre casă, după ce hoinărisem pe străzi fără nici un scop ore întregi, m-am oprit în fața unui magazin de delicatese de pe St. Giles'. Urmărindu-i cu privirea pe oamenii care ieșeau cu pungile lor pline cu marmeladă, pateuri, sosuri și pâini proaspete, m-am gândit la părinții mei, care ședeau în bucătăria lor, încălțați cu papuci, aplecați asupra mâncării de la cină și brusc am început să plâng.

Poate că mi-aș fi făcut bagajele și aș fi plecat, dacă nu m-ar fi îngrozit potențiala dezamăgire a părinților mei. N-ar fi înțeles. Tatăl meu mă îndemnase să trimit formularele când îmi vorbise odată, la cină, despre ușile pe care mi le-ar fi putut deschide o asemenea bursă. (Baia părinților mei era tapetată cu oglinzi, iar dacă deschideai ambele uși ale dulapurilor lor și stăteai în triunghiul care se forma, o infinitate scârboasă de uși și rafturi se întindea în orice direcție: la imaginea asta mă gândeam ori de câte ori tata folosea expresia asta.) Nu-l prea interesa ce aș fi putut să studiez. Probabil își imagina că, după ce aș fi adunat destule distincții universitare, aș fi fost în sfârșit îmbuibată cu un salariu mare de bancher la Goldman Sachs sau Mackenzie. Dar când am primit bursa și am aflat că o să plec la Oxford, mama, care până atunci nu vorbise prea mult despre acest subiect, a intrat la mine în cameră și, cu lacrimi în ochi, mi-a spus cât de mult se bucura pentru mine. N-a zis că la vârsta mea ar fi avut același vis ca mine, chiar dacă visul nu era deloc plauzibil. De fapt, nu s-ar fi așteptat să primească de la părinții săi, emigranți sărăntoci, încurajări pentru aspirațiile ei intelectuale, iar eu nu mă puteam abține să cred că,

măritându-se cu tatăl meu, mama se hotărâse să le sufoce dintr-o singură mişcare, aşa cum îneci nişte pisoi nedoriţi, care abia s-au născut. Mi se părea îngrozitor gândul că ea nu mai văzuse nici o altă soluţie – părinţii ei erau religioşi, iar tata, cu doisprezece ani mai în vârstă decât ea, nu era, iar eu presupun că, pe atunci, mama a fost mulţumită că scapă de ei. Dar avea doar nouăsprezece ani când s-a căsătorit, în 1967, şi, dacă ar fi aşteptat câţiva ani, schimbările care se petreceau în jurul ei poate că i-ar fi dat mai mult curaj. Deşi, în cazul ăsta, eu nu m-aş mai fi născut.

Nu pretind că ştiu cât de mult s-a prăbuşit mama în ea însăşi. Pe măsură ce anii treceau, ea n-a mai putut să-şi ascundă slăbiciunea, dar nu lăsa să se vadă aproape nici un indiciu legat de clima şi traficul vieţii ei interioare. Nu ştiam decât că o parte a curiozităţii şi foamei obstinate a mamei mele nu se înecase niciodată, deşi poate că odată ea şi-o dorise. Exista mereu un mic teanc de cărţi pe noptiera de lângă patul ei, la care apela când ceilalţi din casă dormeau. Am avut nevoie de mulţi ani ca măcar să fac legătura între pasiunea mea pentru citit şi cea a mamei mele, căci, deşi în casa noastră existaseră mereu cărţi, rareori am văzut-o pe mama citind, până când a mai îmbătrânit şi a putut să-şi găsească mai mult timp pentru asta. Singura excepţie erau ziarele, pe care le devora de la prima până la ultima pagină, de parcă ar fi căutat veşti despre o persoană pe care n-o mai văzuse de mult. Când eram studentă, o vedeam uneori pe mama la masa din bucătărie cum citea broşura cu prezentarea cursurilor, iar buzele i se mişcau în tăcere. Nu m-a întrebat niciodată ce curs aveam de gând să aleg şi nici nu mi-a îngrădit vreodată independenţa. Când intram în cameră, ea închidea broşura şi se întorcea la treaba ei. Dar, în ajunul plecării mele în Anglia, mama mi-a dat stiloul Pelikan, de un verde irizat, pe care i-l dăruise unchiul ei, Saul, în copilărie, după ce câştigase un concurs de eseuri la şcoală. Mi-e ruşine să recunosc că n-am scris niciodată vreun cuvânt cu el, nici măcar în vreo scrisoare pentru mama, şi nici nu mai ştiu pe unde l-am pus.

Când părinţii mă sunau duminică după-amiază, eu vorbeam întruna despre cât de bine o duc. Pentru tata născoceam poveşti

despre dezbaterile la care participam la Oxford Union şi glume despre alţi colegi cu burse – viitori politicieni, studenţi la drept cu coate ascuţite, un fost angajat să-i scrie discursurile lui Boutros Boutros-Ghali. Mamei mele îi descriam Biblioteca ducelui Humpfrey din Bodleian, unde puteai să ceri manuscrisele originale ale lui T.S. Eliot sau ale lui Yeats, şi cina la care fusesem invitată de A.L. Plummer (înainte de a-mi respinge lucrarea), la masa cu oaspeţi de onoare din biserica anglicană. Din cauza stării în care mă aflam, îmi era greu să ies din casă şi să fac cunoştinţă cu alţi oameni. Chiar şi ca să deschid gura pentru a comanda un sandvici la Tuck Shop era nevoie să fiu lihnită de foame pentru a avea cât de cât curaj. Singură la mine în cameră şi înfăşurată cu o pătură, suspinam şi vorbeam singură, amintindu-mi de gloria pierdută a tinereţii mele, când mă consideram – şi ceilalţi mă considerau – o persoană inteligentă şi înzestrată. Acum se părea că totul se dusese de râpă. Mă întrebam dacă nu cumva am un soi de criză psihotică, din cele care apar la o persoană care până atunci a dus o viaţă obişnuită, prevestind o nouă etapă plină de suferinţă şi tumult.

În prima săptămână din noiembrie am fost la Phoenix să văd *Oglinda* lui Tarkovsky, care fusese dintotdeauna unul dintre filmele mele preferate. Am rămas aşezată după ce s-au aprins luminile, plângând sau pe punctul de a plânge. Până la urmă mi-am adunat lucrurile şi m-am ridicat în picioare, iar la intrare am dat peste un student la ştiinţe politice, homosexual, pe nume Patrick Clifton, care primise o bursă ca a mea. Dezvelindu-şi dinţii mici, albi şi ascuţiţi, m-a invitat la o petrecere din acea seară. Nu ştiu de ce am acceptat, căci nu eram într-o dispoziţie prea bună. Poate din disperare şi dintr-un instinct de supravieţuire. Dar, de îndată ce am ajuns acolo, am regretat că mă dusesem. Petrecerea din South Oxford se ţinea într-o casă cu etaj, ale cărei camere erau scăldate în lumini de culori diferite, una mov, alta verde, ce dădeau un aer mohorât clădirii, accentuat de muzica pe care n-aş putea-o descrie decât ca neolitic-funebră. Oamenii se drogau pe trepte, iar în camera unde muzica se auzea cel mai tare, o mulţime de trupuri se unduiau, părând că nu le pasă de cei din

jurul lor. În spate era o bucătărie lungă ca de pe un vapor, cu gresie murdară şi crăpată şi găleţi cu bere ţinută la gheaţă. La douăzeci de minute după ce am ajuns nu l-am mai văzut pe Patrick şi, neştiind ce altceva să fac, m-am dus să caut o baie. Cea pe care am găsit-o la etaj era ocupată, aşa încât m-am sprijinit de perete ca să aştept. Dinăuntru au izbucnit râsete aparţinând mai multor persoane, probabil două sau chiar trei. Nu prea părea că oamenii aveau să iasă prea curând, dar eu am rămas acolo în picioare. După zece minute, Yoav Weisz şi-a făcut apariţia în holul luminat în albastru. L-am recunoscut imediat, pentru că nu semăna cu nimeni. Avea părul des, castaniu cu reflexe roşietice, care se înălţa în valuri înalte deasupra capului şi îi cădea în evantai pe frunte, o faţă lungă şi îngustă, ochi închişi la culoare, foarte depărtaţi unul de celălalt, un nas aproape vertical, care se termina cu nări arcuite, şi buze groase cu colţurile natural îndreptate în jos, un chip care putea să pară fericit într-un anumit moment şi malefic imediat după aceea, părea că vine din perioada Renaşterii sau poate chiar din Evul Mediu, fără să fi evoluat deloc. Tu, a spus el cu un rânjet strâmb.

Uşa băii s-a deschis şi un cuplu a ieşit împleticindu-se, iar mie, în acelaşi timp, mi s-a făcut greaţă şi mi-am dat seama că o să vomit. M-am năpustit în baie, am ridicat colacul closetului şi am îngenuncheat. Când am terminat, mi-am ridicat privirea şi am văzut cu groază că Yoav stătea în picioare lângă mine. Mi-a oferit nişte apă tulbure de la robinet. Pe când o beam, m-a privit cu îngrijorare şi chiar cu duioşie. Am zis ceva despre mâncarea pe care mi-o cumpărasem mai devreme dintr-un furgon care vindea kebab. Am stat în tăcere, de parcă acum, când izbutiserăm să intrăm, eram nevoiţi să rămânem în baie la fel de mult timp ca cuplul dinaintea noastră. Mi-am zărit imaginea, întunecată şi puţin distorsionată, în oglindă. Voiam să mă văd mai bine ca să-mi dau seama cât de rău arătam, dar mi-era jenă de Yoav. Sunt chiar atât de urât? a spus el până la urmă. Ce? am întrebat eu şi am râs scurt, deşi a răsunat mai mult ca un fornăit. Dacă cineva e urât... am început eu să spun. Nu, a zis el, dându-mi la o parte o şuviţă de păr din ochi, eşti frumoasă. Chiar aşa a spus, cu o francheţe

care mi-a tăiat respirația. Mă simt stânjenită, am spus eu, deși nu mă simțeam așa.

Și-a vârât mâna în buzunar, a scos un briceag și l-a desfăcut. Preț de o clipă am crezut că o să facă ceva violent, nu mie, ci lui însuși. Dar el în schimb a luat săpunul de pe chiuvetă, un săpun murdar, acoperit cu jegul tuturor mâinilor care trecuseră prin baie și a început să-l șlefuiască. Era un lucru atât de absurd, încât am râs. După o vreme mi-a dat săpunul. Ce e? am întrebat eu. Nu-ți dai seama? Am clătinat din cap. O barcă, a spus el. Nu semăna cu o barcă, dar nu mă deranja asta. Trecuse multă vreme de când nimeni nu mai făcuse nimic pentru mine.

Atunci mi-am dat seama, privindu-i chipul ciudat, că se deschisese o ușă, dar nu genul de ușă pe care și-o închipuise tatăl meu. Prin ușa asta puteam să trec, și imediat mi-a fost limpede că asta o să și fac. M-a izbit încă un val de greață, greață amestecată cu fericire și, de asemenea, cu ușurare, întrucât simțeam că unul dintre capitolele vieții mele se încheiase și altul era pe cale să înceapă.

Bineînțeles că au existat momente dificile sau, mai bine zis, momente care păreau să pună totul la îndoială. Prima oară când ne-am culcat împreună s-a petrecut ceva ciudat. Stăteam întinși pe covorul din camera lui Yoav, aflată la etajul al doilea al casei din Belsize Park. Ferestrele erau deschise, iar cerul aproape negru din cauza furtunii ce se apropia, totul era înfricoșător de tăcut. El mi-a scos bluza și mi-a atins sânii. Avea mâinile foarte moi și indiscrete. Apoi mi-a dat jos pantalonii. Însă nu-mi scosese pantofii, ci doar mi-a tras chiloții peste pantaloni și a continuat să tragă până când a ajuns la labele picioarelor, unde, bineînțeles, a rămas blocat. A urmat o luptă, așa cum scrie în romanele ruseşti, deși, din fericire, a fost una scurtă. Pantofii mi-au căzut din picioare, iar pantalonii au alunecat pe jos. Apoi și-a scos el hainele. În sfârșit eram dezbrăcați. Dar, în loc să continuăm în același stil, Yoav și-a schimbat strategia și a început să se rostogolească. Rostogoliri cu genunchii la gură, cu mine lipită de el. După ce ne-am răsucit la 360 de grade, a început o altă rostogolire. Acceptasem să fac o mulțime de lucruri ciudate sau excentrice în sex, dar ăsta era cel mai ciudat, pentru că nu exista

nimic cât de cât sexual în el, nu pentru mine, şi, din ceea ce-mi puteam da seama, nici pentru el. Eram doi oameni care parcă se antrenau pentru circ. Mă doare gâtul, am şoptit eu. Doar de atât a fost nevoie. Yoav mi-a dat drumul. Eu am căzut pe podea şi o vreme am rămas nemişcată, ţinându-mi respiraţia şi încercând să-mi dau seama dacă vreau ca lucrurile să continue sau să-mi strâng hainele şi să plec.

Încă nu mă hotărâsem, când am auzit hohote înăbuşite de plâns. M-am ridicat în capul oaselor. Ce s-a întâmplat? am întrebat eu. Nimic, a zis el. Dar plângi. Mă gândeam la ceva, a spus el. La ce? am întrebat eu. Într-o zi o să-ţi spun. Spune-mi acum, am început eu să zic, apropiindu-mă de el, dar nu mi-am terminat fraza, căci gura lui s-a lipit de a mea şi m-am scufundat într-un sărut tandru şi profund, de parcă ar fi intrat în mine şi ar fi executat o scurtă operaţie revigorantă de urgenţă, cu cele mai îndemânatice şi mai gingaşe atingeri, aducând la suprafaţă şi trezind la viaţă ceva din mine şi inundându-mă cu vitalitatea care-mi fusese răpită. În noaptea aia am făcut sex de trei sau de patru ori. După aceea am stat aproape tot timpul împreună.

Când eram cu Yoav, tot ce zăcuse în mine se ridica din nou. Avea un mod de a mă privi, cu un soi de francheţe nonşalantă, care mă făcea să tremur. E uluitor când simţi că pentru prima oară te vede cineva aşa cum eşti de fapt, nu aşa cum şi-ar dori el sau tu să fii. Mai avusesem şi alţi iubiţi până atunci şi cunoşteam micile ritualuri de împerechere, cu rolul de a ne cunoaşte reciproc, care conţineau poveşti din copilărie, tabere de vară şi liceu, faimoasele umiliri şi lucrurile adorabile pe care le spuseseşi când erai mic, poveştile de familie – când îţi desenezi autoportretul, făcându-te să pari puţin mai inteligent, puţin mai profund decât ştii în sinea ta că eşti de fapt. Şi, deşi nu avusesem mai mult de trei sau patru relaţii, ştiam deja că, de fiecare dată, fiorul pe care-l simţeai când povesteai ceva despre tine se diminua câte puţin, de fiecare dată te lăsai din ce în ce mai puţin absorbit şi îţi pierdeai din ce în ce mai mult încrederea în intimitatea care niciodată, până la urmă, nu izbutea să se preschimbe într-o înţelegere autentică.

Dar cu Yoav era altceva. El se sprijinea într-un cot şi se uita fix la mine în timp ce vorbeam, mângâindu-mă distrat pe mână sau pe picior şi întrerupându-mă ca să mă întrebe ceva: Cine e ea, n-a mai apărut până acum, OK, atunci continuă, ce s-a întâmplat pe urmă? Şi îşi aducea aminte orice detaliu, voia să audă nu numai părţile importante, ci totul, nu mă lăsa să sar peste nimic. Pocnea din limbă, iar chipul i se umbrea de furie ori de câte ori povesteam despre vreun act crud sau vreo trădare şi rânjea plin de mândrie ori de câte ori îi relatam vreo victorie. Uneori lucrurile pe care i le spuneam îl făceau să râdă domol, aproape tandru. Îmi dădea senzaţia că toată povestea vieţii mele fusese trăită doar pentru ca el s-o audă. Iar de trupul meu se ocupa cu aceeaşi atenţie şi fascinaţie. Obişnuia să mă atingă şi să mă sărute cu o asemenea seriozitate – cercetându-mi faţa pentru a-mi evalua reacţia –, încât mă făcea să râd. Odată, în glumă, a scos un carneţel şi după fiecare mângâiere şi-a notat câte ceva, vorbind în timp ce scria: suptul lobului urechii... punct şi virgulă... o face... să icnească. Apoi m-a sărutat şi m-a dezmierdat încă o dată, după care şi-a luat iarăşi carneţelul: Linsul... pe sfârcul... drept în timp ce... mâna mea... hoinăreşte... pe frumoasele ei... fese... punct şi virgulă... un zâmbet... distrat... se întinde... pe chipul ei. Încă o pauză. Apoi: Când îi bag... degetele de la picioare... în gură... punct şi virgulă. I se ridică... părul... de pe mâini... iar coapsele... ei nemaipomenite... se încordează şi se lipesc una de cealaltă... Addenda... punct şi virgulă... A doua oară... o face să... geamă... semnul exclamării. Şi gluma nu s-a terminat aici. Într-o zi m-am dus în bibliotecă şi am găsit carneţelul vârât printre cărţile mele, având toate paginile acoperite cu scrisul mărunt al lui Yoav.

Atenţia lui mă emoţiona şi mă făcea să gândesc atât de limpede, de logic şi de original, încât am acceptat, cel puţin la început, că, deşi eu n-aveam nimic de ascuns faţă de el, el părea să nu poată discuta cu mine despre anumite lucruri legate de familia lui. Nu mi-a zis-o niciodată direct, într-un fel sau altul mereu găsea un mod de a evita să-mi răspundă.

Am încercat să-l învăţ şi eu. I-am studiat semnele frumoase de pe trup, cicatricea strălucitoare, aidoma unei şine de tren, aflată

deasupra sfârcului stâng, unghia diformă a degetului mare de la mâna dreaptă, micul mănunchi de fire aurii din locul unde şira spinării întâlnea gâtul. Încheieturile uimitor de subţiri ale mâinilor, mirosul gâtului lui. Plombele de argint din gură, minusculele capilare din vârful urechilor lui. Îmi plăcea la nebunie felul cum vorbea cu o jumătate de gură, de parcă cealaltă ar fi refuzat cu îndârjire să i se alăture în ce spunea. Şi simţeam un mic potop de iubire când îl vedeam cum ţine lingura când mânca cereale şi îşi citea ziarul, aproape cu grosolănie, în contrast cu eleganţa pe care o avea când făcea orice alt lucru. Avea un metabolism rapid. Pentru a evita durerile de cap, trebuia să mănânce des. Din cauza asta – şi pentru că, după ce îi murise mama, în casă nu era decât mâncare preparată de menajeră, care nu era la fel – fusese nevoit să înveţe încă de la o vârstă fragedă să-şi gătească singur.

În somn, Yoav degaja o căldură care m-a speriat până când m-am obişnuit şi chiar am început să fiu atrasă de ea. Odată am citit despre copiii care îşi pierduseră mamele că-şi petreceau ore întregi cuibăriţi lângă un radiator, iar într-o noapte, pe când aţipeam ghemuită lângă Yoav, mi-a venit în minte imaginea acelor copii cuibărindu-se lângă el. Este posibil să fi visat chiar şi că eu eram un astfel de copil. Dar Yoav îşi pierduse mama, nu eu. Când era treaz, mergea tot timpul de colo-colo sau bătea din picior. Avea nevoie să consume toată energia produsă de corpul lui, dar exista o zădărnicie în toată activitatea asta frenetică, căci, de îndată ce îşi folosea toată energia, corpul lui fabrica şi mai multă. Când eram cu el, aveam impresia că lucrurile erau într-o continuă mişcare, se duceau spre ceva, un sentiment care, după senzaţia de sufocare din lunile de dinainte, mă excita şi, în acelaşi timp, îmi calma nervii. Şi, chiar dacă îi simţeam tristeţea, încă nu ştiam de unde venea sau cât de adâncă era. Nu te uita aşa la mine, obişnuia el să zică. Aşa cum? întrebam eu. Ca şi cum aş fi în salonul cu nebuni incurabili. Dar sunt o infirmieră atât de bună! Cum mă convingi? întreba el. Aşa, spuneam eu. Tăcere. Nu te opri, gemea el, mai am doar o zi de trăit. Ai spus asta şi ieri. Nu-mi spune, zicea el, pe deasupra mai am şi amnezie?

N-a trecut multă vreme până când am renunțat să mai dorm în camera din Little Clarendon Street și am început să-mi petrec aproape tot timpul la Londra. S-ar putea spune că am evadat până acolo, la Yoav, și în lumea lui cu centrul în casa din Belsize Park. Încă de la început probabil că Yoav sesizase în mine o disperare, o dorință să-i potolesc intensitatea, să las totul deoparte pentru a mă arunca întreagă în singurul fel de relație pe care el îl cunoștea, un soi de sectă în care nu mai era loc pentru nimeni sau, mai bine zis, pentru nimeni în afara surorii lui, pe care o considera parte din sine însuși.

Imediat starea mea psihică a început să se îmbunătățească. Să se îmbunătățească, nu să revină la forma de dinainte: o teamă reziduală mi-a rămas, mai presus de toate o teamă de mine însămi și de ce sălășluise înlăuntrul meu fără ca eu să știu. Era de parcă aș fi fost anesteziată, nu vindecată de boala mea. Lucrurile nu mai erau ca altădată și, deși nu-mi mai făceam griji că o să sfârșesc în Bellevue, ba chiar mă simțeam rușinată când îmi aminteam cât de patetic mă comportasem în momentele mele cele mai grele, aveam senzația că ceva din mine se stricase definitv, se veștejise sau chiar se deformase. Îmi pierdusem o parte din încrederea că aș putea avea control asupra mea sau poate ar fi mai bine să spun că ideea unui sine robust, care niciodată nu fusese de fapt prea solid în mine, se făcuse țăndări, aidoma unei jucării ieftine. Poate că de aceea mi s-a părut atât de ușor să-mi închipui – nu imediat, ci în timp – că eram pe cale să devin unul dintre ei.

Începutul a fost diferit. Tot ce ținea de viața din Belsize Park mi se părea înșelător și străin de mine. Chiar și cele mai banale lucruri – dulapul cu rochii scumpe pe care Leah nu le purta niciodată, Bogna cea șchioapă, care venea de două ori pe săptămână pentru curățenie, obiceiul pe care îl aveau Yoav și Leah să-și lase paltoanele și gențile pe podea când intrau în casă – mi se păreau exotice și fascinante. Îi studiam și încercam să înțeleg cum stau lucrurile. Eram conștientă că totul funcționa după un set de reguli și formalități doar de ei știute, dar n-aș fi putut să

spun care erau de fapt acestea. Însă știam că nu trebuia să întreb, eram un oaspete politicos și recunoscător. Mama îmi vârâse bine-n cap anumite maniere. Nucleul lor consta în ștergerea oricăror înclinații personale când venea vorba de vreo persoană importantă.

Tot așa cum copiii unui căpitan de vas înțeleg instinctiv marea, Yoav și Leah aveau o predilecție naturală pentru mobilă, pentru proveniența, vârsta și valoarea ei și o sensibilitate la frumusețea ei deosebită. Nu că și-ar fi folosit prea mult talentul sau ar fi tratat deosebit o asemenea mobilă. Ei nu făceau decât să o studieze, la fel cum altcineva ar fi studiat un peisaj frumos, dar ar fi continuat să-și vadă de treabă și să facă doar ce are chef. Am început să învăț din remarcele lor nonșalante. Vrând să le semăn cât mai mult, am căpătat obiceiul să-i pun lui Yoav întrebări despre diversele mobile care soseau sau erau luate din casă. Îmi răspundea lipsit de interes, fără a-și ridica privirea de la ce făcea. Odată l-am întrebat dacă nu i se părea uneori trist că mobila era abandonată după ce viețile la care participase se împrăștiaseră sau se dezintegraseră, toate obiectele acelea care, neavând putința de a-și aminti, doar stăteau acolo și se umpleau de praf. Dar el doar a ridicat din umeri și n-a vrut să-mi răspundă. Indiferent cât de multe lucruri am aflat, n-am ajuns niciodată la grația și nonșalanța cu care Yoav și Leah se mișcau printre toate mobilele acelea vechi și nici la bizarul lor amestec de sensibilitate și indiferență.

Am crescut în New York și nu mi-a lipsit nimic, dar familia mea nu a fost bogată. În copilărie avusesem mereu senzația că nimic din ce aveam nu era permanent și că în orice clipă totul s-ar fi putut nărui sub noi, de parcă am fi trăit într-o casă de chirpici, construită într-o țară cu o climă ostilă. Uneori îi auzeam pe părinții mei că discută despre eventualitatea de a vinde cele două tablouri de Moses Soyer[1] de pe hol. Deși erau niște tablouri sumbre și de rău augur, care mă înfricoșau în întuneric, mă îngrijora ideea că pe părinții mei îi bătea gândul să renunțe

1 Pictor de origine rusă (1899-1974) care în 1912 a emigrat, împreună cu familia, în SUA.

la ele de dragul banilor. Dacă aş fi ştiut că existau oameni de genul lui George Weisz, aş fi avut coşmaruri, şi tot la fel ar fi fost şi dacă mobilele familiei ar fi fost luate din casă una câte una. În realitate, noi locuiam într-un apartament dintr-o clădire de cărămidă albă de pe York Avenue, plătit cu ajutorul bunicilor mei, dar noi ne cumpăram întotdeauna hainele din magazine cu marfă la preţ redus, iar eu eram deseori certată că uitam să închid lumina, din cauza preţului curentului electric. Odată l-am auzit pe tata cum ţipa la mama că, de fiecare dată când trăgea apa la toaletă, câte un dolar se scurgea pe canalizare. După aceea am căpătat obiceiul să las mizeria să se acumuleze în closet pe parcursul întregii zile, până când atingea masa critică. Când ameninţările mamei mele m-au obligat să mă opresc, m-am antrenat să mă abţin cât mai multă vreme. Când mă scăpam pe mine, îndurам umilinţa şi furia mamei gândindu-mă la banii pe care-i economiseam. Şi totuşi, niciodată n-am prea putut să înţeleg contradicţia absurdă între East River, râul lat şi tulbure care curgea la nesfârşit în faţa ferestrei noastre, şi preţul mare al apei din closet.

Mobila pe care o aveam era în general de bună calitate, inclusiv cele câteva mobile vechi, făcute cadou de bunicul meu. Suprafeţele lor fuseseră acoperite cu sticlă, care se sprijinea pe discuri de cauciuc transparent puse în colţuri. Chiar şi aşa nu aveam voie să-mi pun paharul pe ele şi nici să mă joc prea aproape. Obiectele astea preţioase ne intimidau. Ştiam că, indiferent cât de departe am fi ajuns în viaţă, nu am fi meritat niciodată o asemenea eleganţă şi că cele câteva mobile vechi şi scumpe pe care le aveam duseseră, înainte să ajungă la noi, o viaţă mai bună, iar acum se înjoseau trăind printre noi. Dintotdeauna ne fusese teamă că o să stricăm ceva la ele, aşa încât am fost crescută să mă mişc cu grijă printre mobile, nu să conviețuiesc cu ele, ci să trăiesc lângă ele, dar la o distanţă respectuoasă. Când am început să-mi petrec timpul în Belsize Park mi se făcea greaţă când îi vedeam pe Yoav şi pe Leah cu câtă nepăsare tratează mobila care le trecea prin casă şi care constituia venitul lor şi al tatălui lor. Îşi puneau picioarele desculţe şi paharele de vin pe măsuţe joase Biedermeier, îşi lăsau

amprentele pe vitrine, aţipeau pe divane, mâncau pe comode art déco şi uneori chiar mergeau pe mesele lungi, când doar pe ele se putea ajunge cel mai repede dintr-un loc în altul într-o cameră plină cu mobilă. Prima oară când Yoav m-a dezbrăcat şi m-a pus să mă aplec, am devenit ţeapănă şi ruşinată, nu din cauza poziţiei, care îmi plăcea, ci fiindcă stăteam aplecată peste un birou încrustat cu sidef. Însă, oricât de nepăsători ar fi fost, păreau că nu lasă nici cea mai mică urmă. Mai întâi am crezut că asta ţinea de eleganţa celor care fuseseră obişnuiţi încă din copilărie să considere o asemenea mobilă un mediu natural pentru ei, dar, când am ajuns să-i cunosc mai bine pe Yoav şi pe Leah, am început să cred că talentul lor, dacă s-ar putea numi aşa, fusese împrumutat de la stafii.

Casa îşi dezvăluia secretele mai uşor decât ei, iar eu am ajuns s-o cunosc bine. Avea cu totul trei etaje. Leah locuia la ultimul. Dormea într-o cameră din spate, pe un pat cu baldachin, iar în camera din faţă ţinea un pian Steinway, sub un luminator din sticlă pictată. La o anumită oră a după-amiezii, clapele din fildeş se umpleau de culori. Înainte de a o cunoaşte pe Leah, mă intimida locul pe care ea îl ocupa în viaţa lui Yoav. El o pomenea des în conversaţie, uneori spunându-i *sora mea*, iar alteori doar *ea*, şi foarte frecvent vorbea despre amândoi. Când Leah înceta să cânte, eu eram sigură că ne urmărea de pe undeva din casă şi mi se ridica părul de pe mâini. Dar, când în sfârşit a apărut pentru prima oară, am fost uimită să-mi dau seama cât de fragilă şi modestă era, de parcă şi-ar fi rezervat toată fiinţa doar pentru viaţa ei interioară. Părea că numai o mare presiune venită din interior o împiedica să se facă ţăndări. Avea un al doilea pian, unul mai mic, cu coadă, într-un birou de la parter. Partiturile muzicale zăceau în teancuri peste tot. Foile astea migrau prin casă, apăreau prin bucătărie şi băi. Petrecea o săptămână sau două memorând câte o piesă, fragmentând-o în părţi din ce în ce mai mici şi cântându-le mecanic, cu o expresie absentă pe chip. Purta un chimono vechi din bumbac şi rareori se îmbrăca cu altceva. Un soi de neglijenţă punea stăpânire pe Leah, clapele pianului se murdăreau,

iar mizeria i se aduna sub unghii. Apoi venea ziua când ea izbutea să reţină toată piesa, o consuma, asimilând-o în fiinţa ei, iar atunci alerga de colo-colo şi strângea totul, se spăla pe cap, iar pe urmă se aşeza la pian ca s-o cânte din memorie. O cânta într-o sută de feluri diferite, foarte repede sau extrem de încet, iar cu fiecare notă se apropia şi mai mult de un soi de limpezime precară. La ea totul era delicat şi compact, plin de graţie, şi, totuşi, când îşi punea degetele pe clape, ceva gigantic clocotea înăuntrul ei. Mulţi ani mai târziu, după ce am primit scrisoarea lui Leah şi m-am dus la Yoav în casa de pe strada Ha'Oren, într-o cameră imensă şi boltită, i-am găsit pianul cu coadă atârnat de tavan, în chip de candelabru, prins cu sfori şi scripeţi. Era o violenţă teribilă acolo. Părea că se leagănă aproape imperceptibil, deşi nu bătea nici o briză în acea zi caniculară. Leah ar fi avut nevoie de o sfoară ca să poată cânta. Cum atârnase ea pianul acolo sus era un mister. Mai târziu, Yoav a susţinut că n-o ajutase. Într-o zi plecase de acasă, iar când se înapoiase îl găsise acolo. Când am întrebat de ce ar fi făcut aşa ceva, el mi-a răspuns evaziv că, pentru o fracţiune de secundă, în aer notele sunau mai pur, fără nici o influenţă. Dar din câte ştiam, Leah nu mai cântase deloc după ce tatăl ei se sinucisese. Chiar şi când mă aflam în cealaltă parte a casei, eram conştientă de faptul că pianul atârna ciudat, uneori lăsat pradă uitării, alteori ameninţător, şi aveam sentimentul că, atunci când în sfârşit o să se prăbuşească – era doar o chestiune de timp până când sforile ar fi cedat –, o să tragă toată casa după el.

Dormitorul lui Yoav din Belsize Park se afla sub camera lui Leah. În general, puţina mobilă care se găsea la ambele etaje unde dormeau ei rămânea nemişcată, fie pentru că era un efort prea mare ca lucrurile să fie mereu mutate ba sus, ba jos, fie pentru că era o uşurare pentru ei să-şi ducă traiul într-un loc care se afla, cel puţin într-o privinţă, în afara influenţei tatălui lor. În camera lui Yoav erau doar o saltea mare pe jos şi un perete plin cu rafturi de cărţi.

Bucătăria se găsea lângă grădină, la capătul unei scări. Din ea puteai zări grădina din spate. O uşă de la capătul unui mic coridor dădea în ea. Ca s-o deschizi trebuia să distrugi operele

complexe ale păianjenilor care locuiau acolo, dar, de îndată ce o închideai la loc, ei se puneau iarăşi pe treabă. Bogna, care aparţinea de Biserica Ortodoxă, credea prea mult în caracterul sacru al vieţii ca să-i omoare. Grădina era sălbatică şi neîngrijită, plină de tufişuri ţepoase. Am văzut-o pentru prima oară în noiembrie, şi tot ce conţinea începuse să moară. La un moment dat cineva plantase acolo răsaduri şi o îngrijise, dar, lăsată în legea ei, cu tenacitatea şi încăpăţânarea persistentă a legumelor neţinute în frâu, doar plantele mai rezistente supravieţuiseră, se îndesiseră, încâlcindu-se. Poteca se fărâmase. Rododendronii şi dafinii crescuseră, formând un perete mare şi întunecat, care oprea razele soarelui. Pe iarbă exista o masă pe care cineva jucase cărţi. Pe tăblia ei, din loc în loc, se adunase ceară de la lumânări, iar o scrumieră luată din hotelul Excelsior din Roma se umpluse cu apă murdară. Mai târziu, când vremea s-a încălzit, am început să ieşim iarăşi în ea, stăteam la masă cu o sticlă de vin în faţă. Starea grădinii le convenea lui Yoav şi lui Leah. Aveau înclinaţia să respecte şi să lase în pace vieţile particulare ale lucrurilor. De la distanţă simţeau o mare consideraţie pentru astfel de lucruri. Prin casă zăceau împrăştiate obiecte abandonate, căzute pe jos sau lăsate acolo unde fuseseră folosite. Uneori aceste tablouri vivante erau păstrate într-o asemenea stare săptămâni întregi, până când Bogna în sfârşit le strângea, punând lucrurile la locul lor, dacă aveau vreunul, sau aruncându-le la gunoi. Ea părea să înţeleagă preferinţele şi obiceiurile lui Yoav şi ale lui Leah chiar şi când le contraziceau pe ale ei. Se prefăcea că e exasperată, chinuindu-se să ofteze din greu sau şchiopătând şi mai tare din piciorul ei infirm, şi totuşi era evident că îi părea rău pentru ei. Dar în fond era treaba Bognei să le strângă. Weisz era cel care o plătea şi în faţa lui trebuia să răspundă dacă nu era curat când îşi făcea şi el apariţia într-un târziu.

Înainte ca tatăl lor să sosească, mă întorceam întotdeauna cu autobuzul la Oxford. Deşi în munca lui trebuia să fie sociabil şi să aibă un anumit şarm, era un om retras şi închis în el, înconjurat de un soi de şanţ de apărare. Genul de persoană care dă iluzia unei apropieri îndemnându-te să te dezvălui, punându-ţi întrebări

despre tine şi amintindu-şi numele copiilor tăi, dacă ai, sau al băuturii tale preferate, dar care, îţi dai seama mai târziu, dacă poţi să-ţi dai seama, reuşeşte să nu spună mai nimic despre el. În ceea ce îi privea familia, nu-i plăcea prezenţa străinilor. Nu-mi amintesc exact cum mi-a fost explicat acest lucru – nu mi-a fost spus niciodată direct –, dar ştiam că îmi era interzis să fiu acolo când venea el. După vizitele lui, Yoav deseori părea distant şi apatic, iar Leah dispărea să exerseze la pian multe ore, de parcă s-ar fi pedepsit pe ea însăşi. Pe măsură ce timpul trecea, iar relaţia mea cu Yoav devenea tot mai serioasă, prezenţa mea în casa Belsize Park era din ce în ce mai firească, iar eu am început să mă simt rănită şi iritată când trebuia să plec de acolo, asemenea unui musafir nepotrivit şi dezgustător, ori de câte ori venea tatăl lor. Mă simţeam şi mai prost când Yoav refuza să-mi explice motivul sau să vorbească prea mult despre asta. El doar îmi sugera că existau anumite reguli şi aşteptări implicite, care pur şi simplu nu puteau fi încălcate. Era clar numai faptul că nu puteam să fiu şi eu de faţă când tatăl lor venea acolo. Asta sporea în mine o neîncredere care întotdeauna pândise din umbră în relaţia noastră: senzaţia că o mare parte din Yoav avea să mi se refuze mereu, că exista o viaţă pe care o ducea separat şi pe care niciodată n-avea s-o trăiască împreună cu mine.

În ianuarie îmi petreceam deja aproape toate zilele la British Library. Era întuneric când urcam Haverstock Hill spre metrou şi tot întuneric după-amiază, când ieşeam din bibliotecă pe Euston Road. Încă nu-mi găsisem o altă temă pentru disertaţie. Îmi petreceam zilele citind fără nici un scop, fără să reţin mare lucru, încă speriată că o să intru iarăşi în panică. M-am dus la A.L. Plummer, care părea din ce în ce mai puţin interesat de mine, şi l-am anunţat în ce direcţie credeam că mă îndrept. Continuă, a spus el, iar mie mi-a venit în minte imaginea sa, cocoţat pe unul dintre rafturile lui cu cărţi şi având capul chel vârât în robă, aidoma unui vultur care doarme. În unele zile plecam hotărâtă să mă duc la bibliotecă, dar, când ajungeam la staţia de metrou, o parte din mine nu izbutea să prindă destul curaj încât să coboare cu liftul,

împreună cu ceilalţi pasageri de la acea oră de vârf, până în străfundurile cavernoase ale Northern Line, aşa încât îmi continuam drumul şi îmi luam micul dejun la unul din localurile de pe High Street, apoi îmi petreceam ziua uitându-mă la cărţi în Waterstone sau pe aleile înguste cu anticariate de cărţi de pe Flask Walk, până la unsprezece şi un sfert, când o luam pe Fitzjohns Avenue. Muzeul Freud se deschidea la prânz. Deseori eram singura persoană de acolo, iar universitarii şi femeia care lucra la magazinul muzeului păreau mereu bucuroşi să mă vadă şi plecau din camera în care intram, pentru a mă lăsa singură să lâncezesc pe acolo.

După-amiaza, în Belsize Park, Yoav şi cu mine, deseori şi Leah, mergeam la film, uneori văzând două unul după altul sau pe acelaşi de două ori. Sau ne plimbam pe Heath. Din când în când plecam în vreo excursie – la National Gallery sau în Richmond Park ori să vedem o piesă de teatru în Almeida. Dar cea mai mare parte a timpului ni-l petreceam în casa care ne atrăgea înapoi cu o forţă pe care nu pot să mi-o explic, pot doar să spun că era lumea noastră şi că acolo eram fericiţi. Noaptea ne uitam la filme închiriate sau citeam, în timp ce Leah exersa la pian şi deseori, când se făcea târziu, dechideam o sticlă cu vin, iar Yoav îmi citea cu voce tare din Bialik, Amichai, Kaniuk, Alterman. Îmi plăcea la nebunie să-l ascult cum citea în ivrit, să-l aud cât de viu era în limba lui natală. Poate pentru că în acele clipe mă simţeam eliberată de chinul de a-l înţelege.

Măcar eu eram fericită acolo. Într-o dimineaţă, pe când mă îmbrăcam pe întuneric, Yoav a scos o mână de sub pătură şi m-a tras spre el. Tu, a zis el. M-am întins lângă el şi l-am mângâiat pe faţă. Hai să fugim de aici, a spus el. Unde? am întrebat eu. Nu ştiu. Istanbul? Caracas? Şi ce-o să facem acolo? Yoav a închis ochii şi a căzut pe gânduri. O să avem o tarabă cu sucuri de fructe. Ce? Sucuri, a zis el. O să vindem sucuri proaspete. Tot ce vor oamenii. Papaia, mango, nucă de cocos. Ştiam că glumeşte, dar avea o privire imploratoare. Există nuci de cocos în Istanbul? am întrebat eu. O să le importăm, a zis el. O să fie o mare nebunie. Oamenii o să stea la coadă pe stradă. Tot oraşul o să se dea în vânt după sucul nostru din nucă de cocos, am zis eu. Da,

a spus el, iar după-amiaza, după ce am vândut tot sucul de nucă de cocos pe care avem chef să-l vindem, o să ne întoarcem acasă, lipicioşi şi fericiţi, şi o să facem dragoste ore întregi, iar apoi o să ne îmbrăcăm la patru ace, tu într-o rochie albă, iar eu într-un costum alb, după care o să ieşim în oraş, plini de exuberanţă, şi o să plutim toată noaptea pe Bosfor într-o barcă cu fundul din sticlă. Ce poţi vedea pe fundul Bosforului? am întrebat eu. Sinucigaşi, poeţi, case măturate de furtună, a spus el. Nu vreau să văd sinucigaşi, am zis eu. Bine, atunci vino cu mine la Bruxelles. De ce tocmai la Bruxelles? Ordin de sus, a spus el. Ce? am întrebat eu. *El Jefe*, a spus el. Tatăl tău? Exact. Serios? am întrebat eu. M-ai văzut tu vreodată neserios? a zis el, trăgându-mi în jos chiloţii şi dispărând sub pătură.

Din când în când tatăl lor îl ruga pe Yoav să-l ajute puţin în munca lui – să-i arate vreo mobilă unui client, să călătorească pe undeva şi să ia de acolo vreun obiect pe care îl cumpărase sau să participe la o licitaţie în numele lui. Era prima oară când Yoav îmi cerea să-l însoţesc, iar mie mi s-a părut un semn că între noi se petrecuse o schimbare importantă. Pentru prima oară mi se acorda încrederea de a participa la o acţiune privată din viaţa lor de familie. Am luat maşina, un Citroën DS negru din 1974. După ce răsuceai cheia în contact trebuia să aştepţi o secundă până când pornea pompa hidraulică şi ridica partea din spate a maşinii de pe roţi. În faţă era o singură banchetă lungă, iar eu am stat aproape de Yoav pe când conducea. Maşina aluneca pe şosea, iar noi discutam despre locurile unde am vrea să mergem amândoi (eu în Japonia, el să vadă aurora boreală), despre maghiară în comparaţie cu finlandeza, geniu la miezul nopţii, sentimentul de uşurare dat de eşec, Joseph Brodsky[1], cimitire (preferatul meu era San Michele, iar al lui Weissensee), casa lui Yehuda Amichai[2] din Yemin Moshe. Yoav mi-a povestit că, pe vremea când era mic, mama lui obişnuia să i-l arate pe Amichai în autobuze sau

1 Poet şi eseist rus (1940-1996).

2 Yehuda Amichai (1924-2000) este considerat cel mai mare poet israelian.

când se plimba pe stradă, ţinând în mână coşuri din plastic pline cu mâncare luată din piaţa arabă. Uită-te la el, obişnuia ea să spună, un om ca oricare altul, care se duce acasă cărând mâncare. Şi totuşi, în sufletul lui, toate visele, tristeţea şi bucuria, iubirea şi regretele, toată pierderea amară a celor care trec pe lângă el pe stradă se luptă să-şi găsească locul în cuvintele sale. Iar apoi am fost acolo împreună, în Ierusalimul copilăriei lui. Mi-a povestit despre casa de pe strada Ha'Oren, care mirosea a hârtie veche, rezervoare umede şi mirodenii, despre cum mama lui se îndrăgostise de ea cu mulţi ani în urmă, prima oară când a vizitat Ein Kerem, şi despre primul lucru pe care l-a făcut tatăl lui când a început să câştige bani, care a fost să se ducă în vizită la proprietarul casei şi să-l întrebe cu cât o vinde. Într-o zi şi-a întrebat soţia dacă vrea să meargă la plimbare şi alene, pe un drum ocolit, au ajuns la casa de pe strada Ha'Oren aparent din întâmplare, el a scos cheia din buzunar şi a deschis poarta, iar ea, uluită, s-a împotrivit, aşa cum se împotriveşte tot timpul cineva, puţin speriat, când un vis se transformă brusc în realitate.

Privind în urmă, nu cred că am fost niciodată mai fericită în Anglia decât atunci, în timpul acelei călătorii, cuibărită lângă Yoav, care vorbea cu mine pe când conducea maşina. Deşi am ajuns foarte repede la Folkestone, am suit maşina în tren şi am plecat din Anglia. Radioul nu funcţiona în tunel, iar maşina nu avea casetofon sau CD player, însă noi ne-am sărutat în tăcere în Canal, până când am ieşit iarăşi la suprafaţă, la Calais. Am trecut cu maşina pe lângă urmele bătăliilor din Ypres şi Passendale, dar ne duceam spre Ghent, în est. Lângă Bruxelles s-a lăsat ceaţa, iar noi, pe când mergeam cu viteză mare de-a lungul Canalului, am speriat ciorile, care pe urmă au dispărut cu totul când suburbiile părăginite ale oraşului şi-au făcut apariţia. Ne-am rătăcit într-un labirint de străduţe cu sens unic, drumuri ocolite şi străzi nesemnalizate sau cu semne neclare şi a trebuit să ne oprim ca să întrebăm un şofer african de taxi cum să ajungem unde voiam. El ne-a râs în nas şi a plecat, de parcă ar fi ştiut ceva ce noi nu ştiam despre locul unde trebuia să ajungem. Am mers cu maşina spre sud, pe străzile bogate din Uccle, şi am ajuns imediat din nou pe şose-

lele mărginite de copaci din sate, acele drumuri minunate cu copacii de pe margini plantaţi la milimetru, pe care nu-i poţi vedea decât într-un loc atât de obsedat de frumuseţe ca Europa. Pe când mergeam cu maşina, discutam despre viitor, lucru pe care rareori îl făceam, deşi nu direct, căci era imposibil să vorbeşti cu Yoav direct despre orice lucru legat de relaţia noastră, chiar dacă indirect el putea să discute despre cele mai intime şi mai dureroase lucruri, despre cele mai periculoase, cele mai triste şi mai lipsite de speranţă, dar în acelaşi timp şi mai optimiste. Cât despre ce ce anume am discutat legat de viitor nu pot spune decât că, vorbind aşa indirect, s-a transmis între noi un sentiment sau o schimbare de atmosferă, ceva aidoma senzaţiei că păşeşti pe pământ solid, după ce ai mers vreme de zile întregi sau chiar luni pe teren mlăştinos, o schimbare pe care simţeam o mare presiune, şi atunci, şi acum, dar mai ales acum, după atâţia ani, s-o pun în cuvinte.

Era după-amiază târziu când am ajuns cu maşina în faţa unei porţi din fier forjat ruginit. Yoav a coborât fereastra şi a sunat la interfon. S-a scurs mai mult de un minut fără ca nimeni să ne răspundă şi, exact când era pe punctul să mai sune o dată, porţile s-au trezit la viaţă şi au început să se deschidă încet. Am mers cu maşina pe alee, pietrişul scârţâia sub roţile Citroënului. Cine locuieşte aici? am întrebat eu, încercând să ascund cât de impresionată eram de castelul din piatră, cu turnurile acoperite cu ardezie, care apăruseră din spatele stejarilor uriaşi străvechi, pentru că ultimul lucru pe care mi-l doream era să-l fac pe Yoav să regrete că m-a luat cu el. Domnul Leclercq, a spus el, lucru care a sporit absurditatea situaţiei, căci nu auzisem niciodată despre vreun Leclercq şi nici n-aveam vreo idee cine ar putea fi.

Am presupus că cineva suficient de bogat încât să locuiască într-un asemenea loc era servit non-stop de majordomi şi cameriste, de către angajaţi îmbrăcaţi în uniforme, care să-l protejeze de orice posibilitate a vreunui efort fizic, oricât de mic. Dar când am apăsat butonul soneriei, iar uşa enormă, cu ţinte de metal s-a deschis, Leclercq însuşi se afla acolo, îmbrăcat cu o cămaşă în carouri şi o vestă tricotată, părând un pitic în comparaţie cu scara dublă de marmură din spatele lui. Un candelabru enorm din

sticlă pictată atârna deasupra lui, la capătul unui lanț din alamă, legănându-se ușor într-o rafală de vânt. În rest interiorul era întunecat și lipsit de viață. Leclercq ne-a întins mâna fiecăruia din noi, deși preț de o clipă am fost prea paralizată ca să reacționez, zbătându-mă să-mi dau seama de cine anume îmi amintea gazda noastră, și, doar când mâna îmi era strâns prinsă într-a lui, iar un fior a început să mi se strecoare în ceafă, mi-am dat seama că era Heinrich Himmler. Bineînțeles că îmbătrânise la față, dar mica bărbie ascuțită, buzele subțiri, ochelarii rotunzi cu ramă din sârmă și, pornind de la marginea lor de sus, acea frunte enormă și netedă, un plan continuu care se înălța mult mai sus decât ar fi permis proporțiile, acoperit cu snopul comic de mic, aproape invizibil, de păr – totul mi s-a părut inconfundabil. Când ne-a întâmpinat cu un zâmbet anemic, i-am văzut dinții mici și galbeni.

Am încercat să-i surprind privirea lui Yoav, dar, din câte-mi puteam da seama, el nu părea deloc afectat de această asemănare și l-a urmat cu nonșalanță în casă. Ne-a condus pe un coridor lung și elegant, cu picioarele umflate, pline de coji și brăzdate de vene inflamate, vârâte într-o pereche de papuci roșii din catifea. Am trecut pe lângă o oglindă uriașă din sticlă marmorată, pusă într-o ramă aurită, și, preț de o clipă, grupul nostru s-a dublat, făcând ca tăcerea să fie și mai sinistră. Poate că și Leclercq o simțise, căci s-a răsucit înspre Yoav și a început să-i vorbească în franceză – despre călătoria noastră, din câte mi-am putut da eu seama, și despre stejarii mari și antici de pe proprietate, plantați înainte de Revoluția Franceză. M-am gândit că, chiar dacă sinuciderea lui Himmler din închisoarea Lüneburg ar fi fost o înscenare, iar vestita fotografie a cadavrului întins pe podea doar un truc dramatic, pe atunci ar fi avut nouăzeci și opt de ani, iar bărbatul ager în urma căruia mergeam n-ar fi putut avea mai mult de șaptezeci. Dar cine ar fi putut spune dacă nu cumva nu era vreo rudă îndepărtată, aidoma celor ale lui Hitler, care o duceau bine în suburbiile pline de vegetație din Long Island, vreun nepot sau singurul văr al celui care condusese lagărele de exterminare, Einsatzgruppen, și execuția milioanelor de oameni? S-a oprit în fața unei uși închise, a scos din buzunar un mănunchi de chei grele și, după ce a găsit-o

pe cea potrivită, ne-a condus într-un salon spaţios cu lambriuri, de unde se zărea grădina, care se întindea în toate direcţiile. M-am uitat pe geam, iar când m-am răsucit înapoi, Leclercq mă privea lung, cu un interes care mă tulbura, deşi poate că era doar bucuria că în sfârşit venise cineva în vizită la el. Ne-a făcut semn să ne aşezăm, iar el a dispărut ca să aducă ceaiul. Aparent era singur în imensa clădire.

La întrebarea mea dacă a remarcat că gazda noastră semăna leit cu Himmler, Yoav a râs, iar când şi-a dat seama că nu glumeam, a zis că n-a observat, însă când eu am insistat, el a recunoscut că da, poate că exista o mică, minusculă asemănare, dacă îl priveai cu ochii mijiţi, într-o anumită lumină. Dar Leclercq, m-a asigurat el, se trăgea dintr-una din cele mai vechi şi mai nobile familii din Belgia, şi arborele lui genealogic mergea până la Charlemagne. Tatăl mamei lui fusese viconte, iar el, pentru scurt timp, se aflase în serviciul lui Leopold II, pe postul de director al unei plantaţii de cauciuc din Congo. Familia îşi pierduse aproape toată averea în timpul războiului. Ce le mai rămăsese se evaporase în enormele impozite pe proprietăţi, până când, într-un final, au fost obligaţi să-şi vândă toate moşiile, păstrându-şi doar Cloudenberg, căminul mult-iubit al familiei. Leclercq era ultimul rămas în viaţă dintre fraţii lui şi, din câte ştia Yoav, nu se căsătorise niciodată.

O poveste credibilă, am fost eu pe punctul să spun, dar în acel moment de pe hol s-a auzit un zgomot asurzitor, urmat de zdrăngănitul sau rostogolirile unor cutii sau ale veselei. Ne-am îndreptat spre zgomotul de pe coridor şi până la urmă am găsit bucătăria mare din spatele sufrageriei, unde Leclercq stătea în patru labe printre castroanele din metal de diverse dimensiuni, care căzuseră de pe dulapul de deasupra. Preţ de o clipă am crezut că plângea, dar a reieşit că-şi pierduse ochelarii şi nu vedea nimic. Ne-am aşezat pe podea ca să-l ajutăm şi toţi trei ne-am târât prin bucătărie. I-am găsit ochelarii sub un scaun. Una din lentile se spărsese, iar Leclercq a încercat patetic să redea forma unuia din braţe. Pe blatul de lucru era o tavă pe care se afla o cutie de napolitane cu vanilie, iar când Leclercq şi-a pus ochelarii sparţi pe nas, am fost nevoită să recunosc că asemănarea lui cu Himmler,

atât de frapantă până atunci, s-a estompat şi s-a destrămat şi că asocierea pe care o făcusem probabil îşi avea rădăcinile în puţinele mele cunoştinţe despre afacerile lui Weisz.

Poate pentru că acum vedea altfel lumea, după ce ochelarii lui Leclercq s-au spart, un soi de tristeţe s-a prelins din el, târându-se în urma lui, pe când ne conducea pe coridoarele lungi şi potecile întortocheate din grădină, pe lângă tufişurile tunse şi prin labirintul din merişor, în susul şi în josul (mai mult în susul) treptelor din acel castel maiestuos de piatră, împrăştiindu-se în atmosferă, la fel cum apa din jurul unei foci vânate cu harponul se umple cu un nor de sânge. Părea că uitase de ce veniserăm – n-a pomenit de masă sau poate că era o comodă, un ceas sau un scaun, adică motivul vizitei noastre, iar Yoav era prea politicos ca să abordeze el subiectul. În schimb, Leclercq s-a rătăcit pe aleile lungi şi în întorsăturile şi schimbările bruşte de intonaţie ale propriei sale voci, pe când depăna nesfârşita istorie a castelului Cloudenberg, care debutase încă din secolul al XII-lea. Castelul iniţial arsese într-un foc care pornise din bucătărie şi se dezlănţuise în marea sală de bal, apoi pe scări, devorând tapiţerii, tablouri, trofee de vânătoare şi pe fiul cel mic al proprietarului, captiv la etajul al doilea împreună cu doica lui, cruţând doar capela gotică aflată la distanţă, pe un deal. Uneori vocea lui Leclercq devenea aproape o şoaptă, iar eu abia puteam să înţeleg ce spunea. Pe atunci am crezut că, dacă am fi plecat pe furiş de acolo, pe acelaşi drum pe care veniserăm, şi am fi dispărut cu Citroënul pe lunga alee de acces la castel, Leclercq nici n-ar fi observat, atât de absorbit era de peripeţiile lungi şi încâlcite, secretele, triumfurile şi dezamăgirile castelului Cloudenberg, iar în acele clipe mi se părea, cu ochelarii lui sparţi nebuneşte, cu picioarele lui uscate şi umflate, cu fruntea lui abruptă şi perfidă, aidoma unei călugăriţe, dacă-i posibil aşa ceva, o călugăriţă care se căsătorise, trup şi suflet, nu cu Dumnezeu, ci cu bolovanii austeri ai castelului Cloudenberg.

Când turul (dacă se putea numi aşa) s-a încheiat, deja se înnoptase. Ne-am aşezat toţi trei în bucătărie, în jurul unei mese zgâriate din lemn, la care odinioară bucătăresele decupaseră muşchii şi fileurile pentru uriaşele festinuri ţinute de viconte. Leclercq

era palid, obosit şi aproape complet detaşat, de parcă Leclercq dinăuntrul lui Leclercq se ridicase în picioare şi hoinărea printr-un apus învăpăiat de soare din secolul al XII-lea, al XIII-lea sau al XIV-lea. Iertați-mă, a zis el, probabil că sunteţi morţi de foame. S-a ridicat în picioare şi s-a dus să se uite în frigider, un aparat care nu se potrivea într-un loc cu atât de multă istorie. Părea că începuse să şchiopăteze. Fie chiar asta se întâmplase, fie nu observasem eu până atunci, deşi aveam îndoieli în această privinţă, căci mersesem în urma lui toată după-amiaza. Poate că şchiopăta mai tare dacă obosea, sau pe o anumită vreme. Dați-mi voie să vă ofer o mână de ajutor, am spus eu, iar el mi-a adresat o privire plină de recunoştinţă. Isabel găteşte minunat, a zis Yoav. Poate să prepare un festin din nimic.

Leclercq a plecat şi s-a întors cu o sticlă de vin. Am preparat o tartă şi, pe când era în cuptor, am pus masa. După aceea mi-am dat seama că am aranjat invers furculiţa şi cuţitul, iar când în cele din urmă am ajuns să mâncăm, Leclercq a încremenit, de parcă ar fi fost pus în faţa unei ghicitori pe care nu spera s-o rezolve, dar pe urmă, mobilizându-şi tot rafinamentul nobilităţii sale, şi-a încrucişat cu delicateţe mâinile peste farfurie şi a luat tacâmurile cu mâna potrivită. De îndată ce a înghiţit prima îmbucătură, un oftat slab i-a scăpat de pe buze, stânjeneala a dispărut, iar după aceea, pe când mânca şi-şi bea vinul, mi s-a părut că-şi mai venise în fire.

După cină Leclercq ne-a condus în camera noastră. Nu remarcasem dacă se discutase despre posibilitatea de a rămâne acolo peste noapte. Şi totuşi trecuse de ora zece când am terminat de mâncat şi încă nu vorbiserăm nimic despre obiectul pe care veniserăm să-l luăm. Ne făcuserăm bagajele, plănuind să ne oprim la o pensiune tihnită în drum spre casă. Yoav a ieşit să le aducă de la maşină, lăsându-mă singură cu Leclercq, care aranja aşternuturile, bolborosind ceva despre menajera care îşi luase o zi liberă.

Yoav şi cu mine ne-am spălat pe dinţi unul lângă altul, în baia enormă lipită de camera noastră, cu o cadă în care ar fi putut să încapă şi un cal. În pat am început să ne sărutăm. Iz, ce mă fac eu cu tine? a şoptit el în părul meu. Mi-am mulat corpul

după al lui. Dar, în loc să facem dragoste, așa cum se întâmpla aproape în fiecare noapte, Yoav a început să vorbească în șoaptă, cu fața lipită de urechea mea. Mi-a spus povești despre copilăria lui din Ierusalim, lucruri pe care nu mi le mai povestise până atunci, de parcă, dacă nu se afla în casa din Belsize Park, ar fi putut să se exprime mai liber. Mi-a povestit despre mama lui, care fusese actriță până când rămăsese însărcinată cu el. După ce se născuse, ea nu se mai întorsese pe scenă, dar, uneori, privind o fotografie a mamei lui de pe vremea aia, vedea în expresia ei indicii ascunse ale lucrurilor pe care ar fi putut să i le spună. Înainte de a muri, a explicat el, mama lui era un fel de amortizor între tatăl lor și ei. Venite prin intermediul ei, poruncile tatălui lor se înmuiau, iar ea găsea întotdeauna o cale de a face să pară mai ușoare lucrurile pe care le pretindea el.

Peste mai multe ore m-am trezit leoarcă de transpirație. M-am dus să beau apă de la robinet și mi-am dat seama că mă trezisem de tot și, așa cum deseori mi se întâmplă când mă trezesc în toiul nopții, că nu mai puteam să adorm. Nedorindu-mi să-l deranjez pe Yoav dacă aprindeam lumina ca să citesc, mi-am găsit cartea – ceva despre Thomas Bernhard[1], nu-mi mai amintesc ce anume – și m-am strecurat afară din cameră. Am luat-o pe coridor sub privirile sticloase ale mai multor capete de cerbi prinse pe pereți. Lângă scară era un mic tablou de Bruegel pe care Leclerq ni-l arătase mai devreme. Era una dintre scenele acelea de iarnă, cu gheață cenușie, zăpadă albă și copaci înnegriți, totul invadat de forfota vieții umane, desăvârșit de mică, și totuși nici o viață nu era trecută cu vederea, ci toate erau luate în considerare și evaluate: minuscule scene de veselie și disperare, la fel de prevestitoare de rău sau de comice când sunt văzute de la o asemenea distanță prin ochii telescopici ai maestrului. M-am dus mai aproape ca să-l studiez. Într-un colț, un bărbat se pișa pe peretele unei case, în vreme ce la fereastra de deasupra, o femeie grosolană, cu chipul aspru, se pregătea să verse un vas cu apă în capul lui. Puțin mai încolo, un bărbat cu pălărie căzuse prin gheață, pe

1 Scriitor și dramaturg austriac (1931-1989).

când în jurul lui patinatorii impasibili continuau să se distreze – un singur băieţel observase accidentul şi încerca să-i întindă bărbatului vârful băţului său. Aici scena încremenise: băieţelul aplecat, băţul oferit, dar încă neînşfăcat, întreaga scenă se învârtea în jurul acelei găuri negre pe cale s-o înghită.

În bucătărie am bâjbâit după întrerupător. Când până la urmă am găsit butonul, aproape că am făcut un atac de cord, căci acolo, îngenuncheat pe un scaun de lângă masa din lemn, brăzdată de zgârieturi făcute cu satârul, stătea un băieţel cu părul alb, care rodea un copan de pui. Cine eşti? am întrebat eu sau, mai bine zis, am urlat, deşi întrebarea era mai degrabă retorică, căci în acel moment de uimire şi de spaimă eram convinsă că era băiatul buclucaş din tabloul lui Bruegel, care venise să-şi ia cina. Băiatul, care n-avea mai mult de opt sau nouă ani, şi-a trecut cu nonşalanţă dosul palmei peste faţa uleioasă. Purta pijamale cu Spiderman, iar în picioare avea o pereche de papuci ponosiţi. Gigi, a spus el. Mi s-a părut un nume neobişnuit pentru un băiat. Pare-se că n-a mai vrut să-mi dea nici o explicaţie, căci a sărit de pe scaun, a aruncat osul la gunoi şi a dispărut în cămară. O clipă mai târziu, când a ieşit de acolo, avea mâna vârâtă până la cot într-o cutie cu fursecuri. A scos un fursec de acolo şi mi l-a oferit. Eu am clătinat din cap, iar Gigi a ridicat din umeri şi a muşcat din el, mestecând meditativ. Avea părul de la spate încurcat şi plin de noduri, de parcă cineva ar fi uitat să-l pieptene săptămâni întregi. *Tu as soif?* a întrebat el. Ce? am făcut eu. A mimat că bea dintr-un pahar imaginar. O, am făcut eu, nu. Apoi, într-un mod absurd, am spus: Domnul Leclercq ştie că eşti aici? Şi-a încruntat fruntea. Ă? a făcut el. Domnul Leclercq? Ştie că eşti aici? *Tonton* Claude? a întrebat el. Am încercat să înţeleg. *Mon oncle?* a întrebat el. E *unchiul* tău? Părea aproape imposibil. Gigi a mai muşcat o dată din fursecul lui şi şi-a dat de pe ochi o şuviţă de păr deschis la culoare.

Gigi m-a condus la etaj, încă ronţăind din fursec, un copil atât de diafan şi de ager, sau poate că doar părea aşa în contrast cu arhitectura sobră şi apăsătoare a castelului Cloudenberg. Când am ajuns pe palier, m-am uitat la tabloul lui Bruegel să văd dacă

băiatul dispăruse de acolo, iar bărbatul cu pălărie se înecase. Dar siluetele erau prea mici ca să le pot vedea de unde stăteam, iar Gigi se îndepărta deja cu repeziciune în fața mea și o cotise pe coridor. După ce și-a terminat fursecul, și-a măturat firimiturile de pe pantalonii aspri de pijama, a scos o mașinuță Matchbox din buzunar și a pus-o să meargă de-a lungul peretelui. Apoi și-a strecurat jucăria la loc în buzunar și m-a luat de mână. Am mers de-a lungul mai multor coridoare lungi, ghemuindu-ne în spatele ușilor și pe scară, și, în timp ce mergeam, iar Gigi uneori țopăia, se împleticea și fugea puțin înainte, câteodată întorcându-se ca să mă ia iarăși de mână, mi-am dat seama că m-am rătăcit, o senzație deloc neplăcută. Decorul devenea din ce în ce mai lipsit de ornamente, până când am ajuns să mergem pe o scară din lemn, care urca în spirală din ce în ce mai sus, iar eu mi-am dat seama că ne aflam într-unul dintre turnurile castelului. În vârful lui era o cămăruță cu patru ferestre înguste, care dădeau fiecare în altă direcție. Geamul uneia dintre ele era crăpat și lăsa vântul să intre pe acolo. Gigi a aprins o lampă, al cărei abajur era plin de abțibilduri cu animale și curcubeie, iar pe unele dintre ele cineva, probabil într-un moment de plictiseală, încercase să le dezlipească. Pe podea erau pături, o pernă cu o husă cu imprimeu floral decolorat și câteva animale din pluș ponosite, puse grămadă pentru a forma un soi de culcuș dezordonat. De asemenea, mai existau o jumătate de pâine veche și un borcan neînceput de gem. Am avut sentimentul că ajunsesem într-o vizuină de animal, din cele pe care le vezi în cărțile pentru copii, pline de mobilă confortabilă și cu accesoriile vieții umane în dimensiune miniaturală, doar că, în loc să coborâm în subteran, urcaserăm până la cer, și, în loc de căldură și confort, ascunzătoarea sălbatică a băiatului emana izolare și singurătate. Gigi s-a dus lângă una dintre ferestre, s-a uitat afară și s-a cutremurat, iar eu în acest timp mi-am imaginat cum trebuia să arate turnul de afară, o cabană din sticlă strălucitoare, care conținea două experimente ale vieții umane plutind pe o mare întunecată. Pe pervaz erau trei sau patru soldați din metal, cu vopseaua crăpată, încremeniți într-o bătălie. Am vrut să-mi pun brațul în jurul băiatului, să-i spun că totul o să

fie bine până la urmă, nu perfecțiune, nici măcar fericire poate, dar destul. Însă n-am făcut nici o mișcare să-l ating sau să-l consolez și nici n-am vorbit, de teamă să nu-l sperii și fiindcă nu știam cum să mă exprim în franceză. Pe un perete era lipită fotografia unei femei cu părul vâlvoi și o eșarfă în jurul gâtului. Gigi s-a răsucit și m-a văzut uitându-mă la ea. A venit la mine, a luat fotografia de pe perete și a pus-o sub pernă. Apoi s-a strecurat sub un maldăr de pături, s-a ghemuit și a adormit.

Și eu am adormit. Când m-am trezit, pentru a doua oară în acea lungă noapte, Gigi era lipit de mine, aidoma unei pisici, iar cerul se lumina. Nedorindu-mi să-l las singur, l-am luat în brațe cât de delicat am putut. Pentru că nu avusesem frați sau surori, el era, din câte-mi aminteam, primul copil pe care îl duceam în brațe și eram uimită de cât de ușor mi se părea. Peste mai mulți ani, când îl duceam în brațe pe fiul nostru, al meu și al lui Yoav, uneori mă gândeam la Gigi. S-a mișcat puțin și a bolborosit ceva neinteligibil, a oftat și apoi a adormit la loc, cu capul pe umărul meu. Am coborât treptele cu el în brațe, corpul îi era inert și picioarele i se bălăngăneau, am trecut prin coridoare și uși, iar, printr-o șmecherie sau pentru că întâmplător am luat-o pe o scurtătură, am ieșit până la urmă printr-o ușă mică într-un hol scurt, care la rândul lui dădea într-un alt coridor. Pe aici, până la urmă, am ajuns în vestibulul mare unde Leclercq ne întâmpinase prima oară sub uriașul candelabru din sticlă, care i se legăna ușor deasupra capului, aidoma sabiei lui Damocles sau, mai bine zis, așa am crezut atunci, puțin speriată de castelul întunecat, pe care avusesem curajul să-l străbat pentru că Gigi continua să expire gingaș aerul cald în urechea mea. Mi-am amintit pe unde o luasem împreună cu Yoav și Leclercq, cu o zi în urmă. Trecând iarăși pe lângă oglinda cea mare, aproape că mă așteptam ca băiatul să nu fie decât o stafie, care să nu se reflecte în ea, dar nu – acolo, în puțina lumină care era, am zărit contururile a două siluete. Când am ajuns la ușă sau, mai bine zis, la ușa despre care credeam că o descuiase Leclercq pentru a ne arăta grădina, mi-am transferat toată greutatea lui Gigi pe un singur braț și am încercat clanța. A cedat cu ușurință. Probabil că Leclercq uitase s-o încuie

după noi, m-am gândit eu şi am păşit în cameră, cu intenţia de a arunca o scurtă privire la grădina cufundată în lumina cenuşie a răsăritului, o lumină care întotdeauna îmi plăcuse la nebunie pentru fragilitatea şi precaritatea pe care le scoate la iveală din orice lucru. Dar încăperea în care stăteam acum era întunecată şi nu se vedea nimic din ea sau, mai bine zis, privelişte de afară fusese acoperită de draperii grele şi, deşi era posibil ca Leclercq să se fi întors acolo pentru a le trage înainte de a se duce la culcare, era puţin probabil. Pe măsură ce secundele se scurgeau, am început să-mi dau seama că încăperea era mult mai mare decât cea în care mai fusesem, părea mai degrabă un salon decât o cameră, şi am devenit conştientă de un soi de prezenţă mută din umbră, umbră despre care mi-am dat repede seama, era plină de forme de diferite dimensiuni, aşezate în şiruri lungi, o masă imensă şi melancolică, ce părea să se întindă în toate direcţiile înainte de a se dizolva în colţurile îndepărtate ale salonului cu tavanul boltit. Deşi nu puteam să văd mare lucru, am înţeles ce fel de forme erau. Mi-am amintit brusc de o fotografie peste care dădusem cu câţiva ani înainte, pe când studiam operele lui Emanuel Ringelblum[1] pentru unul dintre cursurile de istorie din facultate, o imagine a unui grup numeros de evrei din Umschlagplatz, lângă lagărul din Varşovia, toţi ghemuiţi sau aşezaţi pe pungi diforme puse pe pământ, aşteptând să fie deportaţi în Treblinka. Pe atunci fotografia îmi sărise în ochi nu numai din cauza oceanului de ochi îndreptaţi spre aparatul de fotografiat, sugerând că lumea era îndeajuns de calmă încât să-i acorde atenţie fotografului, dar şi pentru valoarea artistică a scenei pe care fotograful se străduise vizibil s-o surprindă, punând în evidenţă modul cum chipurile palide, având deasupra pălării închise la culoare şi eşarfe, se oglindeau în nuanţele aparent infinite de lumini şi umbre de pe zidul din spatele lor, care le ţinea captive acolo. În spatele acelui zid exista o clădire dreptunghiulară, cu şiruri de ferestere pătrate. Întreaga scenă dădea impresia unei

1 Istoric evreu polonez (1900-1944), care a scris despre deportarea evreilor în lagărul din Varşovia.

ordini geometrice cu atâta forţă, încât devenea o fatalitate, unde toate materialele obişnuite – evrei, cărămizi şi ferestre – îşi aveau locul potrivit şi irevocabil. Întrucât ochii mi se obişnuiseră cu întunericul şi începeam să văd – în loc să am doar o senzaţie vagă a unui organ de simţ neştiut – cum toate mesele, scaunele, comodele, cuferele, lămpile şi birourile stăteau în poziţie de drepţi în salon, de parcă ar fi aşteptat să fie chemate la arme, mi-am dat seama de ce fotografia evreilor din Umschlagplatz îmi venise în minte tocmai în acel moment, cu alte cuvinte mi-am amintit că, în aceeaşi perioadă când o găsisem, dădusem şi peste alte fotografii ale mai multor sinagogi şi depozite ale evreilor, care fuseseră folosite pe post de magazii pentru mobila şi obiectele casnice pe care Gestapoul le furase din casele evreilor deportaţi sau ucişi, fotografii în care apăreau armate imense de scaune puse cu susul în jos, aidoma unei săli de banchet care fusese închisă pe timp de noapte, turnuri de aşternuturi împăturite şi rafturi de linguri, cuţite şi furculiţe din argint, puse în ordine.

Nu ştiu cât am stat acolo, la marginea acelui câmp plin cu mobilă neîntrebuinţată. Dar Gigi a început să mi se pară greu. Am închis uşa în urma mea şi am izbutit să ajung la noi în cameră. Yoav încă dormea. L-am pus pe Gigi lângă el în pat şi i-am privit, doi băieţi fără mamă, care dormeau unul lângă celălalt. Ceva a scrâşnit şi s-a încordat în străfundurile pântecului meu. Am devenit conştientă că mie îmi revenea sarcina de a sta cu ochii pe ei şi, pe când cerul se lumina încet, am procedat întocmai. Privind acum în urmă, nu mă pot abţine să cred că sufletul copilului pe care urma să-l am cu Yoav, sufletul micului David, a trecut în acel moment, în tăcere şi fără a se face remarcat, prin cameră. Pleoapele mi-au devenit grele, apoi s-au închis. Când m-am trezit, patul era gol, iar din baie se auzea duşul. Yoav a ieşit într-un nor de abur, proaspăt bărbierit. Nu se vedea nici urmă de Gigi, iar, pentru că Yoav n-a adus vorba de el, nici eu n-am făcut-o.

Ne-am luat micul dejun în cea mai mică din cele două sufragerii, la o masă suficient de mare încât să încapă în jurul ei şaisprezece sau douăzeci de persoane. La un moment dat, în

timpul nopții sau dis-de-dimineață, Kathelijn, camerista, se întorsese. Leclercq s-a așezat în capul mesei, îmbrăcat cu aceeași vestă tricotată pe care o purtase și cu o zi în urmă, deși acum își pusese pe deasupra și o jachetă sport cenușie. I-am studiat chipul pentru a descoperi vreo urmă de cruzime, dar am zărit doar trăsăturile rablagite ale unui bătrân. Sub lumina zilei, tot ce-mi imaginasem despre mobila din salon părea absurd. Concluzia evidentă era că fusese adunată din numeroasele proprietăți pe care le deținuse familia Leclercq înainte de a da faliment și că erau nevoiți s-o vândă sau că pur și simplu fusese mutată în acea cameră din părțile nelocuite ale castelului.

Nu era nici urmă de Gigi. Camerista și-a făcut apariția de mai multe ori în timpul micului dejun, dar, de fiecare dată, s-a retras repede în bucătărie. Mi s-a părut că se uită la mine cu o undă de antipatie, dar n-am fost sigură. Spre sfârșitul mesei, gazda noastră s-a răsucit spre mine. Am înțeles că l-ai cunoscut pe nepotul meu, a spus el. Nelămurirea l-a făcut pe Yoav să se întunece la față. Leclercq a vorbit din nou: sper că nu te-a deranjat. Deseori i se face foame noaptea. În mod normal Kathelijn îi lasă o gustare lângă pat. Probabil că eu am uitat. Cum adică? a întrebat Yoav, mutându-și privirea de la mine la Leclercq și apoi iarăși spre mine. Fiul nepoatei mele, a zis Leclercq, ungându-și cu unt o felie de pâine prăjită. A venit în vizită aici? a întrebat Yoav. Stă cu noi de anul trecut, a spus Leclercq. Țin foarte mult la el. E o schimbare să ai un copil care fuge de colo-colo. Dar mama lui? l-am întrerupt eu. A urmat o pauză neplăcută. Mușchii de pe chipul lui Leclercq s-au încordat, pe când învârtea cu o linguriță din argint în cafea. Nu există pentru noi, a zis el.

Mi-a fost clar că subiectul era încheiat, iar după o tăcere stânjenitoare, Leclercq și-a cerut scuze că trebuie să plece în grabă, explicând că plănuise să se ducă în oraș cât mai repede, pentru a-și repara ochelarii. Apoi s-a ridicat brusc în picioare și l-a rugat pe Yoav să-l însoțească pentru a discuta, în sfârșit, despre motivul pentru care bătusem un drum atât de lung până acolo. Am rămas singură. M-am ridicat de pe scaun și am aruncat o privire în bucătărie, sperând să-l văd pe Gigi. Mă întrista gândul că n-o să-l

mai văd niciodată. Acolo am zărit o tavă cu o ceaşcă şi un castron pentru copii pe ea, dar bucătăria era pustie.

Ne-am pus valizele în portbagajul Citroënului. O cutie mare de carton zăcea pe bancheta din spate. Leclercq a ieşit la rândul lui ca să-şi ia rămas-bun de la noi. Era o zi senină de iarnă, totul se profila strălucitor şi limpede pe cer. M-am uitat spre turnurile castelului, sperând să văd vreo mişcare sau poate chiar chipul băiatului, dar ferestrele erau albe şi opace sub razele soarelui. Mai treceţi pe aici, a spus Leclercq, deşi firește că asta n-avea să se mai întâmple niciodată. Mi-a deschis portiera, apoi, când a închis-o în urma mea, a trântit-o cu prea multă forţă, iar geamurile vechii maşini au zdrăngănit. Pe când ne îndepărtam, m-am răsucit pe banchetă pentru a-i face cu mâna gazdei noastre. El a rămas nemişcat, ţicnit şi trist, cu ochelarii lui sparţi şi enorma cocă a castelului Cloudenberg ridicându-se în spatele lui, din ce în ce mai înaltă, de parcă ar fi fost un efect special sau un vapor scufundat ar fi ieşit la suprafaţă din străfundurile mării, până când maşina a luat o curbă, iar eu l-am pierdut din vedere printre copaci.

Pe drumul spre casă, Yoav şi cum mine am fost tăcuţi, cufundaţi fiecare în gândurile lui. Doar după ce am lăsat în urmă suburbiile deprimante ale oraşului Bruxelles şi am ajuns din nou pe şoseaua care se întindea la nesfârşit în faţa noastră l-am întrebat după ce îl trimisese tatăl lui. El a aruncat o privire în oglinda retrovizoare şi a lăsat o maşină să ne depăşească. O masă de şah, a spus el. Probabil că după aceea am discutat despre alte lucruri, dar nu mai ţin minte care au fost acelea.

În lunile care au urmat, Yoav, Leah şi cu mine, şi chiar şi Bogna, care încă nu plecase, am început să intrăm într-o rutină familiară. Leah era preocupată să înveţe compoziţii de Bolcom şi Debussy pentru primul ei recital de la Purcell Room, eu îmi petreceam timpul la bibliotecă, Yoav a început să studieze serios pentru examene, iar Bogna venea şi pleca, punând lucrurile la locul lor. La sfârşit de săptămână închiriam câte un teanc de filme. Mâncam când aveam chef şi dormeam când ne venea. Eram fericită acolo. Uneori, când mă trezeam mai devreme decât ceilalţi şi hoinăream

prin camere, înfăşurată într-o pătură, sau când îmi beam ceaiul în bucătăria pustie, simţeam ceva special, aveam senzaţia că lumea, atât de frecvent copleşitoare şi de neînţeles, de fapt conţinea o ordine, chiar dacă aşa, piezişă, iar eu aveam un loc rezervat în ea.

Pe urmă, într-o seară ploioasă de la începutul lui martie, telefonul a sunat. Uneori mi se părea că Yoav şi Leah ştiau când era tatăl lor înainte de a ridica receptorul: schimbau între ei o scurtă privire, rapidă şi ageră. Era Weisz, care suna din gara din Paris ca să-i anunţe că sosea în acea seară. Imediat, o atmosferă tensionată s-a aşternut în casă, iar Yoav şi Leah au devenit neliniştiţi şi agitaţi, intrau şi ieşeau din camere sau urcau şi coborau pe scară. Dacă plecăm acum spre Marble Arch, poţi să ajungi în Oxford înainte de nouă şi jumătate, a spus el. M-am înfuriat. Ne-am certat. L-am acuzat că-i e ruşine cu mine şi că vrea să mă ascundă de tatăl lui. În mintea mea redevenisem fiica celor care acopereau canapeaua scumpă cu o husă din plastic, pe care o scoteau doar când aveau musafiri. Fiica celor care năzuiau la o viaţă mai bună, deşi nu credeau deloc că o merită, care se înclinau cu umilinţă în faţa lucrurilor pe care le socoteau superioare, de neatins – nu doar materiale, ci şi spirituale, acea parte a spiritului care aduce satisfacţie sau chiar fericire –, şi îşi întreţineau cu sârguinţă dezamăgirile. Iar dacă eu deveneam acea persoană în mintea mea, Yoav devenea şi el cine nu era de fapt: un om născut pentru a duce o viaţă superioară, care, oricât de mult m-ar fi iubit, nu putea să-mi fie decât gazdă. Privind în urmă, îmi dau seama cât de greşit l-am judecat şi sufăr la gândul că am fost atât de oarbă la durerea lui.

Ne-am certat, deşi ce anume ne-am zis nu mai ştiu exact, căci discuţiile noastre în contradictoriu începeau mereu cu lucruri directe şi, deviate fiind de către Yoav, deveneau indirecte. Doar mai târziu îmi dădeam seama: vorbea despre ceva, îmi aducea argumente legate de ceva, se apăra de ceva, fără a spune niciodată care era de fapt acel lucru. Dar de data asta mi-am pus mâinile în şolduri şi am rezistat. Până la urmă, obosit sau nemaigăsind vreo altă strategie, m-a înşfăcat de încheieturile mâinilor, m-a împins pe canapea şi a început să mă sărute îndeajuns de intens încât să

tac. Puțin mai târziu am auzit ușa de la intrare deschizându-se și apoi pașii lui Leah pe scară. Mi-am tras pe mine blugii și mi-am încheiat bluza. Yoav n-a zis nimic, dar însăși expresia de suferință de pe chipul lui m-a umplut de vinovăție.

Weisz stătea pe gresia din antreu, în pantofii lui lustruiți, având în mână un baston cu mâner de argint, iar umerii paltonului său din lână străluceau de la stropii de ploaie. Era un bărbat foarte scund, mai mic și mai bătrân decât mi-l imaginasem, micșorat în toate dimensiunile, de parcă a ocupa vreun spațiu era un compromis pe care-l accepta, dar refuza să-l înțeleagă. Părea greu de crezut că el era bărbatul care avea atâta influență asupra lui Yoav și a lui Leah. Dar când și-a întors fața spre mine, ochii îi erau vii, reci și pătrunzători. A rostit numele fiului lui, dar privirea i-a rămas ațintită asupra mea. Yoav mi-a luat-o cu câțiva pași înainte, de parcă ar fi vrut să intercepteze orice concluzie ar fi putut să tragă tatăl lui sau s-o prevină prin câteva sunete într-un limbaj privat. Weisz i-a luat capul în mâini și l-a sărutat pe obraji. M-a izbit emoția gestului, nu-l văzusem niciodată pe tatăl meu să sărute un bărbat, nici măcar dacă era vorba de fratele lui. Weisz i-a vorbit încet lui Yoav în ivrit, răsucindu-se pentru a-mi arunca o privire – ceva legat de faptul că venisem neinvitată probabil sau, mai bine zis, așa am presupus eu, pentru că Yoav s-a grăbit să nege, clătinând din cap. De parcă ar fi vrut să îndrepte această gravă neînțelegere, el l-a ajutat pe tatăl lui să-și dea jos paltonul și apoi l-a luat cu blândețe de braț, pentru a-l conduce înăuntru. În timpul acestei scene, Leah a stat deoparte, ca și cum ar fi vrut să declare răspicat că micul incident nefericit, greșeala care stătea stânjenită pe scară cu bluza ieșită din pantaloni și în adidași, n-avea nici o legătură cu ea.

Ea e Isabel, o prietenă de la Oxford, a spus Yoav când au ajuns lângă scară, iar eu, preț de o clipă, am crezut că o să-și continue drumul și o să-și conducă tatăl mai departe pe coridor, ca și cum casa ar fi fost plină de oaspeți pe care trebuia să-i prezinte, iar eu, întâmplător, eram doar prima dintre ei. Dar Weisz și-a desprins brațul din mâna lui Yoav și s-a oprit în fața mea. Neștiind ce altceva să

fac, am coborât de pe scară, aidoma unei domnişoare împiedicate care este prezentată în societate.

Îmi pare bine că în sfârşit vă cunosc, am spus eu. Yoav mi-a povestit multe despre dumneavoastră. Weisz a icnit şi m-a măsurat cu privirea. Stomacul mi s-a strâns în tăcerea care a urmat. Şi totuşi mie nu mi-a povestit nimic despre tine, a zis el. Apoi a zâmbit sau, mai bine zis, şi-a ridicat extrem de puţin colţurile gurii, într-o expresie care putea fi considerată fie amabilă, fie ironică. Copiii mei îmi povestesc atât de puţine lucruri despre prietenii lor, a spus el. I-am aruncat o privire lui Yoav, dar bărbatul care cu doar câteva minute în urmă mi-o trăsese cu o asemenea forţă se preschimbase într-un bleg supus, aproape ca un copil. Cu umerii aplecaţi, el studia nasturii de pe paltonul tatălui lui.

Tocmai plecam ca să prind autobuzul de Oxford, am zis eu. La ora asta? a ridicat Weisz din sprâncene. Plouă cu găleata. Sunt sigur că fiul meu o să fie bun şi o să-ţi pregătească un pat, nu-i aşa, Yoav? a spus el, fără a-şi muta privirea de la mine. Mulţumesc, dar trebuie să plec, am spus eu, căci nu mai aveam nici un chef să rămân acolo pentru a-mi susţine punctul de vedere. De fapt, am fost nevoită să-mi reprim instinctul de a fugi pe lângă Weisz pe uşă afară, înapoi în lumea plină de felinare, maşini şi treceri de pietoni londoneze, unde ploua. Am o întâlnire mâine-dimineaţă, am minţit eu. O să pleci dimineaţă cu autobuzul, a spus Weisz. I-am aruncat o privire lui Yoav, în speranţa că o să mă ajute sau măcar o să-mi sugereze vreo cale de a pleca de acolo fără să supăr pe nimeni. Dar el mi-a evitat privirea. Leah se uita concentrată la ceva de pe o manşetă a bluzei ei. Nu mă deranjează să plec în seara asta, am spus eu, dar cu o voce moale, probabil, căci deja mă întrebam dacă nu era nepoliticos să mă mai împotrivesc şi începusem să-mi dau seama cât de greu era să-l refuzi pe tatăl lor.

Ne-am aşezat în sufragerie – Yoav şi cu mine pe scaune cu spătar înalt, iar Weisz pe o canapea tapiţată cu mătase deschisă la culoare. Bastonul cu mâner din argint, un cap de berbec cu coarne răsucite, se sprijinea pe pernă lângă el. Privirea lui Yoav

rămăsese aţintită asupra tatălui său, de parcă atunci când Weisz se afla în prezenţa sa avea nevoie de toată atenţia şi concentrarea lui. Weisz i-a dat lui Leah o cutie legată cu o panglică. Când a deschis-o, o rochie argintie a căzut din ea. Probeaz-o, a insistat Weisz. Ea şi-a pus-o pe un braţ şi a plecat din cameră. Când s-a întors, preschimbată într-o creatură mlădioasă, care strălucea şi reflecta lumina, ţinea o tavă cu un pahar de suc de portocale şi un castron cu supă pentru tatăl ei. Îţi place? a întrebat-o Weisz. Ei, Yoav? Nu-i aşa că e frumoasă? Leah a zâmbit timid şi l-a sărutat pe obraz pe tatăl ei, dar eu ştiam că n-o s-o poarte niciodată, că o să fie surghiunită în partea din spate a dulapului ei, alături de celelalte rochii pe care i le cumpărase. Mi s-a părut ciudat că, în pofida faptului că Weisz părea să ştie totul despre viaţa fiicei lui, nu înţelesese încă faptul că pe ea n-o interesau deloc hainele extravagante pe care i le cumpăra el, haine care şi-ar fi găsit locul într-o viaţă pe care ea n-o ducea.

Pe când mânca, Weisz le-a adresat copiilor săi mai multe întrebări la care ei au răspuns cu conştiinciozitate. Aflase despre recitalul lui Leah şi că acum lucra la o transcriere făcută de Liszt unei cantate de Bach. De asemenea, mai ştia şi că unul dintre profesorii ei de muzică, un rus care preda Evgeny Kissin, îşi luase liber şi că fusese înlocuit de altul. A întrebat despre noul profesor, de unde era, dacă era bun şi dacă se înţelegea bine cu el, apoi a ascultat răspunsurile cu o seriozitate care m-a frapat – asculta, mi s-a părut mie, cu ideea că, dacă răspunsurile fiicei lui ar fi sugerat orice altceva în afară de o deplină satisfacţie, cei responsabili pentru asta ar fi trebuit să fie traşi la răspundere, de parcă, cu un singur telefon şi o ameninţare fără efect, ar fi fost capabil să-l trimită de acolo pe profesorul nou şi să-l oblige pe rusul plecat, care se refăcea după o cădere nervoasă în sudul Franţei, să se întoarcă la serviciu. Leah s-a străduit din răsputeri să-l convingă pe tatăl ei că noul profesor era excelent. Când a întrebat-o dacă avea planuri pentru sfârşitul de săptămână, ea a spus că o să se ducă la petrecerea de aniversare a prietenei ei, Amalia. Dar eu nu auzisem niciodată de vreo Amalie şi, de când stăteam în casa aia, n-o văzusem pe Leah ducându-se la nici o petrecere.

În trăsăturile lui prelungi şi lăsate în jos nu exista aproape nici o asemănare cu copiii lui. Sau, mai bine zis, dacă existase vreodată, acum nu se mai putea recunoaşte, fiind deformată de ceea ce i se întâmplase în viaţă. Avea buzele subţiri, ochii umezi şi umbriţi de pleoape, venele de la tâmple albastre şi pline de umflături. Doar nasul era la fel, lung, cu nările ridicate, arcuite şi permanent dilatate. Era imposibil să-ţi dai seama dacă părul şaten cu reflexe roşietice al lui Yoav şi al lui Leah fusese moştenit de la el: cât îi mai rămăsese era rar şi decolorat, pieptănat pe spate, aşa încât să-i dezvăluie fruntea înaltă şi netedă. Nu, povara moştenirii primite de la el nu se putea zări prea uşor pe chipurile copiilor săi.

Mulţumit de răspunsurile lui Leah, Weisz s-a răsucit spre Yoav şi l-a întrebat despre pregătirile pentru examene. Răspunsurile lui Yoav au fost fluente şi pedante, de parcă ar fi recitat un discurs compus special pentru un asemenea interviu. Ca şi Leah, el a făcut toate eforturile să-şi convingă tatăl că lucrurile mergeau cât se poate de bine şi că n-avea nici un motiv de îngrijorare. Ascultându-l, am fost uimită. Ştiam foarte bine că Yoav îl considera pe îndrumătorul lui un impostor arogant, şi că îndrumătorul, la rândul lui, ameninţa să-l retrogradeze[1] pe Yoav dacă nu-i arăta vreo dovadă palpabilă a muncii pe care susţinea că o face. Minţea cu eleganţă, fără nici cel mai mic semn de vinovăţie, iar eu mă întrebam dacă, la nevoie, mă putea minţi şi pe mine tot aşa. Dar mai rău decât atât, urmărindu-l cu privirea pe Weisz cum îşi mânca hămesit supa cu lingura pe care o ţinea între degetele lui lungi şi încovoiate, m-am simţit copleşită de vinovăţie pentru minciunile pe care şi eu le spusesem părinţilor mei. Nu doar despre lucrurile minunate pe care se presupunea că le fac eu în Oxford, ci şi că locuiam încă acolo. Profitând de incapacitatea structurală a tatălui meu de a refuza vreo ofertă promoţională, am inventat o poveste despre o metodă ieftină de a suna în State folosind o cartelă telefonică specială. În felul acesta, am aranjat

1 În engl., în orig., *to put under academic probation*: în Marea Britanie există o primă treaptă într-o carieră universitară didactică, o angajare de probă sub supravegherea unui profesor.

lucrurile astfel încât, în loc să mă sune ei duminică, să-i sun eu. Le plăcea rutina şi ştiam că n-o să renunţe la ritual decât dacă ceva era în neregulă. Ca să fiu sigură, în fiecare seară îmi verificam robotul telefonic din Little Clarendon Street. Gândindu-mă la ei pe când şedeam în faţa lui Weisz, cum probabil aşteptau emoţionaţi lângă telefon în fiecare duminică dimineaţă, mama la blatul ei de lucru din bucătărie, iar tata în dormitor, am simţit un junghi de regret şi tristeţe.

Până la urmă Weisz s-a şters la gură şi s-a răsucit înspre mine. Un strop de transpiraţie mi s-a prelins în decolteu. Dar tu, Isabel? Tu ce studiezi? Literatură, am spus eu. Un zâmbet ciudat i-a deformat buzele lipsite de culoare. Literatură, a repetat Weisz, de parcă ar fi încercat să-şi amintească numele şi chipul unei cunoştinţe de demult.

În următorul sfert de oră, Weisz m-a tras de limbă despre studiile mele, de unde eram, de unde erau părinţii mei şi cu ce se ocupau şi de ce venisem în Anglia. Cel puţin aşa erau formulate întrebările, dar de fapt (sau, mai bine zis, aşa credeam eu) cuvintele ieşite din gura lui Weisz nu erau decât un cod pentru un alt lucru pe care-şi dorea să-l descopere. M-am simţit de parcă aş fi avut de trecut un test ale cărui cerinţe nu-mi erau cunoscute şi mă străduiam să găsesc răspunsurile corecte, având impresia că, de fiecare dată când încercam să cosmetizez realitatea, călcam şi mai mult în picioare iubirea şi devoţiunea părinţilor mei. Fusesem nevoită să-mi mint părinţii, iar acum spuneam minciuni despre ei. Weisz s-a întruchipat în reprezentantul lor, avocatul repartizat săracilor şi oropsiţilor care nu sunt în stare să se apere singuri. În timp ce discutam cu el, toată mobila tristă şi nobilă din cameră s-a estompat, orologiul bavarez şi masa de marmură, la fel şi Yoav şi Leah, n-am mai rămas în acel spaţiu rece şi cavernos decât Weisz şi cu mine, şi, pe undeva, plutind într-un plan mai înalt, părinţii mei nedreptăţiţi şi răniţi. El face pantofi? a întrebat Weisz. Ce fel de pantofi? Dacă te-ai fi luat după ce-i spusesem despre afacerea tatălui meu, ai fi putut crede că Manolo Blahnik venea în patru labe la tatăl meu când avea nevoie de cineva care să-i confecţioneze cele mai extravagante şi mai complicate modele.

Adevărul e că producea pantofi pentru uniformele călugăriţelor şi elevelor din Harlem. Pe când înfloream în continuare pe marginea afacerii tatălui meu, conferindu-i strălucire şi prestigiu, în minte mi-a venit amintirea unei după-amiezi petrecute în vechea fabrică a bunicului meu, pe care tata a preluat-o şi a condus-o până când a fost adusă la sapă de lemn şi singura lui opţiune a fost să devină intermediar între Harlem şi fabricile fumegânde din China. Mi-am amintit cum tatăl meu m-a ridicat şi m-a pus să stau la uriaşul lui birou Herman Miller, în vreme ce de cealaltă parte a peretelui maşinăriile zdrăngăneau sub supravegherea lui.

În noaptea aia am dormit într-un pat îngust dintr-o cameră mică, aflată pe acelaşi coridor cu dormitorul lui Leah. Am rămas trează şi, fiindcă eram singură, am început să mă simt mai întâi teribil de umilită, apoi furioasă. Cine se credea Weisz să mă interogheze pe mine, să-mi inducă nevoia de a dovedi că fiul lui mă merită? De ce-l interesa pe el ce fel de familie aveam şi care era profesia tatălui meu? Nu-i era de ajuns că îşi pusese copiii în asemenea ipostaze patetice, făcându-i incapabili să aibă succes în viaţă? Nu-i ajungea că-i obligase să rămână într-o captivitate instituită de el, o condiţie căreia nu i se puteau împotrivi, căci le era imposibil să-şi refuze tatăl? Îi conducea nu cu o mână de fier sau cu crize de nervi, ci mai degrabă cu o ameninţare nerostită, mult mai insidioasă, care îşi făcea imediat efectul, la cea mai mică divergenţă dintre ei. Acum eu apărusem pentru a mă lupta cu ordinea lui Weisz, pentru a dezechilibra triunghiul delicat al familiei Weisz. Şi îmi spusese pe larg şi foarte limpede că greşeam dacă aveam impresia că Yoav şi cu mine am fi putut avea o relaţie fără aprobarea sau ştiinţa lui. Ce drept avea? m-am gândit eu furioasă, foindu-mă în patul meu îngust. Poate că era în stare să-şi controleze copiii, dar n-aveam de gând să-l las să mă terorizeze şi pe mine. N-avea decât să încerce: nu mă speriam eu atât de uşor.

Ca şi cum mi-ar fi citit gândurile, uşa s-a deschis brusc, iar Yoav s-a năpustit asupra mea din toate părţile, aidoma unei haite de lupi. După ce am terminat cu toate celelalte orificii, m-a întors şi a intrat cu forţa în mine. Era prima oară când o făceam în felul ăsta. Am fost nevoită să muşc perna ca să nu ţip la prima

penetrare. Când am terminat, am adormit lângă trupul lui cald, un somn adânc din care m-am trezit singură. Din ce visasem nu mi-am mai adus aminte decât că îl găsisem pe Weisz atârnând cu capul în jos în cămară, aidoma unui liliac.

Era aproape şapte dimineaţa. M-am îmbrăcat şi m-am spălat pe faţă în chiuveta mică pentru copii, decorată cu flori roz în stil victorian, din baia lui Leah. Mergând în vârfurile picioarelor pe hol, m-am oprit în faţa camerei sale. Uşa era întredeschisă, iar prin ea puteam să văd imensul pat alb şi neprihănit cu baldachin, un pat mare şi maiestuos cât un vapor, şi, gândindu-mă la asta, mi-am imaginat-o plutind în el pe apa care îl inundase. Stând acolo, mi-am dat brusc seama că probabil şi el fusese un cadou de la tatăl ei, unul care purta acelaşi mesaj subtil despre viaţa pe care se aştepta ca Leah s-o ducă. Nu-şi aducea niciodată acasă vreun prieten, deşi sigur îşi făcuse câţiva la facultate. N-o auzisem să pomenească vreodată despre vreun iubit, nici actual, nici din trecut. Pretenţiile pe care tatăl şi fratele său le aveau la loialitatea şi iubirea ei făceau o relaţie cu un bărbat din afară aproape imposibilă. M-am gândit la petrecerea de aniversare, pe care o inventase Leah cu o seară în urmă. Nu înţelesesem scopul unei asemenea minciuni inutile, dar acum mă întrebam dacă nu cumva era felul ei de a se împotrivi tatălui său.

Yoav încă mai dormea în patul lui, un etaj mai jos. Furia din seara trecută mi se diminuase, iar odată cu ea, şi încrederea în mine. Din nou m-am întrebat cât putea să reziste relaţia noastră. Poate că era doar o chestiune de timp până când Weisz ar fi câştigat. L-am obligat pe Yoav să intre în prima bătălie cu tatăl lui din cauza mea şi, de îndată ce a început-o, a devenit supus, aidoma unui băieţel, apoi m-a căutat în întuneric pentru a mă ataca cu ghearele şi dinţii. Imaginea lui Weisz atârnat de tavan mi-a revenit în minte. Cine oare s-ar fi putut elibera de un asemenea tată?

I-am scris lui Yoav un bilet şi i l-am lăsat pe birou, nerăbdătoare să plec din casă înainte de a da nas în nas cu Weisz. Afară încă mai burniţa, se lăsase o ceaţă deasă, iar, până am ajuns în staţie, umezeala îmi pătrunsese prin paltonul pe care mi-l cumpărase mama. Am luat metroul până la Marble Arch, iar de acolo

autobuzul până la Oxford. De îndată ce am deschis uşa apartamentului, o tristeţe copleşitoare s-a pogorât asupra mea. Departe de Yoav, viaţa mea din Belsize Park căpăta însuşirea fragilă a unei piese de teatru pe o scenă demontabilă, cu actorii concediaţi şi actriţa din rolul principal rămasă singură, în haine obişnuite, în teatrul întunecat. M-am târât în aşternut şi am dormit mai multe ore. Yoav n-a sunat în ziua aia şi nici în următoarea. Neştiind ce să mai fac, m-am târât până la Phoenix, unde am văzut de două ori *Aripile dorinţei*. Se întunecase când m-am dus acasă, pe Walton Street. Am adormit, aşteptând ca telefonul să sune. Nu mâncasem nimic toată ziua, iar la ora trei noaptea, durerea de stomac m-a trezit din somn. Nu aveam decât o ciocolată, care m-a înfometat şi mai mult.

Trei zile n-a sunat telefonul. Am dormit, am stat nemişcată la mine în cameră sau m-am târât până la Phoenix, unde rămâneam ore întregi în faţa ecranului care pâlpâia. Am încercat să nu mă gândesc la nimic şi am mâncat doar floricele de porumb şi dulciuri cumpărate de la anarhistul punkist şi placid care avea în concesiune taraba şi faţă de care am simţit recunoştinţă pentru principiile lui, care te încurajau să-ţi petreci toată ziua la cinema. Deseori îmi dădea dulciuri pe gratis sau un suc mare la preţul unuia mic. Dacă aş fi crezut că relaţia mea cu Yoav se încheiase, aş fi fost într-o stare mult mai proastă. Nu, eu, înţepenită între finalul unei propoziţii şi începutul celei care urmează, simţeam chinul aşteptării care ar fi putut aduce un viscol, un accident de avion, o dreptate poetică sau o schimbare miraculoasă.

Până la urmă, la un moment dat a sunat telefonul. O propoziţie se termină şi întotdeauna începe alta, deşi nu mereu din acelaşi loc unde a rămas cea dinainte, nu mereu în continuarea vechilor circumstanţe. Vino înapoi, a spus Yoav cu o voce aproape şoptită. Te rog, întoarce-te la mine. Când am descuiat uşa din Belsize Park, casa era întunecată. I-am văzut profilul, luminat de strălucirea albăstrie a televizorului. Se uita la un film de Kieslowski, pe care îl văzuserăm de cel puţin douăzeci de ori. Era scena când Irène Jacob se duce pentru prima oară la casa lui Jean-Louis Trintignant, pentru a-i înapoia câinele pe care îl lovise cu maşina, şi

îl găseşte pe bătrân trăgând cu urechea la telefoanele vecinilor. *Ce ai fost*, îl întreabă ea scârbită, *poliţist? Mai rău*, zice el, *judecător*. M-am aşezat pe canapea lângă Yoav, iar el m-a tras spre el fără a scoate nici un cuvânt. Era singur acasă. Mai târziu am aflat că tatăl lor o trimisese pe Leah la New York pentru a aduce de acolo biroul pe care el îl căutase timp de patru decenii. În săptămâna când a fost plecată, Yoav şi cu mine ne-am tras-o în toată casa, pe toate mobilele posibile. N-a mai spus nimic despre tatăl lui, dar felul cum mă dorea era plin de violenţă, iar eu mi-am dat seama că între ei doi s-a petrecut ceva dureros. Într-o noapte, pentru că eu tot timpul am avut somnul uşor, m-am trezit brusc cu sentimentul că o umbră a trecut pe lângă noi în tăcere, iar, când m-am furişat pe scară în jos şi am aprins lumina de pe hol, Leah stătea acolo cu o expresie foarte ciudată pe faţă, o expresie pe care n-o mai văzusem niciodată la ea, de parcă ar fi retezat legăturile şubrede care până atunci ne ţinuseră prinşi de mal. O subestimasem, dar tatăl ei o subestimase şi mai mult.

II

Adevărata bunătate

Unde eşti, Dov? Deja a răsărit soarele. Dumnezeu ştie ce faci acolo, afară, prin urzici şi iarbă. Dintr-un moment în altul poţi să apari la poartă, plin de scaieţi. De zece zile locuim sub acelaşi acoperiş, aşa cum nu s-a mai întâmplat de douăzeci şi cinci de ani, şi totuşi tu n-ai scos un cuvânt. Nu, asta nu-i aşa. A fost monologul ăla lung despre construcţia de pe şosea, ceva despre ţevi de scurgere şi canale. Am căpătat impresia că era cifrul altui lucru pe care încercai să mi-l spui. Despre sănătatea ta, poate? Despre sănătatea noastră, tată şi fiu? Am încercat să înţeleg, dar n-am reuşit. Am căzut de pe cal, băiete. Am fost abandonat în canalul de scurgere. Am făcut greşeala să ţi-o spun, iar o expresie de suferinţă ţi s-a aşternut pe faţă, înainte de a te refugia iarăşi în tăcere. După aceea am căpătat impresia că fusese un test pe care îl născociseşi pentru mine, unul pe care eu nu puteam decât să-l pic, permiţându-ţi astfel să te ghemuieşti în tine însuţi, aidoma unui melc, pentru a continua să mă învinovăţeşti şi să mă disprețuieşti.

Zece zile împreună în casa asta, iar noi n-am făcut decât să ne delimităm teritoriile şi să inaugurăm o serie de ritualuri. Ca să avem un punct de sprijin. Ca să avem o direcţie în care s-o luăm, aidoma liniilor luminate de pe culoarele avioanelor aflate în situaţie de criză. În fiecare seară mă duc la culcare înaintea ta, iar în fiecare dimineaţă, oricât de devreme m-aş trezi, tu eşti deja treaz. Îţi văd silueta lungă şi cenuşie aplecată deasupra ziarului. Tuşesc înainte de a intra în bucătărie, ca să nu te surprind. Tu fierbi apa şi pregăteşti două ceşti. Citim, mârâim, râgâim. Te întreb dacă

vrei pâine prăjită. Mă refuzi. Acum nu te mai interesează nici mâncarea. Sau e din cauza cojilor arse? Întotdeauna mama ta prăjea pâinea. Cu gura plină, vorbesc despre ştiri. În tăcere, tu ştergi firimiturile scuipate de mine şi apoi citeşti în continuare. Cuvintele mele sunt pentru tine în cel mai bun caz un fundal: ajung estompate până la tine, aidoma ciripitului păsărilor şi trosnetului copacilor bătrâni, şi, din câte-mi dau seama, la fel ca şi ele, nu primesc nici un răspuns de la tine. După micul dejun, tu te retragi la tine în cameră ca să dormi, obosit de peregrinările tale nocturne. Spre prânz apari în grădină cu cartea ta şi-ţi rezervi singurul scaun de pe pajişte care n-are fundul rupt. Eu îmi rezerv fotoliul din faţa televizorului. Ieri am urmărit ştirile despre o femeie obeză care a murit în Sfat. Nu se mişcase de pe canapea de mai mult de zece ani, iar când au descoperit-o moartă au văzut că pielea ei se combinase cu tapiţeria. Cum de se ajunsese până acolo – n-au vorbit despre asta. Reportajul se limita la faptul că a trebuit să fie tăiată de pe canapea şi coborâtă pe geam cu macaraua. Reporterul a povestit despre modul cum a fost coborât încet enormul cadavru învelit într-o folie din plastic negru, căci umilirea finală a fost faptul că în tot Israelul nu exista nici o pungă destul de mare pentru ea. La două fix ai intrat în casă pentru a-ţi lua singur prânzul frugal de călugăr: o banană, o cană cu iaurt şi o salată modestă. Mâine poate o să apari îmbrăcat cu o cămaşă dintr-un material aspru. La două şi un sfert eu adorm în fotoliu. La patru mă trezesc în zgomotele scoase de tine făcând treaba pe care ţi-ai ales-o pentru acea zi – să cureţi şopronul, să greblezi, să repari jgheaburile de pe acoperiş – de parcă ar trebui să-ţi câştigi dreptul de a sta aici. Ca s-o spun p-aia dreaptă, să nu-mi rămâi dator. La cinci eu îţi spun ultimele ştiri importante, pe când ne bem ceaiul. Aştept momentul potrivit, o spărtură în carapacea de gheaţă a tăcerii tale. Aştepţi să termin, speli ceştile, le ştergi cu prosopul şi le pui la locul lor în dulap. Împăturești prosopul de vase. Îmi aminteşti de cineva care merge cu spatele, măturându-şi urmele paşilor. Urci la tine în cameră şi închizi uşa. Ieri am stat să ascult. Ce credeam că o să aud? Scârţâitul peniţei? Dar n-am auzit nimic. La şapte ieşi ca să te uiţi la ştiri. La opt eu îmi iau cina. La nouă şi jumătate mă culc. Mult mai târziu, pe la două

sau trei noaptea, te duci la plimbare. În beznă, pe dealuri, prin pădure. Eu nu mă mai trezesc cu foamea care mă dădea jos din pat pentru a mă îndopa cu mâncare în faţa frigiderului deschis. Pofta aia de mâncare, despre care mama ta spunea că e biblică, m-a părăsit cu multă vreme în urmă. Acum mă trezesc din alte motive. Vezică şubredă. Dureri enigmatice. Potenţiale atacuri de cord. Cheaguri. Şi întotdeauna îţi găsesc patul gol şi neatins. Mă întorc în patul meu, iar când mă trezesc de dimineaţă, oricât cât de devreme, îţi găsesc pantofii aliniaţi în faţa uşii şi silueta lungă şi cenuşie aplecată deasupra mesei. Şi tuşesc, ca să o putem lua iarăşi de la capăt.

Ascultă, Dov. Căci n-am de gând s-o spun decât o singură dată: nu mai avem timp, tu şi cu mine. Indiferent cât de nenorocită e viaţa ta, tu încă mai ai mult timp de trăit. Poţi să faci ce vrei cu el. Poţi să ţi-l pierzi hoinărind prin pădure, urmărind şirul de excremente lăsate de un animal până la vizuina lui. Dar eu nu. Eu mă apropii cu iuţeală de moarte. N-o să mă întorc reîncarnat în pasăre migratoare sau polen, ori într-o creatură dispreţuită ca să-mi ispăşesc păcatele. Tot ceea ce sunt, tot ceea ce am fost o să se transforme în geologie străveche. Şi tu o să rămâi singur cu ea. Singur cu ceea ce am fost, cu ceea ce am fost împreună, sau singur cu suferinţa că nu mai avem nici o şansă să ne împăcăm. Aşa că gândeşte-te. Gândeşte-te mult şi profund. Pentru că, dacă ai venit aici doar ca să-ţi confirmi ceea ce ai crezut dintotdeauna despre mine, eşti pe cale să reuşeşti. Chiar o să te ajut, băiete. O să fiu jigodie, aşa cum mereu m-ai văzut tu. E adevărat că mi-e uşor să fiu aşa. Cine ştie, poate în felul ăsta te scutesc de regrete. Dar să nu te minţi: pe când eu o să fiu într-o groapă lipsită de sentimente, tu o să trăieşti în continuare într-o viaţă de apoi plină de durere.

Dar tu ştii toate astea, nu-i aşa? Am impresia că din cauza asta ai venit. Înainte să mor, vrei să-mi spui nişte lucruri. Hai să le auzim. Nu te abţine. Ce te opreşte? Mila? O văd în ochii tăi: când urc în scaunul meu cu rotile, îţi pot vedea şocul provocat de degradarea mea. Monstrul copilăriei tale înfrânt de un lucru atât de banal precum o scară. Şi totuşi nu-i nevoie decât să-mi deschid gura pentru a-ţi face mila să fugă sub bolovanul de sub care

ieşise. Doar câteva cuvinte bine alese pentru a-ţi aminti că, în ciuda aparenţelor, sunt tot un mârlan arogant şi rigid.

Ascultă. Am o propunere pentru tine. Ascultă-mă şi dup-aia poţi s-o accepţi sau s-o respingi, cum vrei tu. Ce-ai zice de un armistiţiu doar până când fiecare din noi termină ce are de zis? Să ne ascultăm unul pe celălalt, aşa cum n-am făcut-o niciodată, să ne auzim unul pe celălalt, fără a ne scuza sau fără a izbucni în crize de nervi, să adoptăm pentru o secundă un moratoriu pentru amărăciune şi ciudă. Să vedem cum e când ocupi poziţia celuilalt. Poate o să zici că-i prea târziu pentru noi, că momentul când compasiunea ar fi fost posibilă a trecut de multă vreme. Şi poate că ai avea dreptate, dar nu mai e nimic de pierdut. Moartea mă aşteaptă după colţ. Dacă lăsăm aşa lucrurile, nu eu o să fiu cel care o să plătească. Eu n-o să mai fiu. N-o să aud, n-o să gândesc, n-o să simt. Poate crezi că bat câmpii, spunând lucruri evidente, dar pun pariu că nefiinţa nu-i ceva la care tu să te gândeşti prea mult. Probabil că pe vremuri o făceai, dar asta se întâmpla demult, iar dacă există vreo idee pe care mintea să n-o poată concepe, atunci e propria-i anulare. Poate că budiştii pot, sau călugării tantrici, dar nu evreii, care au pus atâta preţ pe viaţă, încât n-au ştiut niciodată ce să facă cu moartea. Întreabă un catolic ce se întâmplă când moare, iar el o să-ţi descrie iadul, purgatoriul, porţile raiului, locul unde ajung oamenii dacă mor înainte de a fi botezaţi. Creştinul şi-a populat moartea cu atât de multă lume, încât n-a mai avut nevoie să se concentreze asupra sfârşitului existenţei lui. Dar întreabă un evreu ce se întâmplă când moare şi atunci o să vezi cât de nenorocit e un om lăsat să se zbată singur. Un om singur şi confuz. Rătăcind bezmetic. Pentru că, deşi evreul probabil că a vorbit despre toate, a studiat, a dezbătut, şi-a spus opinia, s-a contrazis, a discutat până când a înţepenit, a ros orice bucăţică de carne de pe osul tuturor întrebărilor, n-a spus nici un cuvânt despre ce se întâmplă când moare. Pur şi simplu a fost de acord să nu vorbească despre asta. El, care de obicei nu tolerează nici o ambiguitate, a fost de acord să lase cea mai importantă întrebare scufundată într-o mocirlă amorfă, tulbure, cenuşie. Observi ironia? Absurditatea? Care-i

scopul unei religii care întoarce spatele subiectului referitor la ce se întâmplă când viaţa se sfârşeşte? După ce i-a fost respins dreptul de a căpăta un răspuns – i s-a respins dreptul *şi în acelaşi timp* a fost blestemat ca popor să stârnească o ură ucigaşă în ceilalţi vreme de mii de ani –, evreul n-are de ales şi e nevoit să trăiască alături de moarte zi de zi. Să trăiască alături de ea, să-şi înalţe casa în umbra ei şi să nu discute niciodată despre circumstanţele ei.

Unde rămăsesem? Sunt surescitat, am pierdut şirul, vezi cum fac spume la gură? Aşteaptă, da. O propunere. Ce spui, Dov? Sau mai bine nu spune nimic. O să-ţi iau tăcerea drept un răspuns afirmativ.

Bun. Hai să încep. Vezi tu, copilul meu, zi de zi, mă trezesc că meditez din ce în ce mai mult la moartea mea. O cercetez. O încerc cu un deget, cum s-ar zice. Nu fac altceva decât să-i studiez circumstanţele cât încă mai am forţa de a le studia şi încă îmi mai pot închipui neantul. Într-una dintre aceste mici excursii în necunoscut, am descoperit despre tine un lucru pe care aproape că-l uitasem. În primii trei ani de viaţă ai tăi, n-ai ştiut nimic despre moarte. Credeai că totul o să continue la nesfârşit. În prima noapte când n-ai mai dormit în pătuţul tău de copil, ci într-un pat, am venit să-ţi spun noapte bună. De acum încolo o să dorm mereu în pat de băiat mare? ai întrebat tu. Da, am spus eu şi am stat amândoi, eu închipuindu-mi-te cum zbori prin coridoarele veşniciei cu păturica în mână, iar tu încercând să-ţi reprezinţi eternitatea, cu imaginaţia ta de copil. Peste câteva zile şedeai la masă şi te jucai cu mâncarea pe care refuzai s-o mănânci. Nu mânca, am spus eu. Dar, dacă nu mănânci, nu poţi să pleci de la masă. Uite-aşa, pur şi simplu. Buza a început să-ţi tremure. N-ai decât să adormi aici, am spus eu. Nu aşa face mama, ai scheunat tu. Nu-mi pasă cum face ea, am spus eu printre dinţi, aşa fac eu, şi nu te mişti de aici până nu mănânci! Tu ai izbucnit în plâns, ai protestat şi ai continuat să faci acelaşi lucru. Te-am ignorat. După o vreme s-a aşternut tăcerea, întreruptă doar de micile tale suspine. Apoi, din senin, ai anunţat: Când o să moară Yoella, ne luăm un câine. Am fost uimit. De sinceritatea afirmaţiei tale şi fiindcă habar n-aveam că aflaseşi despre moarte. N-o să fii trist când moare?

am întrebat eu, uitând pe moment de războiul mâncării. Iar tu, foarte pragmatic, ai replicat: Ba da, pentru că atunci n-o să mai avem nici un animal pe care să-l mângâiem. S-a scurs o secundă. Cum arată oamenii când mor? ai întrebat tu. Ca şi cum ar dormi, am spus eu, doar că nu respiră. Tu te-ai gândit la asta. Şi copiii mor? ai întrebat tu. Am simţit un junghi de durere în piept. Uneori, am zis eu. Poate că ar fi trebuit să aleg alte cuvinte. *Niciodată* sau pur şi simplu *Nu*. Dar nu te-am minţit. Cel puţin asta nu poţi să spui despre mine. Apoi ţi-ai întors feţişoara spre mine şi, fără nici o tresărire, ai întrebat: Eu o să mor? Cuvintele tale m-au oripilat mai mult ca niciodată, lacrimile îmi ardeau ochii, dar, în loc să spun ce ar fi trebuit: *Nu, multă vreme de acum încolo* sau: *Nu tu, copilul meu, tu o să trăieşti la nesfârşit*, eu am zis pur şi simplu: Da. Şi pentru că, indiferent cât de mult ai fi putut îndura, în străfundurile tale erai totuşi un animal ca oricare altul, care vrea să trăiască, să simtă soarele şi să fie liber, ai spus: Dar nu vreau să mor. Crunta nedreptate te-a copleşit. Şi te-ai uitat la mine de parcă eu aş fi fost responsabil.

Ai fi surprins să afli cât de des m-am întâlnit în peregrinările mele prin valea morţii cu copilul care erai odată. La început m-a surprins şi pe mine, dar curând am ajuns să aştept cu nerăbdare întâlnirile noastre. Am încercat să mă gândesc la motivul pentru care îmi apăreai acolo, căci subiectul n-avea aproape nici o legătură cu tine. Am izbutit să-mi dau seama că asta se întâmpla din cauza anumitor sentimente pe care le-am avut pentru prima oară pe vremea când erai copil. Nu ştiu de ce Uri n-a stârnit în mine aceleaşi sentimente înainte ca tu să apari pe lume. Poate că eram preocupat de alte lucruri când era bebeluş sau poate că eram încă prea tânăr. Între voi doi e o diferenţă de vârstă de doar trei ani, dar în acei ani am crescut, tinereţea mea s-a terminat oficial, iar eu am intrat într-o nouă etapă a vieţii, ca tată şi ca bărbat. Când te-ai născut tu deja înţelesesem, aşa cum nu se întâmplase la naşterea lui Uri, ce înseamnă apariţia unui copil. Cum creşte şi cum inocenţa lui este distrusă încetul cu încetul, cum trăsăturile lui se schimbă pentru totdeauna când simte ruşine pentru prima oară, cum învaţă semnificaţia dezamăgirii, a dezgus-

tului. Cum o lume întreagă e conținută înăuntrul lui și că o pot pierde. Mă simțeam neputincios în fața acestor lucruri. Și bineînțeles că tu erai altfel decât Uri. Încă de la început mi se părea că știi multe lucruri și că îmi porți râcă din cauza lor. De parcă într-un fel sau altul înțelegeai că în creșterea unui copil intră obligatoriu inevitabile acte de violență îndreptate împotriva lui. Aplecat deasupra pătuțului și privindu-ți micuțul chip contorsionat de țipete pline de suferință – doar așa o pot numi, căci n-am mai auzit nici un bebeluș care să plângă ca tine –, mă simțeam vinovat încă dinainte de a mă apuca să fac ceva. Știu cum sună asta. În fond erai doar un bebeluș. Dar ceva din tine ataca cea mai fragilă parte a mea, iar eu mă retrăgeam.

Da, tu, așa cum erai pe atunci, cu părul tău blond înainte de a deveni aspru și închis la culoare. I-am auzit pe alții spunând că, atunci când li s-au născut copiii, și-au conștientizat pentru prima oară condiția de muritori. Dar pentru mine n-a fost așa. Nu-i ăsta motivul pentru care te găsesc ascuns acolo, în vadul morții mele. Eram prea captiv în mine însumi, în bătăliile vieții mele, pentru a remarca micul mesager înaripat care venise să-mi ia torța din mână și s-o paseze în tăcere lui Uri și ție. Să observ că, de atunci încolo, n-o să mai fiu eu centrul tuturor lucrurilor, creuzetul unde viața, pentru a se menține vie, arde cu flăcările cele mai mari. Focul începuse să se stingă în mine, dar eu n-am observat. Am continuat să trăiesc de parcă viața avea nevoie de mine, și nu invers.

Și totuși, tu m-ai învățat ceva despre moarte. Aproape fără ca eu să fiu conștient de asta, mi-ai vârât cu forța cunoștințele în mine. Nu multă vreme după ce m-ai întrebat dacă tu o să mori, te-am auzit vorbind în altă cameră: Când o să murim, ai spus tu, o să ne fie foame. O afirmație simplă, iar după aia ai continuat să fredonezi în fals și să-ți împingi mașinuțele pe podea. Dar mie mi-a rămas în minte. Mi se părea că nimeni n-a mai sintetizat moartea astfel: o stare eternă în care doar tânjești, fără speranța că o să primești ceva. Am fost aproape înfricoșat de calmul cu care înfruntai ceva atât de abisal. Cum o contemplai, o întorceai pe toate părțile în mintea ta, pe cât te ducea capul, și găseai o formă limpede, care îți permitea s-o accepți. Poate că

atribui o prea mare semnificaţie cuvintelor unui copil de trei ani. Dar, chiar dacă au fost doar spuse într-o doară, exista frumuseţe în ele: când suntem în viaţă, stăm la masă şi refuzăm să mâncăm, dar în moarte suntem permanent înfometaţi.

Cum ţi-aş putea explica? Felul în care mă înfricoşai puţin. Cum păreai un pic mai aproape decât noi ceilalţi de esenţa lucrurilor. Se întâmpla să intru într-o cameră şi să te găsesc holbându-te la vreun obiect dintr-un colţ. Ce-i atât de fascinant? voiam eu să ştiu. Dar concentrarea ţi se spulbera şi te întorceai spre mine, cu un rid pe frunte, o uşoară expresie de uimire că fuseseşi deranjat. După ce plecai din cameră mă duceam şi eu să văd ce era. O pânză de păianjen? O furnică? Un ghem scârbos de păr scuipat de Yoella? Dar acolo nu era nimic. Are vreo problemă? am întrebat-o eu pe mama ta. N-are prieteni? Uri se împrietenise deja cu tot cartierul. Exista un şir nesfârşit de copii care plecau şi veneau în casă la el. Uri nu se retrăgea într-un colţ decât când îşi încolăcea braţele în jurul corpului şi se zvârcolea de parcă s-ar fi sărutat cu o fată. Îşi plimba mâinile de-a lungul spatelui, se mângâia pe propriu-i fund şi scotea un geamăt scurt, răsucindu-şi capul dintr-o parte în alta, iar maimuţăreala lui îi făcea pe toţi să se tăvălească pe podea de râs. Dar tu nu te aflai printre cei care râdeau. Mai târziu, plivind roşiile, am dat peste o parcelă de grădină pe care tu o aranjaseşi enigmatic, cu mici grămăjoare de pământ puse în rânduri, presărate cu pătrate sau cercuri scrijelite pe jos cu un băţ. Ce naiba e asta? am întrebat-o pe mama ta. Şi-a înclinat capul ca s-o cerceteze. E un oraş, a anunţat ea, fără nici cea mai mică umbră de îndoială în voce. Aici e poarta, mi-a arătat ea, şi fortificaţiile, iar aici este un rezervor. Apoi a plecat, lăsându-mă iarăşi înfrânt. Unde eu am văzut doar nişte grămăjoare patetice de pământ, ea a văzut un oraş. Încă de la început tu îi dăruiseşi cheile minţii tale. Doar ei, nu şi mie. Niciodată şi mie, fiule. Te-am văzut stând pe vine lângă furtun. Vino aici, am ţipat eu. Tu te-ai împleticit până la mine, pe picioarele tale scurte, cu faţa mânjită tâmp cu îngheţată. Ce înseamnă asta? te-am întrebat eu, gesticulând cu foarfeca de grădină. Tu ai privit în jos şi ai fornăit. Apoi te-ai chircit pe vine şi te-ai apucat să renovezi cu

viteza fulgerului – ai măturat în grabă, ai modelat grămăjoarele, dându-le unora dintre ele o altă formă. Te-ai ridicat în picioare pentru a le examina din nou de la înălțime, înclinându-ți capul în același unghi ca mama ta. Deci ăsta era secretul, m-am gândit eu. Trebuie să-ți răsucești capul într-un anumit unghi ca să pricepi ceva din asta! Dar, de îndată ce am înțeles indiciul, tu ți-ai ridicat piciorul și, cu câteva șuturi rapide, ai netezit toată parcela și te-ai retras în casă.

Ce s-a întâmplat mai întâi? Tu ai fost cel care s-a retras primul sau eu? Un copil ciudat, cu cunoștințe secrete, pe care am ajuns să le detest, și care s-a transformat într-un tânăr a cărui lume îmi era interzisă. Vrei să știi adevărul, Dov? Când ai venit la mine să-mi spui despre cartea pe care plănuiai s-o scrii, am fost surprins. N-am putut înțelege cum de luaseși hotărârea să vii tocmai la mine – la mine, căruia îmi povesteai atât de puține lucruri despre tine, cu care vorbeai doar strâns cu ușa, numai când era absolut necesar. Am reacționat cu întârziere, mi-aș fi dorit să fiu mai receptiv. Dar nu m-am putut schimba atât de repede. Mi-am reluat vechea atitudine. O anumită intonație a vocii, o asprime care fusese întotdeauna un mecanism de apărare față de tot ceea ce nu puteam să înțeleg la tine. Să te resping înainte ca tu să mă respingi. După aceea am regretat. În clipa când ai ieșit din cameră mi-am dat seama că-mi ratasem ocazia. Am înțeles că tu îmi oferiseși grațierea, iar eu o pierdusem. Și știam că n-avea să se mai întâmple a doua oară.

Un rechin în care se adună toată tristețea oamenilor. Care preia tot ceea ce oamenii care visează nu pot să îndure, care suportă violența tuturor sentimentelor lor. Cât de des m-am gândit la creatura asta și la șansa pe care o pierdusem atunci, cu tine! Uneori simțeam că sunt pe punctul de a înțelege tot ce reprezenta enormul pește. Într-o zi am intrat la tine în cameră, căutând o șurubelniță pe care o împrumutaseși, și am găsit pe biroul tău primele pagini din carte. La început m-am simțit ușurat că până la urmă nu te descurajasem. Nu mai era nimeni acasă, dar eu am închis oricum ușa și m-am așezat pentru a citi despre îngrozitorul animal, cu dinții rânjiți, care plutea într-un acvariu ce strălucea în

camera întunecată. Electrozi şi sârme îi erau ataşaţi de corpul verzui. Aparate care huruiau zi şi noapte. De undeva se mai auzea şi zgomotul persistent al unei pompe care îl ţinea pe rechin în viaţă. Creatura se zvârcolea şi se rostogolea, iar expresiile – E posibil ca un rechin să aibă vreo expresie? m-am întrebat eu – i se derulau pe faţă cu o viteză mare, pe când, în camera mică şi fără ferestre, pacienţii continuau să doarmă şi să viseze.

Nu-i nevoie să-ţi spun că niciodată nu prea mi-a plăcut să citesc. Doar mamei tale îi plăceau cărţile. Mie îmi ia mult timp, trebuie s-o iau încetul cu încetul. Uneori cuvintele sunt un mister pentru mine şi atunci trebuie să le citesc de două sau de trei ori până când le înţeleg sensul. La facultatea de drept mie îmi lua mai mult timp să învăţ decât celorlalţi. Aveam mintea ageră, iar limba şi mai ascuţită, puteam să duc discuţii în contradictoriu cu cei mai buni dintre ei, dar, când venea vorba de cărţi, mă vedeam nevoit să depun un efort mai mare. Când tu ai învăţat să citeşti atât de uşor, aproape de unul singur, am fost uluit. Mi se părea imposibil ca un copil ca tine să fi fost al meu. Alt lucru acceptat cu uşurinţă de tine şi de mama ta era că eu rămâneam pe dinafară şi nu mi se dădea voie să intru în lumea ta. Şi totuşi, fără ca tu să ştii, ţi-am citit cartea. Am citit-o aşa cum niciodată până atunci nu mai citisem vreo carte şi nici n-am mai făcut-o de atunci încoace. Pentru prima oară mi se oferea o cale de acces la tine. Şi-am fost îngrozit, Dovik. Am fost înfricoşat şi copleşit de ce-am găsit acolo. Când te-ai înrolat în armată şi ai plecat la instrucţie, am înnebunit de teama că n-o să mai pot citi pe ascuns şi că poarta către lumea ta o să se închidă din nou pentru mine. Dar după aia, ce chestie, ai început să trimiţi acasă pachete, câte unul la două săptămâni, înfăşurate în hârtie maro şi împodobite cu cuvintele PERSONAL! NU ÎL DESCHIDE!, şi rugând-o special pe mama ta să le pună în sertarul biroului tău. Am fost fericit. Am fost convins că ştiai şi că ştiuseşi tot timpul că şarada extravagantă a secretelor era pur şi simplu un mod de a mă scuti – de a ne scuti pe amândoi – de stânjeneală.

La început obişnuiam să citesc paginile la tine în cameră. Întotdeauna când mama ta era plecată la cumpărături, făcea muncă

de voluntariat la WIZO[1] sau era în vizită la Irit. Cu timpul am căpătat mai mult curaj şi am început să citesc în bucătărie sau aşezat într-un scaun comod de pe pajişte, sub arborele de acacia. Odată a venit acasă mai repede decât mă aşteptam şi m-a prins cu mâţa-n sac. Nedorindu-mi să-i trezesc vreo suspiciune, am continuat să citesc, prefăcându-mă că e un dosar al unui caz de-al meu. Un proprietar care vrea să-şi evacueze chiriaşii, am mormăit eu, privind-o pe deasupra ochelarilor. Dar ea doar a încuviinţat din cap şi mi-a adresat zâmbetul ăla firav al ei, pe care îl afişa de fiecare dată când o preocupau alte gânduri – legate de Irit, poate, de nevoile ei patologice sau cazurile urgente şi zgomotoase la care mama ta tot timpul s-a dus, aidoma unei ambulanţe. Am scăpat uşor, m-am gândit eu, dar, pentru că nu voiam să sar calul, m-am furişat la tine în cameră şi am pus paginile la loc în birou.

Nu înţelegeam întotdeauna ce scriai. Recunosc că la început m-am simţit frustrat de refuzul tău de a spune lucrurilor pe nume. Ce mănâncă rechinul ăsta? Unde e clădirea asta, instituţia asta, spitalul ăsta, căci n-am cum să-i spun altfel, cu acvariul gigantic? De ce dorm atât de mult oamenii ăia? Nici ei n-au nevoie să mănânce? În cartea asta nimeni nu mănâncă? Abia mă puteam abţine să nu fac însemnări pe margine. De multe ori mă buimăceai. Exact când izbuteam să ajung în camera portarului Beringer, cu fereastra aia minusculă plasată foarte sus (şi de ce afară mereu ploua?) şi cu pantofii aliniaţi, aidoma soldaţilor, sub micul lui pat tare, exact atunci când intram în atmosferă şi adulmecam mirosul pe care-l emană un bărbat atunci când doarme singur într-o încăpere mică, brusc mă dădeai afară şi începeai să mă târăşti prin pădurea unde Hannah obişnuia să se ducă pentru a se ascunde de toată lumea, pe vremea când era mică. Dar m-am străduit să-mi înăbuş nemulţumirea. Am renunţat la întrebări şi mi-am abandonat sugestiile editoriale. M-am lăsat pe mâinile tale. Şi, pe măsură ce dădeam paginile, aveam din ce în ce mai puţine obiecţii. M-am lăsat absorbit în povestea ta, iar ea m-a

1 Women's International Zionist Organization – organizaţie caritabilă fondată în 1920, în Anglia, cu scopul de a-i ajuta pe evrei.

ridicat în aer şi m-a luat cu ea, cu sărmanul Beringer care atingea cu degetul crăpătura din sticla acvariului, în vreme ce în micile încăperi legate cu sârme de imensul salon unde se afla acvariul, oamenii care visau stăteau întinşi, băiatul Benny şi Rebecca, ea, care îl visa pe tatăl ei (spune-mi, Dovik, după asemănarea mea ai modelat personajul? Chiar aşa mă vedeai tu? Atât de nemilos, arogant şi plin de cruzime? Sau sunt la fel de egoist ca el când cred că ocup un loc în opera ta?). A început să-mi pese de micul Benny, care avea febră şi încă mai credea în magie, şi am căpătat un interes deosebit faţă de visele lui Noa, tânărul scriitor, care, dintre toţi, îmi amintea cel mai mult de tine. Ba chiar am simţit, Dumnezeu ştie cum, o bizară compasiune faţă de enormul rechin plin de suferinţă. Când teancul de pagini se termina, mereu eram puţin trist. Ce o să se mai întâmple? Şi cum rămâne cu crăpătura aia îngrozitoare prin care se scurgea apa sub privirea neputincioasă a lui Beringer, iar sunetul apei, *pic*, *pic*, *pic*, care se prelingea noaptea în toate visele lor şi le invada, devenind o sută de ecouri distincte ale celor mai triste lucruri? Uneori eram nevoit să aştept săptămâni întregi, când aveai o perioadă mai aglomerată în armată, ba chiar luni întregi pentru următorul capitol. Mă lăsai în beznă, nu ştiam ce o să se mai întâmple. Doar că rechinul se îmbolnăvea din ce în ce mai grav. Ştiind ce ştia şi Beringer, dar păstra secret faţă de oamenii care visau în micile lor camere fără ferestre: că rechinul n-o să trăiască la nesfârşit. Şi pe urmă ce-o să se întâmple, Dovik? Unde o să se ducă oamenii ăştia? Cum o să trăiască? Nu cumva erau deja morţi?

N-am aflat niciodată. Ai expediat acasă ultima parte cu trei săptămâni înainte de a fi trimis în Sinai. După aceea n-am mai primit nimic.

În sâmbăta aceea din octombrie, mama ta şi cu mine eram acasă când am auzit sirenele care anunţau un atac aerian. Am deschis radioul, dar, fiindcă era Yom Kippur, nu se emitea pe nici un post. A pârâit într-un colţ al camerei jumătate de oră, până când în sfârşit s-a auzit o voce spunând că sirenele nu fuseseră o alarmă falsă şi că, dacă se auzeau încă o dată, trebuia să coborâm

în adăpost. Apoi au pus *Sonata lunii* a lui Beethoven – oare de ce? să ne liniştească? – şi, la un moment dat, crainicul a revenit şi a zis că suntem atacaţi. Şocul a fost groaznic: fuseserăm siguri că o terminaserăm cu războiul. Apoi iarăşi Beethoven, întrerupt de mesaje criptate de mobilizare a celor din rezervă. Uri a sunat de la Tel Aviv şi aproape că ţipa la telefon, de parcă ar fi fost surd. Chiar şi din cealaltă parte a camerei puteam să aud ce-i spune mamei tale. A glumit cu ea, ca şi cum s-ar fi dus să dea un spectacol de magie în faţa egiptenilor. Aşa era Uri. După aceea cei din armată au sunat ca să întrebe de tine. Credeam că eşti cu regimentul tău pe muntele Hermon, dar ne-au spus că plecaseşi în permisie la sfârşit de săptămână. Am notat locul unde trebuia să te prezinţi la raport peste câteva ore.

Am sunat pe toată lumea, dar nimeni nu ştia unde eşti, nici măcar iubita ta de la universitate. Mama ta a fost distrusă. Nu te grăbi să tragi vreo concluzie, i-am spus eu. Eu, cel care de ani de zile ştiam de peregrinările tale nocturne, cel care cunoştea bine modul în care scăpai de noi, toţi ceilalţi, cum găseai o cale de a trăi puţin într-o lume neîntinată de prezenţa oamenilor. Mi-a plăcut că ştiam despre tine un lucru pe care mama ta nu-l ştia.

Apoi am auzit cheia în uşă, iar tu te-ai năpustit înăuntru, agitat şi într-o stare de frenezie. Nu te-am întrebat unde fuseseşi şi nici tu nu ne-ai spus. Trecuse ceva vreme de când nu te mai văzusem şi am fost uimit că te împliniseşi, păreai de-a dreptul impozant. Erai bronzat şi soarele îţi indusese o anumită vigoare sau poate altceva, un soi de dinamism pe care nu-l mai remarcasem la tine până atunci. Privindu-te, am simţit o durere după propria-mi tinereţe pierdută. Mama ta, foarte nervoasă, mergea de colo-colo prin bucătărie, pregătind mâncarea. Mănâncă, a insistat ea, n-ai de unde să ştii când o să mai poţi mânca. Dar tu n-ai vrut să mănânci. Te tot duceai la fereastră ca să te uiţi pe cer după avioane.

Te-am dus cu maşina până la locul de întâlnire. Îţi aminteşti drumul ăla, Dov? După aia au fost lucruri de care nu-ţi aminteai, aşa că nu ştiu dacă mai ştii de el. Mama ta n-a venit. N-a avut curaj. Sau poate că n-a vrut să te contamineze cu anxietatea ei. Aveai

pușca pe genunchi, lângă o sacoșă cu mâncare de la ea. Știam amândoi că o s-o arunci sau o s-o dai altcuiva, chiar și ea știa asta. De îndată ce am ieșit pe șosea, tu te-ai răsucit ca să te uiți pe geam, sugerându-mi clar că n-ai chef să discuți cu mine. Bine atunci, n-o să vorbim, m-am gândit eu în sinea mea, nimic nou. Și totuși am fost dezamăgit. Pe undeva credeam că circumstanțele, tensiunea care clocotea între noi, faptul că te duceam la război – credeam că toată presiunea asta o să facă dopul să sară și ceva din tine o să picure afară. Dar n-a fost să fie. Tu mi-ai arătat limpede ce voiai când te-ai întors brusc să te uiți pe geam. Și, deși eram dezamăgit, recunosc, mai simțeam și puțină ușurare. Pentru că eu, care întotdeauna aveam ceva de zis, care mă grăbeam să spun primele cuvinte și insistam până când aveam și ultimul cuvânt, eram în ceață. Îți vedeam trupul cum crescuse în jurul puștii. Cât de degajat o țineai, cât de confortabil îți stătea în mâini. De parcă i-ai fi absorbit mecanismul – și toate pretențiile ei de la tine, puterea și contradicțiile ei – direct în corpul tău. Băiatul ale cărui brațe și picioare îi erau străine pe vremuri încetase să mai existe, iar în locul lui, șezând lângă mine, cu ochelari de soare și mânecile suflecate, care-i dezveleau brațele arse de soare, era un bărbat. Un soldat, Dova'leh. Băiatul meu crescuse și devenise un soldat, iar eu îl duceam la război.

Da, erau lucruri pe care voiam să le spun, dar atunci n-am putut, așa că am continuat să conduc în tăcere. Un uriaș convoi de camioane se afla deja acolo, soldații nerăbdători și agitați. Ne-am luat rămas-bun – pur și simplu, chiar așa, un soi de bătăi grăbite pe spatele fiecăruia din noi – iar eu te-am urmărit cu privirea cum ai dispărut în oceanul de uniforme. În acel moment nu mai erai fiul meu. Fiul meu plecase undeva să se ascundă o vreme. Indiferent cine ai fi fost înainte de a veni acasă – plimbându-te singur pe vreo potecă de pe dealuri –, de parcă ai fi știut ce urma să se întâmple și te duseseși să te îngropi în vreun bârlog. Să te ascunzi acolo, sub pământul răcoros, așteptând să treacă pericolul. Iar ceea ce mai rămăsese după ce te extrăgeai din ecuație era un soldat care crescuse hrănindu-se cu fructele din Israel, cu țărâna strămoșilor sub unghii, care acum pleca să-și apere țara.

În acele săptămâni mama ta n-a prea dormit. Nu vorbea la telefon ca să nu ocupe linia. Dar cel mai mult ne era teamă de soneria de la uşă. Pe cealaltă parte a străzii veniseră la familia Biletski să le spună că Itzhak, micul Itzy cu care tu şi Uri vă jucaţi în copilărie, fusese ucis în Golan. Arsese de viu într-un tanc. După aceea familia Biletski se retrăsese în casă. Iarba a crescut sălbatică în jurul acesteia, draperiile erau permanent trase, uneori, noaptea târziu, înăuntru se aprindea o lumină şi se putea auzi cum cineva cânta două note la pian, mereu şi mereu aceleaşi, *pling plong pling plong pling plong*. Într-o zi, când m-am dus până la ei să le duc un plic care venise prin poştă din greşeală la noi acasă, am văzut o pată deschisă la culoare pe lemnăria uşii, acolo unde fusese mezuza. Puteam fi noi în locul lor. Nu exista nici un motiv pentru care asta se întâmplase fiului lor şi nu fiului nostru, pentru care Biletski era cel care cânta două note, şi nu eu. Zi de zi erau sacrificaţi fiii cuiva. Alt băiat din cartier fusese aruncat în aer de o bombă. Într-o zi ne-am suit în pat şi am stins luminile. Dacă moare vreunul din ei, a zis mama ta cu o voce joasă şi tremurândă, n-o să mai pot trăi. Aş fi putut să spun ori *O să poţi,* ori poate *N-o să moară nici unul din ei.* N-o să moară nici unul din ei, am zis eu, ţinând-o strâns de încheieturile mâinilor. Ea n-a spus *Nu te-aş ierta*, dar nici nu era nevoie s-o spună. Uri era staţionat pe un munte de lângă Valea Iordanului. Izbutise să ne sune o singură dată, aşa că ştiam că e acolo. Peste multă vreme, după foarte mulţi ani, mi-a povestit cum auzise transmisia radio disperată a unităţilor israeliene de tancuri, care luptau în Golan. Una după cealaltă dispăruseră pur şi simplu, se evaporaseră în tăcere, iar el nu putea să nu mai asculte, ştiind că aude ultimele cuvinte ale soldaţilor. Aflasem de la el că detaşamentul tău fusese trimis în Sinai. În fiecare zi aşteptam să auzim soneria de la uşă, dar n-a sunat, iar fiecare răsărit de soare care venea fără ca noi s-o auzim mai însemna încă o noapte în care tu supravieţuiseşi. Au fost multe lucruri despre care mama ta şi cu mine n-am vorbit în acele zile. Temerile noastre ne afundau din ce în ce mai adânc într-o tăcere blindată. Ştiam că, dacă vi s-ar

întâmpla ceva ție sau lui Uri, ea nu mi-ar fi dat dreptul să sufăr așa cum ar fi suferit ea, iar eu îi purtam pică din cauza asta.

În noaptea aia, la două săptămâni după ce a început războiul, puțin înainte de ora unsprezece, a sunat telefonul. Asta e, m-am gândit eu, iar în străfundurile mele ceva s-a deschis. Mama ta adormise pe divan în altă cameră. Cu ochii înceţoşaţi de lacrimi şi părul vâlvoi, venise acum în pragul uşii. Ca şi cum m-aş fi mişcat prin ciment, m-am ridicat de pe scaun şi am răspuns. Ochii şi plămânii îmi ardeau. A urmat o tăcere îndeajuns de lungă cât să-mi închipui ce poate fi mai rău. Apoi s-a auzit vocea ta. Eu sunt, ai zis. Atât: *Eu sunt.* Dar, din acele două silabe, mi-am putut da seama că vocea ta era puțin diferită, de parcă o piesă minusculă, dar vitală din tine se rupsese înăuntru, aidoma filamentului unui bec. Şi totuşi în clipa aia n-a contat. Sunt bine, ai spus tu. Eu n-am putut să vorbesc. Nu cred că m-ai auzit vreodată plângând. Mama ta a început să urle. E el, am spus. E Dov, m-am sufocat eu. A alergat spre mine şi amândoi ne-am lipit urechile de receptor. Capetele noastre se înghesuiau unul în celălalt pe când îţi ascultam vocea. Voiam să te ascult la nesfârşit cum vorbeşti. Cum vorbeşti despre orice, nu mai conta. Aşa cum obişnuiam să te ascultăm cum gângureşti în pătuţul tău de bebeluş, dimineaţa, înainte să ne chemi. Dar tu nu voiai să vorbeşti prea mult. Ne-ai spus că eşti într-un spital lângă Rehovot. Că tancul tău fusese lovit şi că aveai o rană la piept de la şrapnel. Nu-i grav, ai spus tu. Ai întrebat de Uri. Acum nu pot să vorbesc prea mult, ai zis. Venim după tine, a spus mama ta. Nu, ai zis tu. Bineînţeles că venim, a spus ea. Am zis nu, te-ai răstit tu aproape mânios. Iar apoi, iarăşi, cu o voce mai moale: O să mă aducă ei acasă mâine sau poimâine.

În noaptea aia mama ta şi cu mine ne-am ţinut în braţe în pat. În timpul graţierii noastre ne-am iertat totul unul altuia.

Când, până la urmă, ai venit acasă, nu mai erai nici soldatul pe care-l văzusem cum dispare în mulţime, nici băiatul pe care-l cunoşteam. Erai un soi de carapace, golită de ambele versiuni ale tale. Şedeai tăcut pe un scaun dintr-un colţ al camerei de zi, cu

o ceaşcă de ceai neatinsă pe o măsuţă de lângă tine, şi tresăreai când veneam să te ating. Şi din cauza rănii tale, dar şi, îmi dădusem eu seama, pentru că nu puteai suporta un asemenea contact. Dă-i un răgaz, şoptea mama ta în bucătărie, pregătindu-ţi pastilele, ceaiurile, bureţii cu care îţi curăţa rana. Eu stăteam în camera de zi cu tine. Ne uitam la ştiri şi vorbeam puţin. Când nu erau ştiri, ne uitam la desene animate, la urmăririle între pisică şi şoarece – Câte cucuie vrei? – şi apoi la măciuca lovind în moalele capului. Cu timpul am aflat – nu mi-ai spus mie, bineînţeles, ci ei – că doi camarazi din tancul tău muriseră. Cel care mânuia arma şi care avea doar douăzeci de ani şi comandantul care era doar cu câţiva ani mai mare. Cel care mânuise arma murise instantaneu, dar comandantul îşi pierduse un picior şi se aruncase din tanc. Tu te-ai dus după el. Sistemul de comunicaţii era mort, erau mult fum şi zăpăceală, iar şoferul, care în toată povestea asta nu înţelesese că ceilalţi plecaseră, a dat cu spatele şi apoi s-a îndepărtat pe nisip. Poate că a intrat în panică, cine ştie. Nu l-ai mai văzut niciodată.

Tu şi comandantul rănit aţi fost lăsaţi singuri pe dune. De câte ori am încercat să-mi închipui asta, cum ar fi fost dacă aş fi fost în locul tău! Nimic altceva, doar dunele nesfârşite şi sârmele de pe jos, lăsate de bombele egiptene. Bubuitul exploziilor. Încercarea de a-l duce în cârcă pe bărbatul rănit, dar era imposibil să înaintezi aşa pe nisip. Comandantul, în stare de şoc, implorându-te să nu-l laşi acolo. Dacă ai fi rămas acolo, aţi fi murit amândoi. Dacă te duceai după ajutoare, poate că ar fi murit doar el. Ai fost învăţat să nu laşi niciodată un camarad singur pe front. Era o regulă extrem de importantă, pe care armata ţi-o băgase în cap. Cum te-ai luptat cu tine însuţi. Doar că nu exista nici o parte solidă a ta cu care să te lupţi. Expresia buimacă de pe chipul lui când a înţeles că o să pleci. Cât de greu şi-a scos ceasul şi ţi l-a întins: e al tatălui meu. Te surprinde că mi-am imaginat totul, că am încercat, chiar m-am străduit să mă pun în locul tău? În tine nu mai rămăsese nimeni şi, asemenea unui zombi, ţi-ai abandonat comandantul. L-ai pus cu blândeţe pe nisip şi ai devenit ultimul lucru pe care el l-a mai văzut vreodată

în afară de marea nesfârşită şi monotonă de nisip, iar după aceea ai plecat. Ai mers mult pe jos. Prin deşert, în caniculă, cu exploziile din depărtare şi bombele deasupra capului. Din ce în ce mai ameţit, cu simţurile tot mai atenuate, sperând că te îndrepţi în direcţia bună. Până când, în sfârşit, aidoma unui miraj, o unitate de recuperare şi-a făcut apariţia, iar tu ai fost săltat laolaltă cu morţii şi muribunzii. Camionul era plin de răniţi şi de oameni pe moarte, aşa că nu s-au putut duce după el chiar atunci, ţi-au spus ei, erau nevoiţi să se întoarcă mai târziu. Fie s-au întors şi nu l-au putut găsi, fie nu s-au mai întors deloc. Nu s-a mai auzit nimic de el şi a fost trecut pe lista cu dispăruţi. Nici măcar după război nu i-au găsit cadavrul.

Ceasul a stat pe biroul tău zile întregi. Când în sfârşit ai aflat adresa familiei lui din Haifa, ai luat maşina şi te-ai dus singur la ei. Nu ştiu ce s-a întâmplat acolo. În seara aia, când te-ai întors, te-ai dus la tine în cameră şi ai închis uşa fără să scoţi nici un cuvânt. Mama ta şi-a muşcat buza pe când spăla vasele şi şi-a înăbuşit lacrimile. Nu ştiu decât că acel comandant era singur la părinţi şi că tu le-ai înapoiat ceasul mamei şi tatălui lui. Am crezut că aici s-a terminat totul. În săptămânile următoare te-ai întremat puţin. Uri venea să te vadă la câteva zile şi vă duceaţi împreună la plimbare. Dar peste vreo trei săptămâni ai primit o scrisoare de la tatăl soldatului mort. Am găsit-o în teancul de corespondenţă şi am pus-o deoparte pentru tine. Aproape că nici nu m-am uitat la adresa de retur, habar n-aveam ce conţinea, dar eu am fost cel care ţi-a dat-o şi eu, până la urmă, am fost cel care a încasat toate acuzaţiile. Un tată care-i scrie fiului său, doar că el nu era tatăl tău şi tu nu erai fiul lui, şi totuşi era acelaşi lucru, prin asociere eram şi eu neputincios, am fost şi eu târât în asta.

Nu era un mesaj convingător, dar grosolănia lui îl agrava. Te învinovăţea pentru moartea fiului lui. *I-ai luat ceasul*, scria el cu un scris fusiform, *şi l-ai lăsat pe fiul meu să moară. Cum de mai poţi trăi cu tine însuţi?* Supravieţuise în Birkenau şi vorbea despre asta. Invoca dârzenia prizonierilor evrei ţinuţi în închisoarea SS-ului şi spunea că tu eşti laş. În ultimul rând al mesajului scria: *Tu ar fi trebuit să mori.*

Scrisoarea te-a distrus. Orice urmă a integrității interioare care îți mai rămăsese s-a spulberat când ai citit-o. Zăceai în pat cu fața la perete, nu voiai nici să te ridici de acolo și nici să mănânci. Nu voiai să vezi pe nimeni, amorțindu-te cu opiumul tăcerii. Sau poate că încercai să omori prin înfometare și ultima părticică din tine care supraviețuise. Mamei tale îi era frică pentru viața ta într-un nou fel. (În câte feluri îți poate fi teamă pentru viața copilului tău? Dar hai să trecem peste asta.) La început iubita ta obișnuia să vină pe la tine, dar tu ai respins-o, iar ea a plecat plângând. Avea părul lung și castaniu, dinții strâmbi și purta o cămașă bărbătească, dar toate astea izbuteau cumva doar să-i întărească vitalitatea și frumusețea. Poate crezi că vorbesc prea mult despre frumusețea tinerelor tale iubite, dar am un scop, și anume faptul că, oricât de mult ai fi suferit, până atunci nu fuseseși orb când venea vorba despre frumusețe, ba chiar s-ar putea spune că găseai oareșce alinare în ea. Dar nu și acum. Acum ai alungat-o pe fata aceea frumoasă, căreia îi păsa de tine. Nu voiai să vorbești nici măcar cu mama ta. Sincer să fiu, trebuie să recunosc că o mică parte din mine se bucura văzând că te porți cu ea la fel cum te purtai cu mine. Că simte și ea același lucru pe care l-am simțit și eu la tine toată viața. Că trebuie să trăiască și ea puțin de aceeași parte a gardului ca și mine și să vadă cum e când te arunci cu capul înainte în acea barieră impenetrabilă. Și parcă simțindu-mi satisfacția, orice tandrețe care ne mai cuprindea după ce aflaserăm că ești în viață, orice îngăduință asupra căreia căzuserăm de acord în tăcere să ne-o adresăm unul altuia au secat. Discuțiile despre tine – purtate în șoaptă în bucătărie sau noaptea în pat – au devenit tensionate. Mama ta a vrut să-l sune pe acel tată din Haifa, să urle la el, să te apere. Dar eu n-am lăsat-o. Am înșfăcat-o de mână și am scos telefonul din priză. E de ajuns, Eve, am spus eu. Fiul lui e mort. Părinții lui au fost uciși, iar acum și-a pierdut singurul fiu. Și tu te aștepți ca el să fie corect? Să fie *rezonabil*? A ridicat privirea. Simți mai multă compasiune pentru el decât pentru propriul fiu, a spus ea printre dinți și a plecat.

Atunci n-am reușit să ne înțelegem, ea și cu mine. N-am putut să ne susținem unul pe celălalt așa cum ar fi trebuit. În schimb

ne-am retras, izolându-ne fiecare în propria-i durere, iadul special şi unic când îţi vezi copilul în suferinţă şi nu eşti în stare să faci nimic pentru el. Poate că ea avea dreptate pe undeva. Nu în ce priveşte lipsa mea de compasiune – erai copilul meu, pentru numele lui Dumnezeu, şi încă mai eşti copilul meu. Dar poate avea dreptate în privinţa lipsei de generozitate a felului în care îţi interpretasem reacţia la tragedia care dăduse peste tine. Ai încetat să mai trăieşti. Mama ta avea impresia că ţi se confiscase ceva. Dar mie mi se părea că tu însuţi îţi confiscaseşi ceva. De parcă de când te născuseşi aşteptaseşi ca viaţa să te trădeze, să-ţi adeverească bănuielile despre cât de puţin avea să-ţi ofere în afară de dezamăgire şi durere. Iar acum aveai un motiv indiscutabil pentru a-i întoarce spatele, pentru a te descotorosi de ea, aşa cum te descotorosiseşi de Shlomo şi de atâţia prieteni ori iubite sau, cu multă vreme în urmă, de mine.

Lucruri îngrozitoare li se întâmplă oamenilor, dar nu toţi sunt distruşi. Oare de ce un lucru care-l distruge pe un om nu-l distruge pe altul? Este o chestiune de voinţă – un anumit drept inalienabil, dreptul de-a interpreta, care nu poate fi luat nimănui. Altcineva în locul tău ar fi putut spune: eu nu sunt duşmanul. Fiul tău a murit ucis de ei, nu de mine. Eu sunt un soldat care a luptat pentru ţara lui, nici mai mult, nici mai puţin. Altcineva poate ar fi tras perdeaua peste chinurile îndoielilor. Dar tu n-ai făcut-o. Şi recunosc că n-am putut să înţeleg asta. Când, după două sau trei luni, încă nu-ţi reveniseşi deloc, durerea pe care o simţeam văzându-te cum suferi s-a transformat în frustrare. Cum poţi ajuta o persoană care nu vrea să se ajute pe ea însăşi? După o vreme nu te poţi împiedica să crezi că-şi plânge de milă. Ai renunţat la orice ambiţie. Uneori, trecând pe lângă uşa închisă a camerei tale, mă opream pe coridor. Cum rămâne cu rechinul, fiule? Cum rămâne cu Beringer şi cu mopul lui sau cu picăturile care se prelingeau necontenit prin crăpătura din acvariu? Cum rămâne cu doctorul, cu Noa şi cu micul Benny? Ce-o să se aleagă de ei în lipsa ta? În schimb, când te găseam aplecat asupra unei farfurii cu mâncare, din care refuzai să guşti, te întrebam: Pe

cine vrei să pedepseşti? Chiar crezi că viaţa o să se simtă rănită dacă o negi?

Oriunde te duceai, suferinţa te zguduia, vechile răni amestecate cu cele noi. Am devenit foarte implicat în toate astea. La orice tentativă de-a mea, tu n-ai făcut decât să-mi întorci spatele. Ostilitatea mea a sporit – căci amândoi, tu şi cu mama ta, formaserăţi împreună un grup ermetic din care eu, bruta, eram exclus – ca o pedeapsă pentru faptul că nu te înţelegeam deloc şi pentru multe alte lucruri de care eram vinovat. Se simte rănit de tine, a zis ea când, în cursul unei discuţii în contradictoriu nejustificate, i-am reproşat că îţi încuraja tăcerea, tăcerea aia specială din sticlă, pe care mi-o rezervai doar mie. Şi tu crezi că are un motiv întemeiat pentru sentimentele astea? am întrebat eu. Tu crezi că are dreptate când spune că – ce? Nu m-am purtat corect cu el? Nu l-am iubit cum trebuie? Aaron, a spus ea tăios, trăgând enervată aerul în piept. L-am iubit aşa cum ştiu eu să iubesc! am ţipat eu, dându-mi seama în timp ce urlam că nu făceam altceva decât să vă întăresc convingerile, ale tale şi ale ei. Poate chiar am aruncat un castron – un castron cu căpşuni – spre cealaltă parte a camerei, iar sticla s-a făcut ţăndări. E posibil să fi făcut asta. Dacă memoria nu mă înşală. E adevărat că uneori îmi pierdeam controlul. Sticla s-a făcut ţăndări şi, după ce am spart castronul, tăcerea ei justiţiară s-a scurs în cameră. Mi-ar fi plăcut să mai arunc cu ceva.

Nu trebuia decât să deschid gura ca tu să te înfurii şi să suferi. Acum e o victimă în toate, i-am spus eu mamei tale. Se străduieşte să-şi cultive dreptul la suferinţă. Dar, la fel ca întotdeauna, ea ţi-a luat apărarea în faţa mea. Într-o seară, sătul, am ţipat la ea: Deci acum eu sunt responsabil de moartea comandantului? A fost nedrept, da, iar eu am regretat imediat. O clipă mai târziu am auzit uşa de la intrare cum se trânteşte şi am ştiut că mă auziseşi. M-am dus după tine şi am încercat să te aduc înapoi. Tu plângeai pe stradă şi ai încercat cu brutalitate să mă alungi de acolo. Te-am înşfăcat şi ţi-am ţinut capul lipit de pieptul meu până când ai încetat să te mai zbaţi. Te-am ţinut în braţe când plângeai şi, dacă

aş fi putut vorbi, aş fi spus: *Nu sunt duşmanul. Nu eu am scris acea scrisoare. Aş fi preferat să moară alţi o mie în locul tău.*

Lunile treceau şi nimic nu se schimba. Apoi, într-o zi, ai venit la mine la birou. Eu mă întorsesem de la o întâlnire cu un client, iar tu şedeai acolo, la biroul meu, mâzgălind sumbru un desen pe blocnotesul meu. Am fost uimit. De multă vreme nu mai ieşiseşi deloc din casă, iar acum şedeai în faţa mea, aidoma unui zombi. Nu-mi puteam aminti când veniseşi ultima oară la mine la serviciu. Neştiind ce să-ţi spun, am zis: Nu ştiam că vii. Am venit să-ţi spun că am luat o hotărâre, ai zis tu cu o voce serioasă. Bine, am spus eu, încă stând în picioare, minunat, deşi habar n-aveam ce hotărâre luaseşi. Doar ideea că acum erai în stare să-ţi imaginezi un viitor pentru tine îmi era de ajuns. Tu ai rămas tăcut. Deci? am spus eu. Am de gând să plec din Israel, ai spus tu. Unde vrei să te duci? am întrebat eu, încercând să-mi reţin un acces de furie. La Londra. Ce vrei să faci acolo? Până atunci nu te uitaseşi în ochii mei, dar acum ţi-ai ridicat capul şi te-ai uitat fix la mine. Am de gând să studiez dreptul, ai spus tu.

Am rămas fără grai. Nu doar pentru că niciodată nu manifestaseşi vreun interes pentru drept, dar şi pentru că, încă de când erai copil, te străduiseşi intenţionat să nu fii ca mine. Nu, era mai mult decât atât – te străduiseşti să fii exact pe dos decât mine. Dacă eu vorbeam mai tare, tu erai cel care vorbea întotdeauna încet, dacă mie îmi plăceau roşiile, atunci tu le urai. Am fost uluit de schimbarea asta bruscă şi m-am străduit să-i înţeleg semnificaţia. Dacă n-ai fi fost sincer din fire, aş fi putut crede că-ţi baţi joc de mine. Recunosc că nu mi te puteam imagina avocat, dar pe atunci îmi era greu să mi te imaginez orice.

Am aşteptat să spui mai multe, dar tu n-ai făcut-o. Te-ai ridicat brusc în picioare şi mi-ai spus că trebuie să te duci la o întâlnire cu un prieten. Tu, care refuzaseşi să te vezi cu oricine luni întregi. După ce ai plecat, am sunat-o pe mama ta. Ce înseamnă toate astea? am întrebat eu. Care toate astea? a întrebat ea. Azi e catatonic la el în cameră şi mâine se înscrie să studieze dreptul la Londra? Vorbeşte despre asta de o vreme încoace, a spus ea. Am crezut că ştii. Că ştiu? *Că ştiu?* Cum aş fi putut să ştiu? În propria-mi

casă nimeni nu-mi spune nimic. Termină, Aaron, a spus ea. Eşti ridicol. Deci acum nu eram doar o brută, mai eram şi ridicol. Un fraier cu care nimeni nu se mai gândeşte să vorbească, aşa cum ai da afară o pisică impulsivă şi greu de suportat şi ai uita s-o hrăneşti, în speranţa că o să plece şi o să găsească altă familie care s-o îngrijească.

Ai plecat. Eu n-am putut să te conduc până la aeroport. Te dusesem cu maşina la război, dar n-am putut să te duc la avionul care te lua din ţară. Aveam un proces. Poate că l-aş fi putut amâna, dar n-am făcut-o. Cu o seară în urmă mama ta nu s-a culcat, ca să termine un pulover pe care-l împletea pentru tine. L-ai purtat vreodată? Chiar şi eu îmi dădeam seama că nu-ţi venea bine, era diform, căptuşit cu teama ei că o să mori îngheţat. Am zis că o să ne luăm rămas-bun dimineaţă. Dar, când a trebuit să plec la birou, tu încă dormeai.

De la început ai avut note foarte mari. Ai ajuns cu uşurinţă primul din grupă. Suferinţa ta nu dispăruse, dar părea că intrase în remisie. Ai ţinut-o îngropată sub munca necontenită, obsesivă. Când ai absolvit facultatea am crezut că o să vii acasă, dar tu n-ai făcut-o. Ai devenit avocat şi ai fost primit într-o firmă prestigioasă de avocatură. Munceai enorm şi nu mai aveai timp de altceva, aşa că ţi-ai făcut repede o reputaţie în dreptul penal. Lucrai deopotrivă ca avocat al apărării şi al acuzării, echilibrai balanţa justiţiei, anii au trecut, te-ai însurat, ai divorţat, ai fost numit judecător. Şi doar mai târziu am înţeles ceea ce poate că ai vrut să-mi spui în ziua aia, cu atât de mult timp în urmă: nu voiai să te întorci la noi.

Toate astea s-au petrecut cu multă vreme în urmă. Şi totuşi, împotriva voinţei mele, m-am trezit că mă gândesc din nou la ele. De parcă aş atinge, ca un ritual, pentru ultima oară, toate zonele de suferinţă neştirbită. Nu, emoţiile puternice ale tinereţii nu se diminuează în timp. Le poţi înfrunta, le poţi constrânge, le poţi obliga să se ducă în străfundurile tale. Îţi construieşti apărarea. Încerci să menţii o ordine. Forţa sentimentelor nu se diminuează, ea există pur şi simplu în tine. Dar acum pereţii au început să se îndoaie. Mă trezesc gândindu-mă la părinţii mei, Dovi. La anumite imagini ale

mamei mele din lumina obscură a amurgului, în bucătărie, şi îmi dau seama că expresia ei însemna altceva decât ceea ce crezusem pe vremea când eram copil. Se încuia în baie şi nu mai rămâneau decât nişte zgomote din ea. Estompate prin uşa de care eu îmi lipisem urechea. Pentru mine mama era în primul rând un miros. Indescriptibil. Dar hai să trecem peste asta. Apoi o senzaţie, mâinile ei pe spatele meu, lâna moale a hainei ei pe obrazul meu. Apoi sunetul ei şi în cele din urmă, la mare distanţă de celelalte trei, al patrulea lucru, imaginea ei. Cum se uita la mine, doar la părţi din mine, niciodată la tot. Atât de mare, iar eu atât de mic, încât niciodată nu puteam să văd decât o curbă, sau carnea care se revărsa peste cordon, sau valea de pistrui care cobora spre pieptul ei, ori picioarele învelite în ciorapi fini. Mai mult de atât era imposibil. Prea mult. După ce a murit, tatăl meu a mai trăit aproape un deceniu. Potolindu-şi o mână tremurândă cu cealaltă. Obişnuiam să-l găsesc îmbrăcat în lenjerie intimă, nebărbierit, cu draperiile trase. Un bărbat meticulos, ba chiar vanitos, într-un maiou pătat. I-a trebuit un an întreg până când a început din nou să se îmbrace. Alte lucruri nu s-au îndreptat şi nu s-au reparat niciodată. Ceva a ieşit la suprafaţă din el. Conversaţia lui se poticnea în găuri largi. O dată l-am găsit în patru labe, cercetând o zgârietură de pe podeaua de lemn. Mormăind şi aplicându-i nişte cunoştinţe talmudice pe care le dobândise în copilărie şi pe care le uitase până acum, căci nu avusese nevoie de ele. N-aveam nici o idee, nici cea mai mică idee legat de ce gândea el despre viaţa de apoi. Nu vorbeam despre lucruri personale. Ne salutam de la distanţă, eu de pe un vârf de munte, el de pe altul. Zdrăngănitul linguriţei din ceaşca de ceai sau sunetul scos când îşi dregea vocea. O discuţie despre care-i lâna cea mai bună, de unde se poate obţine, tipul de animal, cum se producea, asta dacă exista vreo discuţie. A murit liniştit în patul lui, iar în chiuvetă nu era nici un vas murdar. După ce îşi umplea un pahar cu apă, ştergea atât de bine chiuveta, încât metalul rămânea imaculat. Vreo câţiva ani după aceea, din când în când, aprindeam o lumânare pentru amândoi, dar mai târziu am renunţat la obiceiul ăsta. Pot să număr pe degetele de

la o mână de câte ori le-am vizitat mormintele. Morții sunt morți, dacă vreau să-i vizitez, am amintirile, așa mă gândeam pe atunci, dacă gândeam ceva. Dar până și amintirile le țineam departe de mine. Nu există oare întotdeauna o minusculă, dar foarte clară respingere în moartea celor apropiați? Asta o să însemne și pentru tine moartea mea, Dov? O ultimă versiune a lungii respingeri care ție ți s-a părut a fi viața mea?

Mă apropiam de sfârșit când ai venit acasă. Ai rămas în picioare în hol, cu valiza în mână, iar eu m-am gândit – așa mi s-a părut – că e un nou început. Am ajuns prea târziu? Unde ești? Ar fi trebuit să vii acasă cu ore în urmă. Ce te reține? Ceva nu-i în regulă, o simt. Mama ta nu mai e aici ca să se îngrijoreze. Acum totul a rămas în seama mea. Vreme de zece zile m-am trezit din somn și te-am găsit acolo, șezând la masă. Un timp atât de scurt, și totuși eu deja am ajuns să fiu dependent de asta. Dar azi-dimineață, în dimineața când am coborât scara pregătit să rup tăcerea și să-ți propun în sfârșit un armistițiu, masa era pustie.

Simt o tensiune crescândă în piept. Nu pot să trec peste ea. Vreme de zece zile am trăit sub același acoperiș, iar tu aproape că n-ai scos un cuvânt, Dov. Parcurgeam ziua aidoma celor două brațe ale ceasului: uneori ne suprapuneam preț de o clipă, apoi ne despărțeam iarăși și ne continuam drumul singuri. În fiecare zi era exact la fel: ceaiul, pâinea prăjită arsă, firimiturile, tăcerea. Tu în scaunul tău, eu într-al meu. În afară de azi, când m-am trezit și, pentru prima oară, am tușit pe hol, am intrat în bucătărie, iar acolo nu era nimeni. Scaunul tău era gol. Ziarul încă împachetat într-o pungă în fața ușii.

Mi-am promis că o să aștept până când o să fii pregătit, că n-o să te forțez. Ieri te-am zărit cum stăteai în picioare în grădină, cu o ciudată rigiditate în ținută, de parcă ai fi cărat un recipient din lemn, aidoma strămoșilor olandezi, dar, în loc de apă, în el era o mare cantitate de sentimente pe care nu voiai să le verși. Am încercat să nu te deranjez. De teamă să nu spun ceva greșit, am tăcut. Dar în fiecare zi mai dispare din mine câte o bucățică. Doar o bucățică minusculă, aproape imperceptibilă, și totuși simt cum viața

mă părăseşte. Nu-i nevoie să-mi spui ce nu vrei să ştiu despre viaţa ta. Nu te întreb ce s-a întâmplat, de ce ţi-ai dat demisia, de ce ai renunţat brusc la singurul lucru care te-a ţinut legat de viaţă în toţi aceşti ani. Pot trăi fără să ştiu asta. Dar am nevoie să aflu de ce te-ai întors la mine. Trebuie să te întreb. O să mă mai vizitezi şi după ce mor? O să vii din când în când şi o să stai puţin cu mine? E absurd, eu n-o să mai fiu decât puţină substanţă inertă, şi totuşi simt că asta o să mă ajute să mor cu mai multă uşurinţă, să ştiu că o să vii uneori pe la mine. Să mături în jurul pietrei de pe mormânt şi să iei o piatră pe care s-o pui lângă celelalte. Dacă mai sunt altele. Doar când mă gândesc că o să vii măcar o dată pe an. Ştiu cum sună, dacă te gândeşti la vidul despre care nu am avut niciodată vreo îndoială că mă aşteaptă. Când mi-am început micile peregrinări prin valea morţii şi am descoperit în mine dorinţa asta şi eu am fost uimit. Mi-amintesc exact cum s-a întâmplat. Uri a venit într-o dimineaţă ca să mă ducă la oftalmolog. Peste noapte o mică pată de întuneric s-a strecurat în imaginea pe care o vedeam cu ochiul drept. Era doar un grăunte, dar micul vid mă scotea din minţi, deforma tot ce priveam. Am intrat în panică. Dacă mai apărea şi altă pată, apoi încă una? Ca şi cum aş fi fost îngropat de viu, o lopată de pământ după alta, până când n-ar mai fi rămas decât un strop de lumină, iar după aceea n-ar mai fi fost nimic. După ce m-am ambalat, l-am sunat pe Uri. O oră mai târziu m-a sunat să-mi spună că-mi făcuse o programare şi că venea să mă ia. Ne-am dus la doctor, nu contează cum a fost, după care ne-am urcat în maşină ca să ne întoarcem acasă. Conduceam spre casă când o piatră a lovit parbrizul. Zgomotul a fost asurzitor. Amândoi am sărit în sus, iar Uri a apăsat frâna. Am rămas pe loc în tăcere, aproape că nici nu mai respiram. Şoseaua era pustie, nu mai era nimeni în jur. A fost nevoie de o clipă să ne dăm seama că, printr-un miracol, sticla nu se spărsese. Singura urmă era o adâncitură de mărimea amprentei unui deget, aflată exact la nivelul ochilor mei. O clipă mai târziu am văzut piatra în şanţul ştergătoarelor de parbriz. Dacă ar fi pătruns prin sticlă probabil că m-ar fi omorât. M-am dat jos din maşină, picioarele îmi tremurau, am luat piatra. Era cât palma mea, iar când am

îndoit degetele în jurul ei, mi-a intrat perfect în pumn. Asta-i prima, m-am gândit eu. E prima piatră de pe mormântul meu. Prima piatră pusă ca un punct la sfârşitul vieţii mele. În curând o să vină toţi la înmormântare şi o să aducă mai multe pietre care o să pecetluiască lunga sentinţă, că viaţa mea a ajuns la final, silaba sugrumată...

Şi atunci, băiete, m-am gândit la tine. Mi-am dat seama că nu-mi păsa dacă veneau ceilalţi. Că singurul a cărui piatră mi-o doream erai tu, Dov. Piatra care poate să însemne atâtea lucruri pentru un evreu, dar în mâna ta poate însemna doar un singur lucru.

Copilul meu. Iubirea şi regretul meu, aşa cum erai când te-am văzut pentru prima oară, un bătrân minuscul, care nu avusese încă timp să-şi şteargă de pe faţă expresia străveche, gol şi hidos în braţele infirmierei. Dr. Bartov, vechiul meu prieten care încălcase regulile ca eu să pot fi de faţă, s-a răsucit spre mine şi m-a întrebat dacă vreau să tai cordonul ombilical, umflat, alb-albăstrui, strâmb şi mult mai gros decât mi-l imaginasem eu vreodată, mai degrabă semănând cu sfoara cu care se leagă un vapor, şi, fără să stau pe gânduri, am fost de acord. Aşa se face, a spus el, care o mai făcuse de o mie de ori până atunci. Aşa că am făcut-o şi brusc a început să danseze aidoma unui şarpe în mâinile mele, sângele a ţâşnit peste tot prin cameră, împroşcând pereţii, asemenea scenei unei crime abominabile, iar tu ai deschis ochii, jur că ai deschis ochişorii umezi, copilul meu, şi te-ai uitat la mine, de parcă ai fi vrut să-ţi întipăreşti pentru totdeauna în minte chipul celui care te-a separat de ea. În acel moment m-a copleşit ceva. A fost de parcă o presiune pătrunsese în mine, umflând totul, împingând pereţii din interior, de parcă aş fi fost atacat dinăuntru, dacă e posibil aşa ceva, iar eu am avut impresia că o să explodez, de iubire şi regrete, Dov, din cauza iubirii şi a regretelor pe care niciodată nu le-aş fi crezut posibile. În acea clipă am înţeles cu multă uimire că devenisem tatăl tău. Uimirea a durat mai puţin de un minut, căci mama ta a început să sângereze, iar una dintre infirmiere te-a ridicat şi te-a luat în grabă de acolo, pe când cealaltă m-a dat afară pe uşă şi m-a plasat în sala de aşteptare, unde bărbaţii care încă nu-şi văzuseră încă copiii

s-au uitat la pantofii mei plini de sânge şi la buza care-mi tremura, iar apoi au început să tuşească şi să dârdâie.

Vreau să ştii că niciodată n-am renunţat să mai fiu tatăl tău, Dovik. Uneori, conducând maşina spre serviciu, mă trezeam că-ţi vorbesc. Că te rog ceva sau mă contrazic cu tine. Sau că mă consult cu tine despre un caz deosebit de dificil. Sau doar că îţi spun despre insectele care îmi atacau roşiile ori despre omleta simplă pe care mi-am făcut-o într-o dimineaţă, înainte ca mama ta să se trezească, şi pe care am mâncat-o singur în tăcerea strălucitoare din bucătărie. Iar când ea s-a îmbolnăvit, cu tine vorbeam şezând în scaunele tari din plastic, aşteptând-o să iasă din vreo intervenţie, tratament sau analiză. În capul meu te-am transformat într-o mică sperietoare de ciori şi vorbeam cu tine ca şi cum m-ai fi putut auzi. A doua oară când au bombardat autobuzul 18, eu eram la două intersecţii de el. Sânge, atât de mult sânge, Dovi. Rămăşiţele lor erau peste tot. Am văzut cum a venit grupul special de ortodocşi ca să adune morţii împrăştiaţi, ca să desprindă bucăţelele de pe trotuar cu penseta, ca să se urce pe o scară pentru a jupui un rest de ureche de pe o creangă de sus, ca să recupereze degetul mare al vreunui copil dintr-un balcon. După aceea n-am putut să vorbesc cu nimeni despre asta, nici măcar cu mama ta, dar cu tine am vorbit. Adevărata bunătate, aşa îşi spun cei care sosesc cu kippah pe cap şi cu vestele lor de un galben-fosforescent, mereu primii acolo pentru a-i ţine în braţe pe muribunzii care se retrag într-o tăcere şocată, să ridice în braţe un copil fără membre. Adevărata bunătate, pentru că morţii nu se pot revanşa. Da, cu tine am vorbit când mă bărbieream uitându-mă în oglindă. Te găseam peste tot, ascuns în cele mai ciudate locuri şi, deşi la început m-am întrebat de ce, destul de repede mi-am dat seama că asta se întâmpla fiindcă credeam că pot să învăţ ceva de la tine, să iau exemplu de la tine. Tu, care întotdeauna avuseseşi un talent atât de mare la a trece peste câte ceva, la a-ţi uşura din ce în ce mai mult povara, la a renunţa la câte un prieten, la câte un tată, o soţie, iar acum chiar ai renunţat să mai fii judecător, nu mai există aproape nimic care să te ţină legat de lumea asta, eşti aidoma unei păpădii căreia i-au mai rămas doar

un fir sau două de puf, cât de uşor ar fi pentru tine, tuşind puţin sau cu un mic oftat, să-l sufli şi pe ultimul dintre ele...

Brusc mă simt înfricoşat, Dov. Simt un fior, o răceală care mi se strecoară în vene. În sfârşit cred că înţeleg. Ce înţeleg? E posibil ca tu să fi venit pentru a-ţi mai lua încă o dată rămas-bun? Că până la urmă vrei să o termini?

Aşteaptă, Dovik. Nu pleca. Îţi aminteşti cum te adormeam noaptea, cum întotdeauna mai voiai să pui încă o întrebare? Unde se duce soarele noaptea? Ce mănâncă lupii? De ce sunt eu doar unul singur?

Încă o întrebare, Dovik. Încă un cântec. Încă cinci minute.

Ce-ar face ea?

Unde eşti? Toată viaţa m-am întrebat asta.

O să-mi pun pantofii. O să îngenunchez. N-o să mai pomenesc niciodată de asta.

O să fac ce ar fi făcut mama ta. O să sun la toate spitalele.

Ridicați-vă, intră instanța!

Domnule judecător, în întunericul și răcoarea de peșteră a camerei mele, dormeam ca și cum aș fi fost salvată dintr-un taifun. O neliniște permanentă, conștientizarea unui ghinion oarecare fâlfâiau la periferia viselor mele, dar eram prea obosită ca să le analizez. S-au adunat și s-au întrepătruns pe parcursul lungilor ore de somn, până când, în clipa când am deschis ochii, au pătruns în conștiința mea, în chip de groază aproape fanatică. Exact la limita cunoașterii mele exista o întrebare persistentă care avea nevoie de un răspuns, dar care era întrebarea? Simțeam o sete îngrozitoare și bâjbâiam în întuneric după micile sticle cu apă rece. N-aveam idee ce oră era, dar, prin crăpătura de sub obloane, am văzut că încă nu se luminase sau că tocmai începea să răsară soarele. Întrebarea mă apăsa din ce în ce mai insistent, dar, când încercam să ajung la ea, nu izbuteam s-o prind. Am bâjbâit după cheie ca să deschid ușa verandei și am dărâmat o sticlă care s-a făcut țăndări pe podea. Zăvorul se blocase, dar în cele din urmă a cedat, dând la iveală lumina violentă a Ierusalimului. Am privit spre zidurile orașului vechi, profund impresionată de privelişte, și totuși întrebarea încă mai era acolo, iar mintea mi s-a dus înspre ea, aidoma unei limbi care simte locul sensibil de unde lipsește un dinte: mă durea, dar voiam să știu. Când soarele a apus, iar întunericul a alunecat peste dealuri, aidoma unei glugi, tot ce era în mintea mea s-a amplificat, de parcă s-ar fi aflat într-o sală de spectacole cu o acustică perfectă, o încleiere nenorocită a pus din nou stăpânire pe ce era acolo, iar întrebarea urgentă și-a ițit iarăși

capul – dar care era? ce era? – până când, însoțită de un acces de greață, a ieșit în sfârșit la suprafață:

Dacă mă înșelasem?

Domnule judecător, de când mă știu, m-am ținut deoparte. Sau mai degrabă am crezut că mă țin deoparte de ceilalți, că sunt specială. N-o să vă irosesc timpul cu rănile din copilărie, cu singurătatea mea sau cu frica și tristețea din anii pe care mi i-am petrecut în capsula amară a căsniciei părinților mei, sub regimul furiei tatălui meu, căci în fond cine nu-i doar un supraviețuitor al epavei copilăriei? N-am nici cea mai mică dorință să mi-o descriu pe a mea. Vreau să zic doar că, pentru a supraviețui acelei perioade întunecate și deseori înspăimântătoare a vieții mele, am ajuns să cred anumite lucruri despre mine. Nu mi-am arogat puteri magice sau n-am crezut că sunt ocrotită de vreo forță binevoitoare – nimic atât de palpabil –, nici n-am pierdut contactul cu realitatea imuabilă a situației în care mă aflam. Pur și simplu am ajuns să cred că: unu, circumstanțele factuale ale vieții mele erau aproape întâmplătoare și nu-și aveau rădăcina în sufletul meu; și doi, că aveam ceva unic, o putere specială și o profunzime a sentimentelor care îmi permiteau să suport durerea și nedreptatea fără să fiu distrusă de ele. În clipele cele mai grele nu trebuia decât să mă țin aproape de suprafață, să mă scufund în adâncuri și să ating locul unde acest talent misterios sălășluia, iar atâta vreme cât îl găseam acolo, știam că într-o zi o să scap din lumea lor și o să-mi construiesc o viață în alta. În clădirea unde se găsea apartamentul nostru, exista o trapă care ducea pe acoperiș, iar eu obișnuiam să urc în fugă patru etaje și să mă cațăr pe un zid de unde puteam zări strălucirea aspră a pasajului superior pe unde treceau trenurile, iar acolo, unde știam că nimeni nu mă putea găsi, un fior secret de bucurie mi se scurgea rece prin vene, iar părul de pe ceafă mi se ridica, pentru că aveam senzația, în tihna crudă a momentului, că lumea îmi arăta doar mie o parte a ei. Când nu puteam ajunge pe acoperiș, mă ascundeam sub patul părinților și, deși acolo nu aveam nimic de văzut, simțeam același fior, aceeași senzație că am căpătat un acces preferențial

la temelia lucrurilor, la curenţii de sentimente pe care se clădeşte precar întreaga existenţă umană, la frumuseţea aproape insuportabilă a vieţii, nu a mea sau a altui om, ci a ei însăşi, fără a ţine seama de cei care se nasc sau mor ieşind din ea. Îmi urmăream cu privirea surorile cum se împiedicau şi cădeau, una care a învăţat să mintă, să fure şi să înşele, şi cealaltă, pe care ura de sine a distrus-o, care s-a sfârtecat până când n-a mai putut să-şi amintească cum să pună la loc bucăţile, dar eu am rămas pe traiectorie, domnule judecător, da, am crezut că sunt pe undeva specială, nu protejată, ci doar o excepţie, impregnată cu un talent care mă ţinea întreagă, dar nu era mai mult decât un potenţial până în ziua când aveam să fac ceva din el, şi, pe măsură ce timpul trecea, în străfundurile mele, această convingere se preschimba în regulă, iar regula a ajuns să-mi domine viaţa. Altfel spus, domnule judecător, aceasta e povestea despre cum am devenit scriitoare.

Să ne înţelegem, asta nu m-a scutit să mă îndoiesc de mine însămi. Toată viaţa mea am rămas în umbra ei, o îndoială care mă rodea pe dinăuntru, alături de ura care o însoţea, o ură specială, pe care o păstram doar pentru mine. Uneori exista într-un contrast dificil cu senzaţia că sunt specială, apărea şi dispărea, mă tulbura până când, în cele din urmă, convingerea mea secretă despre ce eram ieşea mereu biruitoare. Îmi amintesc cum acum mulţi ani aproape că am dat înapoi când muncitorii care mutau mobilă au adus în cameră biroul lui Daniel Varsky. Era mult mai mare decât mi-l aminteam eu, de parcă crescuse sau se multiplicase (fuseseră mereu atât de multe sertare?) de când îl văzusem, cu două săptămâni în urmă, în apartamentul lui. N-am crezut că o să încapă, iar apoi n-am vrut ca muncitorii să plece, domnule judecător, căci îmi era teamă să rămân singură cu umbra pe care o arunca în cameră. Mi s-a părut că apartamentul fusese azvârlit brusc în tăcere, ori că tipul tăcerii se schimbase, aidoma tăcerii de pe o scenă pustie, care se aşterne când cineva pune acolo un singur instrument muzical strălucitor. Am fost copleşită şi mi-a venit să plâng. Cum aş fi putut să scriu la un astfel de birou? Biroul unei minţi măreţe, aşa cum a zis S. prima oară când l-am adus la mine acasă, ani mai târziu, poate chiar biroul lui Lorca,

pentru numele lui Dumnezeu? Dacă s-ar fi prăbuşit, ar fi putut omorî pe cineva. Dacă apartamentul meu mi se păruse mic înainte, acum mi se părea minuscul. Dar, pe când şedeam tremurând de frică în umbra lui, dintr-un motiv sau altul mi-am adus aminte de un film pe care-l văzusem odată despre nemţi care, după război, mureau de foame şi fuseseră nevoiţi să taie toate pădurile pentru a face rost de lemne ca să nu îngheţe, iar, când n-a mai rămas nici un copac, şi-au îndreptat topoarele asupra mobilei – paturi, mese şi comode, moşteniri de familie, nimic n-a scăpat –, da, brusc au apărut în faţa ochilor mei, înfăşuraţi în paltoane ca bandajele murdare, tăind picioarele meselor şi braţele scaunelor, cu un mic foc hămesit deja trosnindu-le la picioare, şi am simţit cum stomacul mi se contractă într-un chichot: închipuiţi-vă ce-ar fi făcut cu un astfel de birou. S-ar fi năpustit asupra lui aidoma unor vulturi asupra cadavrului unui leu – ce foc de tabără ar fi făcut, lemnele le-ar fi ajuns zile întregi –, iar acum am chicotit cu voce tare, rozându-mi unghiile şi practic rânjind către bietul birou supradimensionat, care abia scăpase să nu fie făcut cenuşă, se înălţase până la nivelul lui Lorca sau măcar al lui Daniel Varsky, iar acum fusese abandonat la una ca mine. Mi-am trecut degetele pe suprafaţa lui scrijelită şi m-am întins să dezmierd mânerele nenumăratelor sertare, aşa cum se încovoia el sub tavan, căci acum începusem să-l văd într-o altă lumină, iar umbra pe care o arunca părea că mă invită. Vino, părea ea să spună, asemenea unui uriaş neîndemânatic, care îşi întinde laba, iar şoricelul sare în ea, şi pe urmă amândoi pleacă împreună, peste dealuri şi câmpii, prin păduri şi văi. Mi-am tras un scaun pe podea (încă îmi amintesc sunetul pe care l-a scos, un hârşâit care a scobit tăcerea) şi am fost uimită să descopăr cât de mic părea pe lângă birou, ca scaunul unui copil sau ursuleţul din povestea celor trei ursuleţi, sigur o să se rupă dacă încerc să stau pe el, dar nu, era numai bun. Mi-am pus mâinile pe birou, mai întâi una, apoi şi cealaltă, pe când tăcerea părea că se încordează între ferestre şi uşi. Mi-am ridicat privirea şi am simţit, domnule judecător, acel fior secret de bucurie, şi ori atunci, ori imediat după aceea, faptul imuabil că biroul, primul obiect pe care-l vedeam în

fiecare dimineață când deschideam ochii, a făcut să renască în mine senzația că un potențial al meu fusese recunoscut, o însușire specială care mă diferența de toți ceilalți și față de care mă simțeam datoare.

Uneori îndoiala se retrăgea luni sau chiar ani întregi, doar pentru a se întoarce, copleșindu-mă până când mă paraliza. Într-o seară, la un an și jumătate după ce biroul a apărut în fața ușii mele, Paul Alpers mi-a dat un telefon: Ce faci? m-a întrebat el. Citesc Pessoa, am zis eu, deși adevărul era că adormisem pe canapea, și tocmai când rosteam aceste cuvinte, privirea mi-a căzut pe o pată închisă la culoare de salivă. Vin la tine, a spus el, iar cincisprezece minute mai târziu stătea în fața ușii mele, alb la față și ținând în mână o pungă cafenie mototolită. Cred că trecuse ceva vreme de când nu-l mai văzusem, căci am fost uimită de cât de mult i se rărise părul. Varsky a dispărut, a spus el. Ce? am făcut eu, deși îl auzisem foarte bine, apoi ne-am răsucit în același timp pentru a ne uita la biroul impunător, de parcă în orice clipă prietenul nostru înalt și slab, cu nasul mare, ar fi putut țâșni, râzând, dintr-un sertar. Dar nimic nu s-a întâmplat, doar o dâră de tristețe a început să se prelingă prin cameră. Au venit la el acasă în zorii zilei, a șoptit Paul. Pot să intru? Și, fără să aștepte vreun răspuns, a trecut pe lângă mine, a deschis dulapul și s-a întors cu două pahare pe care le-a umplut cu scotch din sticla care se afla în punga cafenie. Am ciocnit paharele în cinstea lui Daniel Varsky, iar apoi Paul le-a mai umplut o dată și am băut iarăși, de data asta în cinstea tuturor poeților sechestrați din Chile. Când am terminat sticla, iar Paul ședea zgribulit în paltonul lui, pe scaunul din fața mea, cu o expresie sumbră, dar goală în ochi, am fost copleșită de două sentimente: unu, regretul că nimic nu rămâne la fel, și doi, senzația că povara cu care mă luptasem până atunci devenise acum nemăsurat de grea.

Am început să mă gândesc întruna la Daniel Varsky și aveam dificultăți în a mă concentra. Gândurile mi se întorceau mereu la noaptea când îl cunoscusem, când stătusem să ne uităm la hărțile tuturor orașelor în care locuise și când îmi povestise despre locuri de care nu auzisem niciodată – despre un râu de lângă Barcelona, de

culoare azurie, care avea o groapă pe fund, în care puteai să te scufunzi ca apoi să ieşi la suprafaţă într-un tunel pe jumătate plin cu aer, unde ai fi putut să te plimbi kilometri întregi ascultându-ţi ecoul vocii, sau despre tunelele din Judean Hills, nu mai late decât pieptul unui om, unde adepţii lui Bar Kochba[1] îşi pierduseră minţile aşteptându-i pe romani, prin care Daniel mersese având la el doar un chibrit care să-i lumineze calea – pe când eu, care dintotdeauna suferisem de o uşoară claustrofobie, încuviinţam umilă din cap; puţin după aceea l-am ascultat cum îşi recita poezia, fără să clipească sau să-şi mute privirea. *Uită tot ce am spus vreodată*. Era bună, domnule judecător, adevărul este că era o poezie nemaipomenită şi niciodată n-am uitat-o. Exista în ea o naturaleţe despre care acum cred că niciodată n-o să-mi aparţină. A fost dureros pentru mine să recunosc, dar întotdeauna bănuisem asta despre mine însămi, această mică minciună de dincolo de suprafaţa rândurilor mele, cum îngrămădeam cuvintele de parcă aş fi împodobit ceva, pe când la el era de parcă ar fi despuiat totul, strat cu strat, până când zăcea acolo complet gol, zvârcolindu-se aidoma unei mici larve albe (era ceva aproape indecent în asta, dar care-ţi tăia şi mai mult respiraţia). Aducându-mi aminte de toate astea, acolo, şezând în faţa lui Paul, care deja adormise, am simţit o durere în stomac, exact sub inimă, aidoma unei împunsături adânci cu un pumnal minuscul, şi m-am aplecat peste canapeaua lui, pe care adormisem atât de des, fără să mă gândesc la nimic, sau doar la lucruri minore, în ce zi a săptămânii va fi aniversarea mea, că trebuia să cumpăr săpun, pe când, undeva în deşert, în vreo câmpie sau în vreun subsol din Chile, Varsky era torturat şi ucis. După aceea, când vedeam biroul în fiecare dimineaţă, îmi venea să plâng, nu doar pentru că întruchipa destinul violent al prietenului meu, ci şi pentru că acum nu făcea decât să-mi amintească faptul că nu-mi aparţinuse niciodată, că n-o să fie niciodată al meu şi că eu eram doar un paznic efemer, care din nesăbuinţă îşi închipuise că avea ceva, o însuşire aproape magică, pe care de fapt

1 Lider al evreilor care a condus o răscoală împotriva romanilor în Palestina şi care a murit în anul 135.

n-o avusese niciodată, şi că adevăratul poet care ar fi trebuit să scrie la el era, foarte probabil, mort. Într-o noapte am avut un vis în care Daniel Varsky şi cu mine şedeam pe un pod îngust, deasupra râului East River. Dintr-un motiv sau altul, el purta un bandaj peste un ochi, ca Moshe Dayan[1]. Dar tu nu simţi, în străfundurile tale, că ai ceva special? m-a întrebat el, bălăngănindu-şi cu nonşalanţă picioarele, în timp ce, sub noi, înotătorii, sau poate câinii, încercau să înoate împotriva curentului. Nu, am şoptit eu, încercând să-mi înăbuş lacrimile. Nu, n-am, pe când Daniel Varsky s-a uitat la mine cu un amestec de uimire şi milă.

O lună n-am scris aproape nimic. Pe vremea aceea, una dintre slujbele mele necalificate era să împăturesc păsări origami pentru un restaurant chinezesc al unchiului unuia dintre numeroşii mei prieteni, şi m-am întrecut pe mine însămi împăturind păsări, cocori de toate culorile, până când mâinile mai întâi mi-au amorţit, apoi au înţepenit, aşa încât nu mai puteam să-mi îndoi degetele în jurul unei ceşti şi eram nevoită să beau direct de la robinet. Şi totuşi asta nu m-a deranjat, era ceva aproape liniştitor în felul cum începusem să consider orice obiect din lume o variantă a celor unsprezece împăturiri cu care făceam un cocor, stolul de cocori de o mie de ori mai puternic când îl împachetam în cutii care umpleau tot spaţiul pe care îl mai lăsa liber biroul. Pentru a ajunge la salteaua pe care dormeam, trebuia să mă târăsc printre cutii şi birou, aşa încât, preţ de o clipă, tot corpul meu se lipea de el şi inhala mirosul lemnului, dintr-odată de nerecunoscut şi în acelaşi timp dureros de familiar, şi atunci simţeam un junghi de disperare atât de acută, încât am renunţat la saltea şi am dormit pe canapea, până în ziua când a venit omul care a luat cutiile cu cocori (a scos un uşor fluierat de uimire, apoi s-a apucat să numere banii), iar apartamentul meu s-a golit din nou. Sau, mai bine zis, s-a golit în afară de biroul, canapeaua, cuţărul şi scaunele lui Daniel Varsky. După aceea m-am străduit să ignor biroul, dar, cu cât îi acordam mai puţină atenţie, cu atât mai mult părea să crească, iar în curând am început să simt că mă sufoc şi am căpătat obiceiul să dorm

1 General israelian (1915-1981).

cu fereastra deschisă, deşi era frig afară, lucru care a făcut ca visele mele să fie ciudat de sobre. Apoi, într-o seară, trecând pe lângă birou, privirea mi-a căzut pe o pagină şi am văzut o propoziţie pe care o scrisesem cu câteva luni în urmă. Propoziţia mi-a stăruit în minte pe când mi-am continuat drumul spre baie, ceva nu se lega, şi, pe când şedeam pe closet, constelaţia potrivită de cuvinte mi-a apărut pe neaşteptate în minte. M-am dus înapoi la birou, am tăiat ce scrisesem şi am notat noua propoziţie. Apoi m-am aşezat şi m-am apucat să prelucrez altă propoziţie şi apoi încă una, gândurile îmi trosneau sub craniu, cuvintele se pocneau unele de celelalte, aidoma unor magneţi, şi în curând, fără nici o ceremonie, m-am lăsat absorbită de muncă. Mi-am amintit din nou de mine însămi.

Şi aşa s-a întâmplat de nenumărate ori, convingerea mea nerostită întotdeauna se întorcea şi câştiga în faţa incertitudinii anxioase. Şi, deşi de-a lungul anilor nu toate cărţile mele s-au ridicat la nivelul aşteptărilor, fiecare o nouă formă de eşec, eu am rămas credincioasă convingerii mute că o să vină şi ziua când în sfârşit o să-mi respect promisiunea, până când, pur şi simplu, cu o luciditate extremă, ca şi când o lovitură în moalele capului mi-ar fi schimbat perspectiva şi totul s-ar fi lămurit, întrebarea a pus stăpânire pe mine – *Dacă m-am înşelat?* Ani întregi m-am înşelat, domnule judecător. Încă de la început. Cât de evident mi se părea totul dintr-odată. Şi cât de insuportabil. De nenumărate ori m-a sfârtecat întrebarea aceasta. Ţinându-mă de saltea ca de o plută azvârlită în vârtejul nopţii, mă zvârcoleam şi vâsleam împotriva curentului în patul meu, măcinată de o panică febrilă, aşteptând disperată primul semn de lumină pe cerul Ierusalimului. Când se făcea dimineaţă, extenuată şi ca într-un vis, hoinăream pe străzile Oraşului Vechi, şi preţ de o clipă, mă simţeam la un pas de o revelaţie desăvârşită, de parcă aş fi luat o curbă şi aş fi descoperit până la urmă centrul întregii esenţe, lucrul pe care mă chinuisem să-l exprim toată viaţa mea, iar de atunci încolo n-ar mai fi fost nevoie să scriu nimic, n-ar mai fi fost nevoie nici măcar să vorbesc, şi că, aidoma călugăriţei în spatele căreia mergeam pe stradă şi care pe urmă a dispărut printr-o uşă dintr-un zid, învăluită

în misterul lui Dumnezeu, mi-aş fi trăit restul zilelor în deplinătatea tăcerii. Dar, o clipă mai târziu, iluzia se spulbera şi niciodată nu mă simţisem mai departe, niciodată dimensiunea eşecului meu nu mă răvăşise mai mult. Mă simţisem specială, crezusem despre mine că sunt în contact cu lucrurile cele mai importante, nu cu misterul lui Dumnezeu, care este o concluzie ermetică şi dinainte acceptată, dar – cum aş putea să-i spun altfel, domnule judecător? – enigma existenţei, şi totuşi acum, când soarele ardea, iar eu mă împleticeam de-a lungul aleilor înguste, împiedicându-mă de dalele denivelate ale pavajului, mă năpădea groaza crescândă că poate mă înşelasem. Iar dacă aşa se întâmplase, repercusiunile acelei greşeli ar fi fost atât de mari, încât n-ar fi lăsat nimic intact, coloanele s-ar fi prăbuşit bubuind, acoperişul s-ar fi năruit, un vid s-ar fi deschis şi ar fi înghiţit totul. Înţelegeţi? Mi-am dedicat viaţa acelei convingeri, domnule judecător. Am renunţat la orice şi la oricine pentru ea, iar acum doar asta mi-a mai rămas.

N-a fost întotdeauna aşa. A existat o vreme când mi-am închipuit că viaţa mea s-ar putea derula altfel. E adevărat că foarte repede m-am obişnuit să-mi petrec multe ore în singurătate. Am descoperit că eu, spre deosebire de alţii, n-am nevoie de oameni. După ce scriam toată ziua, trebuia să fac eforturi pentru a purta o conversaţie, ca şi cum mi-aş fi croit cu greu drum printr-un ciment cleios, şi deseori alegeam pur şi simplu să n-o fac, mâncam la restaurant, citind o carte, sau mă plimbam singură multă vreme în loc de asta, eliberându-mă de singurătatea de peste zi prin oraş. Dar cu singurătatea, cu adevărata singurătate, este imposibil să te obişnuieşti, iar în tinereţe aveam impresia că situaţia era într-un fel temporară şi n-am renunţat la speranţa şi fantezia că o să cunosc pe cineva şi o să mă îndrăgostesc, că el şi cu mine ne-am putea trăi laolaltă vieţile, fiecare liberă şi independentă, şi totuşi legate de iubirea noastră. Da, a fost o vreme, înainte de a mă izola de ceilalţi. Atunci, demult, când m-a părăsit R., n-am înţeles. Ce ştiam eu despre adevărata singurătate? Eram tânără şi vie, doldora de sentimente, explodând de dorinţă. Trăiam mai aproape de suprafaţa fiinţei mele. Într-o seară am venit acasă şi l-am găsit făcut

ghem pe saltea. Când l-am atins, trupul i-a zvâcnit, iar ghemul s-a încordat. Lasă-mă în pace, a şoptit el sau s-a sufocat, cu vocea răsunându-i parcă din fundul unui puţ. Te iubesc, am spus eu, mângâindu-l pe păr, iar ghemul s-a încordat şi mai mult, aidoma corpului unui porc ţepos bolnav sau înfricoşat. Cât de puţin îl înţelegeam pe atunci, cât de puţin înţelegeam că, cu cât te ascunzi mai des, cu atât îţi devine mai necesar să te retragi şi că în curând începe să-ţi fie imposibil să trăieşti printre ceilalţi. Am încercat să port o discuţie cu el, în aroganţa mea credeam că sentimentele mele de iubire l-ar putea salva, i-ar putea dovedi cât de mult valorează, cu frumuseţea şi bunătatea lui. Vino, vino, de oriunde te-ai afla, i-am cântat eu în ureche, până când într-o zi s-a ridicat şi a plecat, luându-şi toată mobila cu el. Oare atunci a început pentru mine? Adevărata singurătate? Pentru că şi eu am început nu să mă ascund, ci să mă retrag, încet-încet, astfel încât nici n-am observat la început, în timpul acelor nopţi bântuite de furtună, când stăteam pregătită cu cheia de piuliţe în mână, sărind de colo-colo să strâng şuruburile ferestrelor, încuindu-mă înăuntru cu un zăvor care ţinea afară vijelia asurzitoare? Da, e posibil ca acela să fi fost începutul, sau pe aproape, n-aş putea spune, dar a fost nevoie de mulţi ani pentru ca voiajul meu interior să devină complet, ca eu să astup toate căile de ieşire, mai întâi au mai fost şi alţi iubiţi sau despărţiri, apoi cei zece ani de căsnicie cu S. Când l-am cunoscut deja publicasem două cărţi, viaţa mea de scriitoare deja era consacrată, la fel şi legământul pe care îl făcusem cu munca mea. În prima seară când l-am adus la mine acasă, am făcut dragoste pe covorul aspru, cu biroul înălţându-se cocârjat la câţiva metri de noi, în întuneric. E o fiară geloasă, am glumit eu şi am avut impresia că-l aud cum mârâie, dar nu, era doar S. care în acea clipă poate prevăzuse ceva sau recunoscuse acel mic sâmbure de adevăr ascuns într-o glumă, cum că munca mea o să câştige întotdeauna în faţa lui, ispitindu-mă să mă duc la ea, deschizându-şi gura imensă şi neagră şi lăsându-mă să mă strecor înăuntru, apoi alunecând din ce în ce mai jos, în burta fiarei, câtă linişte era acolo, înăuntru, cât de încremenit era totul. Şi totuşi multă vreme am continuat să cred că era posibil să mă dedic muncii mele şi

să-mi împart viața cu cineva, nu credeam că era obligatoriu ca una să o anuleze pe cealaltă, deşi poate că deja ştiam în sufletul meu că, dacă era necesar, nu m-aş fi aliat niciodată cu cineva împotriva muncii mele, n-aş fi putut să fac aşa ceva, la fel cum n-aş fi putut nici să mă aliez cu cineva împotriva propriei mele fiinţe. Nu, dacă aş fi fost strânsă cu uşa şi m-aş fi văzut nevoită să aleg, nu l-aş fi ales pe el, n-aş fi ales relaţia noastră, iar dacă S. n-a simţit asta de la început, a aflat-o repede, ba chiar mai rău decât atât, căci n-am fost niciodată strânsă cu uşa, domnule judecător, a fost mai puţin dramatic şi mai brutal, căci încetul cu încetul am devenit din ce în ce mai leneşă în eforturile mele de a ne susţine, de a ne menţine împreună, în eforturile de a trăi alături de cineva. Pentru că rareori ajunge să te îndrăgosteşti. E chiar pe dos. Nu-i nevoie să vă spun, domnule judecător, simt că înţelegeţi adevărata singurătate. Cum te îndrăgosteşti, şi începe munca: zi de zi, an de an trebuie să te dezgropi, să deshumezi conţinuturile minţii şi sufletului tău, pentru ca omul de lângă tine să le poată examina cu atenţie ca să te cunoască, dar şi tu trebuie să petreci zile şi ani întregi zbătându-te să treci prin tot ceea ce el excavează doar pentru tine, arheologia fiinţei sale, cât de obositoare ajung să fie dezgropatul şi zbaterea asta, pe când munca mea, munca mea autentică stătea şi mă aştepta. Da, mereu am crezut că mai am timp, că mai avem timp pentru noi şi pentru copilul pe care l-am fi putut avea într-o zi, dar niciodată n-am simţit că-mi pot lăsa deoparte munca, aşa cum făceam cu ei, soţul meu şi copilul nostru ipotetic, un băieţel sau o fetiţă pe care uneori chiar încercam să mi-i imaginez, dar întotdeauna doar suficient de vag încât ei să rămână un emisar fantomatic al viitorului nostru, doar spatele ei pe când stătea pe jos, jucându-se cu cuburile, sau doar labele picioarelor lui ieşind de sub pătura de pe patul nostru, două picioruşe. Şi ce-i cu asta? O să fie timp şi pentru ei, pentru viaţa pe care o întruchipau, cea pe care încă nu eram pregătită s-o trăiesc pentru că încă nu făcusem ce voiam să fac în viaţa pe care o aveam deja.

Într-o zi, în al treilea sau al patrulea an de căsnicie, S. şi cu mine am fost invitaţi de sărbătoarea Exodului acasă la un cuplu de

cunoscuți de-ai noștri. Nici măcar nu-mi amintesc numele lor: genul de oameni care intră ușor în viața ta și apoi dispar la fel de ușor. Cina rituală a început târziu, după ce cuplul și-a dus la culcare cei doi copii mici, iar noi – toți musafirii – vorbeam și glumeam, poate vreo cincisprezece în jurul mesei lungi, în felul plin de laşitate, de stânjeneală și de umor exagerat al evreilor care pun în act o tradiție de care sunt suficient de departe încât să le provoace o vinovăție dureroasă, dar nu atât de departe încât să renunțe la ea. Brusc, în camera asta gălăgioasă, plină cu adulți, a intrat o fetiță. Eram atât de atenți la discuție, încât la început nici n-am remarcat-o. N-avea mai mult de trei ani, era îmbrăcată cu o pijama dintr-o bucată, cu turul de la scutec atârnându-i și ținându-și lipită de obraz un soi de pânză sau cârpă, ceea ce mai rămăsese dintr-o pătură uzată, presupun. O trezisem din somn. Și brusc, buimăcită de oceanul ăsta de fețe necunoscute și de larma glasurilor, a scos un țipăt. Un urlet de groază pură, care a sfâșiat aerul și a redus camera la tăcere. Preț de o clipă, totul a încremenit, iar țipătul a rămas suspendat deasupra noastră, asemenea întrebării care pune capăt tuturor întrebărilor sortite să fie adresate tocmai în acea noapte. O întrebare care, pentru că nu are cuvinte, n-are nici răspuns și, de aceea, trebuie să fie pusă la nesfârșit. Probabil că a ținut doar o secundă, dar, în mintea mea, țipătul a continuat și poate că persistă pe undeva chiar și acum, dar acolo, în seara aceea, s-a oprit când mama ei s-a ridicat în picioare, răsturnând un scaun, și, cu o singură mișcare fluidă, a fugit spre fetiță și a luat-o în brațe. Imediat copilul a tăcut. Preț de o clipă și-a ridicat capul și s-a uitat în sus la mama ei, iar expresia i-a fost luminată de surpriza și de ușurarea că-și regăsise unicul element de siguranță, de infinită siguranță, pe care-l avea pe lume. Și-a îngropat fața în gâtul mamei, în mirosul părului ei lung și lucios, iar țipetele ei s-au diminuat din ce în ce mai mult, în timp ce conversația de la masă a reînceput, până când, în sfârșit, a tăcut, încolăcită în jurul mamei ei, aidoma unui semn de întrebare – tot ceea ce mai rămăsese dintr-o întrebare care deocamdată nu mai avea de ce să fie pusă – și a adormit. Cina a continuat, iar la un moment dat, mama ei s-a ridicat în picioare și a dus corpul inert al fetiței adormite pe coridor,

până la ea în cameră. Dar eu n-am mai fost aproape deloc atentă la conversația care se încingea în jurul meu, atât de absorbită fusesem de expresia pe care o zărisem cu o clipă înainte ca fetița să-și îngroape fața în părul mamei ei, fapt care m-a umplut de venerație și, în același timp, și de suferință, iar atunci mi-am dat seama, domnule judecător, că eu niciodată n-o să însemn atâta pentru cineva, n-o să pot, dintr-o singură mișcare, să salvez și să liniștesc pe cineva.

Și S. a fost impresionat de ce se întâmplase, iar în noaptea aceea, după ce am ajuns acasă, a început să vorbească iarăși despre ideea de a face un copil. Conversația a ajuns, ca de obicei, la vechile obstacole, ale căror nume și formă nu mi le mai pot aminti cu acuratețe, știu doar că ne erau cunoscute amândurora și că, fiindcă le identificasem, aveau nevoie de soluții, înainte de a încerca să aducem pe lume copilul nostru, cel pe care ni-l imaginam separat sau împreună. Dar, în noaptea aceea, impresionat fiind de acea mamă cu fiica ei, S. a fost mai vehement. Poate că niciodată n-o să fie momentul potrivit, a spus el, dar, în pofida suferinței pe care expresia copilului o stârnise în mine sau poate tocmai din cauza ei, căci îmi era teamă, am fost și eu la fel de vehement împotrivă. Cât de ușor ar fi să facem totul praf, am spus eu, să distrugem copilul, așa cum amândoi am fost distruși de părinții noștri. Dacă ne apucăm de asta, trebuie să fim pregătiți, am insistat eu, și nu eram pregătiți, departe de așa ceva, și, pentru a-mi ilustra argumentul – acum se făcuse deja dimineață și nu se mai punea problema să dorm –, am plecat, am închis ușa după mine și m-am așezat la birou.

Câte certuri, conversații dificile sau chiar clipe de mare pasiune s-au sfârșit astfel de-a lungul anilor? Trebuie să lucrez, spuneam eu, extrăgându-mă din așternut, separându-mă de membrele lui, plecând de la masă, și, pe când mă îndepărtam de el, îi puteam simți ochii triști cum mă urmăresc, în timp ce închideam ușa după mine și mă întorceam la birou, cuibărindu-mă lângă el, trăgându-mi genunchii la piept și chircindu-mă în fața muncii mele, revărsându-mă în acele sertare, nouăsprezece sertare, unele mari și altele mici, cât de ușor îmi era să mă dezvălui în

faţa lor, aşa cum niciodată nu putusem sau nu încercasem să fie în faţa lui S., cât de simplu era să mă pun la păstrare. Uneori uitam de părţi întregi din mine, le puneam deoparte pentru cartea pe care aveam s-o scriu într-o zi, cea care avea să conţină totul. Orele treceau, apoi întreaga zi, până când brusc afară se făcea întuneric şi atunci auzeam o ciocănitură şovăitoare în uşă, micul târşâit al papucilor lui, mâinile lui pe umerii mei, care se încordau involuntar sub atingerea lui, obrazul lui lângă urechea mea. Nada, şoptea el, aşa obişnuia el să-mi spună, Nada, vino, vino, de oriunde te-ai afla, până când într-o zi s-a ridicat în picioare şi a plecat, luându-şi cu el toate cărţile, zâmbetele triste, mirosul somnului lui, cutiuţele pentru filme pline cu monede din alte ţări şi copilul imaginar. Iar eu l-am lăsat să plece, domnule judecător, aşa cum ani întregi i-am lăsat pe toţi să plece, şi mi-am spus în sinea mea că eu fusesem aleasă pentru altceva, m-am liniştit cu munca pe care o mai aveam de făcut şi m-am pierdut în labirintul de mine creat, fără a observa că zidurile mă împresurau din ce în ce mai mult, iar aerul se rarefia în preajma-mi.

Derutată noaptea şi hoinărind prin oraş ziua, mi-am petrecut aproape o săptămână rătăcind în întrebarea la care era imposibil de răspuns, la fel ca la întrebarea fără cuvinte, pe care o pusese fetiţa în ţipătul ei îngrozit, deşi pentru mine nu exista nici o alinare şi nici o forţă benefică şi afectuoasă care să mă ia în braţe şi să-mi domolească nevoia de a pune întrebări. Zilele acelea, după ce am ajuns la Ierusalim, mi-au rămas în minte contopite într-o singură zi şi noapte lungă, iar eu îmi amintesc doar că într-o după-amiază m-am trezit că stau în restaurantul pensiunii Mishkenot Sha'ananim, care avea aceeaşi privelişte ca veranda din spatele camerei mele: zidurile, Muntele Sion, Valea Hinnom, unde adepţii lui Moloch[1] şi-au sacrificat copiii, arzându-i. De fapt mâncasem acolo în fiecare zi, uneori chiar de două ori pe zi, căci era mai comod decât să mănânc în oraş (cu cât îmi era mai foame, cu atât mi se părea mai greu să intru într-un restaurant) – atât de des,

1 În Biblie, zeu al fenicienilor.

încât îi stârnisem interesul chelnerului îndesat care lucra în restaurant. Pe când ştergea firimiturile de pe mesele goale, se uita la mine cu coada ochiului şi, în curând, a renunţat să-şi mai ascundă curiozitatea şi s-a rezemat de bar, privindu-mă. A venit şi a luat vesela de pe masa mea cu mişcări lente, întrebându-mă dacă mi-a plăcut totul, o întrebare ce nu mi s-a părut că se referă la mâncare, de care deseori nici nu mă atingeam, ci la alte lucruri mai puţin palpabile. În după-amiaza aceea, după ce sala s-a golit, s-a apropiat de mine, ţinând în mână o cutie cu mai multe pliculeţe cu ceai. Ia unul, a spus el. Eu nu cerusem ceai, dar mi-am dat seama că nu aveam de ales. Am ales unul fără să văd care anume. Nu mai aveam poftă de nimic şi m-am gândit că, cu cât aleg mai repede ceaiul, cu atât o să mă lase mai repede în pace. Dar el nu m-a lăsat în pace. A adus un ceainic cu apă fierbinte, a desfăcut pliculeţul cu ceai şi l-a vârât înăuntru. S-a aşezat pe scaunul din faţa mea. Din America? a întrebat el. Am încuviinţat din cap, strângând din buze, în speranţa că o să simtă dorinţa mea de a fi lăsată singură. Am auzit că eşti scriitoare, nu? Am încuviinţat iarăşi din cap, deşi de data asta un scâncet involuntar mi-a scăpat de pe buze. Mi-a turnat ceaiul în ceaşcă. Bea, a spus el, îţi face bine. I-am adresat un zâmbet firav şi crispat, mai degrabă o grimasă. Acolo, unde te uitai tu, a zis el, arătând cu degetul îndoit spre peisaj. Valea aia de sub ziduri era mai demult teritoriu disputat. Ştiu, am zis eu, mototolindu-mi nerăbdătoare şerveţelul. A clipit şi a continuat. Când am ajuns aici, în 1950, obişnuiam să mă duc la graniţă şi mă uit la ce se afla pe partea cealaltă. Acolo, la cinci sute de metri distanţă, vedeam autobuze şi maşini, soldaţi iordanieni. Eu eram în oraş, pe strada principală a Ierusalimului, şi mă uitam la alt oraş, un Ierusalim unde credeam că n-o să ajung niciodată. Eram curios, voiam să aflu cum era acolo. Dar exista şi ceva bun în convingerea mea că n-o să ajung niciodată în partea cealaltă. Apoi a fost războiul din '67. Totul s-a schimbat. La început n-am avut nici un regret, era încântător ca în sfârşit să mă pot plimba pe străzile alea. Dar mai târziu mi-am schimbat părerea. Îmi era dor de zilele când priveam într-acolo fără să ştiu

cum erau locurile alea. A făcut o pauză şi a aruncat o privire ceştii mele, de care nici nu mă atinsesem. Bea, a insistat el din nou. Scriitoare, ei? Fiicei mele îi place la nebunie să citească. Un zâmbet timid a pâlpâit pe buzele lui groase. Acum are şaptesprezece ani. Studiază limba engleză. Găsesc aici vreo carte a ta s-o cumpăr? Poate c-o să-i scrii o dedicaţie şi ea o s-o citească. E isteaţă. Mai isteaţă decât mine, a spus el, cu un zâmbet involuntar, care i-a dezvelit gingiile retrase şi o gaură între dinţii din faţă. Avea pleoapele grele, aidoma unei broaşte. Când era mică, obişnuiam să-i spun: Hei, du-te afară şi joacă-te cu prietenii tăi, cărţile o să te aştepte, dar într-o zi copilăria o să ţi se termine pentru totdeauna. Dar nu m-a ascultat, toată ziua stătea cu nasul în cărţi. Nu-i normal, zice soţia mea, cine o să vrea s-o ia de nevastă? Băieţilor nu le plac fetele de genul ăsta, o pocneşte pe Dina peste cap şi-i spune că, dacă o să continue aşa, o să aibă nevoie de ochelari şi atunci chiar că a încurcat-o. Nu i-am zis niciodată că, poate, dacă aş fi tânăr, mi-ar plăcea o fată aşa ca ea, o fată mai isteaţă decât mine, care ştie multe lucruri despre lume, care capătă o anumită expresie în ochi când se gândeşte la toate poveştile din capul ei. Poate că i-ai putea scrie ceva pe o carte de-a ta: Pentru Dina, noroc în toate. Sau poate: Continuă să citeşti. Orice crezi tu, tu eşti scriitoarea şi ştii ce e mai potrivit.

Mi-a fost clar că ajunsese la capătul lungului şir de cuvinte, răsucit într-un ghem înăuntrul lui, iar acum mă aştepta pe mine să vorbesc. Dar trecuseră zile întregi de când nu mai vorbisem cu nimeni şi limba parcă-mi era legată. Am încuviinţat din cap şi am mormăit ceva de neînţeles chiar şi pentru mine. Chelnerul s-a uitat în jos la faţa de masă şi, cu un antebraţ păros, şi-a şters transpiraţia de pe buza de sus. Cu părere de rău mi-am dat seama că eram stânjenită, dar nu aveam cum să scot pe nici unul din noi din tăcerea jenantă, care se aşternea în jurul nostru asemenea cimentului. Nu-ţi place ceaiul? a întrebat el până la urmă. E OK, am spus eu, forţându-mă să mai iau o înghiţitură. Nu-i dintre cele bune, a spus el. Am vrut să-ţi spun când l-ai luat. Nimănui nu-i place ăsta. La sfârşitul zilei, în toate celelalte compartimente mai sunt doar unul sau două pliculeţe, dar compartimentul ăsta

e mereu plin. Nu știu de ce îl mai aducem. Data viitoare să-l alegi pe cel galben, a spus el. Tuturor le place cel galben. Apoi s-a ridicat în picioare, a tușit, mi-a luat ceașca și s-a retras în bucătărie.

Și aici s-ar fi terminat povestirea, domnule judecător, și n-aș mai fi fost aici, vorbind în semiîntuneric, iar dumneavoastră n-ați fi zăcut într-un pat în spital, dacă în seara aceea, neputându-mi scoate din minte expresia amărâtă de pe chipul chelnerului și părându-mi-se o dovadă a indiferenței mele cronice față de orice în afară de propria-mi muncă, nu m-aș fi întors la restaurant, ținând în mână una dintre cărțile mele, cumpărată cu o oră mai devreme și având o dedicație pentru Dina. Probabil că era aproape șapte și jumătate, destul de târziu încât soarele să fi apus, dar orașul încă mai licărea aidoma jarului, iar când am ajuns la restaurant nu l-am văzut pe chelner și mi-a fost teamă că i se terminase tura din ziua aceea, însă unul dintre ceilalți chelneri mi-a făcut semn spre terasă. În spatele șirurilor de mese era un drum, o prelungire a aleii către pensiunea unde se putea ajunge după ce treceai de un cordon de securitate. Acolo, pe trotuar, lângă o motocicletă cu motorul mergând în gol, era chelnerul îndesat, care se aprinsese discutând, sau poate certându-se, cu motociclistul.

Chelnerul era cu spatele la mine, iar eu nu puteam să văd fața motociclistului de sub vizorul închis la culoare al căștii, îi zăream doar silueta subțire înfășurată într-o jachetă din piele. Dar el m-a văzut pe mine, pentru că, dintr-odată, discursul lui răstit s-a întrerupt, iar motociclistul și-a desfăcut cu îndemânare cureaua de sub bărbie, și-a scos casca, și-a scuturat părul negru și a făcut semn cu bărbia în direcția mea, pentru a-l anunța pe chelner că venisem acolo. La vederea chipului lui tânăr, a nasului său mare, a buzelor pline și a părului lui lung, despre care știam că mirosea a râu murdar, am simțit cum mă străpunge un fior puternic, de parcă băiatul cu care îmi petrecusem o noapte cu atât de multă vreme în urmă ar fi apărut în sfârșit, perfect conservat, după ce stătuse ascuns un sfert de secol în tunelele din Bar Kochba. Am simțit un junghi de durere, care mi-a tăiat respirația. Chelnerul s-a răsucit să vadă cine venise. Când m-a văzut, s-a întors spre motociclist și a murmurat în grabă câteva cuvinte de avertizare, apoi a venit la

mine. Bună, domnişoară, vrei să comanzi ceva? Te rog, ia loc aici, o să-ţi aduc meniul. Nu, am zis eu, neputându-mi desprinde ochii de tânărul încălecat pe motocicletă, ale cărui buze se arcuiseră acum într-un zâmbet firav şi poznaş. Am venit doar să-ţi aduc asta, am spus eu, întinzându-i cartea. Chelnerul a făcut un pas în spate, şi-a dus mâna la gură într-un gest de uimire dramatică, s-a apropiat, de parcă ar fi vrut să ia cartea de la mine, dar apoi şi-a retras mâna şi a făcut iarăşi un pas în spate, frecându-şi perii scurţi din barbă. Faceţi mişto de mine, a spus el, chiar aţi cumpărat-o? Nu cred. Uite, am zis eu, punându-i cartea în braţe, pentru Dina. Atunci nările tânărului s-au dilatat, de parcă ar fi adulmecat ceva. O ştii pe Dina? Chelnerul s-a răsucit şi i-a aruncat încă vreo câteva cuvinte tăioase. Ignoră-l, acum o să plece. Vino şi ia loc, cum aş putea să-ţi mulţumesc? Să-ţi aduc nişte ceai? Dar tânărul n-a schiţat nici un gest să plece. Ce e? a întrebat el. Ce e, întreabă el, auzi ce spune, ce troglodit, e o carte, probabil că n-ai citit niciodată vreuna, s-a răstit el acum cu o altă intonaţie la motociclistul care stătea în echilibru pe motocicletă, cu un picior pe pedală şi altul pe asfalt. Tu ai scris-o? a întrebat tânărul imperturbabil. Aerul serii era parfumat, de parcă pe undeva o floare nocturnă îşi deschisese petalele. Da, am zis eu, regăsindu-mi vocea în ultimul moment. Îmi cer scuze, domnişoară, a exclamat chelnerul, vă deranjează, veniţi înăuntru, e mai linişte, dar motociclistul a tras piedica cu călcâiul şi, din trei paşi mari şi rapizi, a fost lângă noi. Văzut de aproape semăna leit cu Daniel Varsky, atât de mult, încât aproape am fost surprinsă că nu părea să mă recunoască, deşi trecuseră atât de mulţi ani. Hai să vedem, a zis el. Pleacă de aici, a mârâit chelnerul, ţinând cartea cât mai departe de el, dar tânărul s-a aplecat peste chelnerul scund şi bondoc şi, cu o singură mişcare ageră, i-a luat-o din mână. A deschis-o cu grijă, aruncând o privire spre mine, apoi spre chelner şi după aceea iarăşi spre carte. Pentru Dina, a citit el cu voce tare. Îţi urez să ai mult noroc. Cu drag, Nadia. Foarte frumos, a spus el. O să i-o dau.

Atunci chelnerul i-a trântit o rafală de cuvinte pline de furie, cu venele de la gât zvâcnindu-i, de parcă ar fi putut exploda în orice moment, iar tânărul a făcut un pas în spate, o expresie tristă

pâlpâindu-i pe față preț de o clipă, doar un mic tremur, dar eu l-am văzut. Cu degete gingașe, fără să se grăbească, a răsfoit paginile cărții. Apoi, în sfârșit, ignorând mâna întinsă a chelnerului, mi-a dat-o mie. Se pare că nu sunt binevenit aici, a spus el. Poate o să-mi spui cândva despre ce e vorba în carte – buzele i s-au arcuit într-un zâmbet fugar –, Nadia. Cu cea mai mare plăcere, am șoptit eu, și atunci o ușă din viața mea s-a deschis. Fără a-i arunca nici o privire chelnerului, el și-a tras vizorul căștii peste ochi, s-a urcat pe motocicletă, a pornit motorul și s-a scurs în întuneric.

O clipă mai târziu m-am așezat la o masă, iar chelnerul se învârtea în jurul meu, aranjând vesela. Îmi cer scuze, a spus el, băiatul ăla e un blestem. E un văr de-al soției mele, dă tuturor doar bătăi de cap, n-o să iasă nimic bun din el. Dar părinții lui au murit, n-are pe nimeni și vine la noi. Ne dă mereu târcoale și nu putem să scăpăm de el. Cum îl cheamă? am întrebat eu. Chelnerul s-a uitat la paharul meu, l-a ridicat în lumină, a văzut o pată și l-a schimbat cu un pahar de pe altă masă. Mamă, ce cadou, a continuat el, ce mi-aș dori să-i vezi fața Dinei când o să i-l dau. Mi-ar plăcea să-i aflu numele, am repetat eu. Numele lui? Adam, cu cât scap mai repede de el, cu atât mai bine. De ce a venit aici? am întrebat eu. Să mă scoată din sărite, de aia. Nu te mai gândi la el, ce zici de o omletă, ți-ar plăcea o omletă, sau poate niște paste primavera? Uită-te în meniu, orice, e din partea casei. Numele meu e Rafi. O să-ți aduc un ceai, ia din cel galben de data asta, o să vezi, tuturor le place ceaiul galben.

Dar eu am continuat să mă gândesc la el, domnule judecător. Nu l-am uitat pe tânărul înalt și slab, cu jachetă de piele, al cărui nume era Adam, dar despre care știam că de fapt era prietenul meu, poetul dispărut Daniel Varsky. Cu douăzeci și cinci de ani în urmă era în apartamentul ăla din New York, care arăta de parcă o tornadă ar fi trecut prin el, discutând în contradictoriu cu mine despre poezii și legănându-se pe călcâie, ca și cum în orice clipă ar fi putut țâșni, aidoma unui pilot care se catapultează din scaunul lui, iar după aceea, cât ai bate din palme, a dispărut, a alunecat într-o gaură, a căzut într-un hău și a ieșit din nou la

suprafață aici, în Ierusalim. De ce? Răspunsul mi se părea foarte clar: ca să-şi ia înapoi biroul. Biroul pe care îl lăsase în urmă în chip de garanție, pe care mi-l încredințase mie, dintre toți, pentru a-l păzi, lucru din cauza căruia mă simțisem vinovată atâția ani, față de care îmi exprimasem vinovăția şi pe care nu-şi dorise să-l fac cadou nimănui, aşa cum nu-şi dorise nici ca eu să mai scriu la el. Cel puțin aşa mi-am permis eu, în mintea mea buimacă, să-mi imaginez, chiar dacă, la un alt nivel, ştiam că o asemenea poveste nu era decât o halucinație.

În seara aceea, la mine în cameră, am născocit diferite motive pe care să i le dau chelnerului Rafi pentru a-l revedea pe Adam: voiam să merg pe motocicletă până la Marea Moartă şi aveam nevoie de un şofer şi de un ghid, da, neapărat trebuia să fie pe motocicletă, şi puteam să-i dau un onorariu mare pentru serviciile lui. Sau: aveam nevoie de cineva care să-i livreze urgent un pachet verişoarei mele Ruthie care locuia în Herzliya, pe care n-o mai văzusem de cincisprezece ani şi care nu-mi plăcuse niciodată, un pachet pe care n-aş fi avut încredere să i-l dau oricui, aşa că, te rog, trimite-l pe Adam, doar un mic serviciu cu care să te revanşezi pentru cartea dăruită Dinei, deşi firește că o să-i dau cu cea mai mare plăcere un onorariu mare etcetera, etcetera pentru serviciile lui. Nu m-aş fi dat în lături nici să-l „ajut" pe Rafi, adică să-i acord vărului obraznic al soției lui, oaia neagră a familiei, câteva îndrumări, aşa ca din partea unui străin binevoitor, scriitoarea din America, oferindu-mă să-l iau sub aripa mea o vreme, să-i împărtăşesc din înțelepciunea mea, să-l aduc pe calea cea bună. Toată noaptea şi ziua următoare am reflectat în fel şi chip cum să-l conving să-mi aranjeze o întâlnire cu Adam, dar, până la urmă, n-a mai fost nevoie: în seara următoare, când mergeam spre casă pe Keren Hayesod, cufundată în gânduri, aşteptând să se schimbe lumina semaforului, o motocicletă s-a oprit lângă trotuar. Zgomotul motorului mi-a întrerupt meditația, dar n-am făcut legătura cu tânărul care îmi venise mereu în minte toată ziua, până când, fără a se da jos de pe motocicletă, şi-a ridicat vizorul închis la culoare şi m-a țintuit cu privirea, cu ochii scăpărându-i, de parcă ar fi ştiut o glumă care nu era nici a lui şi nici

a noastră împreună, încă nu puteam să-mi dau seama, pe când maşinile de pe stradă claxonau şi încercau să-l ocolească. A spus ceva ce n-am reuşit să aud din cauza zgomotului pe care-l scotea motorul. Am simţit cum îmi creşte pulsul şi am păşit înspre el, i-am văzut buzele cum se mişcă: Vrei să te duc undeva? Pensiunea era la doar zece minute de mers pe jos, dar eu n-am ezitat, adică în mintea mea, căci, după ce i-am acceptat oferta, nu mi-a fost imediat clar cum să mă urc pe motocicletă. Stăteam acolo neajutorată, holbându-mă la partea din şa pe care n-o ocupa Adam, fără a izbuti să-mi dau seama cum să mă salt pe ea. Mi-a întins mâna, iar eu i-am dat-o pe stânga, dar el mi-a dat drumul şi m-a prins ferm de mâna dreaptă, apoi, cu o mişcare elegantă şi exersată, m-a ridicat şi m-a pus fără efort pe şa. Şi-a scos casca, dezvăluind acelaşi zâmbet indescifrabil pe care-l avusese şi cu o seară în urmă, şi mi-a pus-o cu blândeţe pe cap, dându-mi uşurel la o parte părul pentru a închide cureaua. Apoi mi-a luat mâna şi mi-a pus-o strâns pe după talia lui, iar furnicătura pe care o simţisem în străfundurile pântecelui meu s-a extins în sus şi a explodat, trezindu-mi trupul la viaţă. A râs, deschizând larg gura, pentru el nu însemna nimic râsul ăsta, iar motocicleta a zvâcnit sub noi şi a ţâşnit pe stradă. Ne-am îndreptat spre pensiune, dar, când ne-am apropiat de aleea care ducea acolo, el a ţipat ceva spre mine. Ce? am zbierat din străfundurile capitonate ale căştii, iar el a ţipat altceva, iar eu am auzit suficient de mult încât să-mi dau seama că era o întrebare, dar, fiindcă n-am răspuns la timp, a trecut pe lângă intrarea în pensiune şi s-a dus mai departe. Preţ de o clipă m-am întrebat sumbru dacă nu cumva fusesem naivă să mă las pe mâinile unui individ pus pe rele, care bântuia pe la periferia familiei lui Rafi, dar atunci el s-a răsucit spre mine şi a zâmbit, cel care se răsucise era Daniel Varsky, iar eu aveam iarăşi douăzeci şi patru de ani, aveam toată noaptea la dispoziţie şi nu se schimbase decât oraşul în care ne aflam.

M-am agăţat de talia lui, părul îi flutura în vânt, am mers cu motocicleta pe străzi, pe lângă locuitorii din altă lume ai oraşului, pe care ajunsesem să-i ştiu bine, pe lângă religioşii ortodocşi, cu pălăriile şi hainele lor lungi şi prăfuite, pe lângă mamele aflate

în fruntea cârdurilor de copii, ale căror haine târau după ele sute de fire zdrenţuite, de parcă copiii înşişi fuseseră smulşi, fără a fi încheiaţi, din războiul de ţesut, pe lângă gloata de băieţi care învăţau la şcoli religioase şi care ţâşneau pe lângă semafoare cu ochii mijiţi, de parcă abia ar fi ieşit dintr-o peşteră, pe lângă bătrânul gârbovit deasupra bastonului, cu fata filipineză care îl ţine de cotul lăbărţat al puloverului, trăgând de un fir zdrenţuit, pe care şi l-a înfăşurat în jurul mâinii, şi destrămându-l, până când ultimele lui cuvinte aveau să fie trase din el, aidoma unui nod, el, ea şi arabul care mătura rigola, nici unul nefiind conştient de faptul că pe lângă ei trecea o arătare, o fantomă şi mai în afara timpului decât ei. Mi-ar fi plăcut să mergem mai departe, în deşertul sălbatic, dar imediat am ieşit de pe strada principală şi am oprit într-o parcare cu o privelişte panoramică asupra părţii de nord a oraşului. Adam a oprit motorul, iar eu, fără nici o tragere de inimă, mi-am luat mâinile de pe mijlocul lui şi m-am chinuit să-mi scot casca. Uitându-mă în jos la pantalonii mei şifonaţi şi la sandalele prăfuite, mica mea reverie s-a evaporat, şi m-am simţit stânjenită. Dar Adam n-a părut că observă şi mi-a făcut semn să-l urmez spre promenadă, unde grupuleţe compacte de turişti şi pietoni se adunaseră pentru a privi cum apusul îşi joacă piesa extravagantă de teatru deasupra Iudeii.

Ne-am rezemat de balustradă. Norii au devenit de alamă, apoi violeţi. E frumos, nu? a întrebat el, primele lui cuvinte pe care le-am înţeles în seara aia. Am privit spre acoperişurile înghesuite din Oraşul Vechi, Muntele Sion, Muntele Scopus spre nord, Muntele Sfatului Rău din vest, Muntele Măslinilor din est şi poate că, datorită luminii care învineţea totul sau a vântului purificator, ori a plăcerii de a admira peisajul, poate datorită parfumului pinilor sau pietrelor care-şi răspândeau căldura înainte de a absorbi noaptea, ori faptului că mă aflam lângă fantoma lui Daniel Varsky, dar am simţit că plutesc, domnule judecător, iar în acea clipă m-am contopit cu totul, asta dacă nu mă contopisem deja, cu cei care se scurseseră înspre oraş vreme de trei mii de ani şi, ajungând în el, o luaseră razna, îşi pierduseră minţile, deveniseră visul unui om care visează, încercând să cearnă lumina din întuneric

şi s-o adune iarăşi ca pe cioburile unui vas spart. Îmi place aici, a zis el. Uneori vin împreună cu prietenii mei, alteori singur. Am stat acolo tăcuţi, privind în zare. Tu ai scris cartea aia? a întrebat el. Cea pentru Dina? Da. Cu asta te ocupi? E meseria ta? Am încuviinţat din cap. A reflectat la asta, smulgându-şi o unghie ruptă cu dinţii şi apoi scuipând-o, iar eu am tresărit, gândindu-mă la unghiile pe care le smulseseră de pe degetele lungi ale lui Daniel Varsky. Cum ai ajuns să faci asta? Ai făcut vreo şcoală? Nu, am spus eu. M-am apucat de scris în tinereţe. De ce mă întrebi? Scrii? Şi-a vârât mâinile în buzunare şi şi-a încordat maxilarul. Nu ştiu nimic despre lucrurile astea, a zis el. A urmat o tăcere stânjenitoare, iar eu mi-am dat acum seama că el era cel stânjenit, poate pentru curajul lui de a mă aduce aici. Mă bucur că m-ai adus aici, am spus eu, e frumos. Chipul lui s-a destins într-un zâmbet. Îţi place, nu? M-am gândit eu. Încă o tăcere. Încercând să fac conversaţie, am spus o tâmpenie: Şi vărului tău Rafi îi plac peisajele. S-a înnegrit la faţă. Cretinul ăla? Dar nu s-a obosit să mai spună şi altceva. Dinei îi plac cărţile tale? a întrebat el. M-aş mira să fi citit vreuna, am zis eu. Tatăl ei m-a rugat să-i scriu o dedicaţie pe o carte de-ale mele. O, a spus el dezamăgit. Privirea mi s-a oprit pe o mică cicatrice de deasupra buzei lui, iar acea liniuţă, nu mai lungă de trei centimetri, a rupt în mine zăgazurile unui torent de sentimente dulci-amărui. Eşti faimoasă? a întrebat el zâmbind. Rafi mi-a zis că eşti faimoasă. Am fost uimită că n-am catadicsit să-l corectez. Îmi convenea să-l las să creadă că eram altceva decât ce eram de fapt. Şi ce scrii? Povestiri poliţiste? Romantice? Uneori. Dar nu doar atât. Scrii despre oamenii pe care-i cunoşti? Uneori. A rânjit, arătându-şi gingiile. Poate că o să scrii despre mine. Poate, am zis eu. Şi-a vârât mâna în buzunarul jachetei, a scos o ţigară dintr-un pachet mototolit şi şi-a aprins-o apărând-o de vânt. Îmi dai şi mie una? Fumezi?

Fumul mi-a ars gâtul şi pieptul, iar vântul s-a răcit. Am început să dârdâi, iar el mi-a împrumutat jacheta care mirosea a lemn vechi şi a transpiraţie. Mi-a pus mai multe întrebări despre munca mea şi, deşi, dacă ar fi venit de la altcineva, aş fi protestat (Ai scris vreodată o carte poliţistă? Nu? Atunci ce? Scrii despre lucruri

care ţi se întâmplă ţie? Despre viaţa ta? Poate că altcineva îţi spune despre ce să scrii? Te angajează? Cum i se spune? Editor?), pentru că el era cel care mi le punea acolo, sub lumina amurgului, nu m-a deranjat. Când şi el a început să dârdâie, iar tăcerea dintre noi a devenit apăsătoare şi venise momentul să plecăm de acolo, m-am trezit că încerc să găsesc un alt motiv pentru a-l revedea. Mi-a dat casca, deşi de data asta nu s-a oferit să mă ajute. Ascultă, am zis eu, cotrobăind prin poşetă, mâine trebuie să mă duc undeva. Am scos bileţelul mototolit care migrase pe noptieră din valiza mea, dintre paginile cărţilor mele pe fundul poşetei, dar nu se pierduse. Aici e adresa, am spus eu. Poţi să mă duci tu? S-ar putea să am nevoie de un translator, nu ştiu dacă ei vorbesc engleză. A părut surprins, dar bucuros şi a luat de la mine hârtiuţa. Strada Ha'Oren? În Ein Kerem? Privirile ni s-au intersectat. I-am spus că acolo era un birou pe care voiam să-l văd. Ai nevoie de un birou pe care să scrii? a întrebat el, acum curios, ba chiar surescitat. Ceva de genul ăsta, am spus eu. Ai nevoie de un birou sau nu? a insistat el. Da, am nevoie de un birou, am spus eu. Şi acolo au unul de vânzare, a împuns el cu degetul hârtia, pe strada Ha'Oren. Am încuviinţat din cap. A stat o clipă pe gânduri, trecându-şi iarăşi mâna prin păr, pe când eu aşteptam. A împăturit bileţelul şi l-a pus în buzunarul de la spate. Vin să te iau la ora cinci, a spus el. OK?

În noaptea aia l-am visat. Sau, mai bine zis, uneori era el, iar alteori era Daniel Varsky şi, din când în când, prin generozitatea visului, era amândoi deodată; ne plimbam împreună prin Ierusalim, eu ştiam că de fapt nu eram în Ierusalim, dar într-un fel sau altul credeam că eram în Ierusalim, un Ierusalim care dădea mereu în câmpuri cenuşii fumegânde, pe care trebuia să le traversăm pentru a ne întoarce în oraş, aşa cum cineva încearcă să revină mereu la o melodie pe care o auzise cu multă vreme în urmă. Dintr-un motiv sau altul, Adam sau Daniel ducea în mână o mică servietă, o mică servietă ce conţinea un soi de instrument la care plănuia să-mi cânte dacă şi când am fi găsit locul pe care-l căuta, probabil un fel de goarnă, deşi ar fi putut să fie şi o armă. Până la urmă acţiunea visului s-a mutat într-o cameră. Dar deja

servieta dispăruse, iar eu îl priveam pe Adam sau pe Daniel cum îşi scotea pe îndelete hainele şi le împăturea cu grijă, punându-le pe pat, cu obsesia pentru ordine a cuiva care a trăit mulţi ani dominat de o autoritate severă, poate într-o închisoare, unde fusese învăţat pas cu pas cum să-şi împăturească hainele. Imaginea goliciunii lui mă tortura, mă întrista şi mă înduioşa, şi m-am trezit plină de tandreţe şi dor.

În după-amiaza următoare, la patru şi patruzeci şi cinci de minute, eu îl aşteptam în hol, după ce mă uitasem de prea multe ori în oglindă şi alesesem un şirag de mărgele roşii şi o pereche de cercei lungi, din argint. A întârziat douăzeci de minute, iar eu am început să mă plimb de colo-colo, oripilată când mă gândeam la ce mă aştepta la mine în cameră dacă el se răzgândise şi nu mai venea, noaptea interminabilă ce avea să urmeze, cu mine sfâşiată pe dinăuntru. Dar până la urmă am auzit din depărtare motocicleta, apoi el a apărut de după o curbă, iar starea mea proastă s-a înecat într-un lac liniştit de plăcere strălucitoare, nimic n-o putea ştirbi, nici măcar casca adusă de data asta special pentru mine, una roşu-aprins, despre care nimeni n-ar fi trebuit să-mi spună că se potrivea mai degrabă pe capul unei fete de vârsta lui, una dintre cele care ascultau aceleaşi trupe muzicale şi vorbeau aceeaşi limbă cu el, fete care se puteau dezbrăca sub lumina zilei, cu labele picioarelor netede, ca ale unui bebeluş.

Am luat-o pe străzi, am alunecat în jos pe dealuri, iar eu eram fericită, domnule judecător, fericită cum nu mai fusesem de luni întregi, poate chiar ani. Când se apleca pentru a lua o curbă, îi simţeam mijlocul cum se mişcă sub mâinile mele şi asta îmi era de-ajuns, mai mult decât suficient pentru mine, care mai aveam atât de puţin, şi nu m-am gândit prea mult la ce urma să spun când ajungeam la casa lui Leah Weisz, fata care venise la mine cu cinci săptămâni în urmă să ia biroul. Când am ajuns în somnorosul sat Ein Kerem, Adam s-a oprit să întrebe pe unde s-o ia. Am intrat într-o cafenea, iar el a comandat pentru noi, într-un ivrit aspru şi grăbit, glumind cu ospătăriţa tânără, trosnindu-şi degetele şi aruncându-şi telefonul pe masă. Un câine zdrenţăros şchiopăta pe stradă, dar nici măcar el n-a putut să-mi strice starea de

spirit sau să diminueze plăcerea de a privi frumosul peisaj. Adam şi-a amestecat zahărul în cafea şi a fredonat în ritm cu cântecul pop care plutea dinspre boxele cafenelei. Lumina i-a căzut pe faţă, iar eu mi-am dat seama cât de tânăr era. Dincolo de cântecul înfumurat şi fals, am întrezărit umbra nesiguranţei lui şi am înţeles că nu ştia ce să-mi spună. Povesteşte-mi despre tine, am zis eu. Şi-a îndreptat umerii, şi-a aprins o ţigară, a rânjit şi s-a lins pe buze. Deci până la urmă o să scrii despre mine? Depinde, am spus eu. De ce? De ce anume o să aflu despre tine. Şi-a dat capul pe spate şi a suflat o coloană de fum. Dă-i înainte, a spus el. Poţi să mă bagi în cartea ta. Sunt liber. Ce vrei să ştii?

Ce voiam să ştiu? Cum arăta locul unde se ducea acasă seara. Ce avea pe pereţi şi dacă avea acolo un aragaz care aştepta să fie aprins cu un chibrit, dacă pe jos era gresie sau linoleum şi dacă purta pantofi când mergea prin casă sau ce expresie avea când se uita în oglindă ca să se bărbierească. Ce se vedea pe fereastră şi cum arăta patul lui, da, domnule judecător, deja îmi imaginam patul lui, cu pătura mototolită şi pernele ieftine, patul în care, în nopţile când era singur, uneori dormea întins pe diagonală. Dar nu l-am întrebat nimic din toate astea. Eram în stare să aştept, să-mi drămuiesc timpul. Pentru că, vedeţi dumneavoastră, el cânta, iar în curând urma să se lase seara şi acum îmi dădeam seama că ceva se schimbase, da, se spălase pe cap.

Terminase armata cu doi ani în urmă, a spus el. Mai întâi s-a angajat la o companie de pază, dar şeful lui l-a acuzat de anumite lucruri (n-a spus de ce anume), aşa că şi-a dat demisia şi după aceea a început să zugrăvească locuinţe împreună cu un prieten de-al lui, cu care îşi făcuse o afacere, dar vaporii l-au îmbolnăvit şi a trebuit să renunţe. Acum lucra într-un magazin de saltele, dar de fapt voia să ajungă ucenicul unui tâmplar, pentru că întotdeauna fusese îndemânatic şi îi plăcuse să construiască lucruri. Dar familia ta? am întrebat eu. Şi-a stins ţigara, a aruncat o privire distrată în jur şi apoi şi-a verificat telefonul. Nu avea nici o familie, mi-a zis el. Părinţii îi muriseră când avea şaisprezece ani. N-a spus unde sau cum. Avea un frate mai mare cu care nu vorbise de mulţi ani. Uneori se gândea să-l caute, dar niciodată nu încercase. Dar Rafi?

am întrebat eu. Ți-am spus, a zis el, e un cretin. Singurul motiv pentru care mă străduiesc să-l suport e Dina. Dacă ai cunoaşte-o, n-ai putea să-ți imaginezi cum de a ieşit ceva atât de frumos din maimuța aia. Povesteşte-mi despre ea, am spus eu, dar el n-a zis nimic şi s-a răsucit pentru a-şi ascunde grimasa care pusese stăpânire pe chipul lui, doar o fracțiune de secundă în care toate trăsăturile i s-au destrămat şi un alt chip a apărut în locul lor, un chip pe care l-a şters cu mâneca. S-a ridicat în picioare şi a aruncat câteva monede pe masă, şi-a luat rămas-bun de la ospătărița care i-a zâmbit. Te rog, am zis eu, întinzându-mă după portofel, lasă-mă pe mine. Dar el a plescăit din limbă, şi-a ridicat casca în aer şi şi-a tras-o pe cap, iar în acea clipă, dintr-un motiv sau altul, m-am gândit la mama lui moartă, la felul cum probabil că-i făcuse baie când era mic, la cum trebuie să-l fi ridicat în braţe din pătuţ în toiul nopții şi să-i fi simțit buzele umede pe față, la cum îi desprinsese degetele din părul ei lung, îi cântase, îşi imaginase viitorul lui, iar apoi acul minții mele, aidoma unei busole, a alunecat în altă parte şi mi-am imaginat-o pe mama lui Daniel Varsky şi, ca printr-o imagine din oglindă, fiul ei era cel care murise, iar mama lui continuase să trăiască. Pentru prima oară în cei douăzeci şi şapte de ani de când scrisesem la biroul lui, enormitatea pierderii mamei sale s-a pogorât asupra mea, o fereastră s-a deschis larg, iar eu am aruncat o privire asupra coşmarului de nedescris al durerii ei. Stăteam lângă motocicletă. Vântul se potolise. Se simțea parfumul iasomiei. Cum e, m-am gândit eu, să trăieşti după ce copilul tău a murit? M-am urcat pe motocicletă şi l-am prins cu gingăşie de talie, şi fiecare din mâinile mele era una din mâinile acelei mame, cea care nu-şi putea atinge copilul pentru că ea murise şi cea care nu-şi putea atinge copilul pentru că ea continuase să trăiască, iar apoi am ajuns pe strada Ha'Oren.

N-am găsit imediat casa, pentru că numărul era ascuns în spatele unei învălmăşeli de plante cățărătoare, care creşteau pe zidul ce o înconjura. Era o poartă de fier închisă cu un lanț, dar prin ea, parțial acoperită de copaci, se putea zări o casă mare din piatră, cu obloane verzi, care erau aproape toate închise. Închipuindu-mi că fata, Leah, locuieşte aici, îi adăugam o nouă dimen-

siune, o profunzime pe care nu i-o sesizasem la început. Cercetând cu privirea grădina prăfuită, m-a copleşit şi pe mine o tristeţe provocată de sentimentul bizar că mă aflu într-un loc prin care trecuse, oricât de fugar, Daniel Varsky: în casa aceea blindată cu obloane locuise o femeie, sau, mai bine zis, aşa credeam eu, care îl cunoscuse odată şi probabil îl şi iubise. Ce crezuse mama lui Leah despre căutările fiicei sale şi cum se simţise ea când biroul bărbatului, tatăl copilului ei, care fusese atât de brutal smuls din lume, sosise acasă la ea, aidoma unui cadavru gigantic din lemn? Şi, de parcă asta n-ar fi fost de ajuns, acum mă aflam aici să-i aduc fantoma lui. M-am gândit să inventez o scuză, să-i spun lui Adam că am făcut o greşeală, că nu asta era casa, dar, până să izbutesc, el a găsit o sonerie sub frunze şi a sunat la ea. S-a auzit un sunet firav, electric. Pe undeva un câine a lătrat. Fiindcă n-a primit nici un răspuns, a mai sunat o dată. Ai poate un număr de telefon? a întrebat el, dar eu n-aveam, aşa că a apăsat pentru a treia oară butonul, iar lipsa celei mai uşoare mişcări, paralizia bolovanilor, obloanelor şi chiar şi a frunzelor păreau să fie o pură încăpăţânare. Ştiu de vizita ta? Da, am minţit eu, iar Adam a zgâlţâit zăbrelele porţii, pentru a vedea dacă nu cedează lanţul. Presupun că va trebui să vin altă dată, am dat eu să spun, dar, în acel moment, un bătrân şi-a făcut apariţia, sau, mai bine zis, s-a întins asemenea unei umbre din spatele zidului, ţinând în mână un baston elegant. *Ken? Ma atem rotsim?* i-a răspuns Adam, făcând un gest spre mine. L-am întrebat dacă ştie engleză. Da, a zis el, ţinându-se strâns de mânerul din argint al bastonului, care – acum am observat – avea forma unui cap de berbec. Leah Weisz locuieşte aici? Weisz? a întrebat el. Da, am zis eu, Leah Weisz a venit la mine luna trecută, în New York, pentru a lua un birou. Un birou? a repetat ca un ecou bătrânul, fără să înţeleagă, iar acum Adam s-a foit nerăbdător şi i-a spus câteva cuvinte în ivrit bătrânului. *Lo*, a spus bătrânul, clătinând din cap, *lo, ani lo yodea klum al shum shulchan*. Nu ştie nimic despre vreun birou, a spus Adam, iar bătrânul s-a legănat în baston şi n-a schiţat nici un gest de a deschide poarta. Poate că ţi-au dat o adresă greşită, a zis Adam. A scos din blugi biletul

mototolit al lui Leah şi i l-a întins printre zăbrele. Tacticos, bătrânul şi-a vârât mâna în buzunarul de la piept, a scos o pereche de ochelari şi i-a pus pe nas. Părea să-i ia mult timp ca să înţeleagă ce scria acolo. Când a terminat de citit, a întors biletul ca să vadă ce scrie pe partea cealaltă. Văzând că nu scria nimic acolo, l-a întors iarăşi pe cealaltă parte. *Ze ze o lo?* a insistat Adam. Bătrânul a împăturit cu grijă bileţelul şi i l-a dat înapoi printre zăbrele. Aici e strada Ha'Oren nr. 19, dar nu locuieşte nimeni cu numele ăsta aici, a spus el, iar eu am fost surprinsă de accentul lui, care dovedea fluenţă şi rafinament.

Acum mi-am dat seama că nu sesizasem latura vicleană din Leah Weisz. Că probabil îmi dăduse intenţionat o adresă greşită, în eventualitatea că m-aş fi răzgândit şi aş fi vrut să iau înapoi biroul. Dar atunci de ce mi-ar fi dat o adresă? Eu n-o cerusem şi, în realitate, faptul că ea mi-o dăduse, acum realizam, mi se păruse un fel de invitaţie. Bătrânul stătea acolo, îmbrăcat doar într-o cămaşă călcată cu grijă, în timp ce în spatele lui casa îşi ţinea respiraţia pe sub frunze. Cum o fi fost înăuntru? m-am întrebat eu. Cum arăta ceainicul, era vechi şi zgâriat, ceaşca de ceai, existau cărţi, ce era pe perete, acolo, în coridorul întunecat, vreo scenă din Biblie, vreo mică gravură poate a legării lui Isaac[1]? Bătrânul m-a studiat cu ochi pătrunzători şi albaştri, ochii unui şoim dresat, iar eu mi-am dat seama că şi el era curios în privinţa mea, parcă şi-ar fi dorit să-mi pună o întrebare. Chiar şi Adam a părut că observă asta şi şi-a mutat privirea de la bătrân la mine, apoi iarăşi spre bătrân, şi toţi trei am rămas aşa, suspendaţi în echilibrul tăcerii care învăluia casa, până când, în cele din urmă, Adam a ridicat din umeri, şi-a rupt încă o unghie cu dinţii, a scuipat-o, apoi s-a întors la motocicletă. Succes, a spus bătrânul, cu mâna strângându-i-se în jurul coarnelor răsucite ale berbecului, sper că o să găsiţi ce căutaţi. Nu ştiu ce m-a apucat atunci, domnule judecător, am izbucnit, nu-l voiam înapoi, biroul, eu voiam numai – dar m-am oprit, pentru că nu puteam să spun ce voiam, iar o expresie de suferinţă a pâlpâit pe chipul

1 Fiul lui Avraam, al cărui sacrificiu a fost oprit în ultimul moment prin intervenţie divină.

bătrânului. Adam a pornit motorul în spatele meu. Hai să mergem, a spus el. Eu nu voiam să plec încă, dar se părea că n-aveam de ales. M-am urcat pe motocicletă. Bătrânul şi-a ridicat bastonul în chip de rămas-bun, iar noi am plecat de acolo.

Lui Adam îi era foame. Nu-mi păsa unde mergem, doar să nu mă ducă înapoi la pensiune. Am încercat să înţeleg ce se întâmplase. Cine era Leah Weisz? De ce crezusem cu atâta uşurinţă tot ce-mi spusese ea, fără nici cea mai mică dovadă? Atât de dornică fusesem să renunţ la biroul unde îmi petrecusem viaţa, încât ai fi putut crede că fusesem nerăbdătoare, că abia aşteptasem să scap de el. E adevărat că nu mă considerasem întotdeauna decât paznicul lui, mai devreme sau mai târziu, îmi spusesem eu în sinea mea, cineva avea să vină după el, dar adevărul e că nu era decât o poveste convenabilă, pe care mi-o spusesem mie însămi, o poveste atât de asemănătoare cu multe altele, încât mă scutise de responsabilitatea deciziilor mele, căci le insuflase o undă a inevitabilului, dar, pe lângă toate astea, fusesem convinsă că o să mor la acel birou, moştenirea mea şi patul meu conjugal, aşa că de ce nu şi sicriul meu?

Adam m-a dus la un restaurant de pe Salomon Mall, unde se împrietenise cu câţiva dintre chelneri. L-au bătut uşurel pe spate şi s-au uitat apreciativ la mine. El a rânjit, iar ce le-a spus i-a făcut să râdă zgomotos. Ne-am aşezat lângă fereastră. Afară, pe un balcon suspendat deasupra unei alei înguste, un bărbat şedea pe o saltea veche, ţinându-şi fiul în braţe şi vorbind cu el. L-am întrebat pe Adam ce le zisese prietenilor lui. Cu buzele arcuite într-un zâmbet firav, el s-a uitat în jur la ceilalţi meseni, pentru a le evalua reacţiile, de parcă ar fi intrat pe uşă cu o vedetă, oricât de absurd ar părea. Am simţit un junghi când mi-am dat seama că îl păcălisem, dar era prea târziu. Ce-aş fi putut să spun: Nimeni nu-mi citeşte cărţile, poate că în curând nici n-o să mai fiu publicată? Le-am spus că scrii despre mine, a zis el şi a mai rânjit o dată. Apoi a pocnit din degete, iar prietenii lui au râs şi ne-au adus farfurii pline cu mâncare, apoi şi mai multe farfurii. M-au măsurat din cap până-n picioare şi le-am văzut amuzamentul din ochi, de parcă mi-ar fi sesizat disperarea şi ar fi ştiut despre prietenul lor ceva ce eu nu ştiam. Ne priveau din cealaltă parte

a restaurantului, bucurându-se de norocul prietenului lor de a fi agăţat o femeie mai în vârstă, o americancă bogată şi faimoasă, ori mai bine zis aşa credeau ei, până când Adam a pocnit iarăşi din degete, iar ei au adus o altă sticlă de vin. A mâncat lacom, de parcă n-ar fi înghiţit nimic de zile întregi, iar pentru mine a fost o plăcere să-l privesc, domnule judecător, să mă las pe spătarul scaunului cu paharul de vin în mână şi să mă bucur de frumuseţea şi de foamea lui. Când masa s-a terminat (el a înfulecat aproape tot), prietenii lui au pus nota de plată în faţa mea, iar eu mi-am dat seama că aleseseră pentru noi cea mai scumpă sticlă de vin. Pe când mă scotoceam după bani, încercând să aleg bancnotele potrivite, Adam s-a ridicat în picioare şi s-a dus lângă ei, glumind şi mestecând o scobitoare. Când m-am ridicat în picioare, am simţit cum vinul mi se urcase la cap. L-am urmat afară şi mi-am dat seama că îmi putea simţi ochii aţintiţi asupra lui, că ştia că îl doresc, deşi mi-ar plăcea să spun, domnule judecător, în apărarea mea, că nu simţeam doar poftă trupească pentru el, ci şi un soi de tandreţe, de parcă aş fi fost în stare să-i potolesc suferinţa pe care i-o văzusem pe faţă când şi-o ştersese cu mâneca. Când mi-a aruncat casca, mi-a făcut cu ochiul, dar tânărul stânjenit şi nesigur pe el din spatele acestui gest m-a făcut să simt dorinţa de a-l invita acasă la mine. Am ajuns la intrarea pensiunii, iar eu m-am străduit să-mi găsesc cuvintele potrivite, însă, până când să spun ceva, m-a anunţat că prietenul unuia dintre chelneri are un birou şi că, a doua zi, dacă vreau, mă duce să-l văd. Apoi m-a sărutat inocent pe obraz şi a plecat cu motocicleta fără să-mi spună la ce oră o să vină după mine.

În seara aceea am găsit în agendă numărul de telefon al lui Paul Alpers. Nu mai vorbisem cu el de mulţi ani, iar când, după două ţârâituri scurte, a ridicat receptorul, aproape că mi-a venit să închid. Sunt Nadia, am spus eu, şi, pentru că nu mi s-a părut de ajuns, am adăugat: Sunt din Ierusalim. Preţ de o clipă a tăcut, de parcă ar fi încercat să-şi amintească ce semnificaţie avea numele – al meu sau al oraşului – pentru el. A izbucnit în râs. I-am spus că am divorţat. Mi-a zis că locuise în Copenhaga câţiva ani, împreună cu o femeie, dar că acum relaţia se încheiase. N-am vorbit mult,

ne grăbeam, căci convorbirea era internațională. După ce am terminat de împărtășit detalii despre viața fiecăruia dintre noi, l-am întrebat dacă se mai gândea uneori la Daniel Varsky. Da, a spus el. Am vrut să te sun acum câțiva ani. Au descoperit că a fost ținut o vreme pe un vapor. Pe un vapor? am repetat eu ca un ecou. În carenă, a zis Paul, împreună cu alți prizonieri. Unul dintre ei a supraviețuit și câțiva ani mai târziu s-a întâlnit cu un cunoscut de-al părinților lui Daniel. Le-a spus că l-au ținut în viața câteva luni, deși cu greu a rezistat. Paul, am spus eu până la urmă. Da, a zis el, iar eu am auzit țăcănitul unei brichete, apoi cum trăgea în piept fumul de țigară. A avut vreun copil? Un copil? a întrebat Paul. Nu. O fiică, am întrebat eu, cu o femeie din Israel cu care a fost cu puțin timp înainte de a dispărea? N-am auzit niciodată să fi avut vreo fiică, a spus Paul. Chiar m-aș mira. A avut o iubită în Santiago, de-aia se tot ducea acolo, deși n-ar fi trebuit. Numele ei era Inés, cred. Era din Chile, asta știu. E ciudat, a spus Paul, eu n-am cunoscut-o, dar acum mi-am amintit brusc că am visat-o la un moment dat.

Pe când Paul vorbea, mi-am dat seama cu un soi de uimire că, dacă n-ar fi fost logica bizară a viselor lui, nu l-aș fi cunoscut niciodată pe Daniel Varsky, și că în toți acești ani altcineva ar fi scris la biroul lui. După ce am încheiat convorbirea, n-am putut să adorm sau poate că n-am vrut să adorm, de teamă că o să sting lumina și o să mă întâlnesc cu ce mi-ar fi adus întunericul. Pentru a nu mă mai gândi la Daniel Varsky, sau – și mai rău – la propria-mi viață și la întrebarea care mă chinuia de îndată ce-mi lăsam gândurile în voia lor, m-am concentrat asupra lui Adam. Mi-am imaginat în detaliu trupul lui și lucrurile pe care i le-aș fi făcut sau pe care mi le-ar fi făcut el mie, deși în fanteziile astea eu îmi atribuiam un alt corp, cel pe care îl avusesem înainte ca al meu să-și piardă conturul și forma, luând-o pe o altă direcție decât mine, cea care exista înăuntrul lui. În zorii zilei am făcut un duș, iar la șapte fix, când se deschidea restaurantul, eu eram deja acolo. Chipul lui Rafi s-a întunecat când m-a văzut și el s-a retras la bar, apucându-se să șteargă paharele și lăsându-l pe celălalt chelner să se ocupe de mine. Am tras de cafeaua mea și,

descoperind că-mi revenise pofta de mâncare, m-am dus de trei ori la bufet. Dar el a continuat să-mi evite privirea. Doar când am plecat a fugit după mine în hol. Domnişoară! a strigat el. M-am întors spre el. Şi-a frământat o mână cu cealaltă şi a aruncat o privire peste umăr ca să se asigure că eram singuri. Te rog, a mormăit el. Te implor. Nu te combina cu el. Nu ştiu ce spune, dar e un mincinos. Mincinos şi hoţ. Se foloseşte de dumneata ca să-şi bată joc de mine. Am simţit un acces de furie şi probabil că s-a văzut pe faţa mea, pentru că el s-a grăbit să-mi explice. Vrea să-mi întoarcă fiica împotriva mea. I-am interzis să se vadă cu el, dar el vrea... a început să spună Rafi, dar, în acel moment, directorul pensiunii şi-a făcut apariţia în cealaltă parte a holului şi a luat-o spre noi, iar chelnerul şi-a înclinat capul şi a plecat în grabă.

De atunci încolo am încercat să-l seduc pe Adam. El, chelnerul acela, era doar o muscă bâzâind în jurul unei dorinţe asupra căreia nu mai aveam nici un control, pe care nici nu voiam s-o controlez, domnule judecător, pentru că era singurul lucru viu care mai rămăsese în mine şi pentru că, atâta vreme cât mă rodea pe dinăuntru, nu eram nevoită să mă confrunt cu perspectiva vieţii mele, care îmi acaparase brusc atenţia, într-un mod atât de îngrozitor. Ba chiar simţeam o oarecare plăcere amuzată că fusese nevoie ca un bărbat, care avea mai puţin de jumătate din vârsta mea şi cu care nu aveam nimic în comun, să stârnească o asemenea pasiune în mine. M-am întors la mine în cameră şi am aşteptat. Aş fi putut să aştept toată ziua şi toată noaptea, nici nu-mi păsa. Puţin înainte de apusul soarelui, telefonul a sunat şi am răspuns instantaneu. Mi-a spus că vine să mă ia într-o oră. Poate ştia că-l aşteptasem, dar mie nu-mi păsa aproape deloc. Am aşteptat în continuare. O oră şi jumătate mai târziu a sosit şi m-a dus până la o casă de pe o alee aflată undeva prin Bezalel. Un colier de lumini colorate fusese agăţat în smochin, iar oamenii mâncau în jurul mesei de sub el. S-au făcut prezentările, s-au adus scaune pliante din casă, s-a făcut loc la o masă deja prea mică pentru câţi erau în jurul ei. O fată îmbrăcată cu o rochie roşie subţire şi cu cizme înalte s-a răsucit spre mine. Scrieţi despre el? a întrebat ea, nevenindu-i să creadă. I-am aruncat o privire lui Adam,

care şedea de cealaltă parte a mesei şi bea dintr-o sticlă de bere, şi am simţit dorinţă şi, de asemenea, o căldură specială, pentru că venisem împreună cu el şi pentru că eu aveam să fiu femeia cu care va pleca. I-am zâmbit fetei şi mi-am pus în farfurie măsline şi brânză sărată. Acei oameni păreau în regulă, copiii aceia, oameni care nu ar fi tolerat un mincinos şi un hoţ în preajma lor. Rafi nu fusese corect cu el. A fost adus desertul, apoi ceaiul şi, până la urmă, Adam mi-a făcut semn că trebuie să plecăm. Ne-am luat rămas-bun de la ceilalţi şi am ieşit de acolo împreună cu un băiat care avea părul lung, blond şi creţ, şi ochelari delicaţi. S-a strecurat într-o Mazda veche, argintie, a coborât geamul şi ne-a făcut semn să mergem după el. Dar când am ajuns la apartamentul lui, biroul cu pricina nu era acolo, aşa că am aşteptat pe când băiatul creţ şi Adam şi-au pasat unul altuia o ţigară cu haşiş, în bucătăria minusculă şi murdară, sub un calendar de anul trecut cu poza muntelui Fuji. Au vorbit despre ceva într-un ivrit precipitat, apoi băiatul a plecat şi s-a întors agitând un set de chei pus pe un breloc cu Steaua lui David, pe care i l-a aruncat lui Adam. Apoi ne-a condus până afară, alungând cu mâna un nor de fum de haşiş de pe hol, iar noi am mers cu maşina în cel de-al treilea loc, un grup de blocuri înalte, cu vedere spre Sacher Park şi cu pereţi din piatră de culoare deschisă, la fel ca toate celelalte clădiri din oraş. Am urcat la etajul cincisprezece, înghesuindu-ne unul într-altul în micul lift cu oglinzi. Coridorul era întunecat, iar eu, pe când el bâjbâia după întrerupătorul electric, am simţit un junghi de dorinţă şi am fost cât pe-aci să întind o mână pentru a-l trage înspre mine. Dar luminile fluorescente au zumzăit şi au pâlpâit aprinzându-se la ţanc, iar Adam, cu cheile legănându-se pe micul breloc metalic cu Steaua lui David, a descuiat uşa apartamentului 15B.

Şi înăuntru era întuneric, dar eu îmi pierdusem curajul, aşa că am aşteptat cu braţele încrucişate peste talie până când luminile s-au aprins din nou, iar noi ne-am trezit într-un apartament burduşit cu mobilă din lemn masiv, de culoare închisă, care nu se potrivea deloc cu lumina orbitoare din deşert: vitrine din lemn de mahon cu sticlă pictată, scaune în stil gotic, cu spătar înalt,

din lemn sculptat, tapițate. Obloanele din metal erau trase peste ferestre, de parcă locatarul apartamentului ar fi plecat fără să știe când se va întoarce. Nu mai exista aproape nici un spațiu gol pe pereți, atât de plini erau cu fructe și flori pictate cu vopsea în strat gros pe pânză, scene pastorale atât de sumbre, încât păreau să fi fost afumate deasupra unui foc, și cu gravuri în care apăreau mici cerșetori cocoșați sau copii. Amestecate dubios printre ele erau și rame ieftine din plastic, cu fotografii mari și panoramice din Ierusalim, de parcă locuitorii nu ar fi știut că adevăratul Ierusalim se afla de cealaltă parte a obloanelor sau de parcă ar fi promis să respingă realitatea din spatele ferestrelor și în schimb ar fi ales să tânjească în continuare după tărâmul sfânt promis, așa cum se întâmplase când trăiseră în acea zonă evreiască a Siberiei de unde veniseră, fiindcă ajunseseră aici prea târziu și nu știau să se adapteze la această nouă latitudine a existenței. Pe când studiam fotografiile decolorate ale copiilor, care populau bufetul – copii zâmbitori, bebeluși cu obrajii rozalii și băieți stângaci la bar-mitzvah, care acum probabil aveau la rândul lor copii –, Adam a dispărut pe un coridor cu mochetă pe jos. După câteva minute, m-a chemat. Am mers după sunetul vocii lui până într-o mică încăpere, ale cărei rafturi erau pline cu cărți ieftine, peste care se depusese un strat gros de praf, vizibil chiar și sub lumina lămpii.

Asta e, a spus Adam, fluturându-și mâna. Era un birou din lemn gălbui, al cărui pupitru fusese dat la o parte, iar sub el se zărea un model elaborat, al cărui luciu, protejat în tot acest timp de pătura uniformizantă a prafului, era supărător, de parcă persoana care stătuse la el se ridicase în picioare și plecase doar cu câteva clipe în urmă. Ei, a făcut el, îți place? Mi-am trecut degetul peste modelul sculptat în lemn, care era atât de neted, încât părea făcut dintr-o singură bucată, și nu din sutele de copaci diferiți de care fusese probabil nevoie pentru a crea acea geometrie apocaliptică din cuburi și sfere, spirale care se întindeau în toate părțile sau se terminau, spații care se prăbușeau în ele însele, iar apoi se dilatau pentru a dezvălui brusc o undă de infinit, ascunzând o semnificație pe care creatorul lor o acoperise

sub un strat de păsări, lei şi şerpi. Haide, a insistat el, aşază-te la el. M-am simţit stânjenită şi am vrut să protestez, spunând că n-aş fi putut să scriu la un asemenea birou, tot aşa cum n-aş fi putut să scriu o listă de cumpărături cu stiloul care îi aparţinuse lui Kafka, dar n-am vrut să-l dezamăgesc şi m-am cufundat în scaunul pe care-l trăsese pentru mine. Cui îi aparţine? am întrebat eu. Nimănui, a spus el. Dar sunt sigură că oamenii care locuiesc aici... Nu mai stau aici. Unde sunt? Morţi. Şi-atunci de ce totul e încă aici? Aici suntem în Yerushalayim, a zâmbit el cu un aer de superioritate, poate o să se întoarcă. M-a copleşit o senzaţie de claustrofobie şi am vrut să ies de acolo, dar, când m-am ridicat în picioare şi am plecat de lângă birou, lui Adam i-a căzut faţa. Ce, nu-ţi place? Ba da, am spus eu, îmi place foarte mult. Şi atunci? a întrebat el. Probabil costă enorm, am zis eu. Ţie o să-ţi ceară un preţ mai bun, a replicat el cu un rânjet şi cu o undă de agerime, dar şi de oboseală, în privire. Cine? Gad. Cine-i Gad? Cel pe care l-ai cunoscut adineauri. Dar ce legătură are cu ei? E nepotul, a spus el. De ce vrea să vândă doar biroul? Adam a ridicat din umeri şi a închis cu iuţeală pupitrul. De unde să ştiu? a ridicat el din umeri. Probabil că n-are timp să le vândă pe toate.

Adam a dat o raită prin apartament, dechizând sertarele bufetului şi răsucind cheiţa într-un dulap din sticlă, pentru a studia o mică colecţie de obiecte evreieşti. S-a dus la baie şi s-a uşurat cu un şuvoi lung, pe care l-am auzit prin uşa întredeschisă. Apoi am plecat din apartament şi ne-am întors în beznă. Dar, în timp ce coboram cu liftul, am discutat tot despre birou şi, deşi conversaţia a continuat într-un bar cu lumină difuză şi a deviat spre alte subiecte, tot la birou se întorcea mereu, iar eu am început să simt fiorul acelui lucru neexprimat încă, pe care eu credeam că îl negociez şi pentru care biroul, cu semnificaţiile lui ascunse, era doar un substitut.

N-aş vrea să vă agasez, povestindu-vă despre zilele şi nopţile care au urmat, domnule judecător, deşi pe mine n-aş vrea să mă cruţ: Suntem într-un restaurant italienesc scump, iar Adam, îmbrăcat cu aceeaşi cămaşă şi aceiaşi blugi pe care îi purta de patru zile, îmi

ciocneşte paharul de vin cu sticla lui de bere şi mă întreabă cu un zâmbet conspirativ dacă m-am gândit deja la o poveste în care el să fie personajul principal. Când împărţim un tiramisu cu două linguriţe, iar eu îl las pe el să-l mănânce aproape pe tot, el revine, aidoma unui flaşnetar cu un repertoriu limitat, la chestiunea biroului. După ce a evaluat situaţia, crede că-l poate face pe Gad să scadă puţin preţul, deşi nu trebuie să uităm că e o mobilă veche, unicat, opera unui maestru, care pe piaţă ar valora mult mai mult. Eu intru în jocul său, pretinzând că priceperea lui în vânzări mă face să ezit, în timp ce îi caut piciorul pe sub masă. Atâta vreme cât mă pot convinge pe mine însămi că e bine ce zic, cel puţin până când îmi aduc aminte brusc, cu o senzaţie de greaţă, că nu ştiu dacă o să mai scriu vreodată.

Suntem în cafeneaua din Ticho House, despre care Adam a auzit de la unul dintre prietenii lui că e un loc unde se duc scriitorii, şi ne luăm masa de prânz. Eu port o rochie cu falduri înflorate şi am o poşetă-sac din piele întoarsă, vişinie cu brocart auriu, pe care le-am cumpărat cu o zi înainte, după ce le-am văzut în vitrina unui magazin. Trecuse multă vreme de când nu-mi mai cumpărasem ceva nou şi mi se pare încântător şi ciudat să port lucrurile astea noi, de parcă atât de simplu ar fi să încep să-mi schimb viaţa. Bretelele îmi tot alunecă de pe umăr, iar eu le las aşa. Adam se joacă cu telefonul lui, se ridică în picioare să sune pe cineva, se întoarce şi toarnă în paharul meu ce mai rămăsese din apa minerală. Cineva, undeva, îl învăţase rudimentele galanteriei, iar el le preluase şi le remodelase într-un cod propriu ciudat. Când ne plimbăm, el merge grăbit în faţa mea. Dar când ajungem la o uşă, el o deschide şi aşteaptă până când îl ajung din urmă şi intru pe ea. Deseori mergem fără să vorbim. Dar nu să vorbesc cu el mă interesează pe mine.

Suntem într-un bar de pe Heleni Ha'Malka. Apar şi câţiva prieteni de-ai lui Adam, aceiaşi care, când i-am cunoscut, şedeau în jurul mesei de sub smochin, fata cu rochia subţire roşie (acum e galbenă) şi prietena ei cu bretonul închis la culoare. Mă salută, sărutându-mă pe obraz, de parcă aş fi una de-a lor. Trupa urcă ţanţoş pe scenă, tobele încep să bubuie, iar la primele acorduri

de chitară mulțimea împrăștiată aplaudă, cineva fluieră din spatele barului și, deși nu mă simt ca făcând parte dintre ei, ci, din toate punctele de vedere, doar o străină, mă cuprinde recunoștința fiindcă sunt atât de ușor acceptată. Simt nevoia s-o iau de mână pe fata în rochie galbenă și să-i șoptesc la ureche, dar nu găsesc cuvintele potrivite. Muzica se aude mai tare și mai discordant, solistul urlă cu vocea lui nelucrată și, deși nu vreau să par altfel decât ceilalți, nu mă pot împiedica să-mi spun în sinea mea că merge prea departe, exagerează puțin, așa că mă duc la bar să-mi cumpăr o băutură. Când mă întorc, fata cu breton închis la culoare vine lângă mine. Îmi strigă ceva, dar muzica îi acoperă vocea firavă. Ce? țip și eu la ea, încercând să-i citesc cuvintele de pe buze, iar ea repetă, izbucnind în râs, ceva despre Adam, dar eu tot nu pot să înțeleg, așa că a treia oară ea se întinde până lângă urechea mea și țipă: E îndrăgostit de verișoara lui, apoi se întoarce la locul ei, înăbușindu-și un zâmbet și încearcă să-și dea seama dacă am auzit ce-a spus. Eu studiez mulțimea, iar când îl regăsesc pe Adam, care se dă în spectacol, ridicându-și bricheta pe când solistul cântă în surdină, mă întorc și îi zâmbesc și eu fetei, apoi îi comunic din privire că, dacă are impresia că știe toată povestea, se înșală. Plec de lângă ea. Termin băutura aia, apoi îmi iau alta. Cântărețul începe iarăși să urle prea tare, dar acum muzica mă înconjoară și devine mai cristalină, iar când Adam vine din spate, mă înșfacă brusc de mână și mă trage afară, atunci eu știu că nu mai am mult de așteptat. Ne urcăm pe motocicleta lui – acum nu mai am nici o problemă să mă urc în spatele lui și să mă lipesc de el – și nu simt nevoia să-l întreb unde mergem, căci aș merge oriunde cu el.

Stăm iarăși în holul slab luminat, care duce la apartamentul lui Gad. Urcăm pe scară, iar Adam cântă fals, urcând câte două trepte deodată. Eu gâfâi. Înăuntru totul e neschimbat, doar că Gad nu e acasă. Adam caută ceva prin sertare și pe rafturi, pe când eu aprind stația și apăs butonul de pornire, atât de sigură sunt că știu ce caută și ce urmează să se întâmple. CD-ul prinde viață, muzica plutește din boxe. Poate că încep să mă unduiesc sau să dansez. Oprește-o, spune el, venind în spatele meu, iar eu,

înainte să-i simt trupul, îl miros ca un animal. De ce? îl întreb, întorcându-mă şi zâmbindu-i seducător. De-aia, zice el, iar eu mă îmi spun în sinea mea: Mai bine. Mă întind spre el şi-i iau faţa în mâini. Cu un geamăt, îmi lipsesc corpul de al lui, căutând cu pântecele meu ceva tare, îmi întredeschid buzele şi le pun pe ale lui, limba îmi pătrunde înăuntru şi-i gustă căldura gurii. Muream de foame, domnule judecător, voiam totul deodată.

Totul nu durează decât o clipă. Apoi mă împinge de lângă el. Pleacă de lângă mine, mârâie el. Nu înţeleg şi mă întind iarăşi spre el. Îmi împinge faţa cu palma şi mă îmbrânceşte cu o asemenea forţă, încât cad pe canapea. Se şterge la gură cu dosul palmei, cu mâna în care acum văd că ţine cheile apartamentului burduşit cu mobila oamenilor morţi. În amorţeala mea, încep să înţeleg că totuşi nu sunt morţi. Ţi-ai pierdut minţile? şuieră el, cu ochii scăpărându-i de ostilitate şi de un alt sentiment familiar, pe care iniţial nu-l pot identifica. Ai putea să-mi fii mamă, scrâşneşte el din dinţi, şi atunci îmi dau seama că e dezgust.

Eu stau prăbuşită pe canapea, surprinsă şi umilită. El se întoarce să plece, dar se opreşte la uşă. Poşeta vişinie din piele întoarsă se află în hol, unde am lăsat-o când am intrat în apartament. O ia. În mâinile lui devine ceea ce ar fi trebuit să fie tot timpul şi pentru mine: un obiect absurd şi jalnic. Cu ochii pironiţi asupra mea, el îşi bagă mâna până la cot în poşetă, cotrobăind prin ea. Când nu găseşte ceea ce caută, o întoarce cu fundul în sus, iar conţinutul ei se împrăştie pe jos. Cu iuţeală se apleacă şi îmi înhaţă portofelul. Apoi azvârle poşeta pe jos, îi trage un şut ca s-o dea la o parte din drumul lui, şi, aruncându-mi o ultimă privire încărcată de dispreţ, iese din apartament, trântind uşa după el. Rujul meu continuă să se rostogolească pe podea până când se loveşte de perete.

Restul nu mai contează, domnule judecător. Vreau să spun doar că am simţit în mine un cutremur devastator, care a năruit acoperişul. În fond, ce era el? Nimic mai mult decât o iluzie, pe care o invocasem pentru a-mi da răspunsul pe care nu mi-l puteam da singură, deşi întotdeauna îl ştiusem. Când, în sfârşit, m-am ridicat în picioare şi, cu mâinile tremurându-mi, mi-am umplut

un pahar cu apă de la robinetul din bucătărie, ochii mi-au căzut pe un mic bol, în care se găseau câteva monede şi cheile maşinii lui Gad. N-am ezitat. Le-am luat, am trecut pe lângă lucrurile împrăştiate din poşeta mea şi am ieşit din apartament. Maşina era parcată de cealaltă parte a străzii. Am descuiat-o şi m-am strecurat pe scaunul şoferului. În oglinda retrovizoare am văzut că faţa îmi era umflată de plâns, părul mi se încâlcise şi se vedeau firele albe din el. Acum sunt bătrână, mi-am spus în sinea mea. Azi am devenit o femeie bătrână, iar apoi aproape că am izbucnit în râs, un râs glacial, care se potrivea cu frigul din mine.

Am ieşit cu maşina pe stradă, săltând peste bordură. Am luat-o pe o şosea, apoi pe alta. Când am ajuns la o intersecţie familiară, am luat-o spre Ein Kerem. M-am gândit la bătrânul care locuia pe strada Ha'Oren. Nu mi-a dat prin cap să mă duc la el, dar am condus într-acolo. În curând m-am rătăcit. Farurile măturau trunchiurile copacilor, şoseaua ducea spre Pădurea Ierusalimului şi cobora într-o parte, luând-o printr-un defileu. N-ar fi fost nevoie decât de o smucitură a volanului pentru a mă arunca cu maşina în hăul întunecat de dedesubt. Încordându-mi degetele, mi-am imaginat farurile săltând în beznă, roţile rotindu-se în aer, în tăcere. Dar eu n-am în mine acel lucru care poate face pe cineva să se autodistrugă. Am continuat să conduc. Dintr-un motiv sau altul, m-am gândit la bunica mea, pe care mă duceam s-o văd pe West End Avenue, înainte ca ea să moară. M-am gândit la copilăria mea, la mama şi la tatăl meu, care acum sunt morţi, dar al căror copil nu pot înceta să fiu mai mult decât aş putea să scap din dimensiunile greţos de familiare ale minţii mele. Acum am cincizeci de ani, domnule judecător. Ştiu că nimic nu se va schimba pentru mine. Că în curând, poate că nu mâine, şi nici săptămâna viitoare, dar destul de curând, zidurile din jurul meu şi acoperişul de deasupra mea se vor ridica din nou, exact la fel ca înainte, iar răspunsul la întrebarea care le-a dărâmat o să fie vârât într-un sertar şi încuiat acolo, departe de mine. Că o s-o duc în continuare la fel ca înainte, cu sau fără birou. Înţelegeţi, domnule judecător? Vă puteţi da seama că e prea târziu pentru mine? Ce altceva să fiu? Cine aş putea fi?

Acum o secundă aţi deschis ochii. Ochii de un cenuşiu închis, foarte ageri, care m-au prins şi m-au ţintuit, preţ de o clipă, cu privirea lor. Apoi i-aţi închis şi aţi adormit iar. Poate aţi sesizat că am ajuns la final, că povestea care a zburat şuierând spre dumneavoastră încă de la început e pe cale să ia curba pe şosea şi să se izbească în sfârşit de dumneavoastră. Da, am vrut să plâng şi să strâng din dinţi, domnule judecător, să vă implor să mă iertaţi, dar din mine a ieşit o poveste. Voiam să fiu judecată pentru ce am făcut cu viaţa mea, dar acum voi fi judecată pentru cum am descris-o. Poate că, în fond, aşa e corect. Dacă aţi putea vorbi, poate aţi spune că aşa e întotdeauna. Doar în faţa lui Dumnezeu stăm fără nici o poveste. Dar eu nu sunt credincioasă, domnule judecător.

Infirmiera va veni în curând să vă administreze încă o doză de morfină, să vă atingă pe obraz cu gingăşia cuiva care şi-a dedicat viaţa îngrijirii celorlalţi. Ea a spus că mâine o să vă trezească, iar acum e aproape mâine. Mi-a şters sângele de pe mâini. A luat o perie din poşeta ei şi mi-a trecut-o prin păr, aşa cum făcea mama. M-am întins spre ea şi i-am ţinut mâna să nu se mai mişte. Eu sunt cea care – am început eu să spun, dar m-am oprit.

Dumneavoastră rămăseserăţi încremenit în faţa farurilor mele, atât de ţeapăn, încât am crezut, în fracţiunea de secundă care mi-a rămas pentru a mă gândi, că pe mine mă aşteptaţi. Apoi scrâşnetul frânelor, trosnetul corpului. Maşina a derapat şi s-a oprit. M-am izbit cu capul de volan. Ce am făcut? Şoseaua era pustie. Cât timp am aşteptat până când am auzit geamătul îngrozitor de durere şi am înţeles că sunteţi în viaţă? Până când v-am găsit inert pe pajişte şi v-am luat capul în mâini? Până când au sosit sunetul sirenei, petele roşii ale luminilor, răsăritul cenuşiu prin geamul în care v-am văzut pentru prima oară chipul? Ce am făcut? Ce am făcut?

Mişunau în jurul dumneavoastră. V-au adus din nou la viaţă, de parcă ar fi ridicat o haină care căzuse din cuier.

Vorbeşte cu el, a zis ea, fixând electrozii care se desprinseseră de pe pieptul dumneavoastră. Îi face bine să vă audă. Bine? Ea a

spus: Vă face bine să vorbiţi. Despre ce? Despre orice. Cât timp? am întrebat eu, deşi ştiam că o să stau lângă dumneavoastră câtă vreme îmi permiteau ei, până când venea soţia sau iubita dumneavoastră reală. Tatăl lui e pe drum, a spus ea şi a tras perdeaua în jurul nostru. O mie şi una de nopţi, m-am gândit eu. Mai mult.

Iazurile

Lotte m-a recunoscut până în ultima clipă. Eu eram cel care deseori avea impresia că nu-şi mai aducea aminte cum fusese ea. Propoziţiile ei începeau fără probleme, dar se destrămau repede şi se afundau în uitare. Nici nu mă înţelegea. Uneori lăsa impresia că înţelege, dar, chiar dacă nimeream o anumită combinaţie de cuvinte care stârnea o undă de semnificaţie în mintea ei, în clipa următoare redevenea confuză. A murit repede, fără dureri. Pe 25 noiembrie sărbătoream ziua ei de naştere. Am cumpărat un tort de la o patiserie care îi plăcea ei, din Golders Green, şi împreună, noi doi, am suflat pentru a stinge lumânările. Pentru prima oară în săptămâni întregi, un val de fericire i-a traversat obrajii. În noaptea următoare a făcut febră foarte mare şi a început să respire greu. Sănătatea i se înrăutăţise şi deja era foarte slăbită. În ultimii ani ai vieţii ei îmbătrânise mult. Am sunat doctorul, care a venit acasă s-o vadă. Starea i s-a înrăutăţit, iar câteva ore mai târziu am dus-o la spital. A făcut imediat o pneumonie care a doborât-o. În ultimele ore ale vieţii, ne-a implorat s-o lăsăm să moară. Doctorii au făcut tot ce-au fost în stare pentru a o salva, dar, când n-au mai avut ce să-i facă, ne-au lăsat în pace. M-am suit în patul îngust, lângă ea, şi am mângâiat-o pe păr. I-am mulţumit pentru viaţa pe care a împărţit-o cu mine. I-am spus că n-ar fi putut exista doi oameni mai fericiţi ca noi. I-am povestit încă o dată cum a fost când am văzut-o prima oară. Curând după aceea şi-a pierdut cunoştinţa şi s-a prăpădit.

Vreo patruzeci de oameni au venit în cimitrul Highgate în după-amiaza, când am îngropat-o. Cu multă vreme în urmă hotărâserăm să fim îngropați amândoi acolo, unde ne plimbaserăm de atâtea ori printre plantele care invadaseră potecile, citind numele de pe pietrele funerare. În acea dimineață am fost emoționat și tulburat. Doar când rabinul a început să spună Kaddishul, mi-am dat seama că o partea a mea crezuse că o să vină și fiul ei. Altfel de ce aș fi publicat acel mic anunț în ziar? Cu siguranță că Lotte n-ar fi fost de acord. Pentru ea viața personală era exact așa. Cu ochii încețoșați de lacrimi, am căutat cu privirea printre copaci o siluetă. Fără pălărie. Poate fără palton. Schițată în grabă, așa cum fac uneori pictorii când se pictează pe ei înșiși, ascunși undeva într-un colț întunecat al pânzei sau amestecați în mulțime.

La trei sau patru luni după moartea lui Lotte am început iarăși să călătoresc, așa cum nu mai făcusem de când se îmbolnăvise ea. Mai mult în Anglia sau în Țara Galilor, și întotdeauna cu trenul. Îmi plăcea să mă duc în locurile unde puteam să merg pe jos dintr-un sat în altul, să dorm în fiecare noapte în altă parte. Mergând în felul ăsta, doar cu un rucsac mic la mine, aveam o senzație de libertate pe care n-o mai trăisem de mulți ani. Libertate și liniște. Prima oară am plecat în excursie în Lake District. Peste o lună m-am dus în Devon. Din satul Tavistock am luat-o prin Dartmoor, fără să știu pe unde merg, până când am văzut hornurile închisorii care se înălțau în depărtare. Peste încă vreo două luni am luat trenul spre Salisbury pentru a ajunge la Stonehenge. Am stat împreună cu ceilalți turiști sub monstruosul văzduh cenușiu, imaginându-mi bărbații și femeile din neolitic, ale căror vieți erau curmate atât de frecvent în urma unei lovituri brutale în craniu. Pe jos erau niște gunoaie, ambalaje lucioase din staniol și așa mai departe. M-am dus să le iau de acolo, iar când m-am ridicat, pietrele mi s-au părut mai mari și mai înspăimântătoare ca înainte. M-am apucat să și pictez, un hobby pe care îl avusesem în tinerețe, dar la care renunțasem când mi-am dat seama că n-am talent. Dar talentul, oricât de mult l-am idealiza pentru cât ne promite în tinerețe, pare până la urmă irelevant: acum nu

mi se mai putea promite nimic, şi nici nu-mi mai doream asta. Am cumpărat un mic şevalet pliant şi l-am luat cu mine în călătoriile mele, montându-l ori de câte mă impresiona vreun peisaj. Uneori oamenii se opreau să se uite la ce pictam şi atunci înjghebam o conversaţie, iar eu mi-am dat seama că nu era nevoie să le spun acestor oameni adevărul despre mine. Le spuneam că sunt un medic de pe lângă Hull sau un aviator care a pilotat un Spitfire în Bătălia Angliei, şi, pe când rosteam cuvintele, chiar puteam zări modelul câmpiilor de dedesubt, întinzându-se în toate direcţiile, aidoma unui cod cifrat. Nu era nimic sinistru în asta, n-aveam nimic de ascuns, ci doar o anumită plăcere în a nu mai fi eu şi a deveni temporar o altă persoană, iar pe urmă şi un alt gen de plăcere, să văd spatele necunoscutului cum se micşorează, pe măsură ce se îndepărta, şi să intru iarăşi în propria-mi piele. Simţeam ceva asemănător în nopţile când mă trezeam în vreo pensiune şi uitam preţ de o clipă unde mă aflam. Până când ochii mi se obişnuiau suficient cu întunericul şi reuşeam să văd contururile mobilei sau până când îmi venea în minte vreun detaliu din ziua precedentă, rămâneam suspendat în necunoscut, necunoscut care, încă slab legat de conştiinţă, alunecă atât de uşor în neştiut. Doar o fracţiune de secundă, o fracţiune de existenţă pură, hidoasă, eliberată de orice reper, de groază extrem de amuzantă, strivită aproape instantaneu de o realitate despre care începusem să cred în acele momene că te orbeşte, o pălărie trasă peste ochii cuiva, şi pe care, deşi ştiam că fără ea viaţa ar fi aproape imposibil de dus, o respingeam, în ciuda faptului că fusese mărinimoasă cu mine.

Într-o asemenea noapte, trezindu-mă înainte să-mi pot da seama unde mă aflam, a sunat o alarmă. Mai bine zis alarma m-a trezit din somn, deşi probabil că a trecut puţin timp de când am deschis ochii până când a ajuns la mine zgomotul asurzitor. Am sărit din pat şi am dărâmat cu mâna lampa de pe noptieră. Am auzit cum se sparge becul şi mi-am adus aminte că eram în Brecon Beacons National Park din Ţara Galilor. Am simţit un miros înţepător de fum pe când bâjbâiam după întrerupător şi îmi puneam hainele pe mine. Duhoarea de ars din hol era cople-

şitoare, şi am auzit ţipete din străfundurile clădirii. Într-un fel sau altul am reuşit să găsesc scara. Pe când coboram, i-am văzut pe ceilalţi, mai mult sau mai puţin îmbrăcaţi. Era o femeie care ţinea în braţe un copil desculţ, un copil care era complet nemişcat şi tăcut, aidoma ochiului unei furtuni. Afară se adunase un mic grup pe pajiştea din faţa clădirii, unii privind în sus, cu o expresie de fascinaţie pe chipurile luminate de foc, alţii aplecaţi şi tuşind. Doar când am ajuns lângă ei m-am întors să mă uit. Flăcările devoraseră deja acoperişul şi se răspândiseră până la ferestrele de la ultimul etaj. Clădirea probabil că avea mai mult de o sută de ani, o imitaţie de stil Tudor, cu grinzi imense din lemn, făcute din catargele vechilor vapoare ale negustorilor, aşa cum scria în broşura de prezentare a hotelului. S-au aprins la fel de repede ca o cherestea uscată. Copilul impasibil privea în tăcere, rezemându-şi capul pe umărul mamei lui. Paznicul de noapte a venit cu o listă a clienţilor şi a început să facă prezenţa. Mama copilului a răspuns la numele de Auerbach. M-am întrebat dacă era nemţoaică, poate chiar evreică. Era singură, nu exista nici un soţ sau tată lângă ea, şi preţ de o clipă, pe când focul se dezlănţuia, iar pompierii soseau în maşinile lor, pe când lucrurile mele, şevaletul, tablourile şi hainele pe care le luasem cu mine se preschimbau în cenuşă, mi-am imaginat cum îmi pun o mână pe umărul femeii şi o duc, împreună cu copilul ei, departe de clădirea cuprinsă de flăcări. Mi-am imaginat expresia de recunoştinţă de pe chipul ei întors spre mine şi expresia placidă, de acceptare, a copilului, amândoi ştiind că buzunarul meu era plin de firimituri şi că de acum încolo, dintr-o pădure în alta, o să-i îndrum, o să-i protejez şi o să am grijă de ei, de parcă mi-ar fi fost rude. Dar fantezia asta eroică mi-a fost întreruptă de un murmur surescitat, care a cuprins întreg grupul: unul dintre clienţi lipsea. Paznicul a mai făcut o dată prezenţa, strigând fiecare nume cu o voce stridentă, iar de data aceasta toată lumea a amuţit, impresionată de gravitatea situaţiei şi de norocul lor că izbutiseră să scape. Când paznicul a ajuns la numele Rush, nimeni n-a răspuns. Doamna Emma Rush, a strigat el din nou, dar a fost întâmpinat de tăcere.

A mai trecut încă o oră până când focul a fost stins, iar trupul i-a fost descoperit, adus pe alee și acoperit cu o prelată neagră. Sărise de la ultimul etaj și își rupsese gâtul. Doar unul dintre clienți își aducea aminte de ea și a descris-o ca fiind de vârstă mijlocie, având mereu la ea un binoclu pe care-l folosea probabil pentru a se uita la păsări prin văile, defileurile și pădurile din Brecon Beacons. O ambulanță a plecat înspre morgă, iar cealaltă, cu cei care fuseseră afectați de fum, spre spital. Noi, ceilalți, ne-am dus la diferite hanuri din orașele vecine, la marginea rezervației. Doamna Auerbach și copilul ei au fost trimiși la Brecon, iar eu la Abergavenny, în direcție opusă. Ultima imagine cu ei a fost una cu părul încâlcit al copilului, pe când dispărea în mașină. În ziua următoare a apărut un articol despre incendiu în ziarul local, în care scria că focul pornise de la sistemul electric, iar femeia decedată fusese profesoară la o școală primară din Slough.

La câteva săptămâni după moartea lui Lotte, vechiul meu prieten, Richard Gottlieb, a venit să vadă cum mă descurc. Era avocat și, cu mulți ani în urmă, ne convinsese pe mine și pe Lotte să ne facem testamentele – nici unul din noi n-aveam simț practic în privința asta. Soția lui murise cu câțiva ani în urmă și între timp cunoscuse pe cineva, o văduvă cu opt ani mai tânără decât el, care se îngrijise și arăta bine. O forță a vieții, spunea el despre ea, amestecând laptele în ceai, iar eu știam ce voia să zică și anume că e groaznic să mori singur, să îmbătrânești și să bâjbâi după propriile-ți pastile, să aluneci în cada de baie și să-ți fracturezi craniul, și că ar trebui să mă gândesc la viitorul meu, la care eu am replicat că mă bate gândul să călătoresc puțin când vremea se mai încălzește. Cum vrei, a lăsat el baltă subiectul, pe care oricum îl dezbătusem atât de puțin. Înainte de a pleca și-a pus o mână pe umărul meu. Poate acum te gândești și tu să-ți refaci testamentul, Arthur, a spus el. Bine, am zis eu, bineînțeles, dar deocamdată n-am nici cea mai mică intenție să fac așa ceva. Cu douăzeci de ani în urmă, când ne scrisesem testamentele, Lotte și cu mine ne lăsaserăm totul moștenire unul celuilalt. În cazul în care muream amândoi deodată, împărțisem lucrurile mai multor organizații de caritate, nepoților și nepoatelor

(ai mei, bineînțeles; Lotte n-avea familie). Drepturile de autor pentru cărțile lui Lotte, o sumă mică de altfel, le-am lăsat prietenului nostru drag, Joseph Kern, un fost student de-al meu, care promisese să fie executor testamentar.

Dar în trenul cu care mă întorceam din Țara Galilor, cu hainele încă mirosind a fum și cenușă, cu fotografia profesoarei moarte din Slough fixându-mă din ziarul împăturit în poală, am simțit că parcă ușa din fier a morții se deschisese și, prin ea, preț de o clipă, am zărit-o pe Lotte. *Și singură-n ea însăși era*, așa cum spune poezia. *Ca fructul de dulceață și-ntuneric era și ea de vasta-i moarte plină, atât de nouă-ncât nu pricepea*[1]. Și, văzând-o așa, ceva s-a rupt înăuntrul meu, o mică supapă care nu mai putea suporta o asemenea presiune, și am izbucnit în plâns. M-am gândit la ce-mi spusese Gottlieb. Poate că venise momentul când trebuia să-l refac.

În noaptea aceea, acasă, mi-am preparat la cină ouă ochiuri și le-am mâncat ascultând știrile. În acea zi, generalul Pinochet fusese arestat la London Bridge Hospital, unde era în convalescență după o operație la spate. Mai multor chilieni care trăiau în exil, victime ale torturii, li s-au luat interviuri. În fundal se auzeau zgomotele unei petreceri. Băiatul, Daniel Varsky, mi-a venit în minte preț de câteva clipe, foarte viu, așa cum stătuse în seara aceea în fața ușii noastre. Am pornit televizorul pentru a vedea reportajul, și, de asemenea, presupun, să văd dacă difuzează ceva despre incendiu sau despre femeia din Slough, dar bineînțeles că n-au dat nimic. Imagini ale lui Pinochet în uniformă militară, salutând armata, fluturând o mână din balconul palatului La Moneda, erau intercalate printre filmulețe neclare în care un bătrân îmbrăcat într-o cămașă galben-aprins stătea întins pe bancheta din spate a unei mașini de-a Scotland Yardului.

Un motan bătrân și sălbatic venea uneori în grădină și învățase să-mi ceară mâncare. Noaptea țipa aidoma unui nou-născut. I-am pus afară un castron cu lapte, ca să-l anunț că m-am întors.

---

1 Fragment din *Orfeu. Euridice. Hermes*, poem de Rainer Maria Rilke în *Versuri*, trad. de Al. Philippide, Editura pentru Literatură Universală, București, 1966, p. 182. (N. red.)

Dar în noaptea aceea n-a venit, iar a doua zi de dimineaţă o muscă moartă plutea cu burta în sus în castron. La ora nouă, am scos vechea noastră agendă de telefon, cu paginile acoperite de scrisul lui Lotte, şi am găsit numărul de telefon al lui Gottlieb. A răspuns pe un ton vesel. I-am povestit despre călătoria mea la Brecon Beacons, dar nu şi despre incendiu. N-am vrut să tulbur tăcerea care îl înconjura, probabil, sau să-l trădez transformându-l într-o povestire. Am întrebat dacă pot veni la el ca să vorbim între patru ochi, el şi-a exprimat entuziasmul, şi-a strigat soţia şi, după o pauză în care i-am auzit vorbind pe înfundate, m-a invitat în după-amiaza aceea la ceai.

Mi-am petrecut dimineaţa citind din Ovidiu. Acum îl citeam altfel, cu mai multă sârguinţă, ştiind că probabil văd cărţile pe care le iubesc pentru ultima oară. Puţin după ora trei am luat-o pe Heath spre Well Walk, unde locuia Gottlieb. Avea ferestrele decorate cu figurine din hârtie decupate de nepoţii lui. Când a deschis uşa, avea obrajii rozalii, iar în casă mirosea a plante uscate, ca pliculeţele pe care le pun femeile în sertarul cu lenjerie. Frumos din partea ta că ai venit, Arthur, a spus el, bătându-mă uşurel pe spate şi conducându-mă într-o cameră însorită de lângă bucătărie, unde masa era deja pusă pentru ceai. Lucie a venit să mă salute şi am discutat despre o piesă de teatru pe care o văzuse la Barbican cu o seară în urmă. Apoi s-a scuzat, spunând că trebuie să plece în vizită la o prietenă, şi ne-a lăsat singuri. Când uşa s-a închis în urma ei, Gottlieb şi-a scos ochelarii dintr-un mic toc din piele şi i-a pus pe nas, ochelari care-i măreau ochii atât de mult, încât păreau să fie ai unui tarsier. Ca să mă vadă mai bine, nu m-am putut eu împiedica să cred, sau să vadă în mine.

O să te surprindă ce-o să-ţi spun, am început eu. Şi pe mine m-a surprins când am descoperit, cu câteva luni înainte ca Lotte să moară. De atunci n-am reuşit să mă obişnuiesc cu gândul că femeia alături de care am trăit aproape cincizeci de ani ar fi fost în stare să ascundă faţă de mine un lucru atât de important, un secret despre care sunt convins că a rămas la fel de important în mintea ei şi i-a bântuit viaţa interioară în toţi aceşti ani. E adevărat, i-am spus lui Gottlieb, că rareori Lotte vorbea despre părinţii

ei uciși în lagăr sau despre copilăria ei, când a fost exilată în Nürnberg. Faptul că avea o predispoziție, chiar un talent, pentru tăcere probabil ar fi trebuit să fie un indiciu pentru mine că nu era exclusă posibilitatea ca în viața ei să fi existat alte capitole pe care nu voia să mi le dezvăluie, cufundate adânc înăuntrul ei, aidoma unei epave. Dar, vezi tu, știam despre destinul părinților ei și despre despărțirea de lumea lor. Izbutise să-mi comunice părțile astea de coșmar din trecutul ei la un moment dat, la începutul relației noastre, sub forma unui joc de umbre, fără a insista niciodată asupra lor și fără a le dezvălui prea mult, și în același timp reușise să-mi explice clar că erau subiecte pe care nu trebuia să mă aștept vreodată să le abordeze și nici eu nu trebuia să fac vreo încercare de a le aduce în discuție. Că sănătatea ei mentală, capacitatea ei de a-și continua viața, și a ei, dar și a noastră, viața clădită împreună depindeau de priceperea ei și de acordul meu solemn de a ține la distanță acele amintiri de coșmar, de a le lăsa să doarmă, aidoma lupilor în bârlog, și de a nu face nimic ce le-ar fi putut tulbura somnul. Știam foarte bine că se ducea în vizită la lupii ăștia în visele ei, că se întindea lângă ei, ba chiar că scria despre ei, deși de multe ori luau o altă formă. Am fost un partener complice, deși nu pe picior de egalitate, în tăcerile ei. Și, de fapt, nu erau ceea ce s-ar putea numi secrete. Ar mai trebui să spun că, în ciuda faptului că-i acceptasem condițiile și că îmi doream s-o protejez, în ciuda încercărilor mele perpetue de a o înțelege și de a o consola cu tandrețe și a vinovăției că eu avusesem o viață liniștită, la adăpost de asemenea chinuri și suferință, n-am fost întotdeauna ușă de biserică. Recunosc că au fost momente, cu care nu mă laud deloc, când am ajuns să-mi închipui că îmi ascundea diferite lucruri pentru a mă înșela intenționat. Dar bănuielile mele erau firave și meschine, bănuielile unui bărbat căruia îi e teamă că puterile lui (sper că pot vorbi sincer cu tine despre lucruri din astea, i-am zis lui Gottlieb, că ai idee ce încerc să spun), puterile lui sexuale, despre care se presupune că durează decenii întregi, se micșoraseră din perspectiva soției lui, că ea, pe care el încă o consideră frumoasă, care încă mai stârnește în el dorința, nu mai este excitată de trupul lui rablagit și cu mușchii

lăsați pe care îl vede sub pătură, un bărbat care, pentru a complica problema, luase propriu-i exemplu de dorință față de femei necunoscute sau, fără doar și poate, față de studentele lui ori față de nevestele prietenilor săi, drept o dovadă incontestabilă a dorinței pe care soția sa o simte față de alți bărbați. Vezi tu, când venea vorba de Lotte, îi puneam la îndoială loialitatea, deși mi-ar plăcea să spun în apărarea mea că asta nu se întâmpla prea des și că nu-i întotdeauna ușor să respecți dreptul la tăcere al soției tale, așa cum încercam eu să fac, să-ți înăbuși nevoia de aprobare, de a-ți sugruma întrebările înainte ca ele să apară și să scape din gura ta. Un bărbat ar trebui să fie mai mult decât uman ca să nu se întrebe uneori dacă nu cumva soția lui nu strecurase ilicit între acele tăceri mai profunde, cele cu care ați fost de acord amândoi cu multă vreme în urmă, alte tăceri mai nesincere – ai putea să le numești omisiuni sau chiar minciuni –, pentru a masca o trădare.

Aici Gottlieb a clipit, iar în tihna acelei după-amiezi însorite i-am auzit genele, mărite de multe ori de sticlă, cum îi ating ușor lentilele ochelarilor. Altfel, camera, casa, ziua însăși păreau că se goliseră de orice sunet în afara vocii mele.

Presupun că la baza stânjenelii mele mai era și un alt lucru, am continuat eu, un lucru din viața lui Lotte dinainte ca eu s-o cunosc. Pentru că făcea parte din trecutul ei, n-aveam dreptul s-o întreb despre el, deși uneori mă simțeam frustrat de reticențele ei și detestam cererea ei mută de a fi lăsată în pace, căci, din câte știam, n-avea nici o legătură cu pierderea pe care o suferise. Bineînțeles, știam că mai avusese și alți iubiți înainte de mine. În fond, avea douăzeci și opt de ani când am cunoscut-o și de ani de zile era singură pe lume, fără familie. Era o femeie ciudată în multe privințe, genul de femeie cu care puțini bărbați de vârsta ei s-ar fi combinat, dar, dacă m-aș lua după propriile-mi sentimente, atunci aș înclina să cred că asta îi atrăgea și mai mult. Nu știu câți iubiți avusese, dar presupun că destui. Probabil că nu vorbea despre ei nu doar ca să-și păstreze trecutul numai pentru ea, ci și ca să nu-mi stârnească gelozia.

Cu toate acestea, eram gelos. Gelos, în general, pe toţi – pe cum şi unde o atinseseră şi pe ce le-ar fi putut povesti despre ea, sau pe râsul ei la spusele altcuiva – dar simţeam o gelozie chinuitoare faţă de cineva anume. Nu ştiam despre el decât că probabil însemnase cel mai mult pentru ea, căci numai lui i se permisese să lase ceva în urma lui. Trebuie să înţelegi că în viaţa lui Lotte, o viaţă pe care şi-o restrânsese într-atât încât să ocupe cel mai mic loc cu putinţă, nu exista aproape nici o urmă a trecutului ei. Nici o fotografie, nici un suvenir, nici o moştenire. Nici măcar vreo scrisoare sau, mai bine zis, nici una pe care s-o fi văzut eu. Cele câteva lucruri printre care trăia erau complet funcţionale şi n-aveau nici o valoare sentimentală pentru ea. Avea mare grijă ca lucrurile să rămână aşa. Era o regulă pe care o respecta pe atunci. Singura excepţie era biroul.

Birou e un cuvânt prea simplu pentru a-l descrie. Denotă un obiect funcţional sau casnic, care inspiră o familiaritate obiectivă, un obiect practic şi altruist, întotdeauna dispus să-şi pună cârca la bătaie pentru a fi folosit de proprietarul lui, şi care, când nu e utilizat, îşi ocupă spaţiul cu umilinţă. Ei bine, i-am zis eu lui Gottlieb, poţi să-ţi scoţi imediat din minte imaginea asta. Biroul ăsta era cu totul altceva: un obiect enorm şi intimidant, care îi cotropea pe cei ce stăteau în aceeaşi cameră cu el, prefăcându-se că e lipsit de viaţă, dar, aidoma unei plante carnivore, gata mereu să se năpustească asupra lor şi să-i digere într-unul dintre nenumăratele lui sertăraşe îngrozitoare. Poate ai impresia că exagerez. Nu te condamn. Ar fi trebuit să vezi biroul cu ochii tăi ca să înţelegi că ceea ce-ţi spun e adevărat. Ocupa aproape jumătate din camera în care ea locuia cu chirie. Prima oară când m-a lăsat să rămân la ea peste noapte, în pătuţul ăla jalnic care stătea chircit în umbra biroului, m-am trezit scăldat de o transpiraţie rece. Se profila ameninţător deasupra noastră, o siluetă întunecată şi diformă. Odată am visat că am deschis unul dintre sertare şi că am găsit în el o mumie putrezită.

Nu spunea despre el decât că fusese un cadou. Nu era nevoie, sau poate aş zice mai degrabă că ei nu i se părea că e nevoie sau

că se abținea să-mi spună cine i-l dăruise. Habar n-aveam ce se întâmplase cu acel bărbat. Ori dacă îi frânsese inima – sau ea lui –, dacă plecase pentru totdeauna din viața ei ori dacă se mai putea întoarce, dacă era viu sau mort. Eram convins că-l iubise mai mult decât m-ar fi putut iubi vreodată pe mine și că vreun obstacol imposibil se pusese în calea iubirii lor. Gândul mă sfârteca pe dinăuntru. Obișnuiam să-mi închipui că-l întâlnesc pe stradă. Uneori îmi imaginam că șchiopătează sau că are gulerul murdar, doar ca să mă lase în pace și să pot adormi la loc. Faptul că-i dăruise acel birou mi se părea o faptă crudă a unui geniu – un mod de a pune stăpânire pe Lotte, de a se insinua în lumea intangibilă a imaginației ei, pentru a o poseda, așa încât, ori de câte ori se așeza să scrie, avea onoarea de a se afla în prezența lui. Uneori mă rostogoleam în întuneric pentru a ajunge față în față cu Lotte, care dormea: Ori eu, ori el, îmi imaginam eu că spun. În timpul acelor nopți lungi și friguroase, petrecute la ea în cameră, în mintea mea nu exista nici o diferență între el și birou. Dar niciodată n-am avut curajul s-o spun. În schimb, îmi strecuram o mână sub cămașa ei de noapte și începeam să-i mângâi coapsele calde.

Până la urmă n-am ajuns nicăieri, i-am spus eu lui Gottlieb, sau aproape nicăieri. Pe măsură ce lunile treceau, eu deveneam din ce în ce mai sigur pe sentimentele lui Lotte față de mine. Am cerut-o în căsătorie, iar ea a acceptat. El, oricine ar fi fost, era o parte din trecutul ei, și, ca restul trecutului ei, se cufundase în străfundurile ei întunecate și inaccesibile. Am învățat să avem încredere unul în celălalt. Iar în cea mai mare parte a celor cincizeci de ani, bănuielile pe care eu le nutream uneori, ideea ridicolă că Lotte m-ar fi putut înșela cu un alt bărbat, s-au dovedit a fi neîntemeiate. Nu cred că Lotte era în stare să facă ceva care să amenințe în vreun fel căminul pe care atât de atent îl construiserăm împreună. Probabil știa că n-ar fi putut supraviețui în altă viață, una cu specificații necunoscute. Nici măcar nu credeam că ar fi fost capabilă să mă rănească. Până la urmă bănuielile mele se dizolvau singure, fără a fi nevoie de o confruntare, iar în mintea mea lucrurile se întorceau pe făgașul lor.

Doar în ultimele luni ale vieţii lui Lotte, i-am spus eu lui Gottlieb, am descoperit că, în toţi aceşti ani, ascunsese faţă de mine un secret uriaş. S-a întâmplat din greşeală şi, de atunci încoace, de multe ori gândurile mi-au zburat la cât de puţin a lipsit să-şi ducă secretul cu ea în mormânt. Şi totuşi n-a făcut-o şi, deşi mintea i se deteriora, nu mă pot abţine să cred că, la sfârşit, ea a ales să mi-l dezvăluie. A selectat un tip de confesiune care i se potrivea, care avea sens pentru mintea ei acum confuză. Cu cât mă gândeam mai mult la asta, cu atât mai puţin mi se părea o acţiune disperată şi cu atât mai mult apoteoza unei logici indirecte. A ajuns singură în faţa unui judecător. Dumnezeu ştie cum. Erau momente când abia izbutea să găsească toaleta. Şi totuşi, încă mai avea clipe de luciditate, când mintea ei brusc se readuna, iar atunci eram aidoma unui marinar pe ocean, care vede pe neaşteptate luminile oraşului său natal strălucind la orizont şi o porneşte disperat spre mal, doar pentru a le vedea cum se sting iarăşi o clipă mai târziu, trezindu-se din nou în bezna infinită. Probabil într-un moment din ăsta, i-am zis eu lui Gottlieb, care şedea încremenit pe scaunul lui, Lotte s-a ridicat de pe canapea, unde se uita la televizor, şi, în timp ce infirmiera vorbea la telefon în altă cameră, a plecat în grabă de acasă. Poate vreun reflex mai vechi i-a amintit să-şi ia poşeta din cuierul aflat în holul de la intrare. E aproape sigur că a luat autobuzul. Ar fi trebuit să schimbe linia, un lucru prea complicat ca să se gândească singură la el, aşa încât sunt nevoit să-mi imaginez că s-a lăsat pe mâinile şoferului şi l-a rugat să-i spună pe unde s-o ia, aşa cum făceam în copilărie. Încă îmi aduc aminte cum mama m-a pus într-un autobuz din Finchley pe când aveam patru ani, şi l-a rugat pe şofer să mă îndrume până în Tottenham Court Road, unde mă aştepta mătuşa mea. Îmi amintesc cum mă minunam, mergând cu autobuzul pe străzile ude, imaginea cefei musculoase a şoferului, fiorul de bucurie şi mândrie pe care îl simţeam la gândul că mergeam singur cu autobuzul, amestecat cu groaza că, la capătul acelor rotiri aparent aleatorii ale giganticului volan negru al şoferului, mătuşa mea, cu obrajii ei rumeni şi pălăria caraghioasă cu bor roşu, n-o să-şi facă apariţia. Poate că şi Lotte simţea acelaşi

lucru. Sau poate, hotărâtă cum trebuie să fi fost, nu a simțit nici un pic de frică și, atunci când șoferul i-a făcut semn să coboare în stație și i-a spus ce autobuz să ia de acolo, ea i-a adresat unul dintre zâmbetele acelea largi, pe care le păstra pentru necunoscuți, ca și cum ar fi știut că în ochii lor putea să pară o femeie normală.

Pe când îi povesteam lui Gottlieb ce se întâmplase între Lotte și judecătoare, și pe urmă, pe când îi vorbeam despre certificatul din spital și despre șuvița de păr pe care o găsisem printre actele ei, am simțit o ușurare, o descărcare uriașă, știind că, de acum încolo, n-o să mai port singur responsabilitatea secretului ei. I-am zis că vreau să-i găsesc fiul. Gottlieb și-a îndreptat umerii și a oftat lung. Acum eu eram acela care așteptam să văd ce se va întâmpla, știind că mă lăsasem pe mâinile lui și că aveam să fac doar ce-mi spunea el. Și-a scos ochelarii, iar ochii i s-au micșorat, recăpătându-și agerimea privirii de avocat. S-a ridicat de la masă, a ieșit din cameră, iar o clipă mai târziu s-a întors cu un blocnotes, apoi și-a scos stiloul pe care îl ținea întotdeauna în buzunar. M-a rugat să-i repet informațiile de pe certificatul din spital. De asemenea, a mai vrut să știe data exactă a venirii lui Lotte la Londra cu acel Kindertransport și adresele unde locuise înainte de a mă cunoaște. I-am spus ce știam, iar el și-a notat totul.

După ce a terminat de scris, a pus pe masă blocnotesul. Dar biroul? a întrebat el. Ce s-a întâmplat cu biroul? Într-o seară, în iarna anului 1970, am zis eu, un tânăr poet din Chile a sunat la ușa noastră. Era un admirator al cărților lui Lotte și voia s-o cunoască. Vreme de câteva săptămâni a făcut parte din viața ei. Pe vremea aceea n-am înțeles de ce o afectase atât pe ea – în mod normal o persoană introvertită și retrasă – și ce anume din el o făcuse să-i dăruiască atât de mult. M-a cuprins gelozia. Într-o zi m-am întors dintr-o călătorie și am descoperit că-i dăruise biroul. Pe vremea aceea am fost uluit. Biroul de care se agățase și la care refuzase să renunțe, pe care îl târâse după ea încă de când o cunoscusem. Doar mult mai târziu am ajuns să înțeleg că tânărul, Daniel Varsky, era de aceeași vârstă cu fiul pe care îl dăduse spre adopție. Cât de mult îi amintise de propriu-i copil și cum ar fi fost dacă ar fi rămas lângă ea! Cât de emoționante probabil că

fuseseră acele zile petrecute alături de Daniel, într-un fel pe care nici măcar el nu l-ar fi putut înțelege! Probabil că și Daniel se întrebase ce vedea ea la el și de ce îi dăruise atât de mult. Toți anii în care ea cedase în fața acelei mobile hidoase, pe care i-o dăruise iubitul ei, cu care acesta o ținuse legată de el – de el și, mai târziu, de secretul întunecat al copilului pe care-l dăduse spre adopție. În toți anii aceia îl suportase, așa cum își suportase și vinovăția. Cât de corect i se păruse, în lirica enigmatică a asocierilor din mintea ei, să-l dăruiască până la urmă acestui băiat care-i amintea de propriu-i fiu!

M-am răsucit pentru a mă uita pe fereastră, obosit după ce vorbisem atât de mult. Gottlieb s-a foit pe scaun. Sunt făcute din altă stofă decât noi, a spus el încetișor, iar eu am crezut că vorbea despre femeile sau despre soțiile noastre și am încuviințat din cap, deși aș fi vrut să spun că Lotte era făcută din complet altceva. Dă-mi un răgaz de câteva săptămâni. Să văd ce pot afla.

În toamna aceea gerul a venit târziu. La o săptămână după ce am plantat bulbii de primăvară, mi-am făcut bagajele, am încuiat casa și am luat trenul spre Liverpool. Lui Gottlieb îi luase mai puțin de o lună pentru a găsi numele și adresa cuplului care-l adoptase pe copilul lui Lotte. Într-o seară a trecut pe la mine pentru a-mi da o hârtie cu toate informațiile. Nu l-am întrebat cum făcuse rost de ele. Avea metoda lui – profesia îl ajuta să cunoască oameni de toate felurile și, întrucât el se dădea peste cap pentru alții, erau destui care-i rămăseseră îndatorați, iar el nu se sfia să le ceară servicii când avea nevoie. Poate și eu intru în categoria asta. Ești sigur că vrei să faci asta, Arthur? m-a întrebat el, dându-și la o parte o șuviță de păr de pe frunte. Stăteam în hol, lângă colecția de pălării noi de pai atârnate pe perete, aidoma unor costume dintr-o altă viață, mai dramatică. Motorul mașinii lui încă mai mergea în gol afară. Da, am zis.

Dar vreme de câteva săptămâni n-am făcut nimic. O parte din mine rămăsese cu convingerea că orice urmă a copilului dispăruse, așa încât nu mă pregătisem cum trebuie să aflu numele părinților lui, cei lângă care își petrecuse toată viața. Elsie și John

Fiske. John, care probabil folosea numele Jack, m-am gândit eu, stând în genunchi şi descurcând clopoţeii câteva zile mai târziu, şi mi-am imaginat un bărbat voinic, aplecat peste barul din cârciumă, având o tuse cronică şi stingându-şi ţigara. Separând rădăcinile încâlcite cu mâinile, mi-am închipuit-o şi pe Elsie, care arunca resturile de mâncare dintr-o farfurie direct în coşul de gunoi, îmbrăcată cu un halat şi cu părul pus pe bigudiuri, strălucind sub lumina slabă a răsăritului de soare din Liverpool. Doar pe băiat nu mi l-am putut imagina, un băiat cu ochii lui Lotte sau cu expresiile ei. Copilul ei! am reflectat eu, punându-mi rucsacul în spaţiul pentru bagaje de deasupra locului meu, dar, pe când trenul pleca din Euston Station, mi-am imaginat derulându-se, la ferestrele unui tren care trecea pe lângă mine, feţele celor de la care Lotte îşi luase rămas-bun în viaţa ei – mama şi tatăl ei, fraţi şi surori, colegi de şcoală, optzeci şi şase de copii fără adăpost, cu destinul necunoscut. Oare putea fi condamnată pentru că se confruntase cu un refuz venit din străfundurile fiinţei ei – refuzul de a învăţa un copil să meargă doar pentru a-l urmări cu privirea cum pleacă de lângă ea? Într-un mod care până atunci nu-mi trecuse prin cap, faptul că-şi pierduse memoria, iar apoi, în final, chiar minţile au căpătat un sens grotesc: un mod al ei de-a mă părăsi fără nici un efort, îndepărtându-se câte puţin în fiecare oră a fiecărei zile, totul pentru a evita o despărţire zguduitoare, definitivă.

Aşa a început pentru mine o călătorie lungă şi complicată, pe care nu ştiam că o fac. Deşi poate că o parte din mine îşi dădea de fapt seama, căci atunci când am încuiat uşa casei, m-a cuprins un sentiment de melancolie, pe care nu-l mai simţisem decât atunci când plecam într-o călătorie lungă, o senzaţie surdă de nesiguranţă şi regret, iar când am întors capul şi am văzut ferestrele întunecate ale casei noastre, m-am gândit că n-ar fi fost imposibil, având în vedere vârsta mea şi tot ceea ce aş fi putut să păţesc, să n-o mai văd niciodată. Mi-am imaginat grădina neîngrijită, crescută iarăşi sălbatic, aşa cum fusese când o văzusem prima oară. Era un gând melodramatic, şi din acest motiv mi l-am alungat, dar mi-a revenit de mai multe ori pe drum. În valiză, pe

lângă lucrurile obişnuite, precum haine şi cărţi, aveam şuviţa de păr, certificatul din spital şi un volum din *Ferestre sparte*, pe care voiam să i-l dăruiesc fiului lui Lotte. Pe coperta din spate era o fotografie a ei, şi tocmai datorită acestei poze alesesem cartea aceea. În ea arăta ca o mamă, atât de tânără, cu chipul blând şi rotund, fără să i se zărească încă craniul pe sub piele, aşa cum se întâmplase după patruzeci de ani, iar eu mă gândisem că fiul ei ar fi preferat să vadă această versiune a lui Lotte, dacă-şi dorea s-o vadă. Dar, ori de câte ori cotrobăiam prin valiză, îi vedeam ochii răniţi cum mă privesc, iar uneori mi se părea că mă ceartă, alteori că-mi pune o întrebare sau că încearcă să-mi anunţe o moarte, până când într-un final n-am mai putut să suport şi am încercat s-o pun pe fundul bagajului, iar când n-am reuşit (se tot ridica de acolo) am împins cartea la fund şi am îngropat-o sub alte lucruri.

Trenul a ajuns la Liverpool la trei fără ceva după-amiaza. Urmăream cu privirea un stol de gâşte care zburau pe cerul de un cenuşiu metalic, iar apoi am intrat într-un tunel şi am ieşit sub cupola din sticlă a gării Lime Street. Adresa familiei Fiske, pe care mi-o dăduse Gottlieb, era în Anfield. Plănuisem să trec prin faţa casei înainte de a-mi căuta o pensiune prin apropiere, unde să rămân peste noapte, şi să nu sun la uşa lor decât a doua zi. Dar, mergând pe peron, am simţit o durere groaznică în picioare, de parcă aş fi venit pe jos de la Londra, şi nu m-aş fi relaxat de fapt două ore şi jumătate în tren. M-am oprit să-mi mut valiza de pe un umăr pe celălalt şi, fără a-mi ridica privirea, am simţit cerul cenuşiu apăsându-mă prin acoperişul de sticlă de deasupra, iar când literele de pe panoul de afişaj de deasupra peronului au început să vibreze şi să ticăie, orele şi destinaţiile destrămându-se şi lăsându-ne pe noi, cei care abia sosiserăm, în confuzie, un acces de greaţă şi de claustrofobie m-a copleşit şi am fost nevoit să mă lupt cu impulsul de a mă duce direct la ghişeul unde se vindeau bilete şi să-mi cumpăr unul pentru următorul tren spre Londra. Literele au început iarăşi să ţăcăne, şi preţ de o clipă mi-a trecut prin cap că literele care se dădeau peste cap formau nume de oameni. Deşi despre ce oameni era vorba n-aş fi putut spune. Probabil că am stat pe loc o vreme, căci un bărbat care lucra la compania

feroviară, îmbrăcat într-o uniformă cu nasturi aurii, a venit la mine şi m-a întrebat dacă mă simt bine. Sunt momente când bunătatea necunoscuţilor înrăutăţeşte lucrurile, căci atunci îţi poţi da seama cât de mare nevoie ai de bunătate şi că singura ei sursă posibilă este un necunoscut. Dar am izbutit să nu-mi plâng de milă, i-am mulţumit şi mi-am văzut de drum, încurajat de norocul meu, că nu mă forţa nimeni să port o pălărie ca a lui, o cutie îndrăzneaţă, cu vizor lucios, care făcea ca străduinţele cotidiene din faţa oglinzii pentru a obţine o imagine cât mai plină de demnitate să pară mult mai dificile. Satisfacţia mea a durat doar până în faţa ghişeului de informaţii, deşi, când m-am alăturat şirului de călători care puneau la grea încercare răbdarea fetei care arăta de parcă şi-ar fi închis ochii într-un loc, ca să-i deschidă, în micul chioşc rotund, dând despre Liverpool informaţii despre care nu ştiuse niciodată că le are.

Aproape că se întunecase când am ajuns la hotel. Pe pereţii minusculei recepţii supraîncălzite era un tapet cu model înflorat, buchete de flori din mătase fuseseră puse în spate pe măsuţe înghesuite, iar pe perete atârna, deşi mai erau câteva săptămâni până la Crăciun, o ghirlandă mare din plastic, decorul dându-mi senzaţia că intrasem într-un muzeu dedicat vieţii florilor de mult dispărute ca specie. Criza de claustrofobie care mă copleşise în gară m-a cuprins din nou, iar când recepţionera m-a rugat să completez formularul de cazare, m-a bătut gândul să născocesc ceva, de parcă un nume sau o profesie falsă mi-ar fi putut aduce uşurarea de a mă afla într-o altă dimensiune, neexplorată încă. Camera mea avea vedere spre un zid din cărămidă şi acolo tema floral se continua şi se elabora, aşa încât, în primele minute după ce am intrat, stând în pragul uşii, n-am crezut că aş fi putut dormi acolo. Dacă n-ar fi fost durerea crâncenă din picioarele şi tălpile mele, care mă făcea să mă simt ca strâns într-o menghină, sunt aproape convins că m-aş fi întors pe călcâie şi aş fi plecat de acolo. Doar extenuarea m-a făcut să intru şi să mă prăbuşesc pe un scaun, pe tapiţeria încărcată cu trandafiri luxurianţi, deşi mai mult de o oră n-am putut să închid uşa în urma mea, de teamă să nu rămân singur cu abundenţa de viaţă artificială sufocantă.

Pe când pereții păreau să mă împresoare, nu m-am putut abține să nu mă întreb, nu reflectând pe larg, ci în stenograma fragmentată a gândurilor pe care ți le adresezi ție însuți: Ce drept am eu să caut acolo unde ea n-a vrut? Atunci o senzație s-a ridicat în mine, aidoma unui val de greață, senzația, pe care am încercat, dar n-am putut s-o înăbuș, că nu făceam de fapt decât să-i dezvălui vinovăția. Să i-o dezvălui împotriva dorinței ei, pentru a o pedepsi. Pentru ce, ai putea să mă întrebi, s-o pedepsesc pe biata femeie? Iar răspunsul care-mi vine în minte, adică doar o parte a răspunsului, este că voiam s-o pedepsesc pentru stoicismul ei intolerabil, care nu m-a lăsat niciodată să simt că ar avea nevoie de mine în acel mod profund în care o persoană are nevoie de cealaltă, o nevoie căreia deseori i se spune dragoste. Bineînțeles că avea nevoie de mine – să fac ordine, să-mi aduc aminte ce să cumpăr, să plătesc facturile, să-i țin companie, să-i ofer plăcere și, la sfârșit, s-o spăl, s-o șterg, s-o îmbrac, s-o duc la spital și în final s-o îngrop. Dar nu mi-a fost niciodată clar dacă de *mine* avea nevoie să fac toate lucrurile acestea și nu de alt bărbat, la fel de îndrăgostit de ea, la fel de disponibil. Probabil se poate spune că niciodată nu i-am pretins să-și afirme iubirea, dar niciodată n-am crezut cu adevărat că am acest drept. Sau poate m-am temut că, în sinceritatea care o caracteriza, fără a tolera nici cea mai mică minciună, ea n-ar izbuti să-și afirme iubirea, că s-ar fi bâlbâit și apoi ar fi tăcut, iar pe urmă aș fi fost nevoit să mă ridic și să plec pentru totdeauna sau să las lucrurile să meargă ca și până atunci, doar că acum aș fi știut că eram doar o posibilitate dintre multe altele posibile. Nu c-aș fi crezut că pe mine mă iubește mai puțin decât ar fi iubit pe altcineva (deși uneori mi-era teamă că așa stăteau lucrurile). Nu, eu mă refer acum, ori mai bine zis încerc s-o fac, la altceva, la senzația că independența ei – dovada pe care o lua mereu cu ea că ar fi putut să reziste de una singură oricărei tragedii, că de fapt singurătatea extremă pe care o construise în jurul ei, ghemuindu-se, închizându-se în ea însăși, preschimbând un țipăt mut în balastul operelor ei personale, era tocmai ce o făcea să reziste – o împiedica să aibă nevoie de mine, așa cum eu aveam nevoie de ea. Indiferent cât de sumbre și de tragice ar fi

fost poveştile ei, străduania de a le crea nu însemna decât o formă de speranţă, o negare a morţii sau a urletelor vieţii care o înfruntă. Iar eu n-aveam ce să caut acolo. Fie că eram la parter, fie că nu, ea ar fi continuat să facă ce făcuse mereu la biroul ei, singură, şi munca îi permitea să supravieţuiască, nu faptul că aveam grijă de ea sau că-i ţineam companie. Toată viaţa noastră am insistat că Lotte era cea dependentă de mine. Ea, care avea nevoie de protecţie, era fragilă şi necesita îngrijiri permanente. Dar, de fapt, eu eram cel care avea nevoie să simtă că cineva are nevoie de el.

Cu greu am izbutit să mă târăsc până în barul hotelului pentru a-mi comanda un gin tonic care să mă ajute să mă calmez. Mai erau doar două cliente, două bătrâne, cred că surori, poate chiar gemene, periculos de plăpânde, cu mâinile deformate în jurul paharelor. La zece minute după ce am ajuns acolo, una din ele s-a ridicat în picioare şi a plecat atât de încet, încât părea că joacă o pantomimă, lăsând-o pe cealaltă singură, şi până la urmă şi cea de-a doua a plecat din bar la fel de încet, aidoma unei versiuni nebuneşti a familiei Von Trapp ieşind pe melodia *So Long, Farewell*, şi, pe când trecea pe lângă mine, a întors capul şi mi-a adresat un rânjet înfricoşător. I-am zâmbit, importanţa manierelor pentru cineva, spunea mereu mama, e invers proporţională cu predispoziţia acelei persoane de a le folosi sau, cu alte cuvinte, uneori politeţea e singurul lucru care te împiedică să înnebuneşti.

Când m-am întors în camera 29, o oră mai târziu, chiar şi aerul părea să se fi umplut de o duhoare floral greţoasă. Am scos din valiză numărul pe care mi-l dăduse Gottlieb. L-am format şi o femeie mi-a răspuns la telefon. Aş putea să vorbesc cu doamna Elsie Fiske? am întrebat eu. La telefon. Zău? aproape că am spus, căci o mare parte din mine încă mai credea în posibilitatea ca munca de detectiv a lui Gottlieb să ducă într-o fundătură aşa încât eu să mă întorc la Londra, la grădina şi cărţile mele şi la compania motanului ranchiunos, după încercarea mea nereuşită de a-l găsi pe copilul lui Lotte. Alo? a făcut ea. Îmi pare rău, am zis, e vorba despre un lucru cam jenant. N-aş vrea să vă iau pe nepregătite, dar mi-aş dori să discut cu dumneavoastră despre o chestiune personală. Cine sunteţi? Numele meu este Arthur Bender. Soţia

mea... Chiar mă simt foarte stânjenit, iertați-mă, vă asigur că nu vreau să vă supăr în nici un fel, dar soția mea a murit de curând și am aflat că a avut un copil de care eu n-am știut. Un băiat pe care l-a dat spre adopție în iunie 1948. A urmat o tăcere apăsătoare de cealaltă parte a firului. Mi-am dres glasul. Numele ei e Lotte Berg – am început eu să spun, dar ea m-a întrerupt. Ce vreți mai exact, domnule Bender? Nu știu ce m-a făcut să vorbesc atât de sincer, poate că ceva din tonul vocii ei, limpezimea sau inteligența pe care mi s-a părut că detectez în vocea ei, dar am zis: Dacă aș putea să vă răspund sincer la întrebare, doamnă Fiske, probabil că v-aș ține la telefon toată noaptea. Foarte pe șleau, am venit la Liverpool și mă întrebam dacă nu v-ar deranja prea mult să ne întâlnim și poate, dacă credeți că e în regulă, să vă cunosc fiul. A urmat încă o pauză, o pauză care a părut că se lungește mult, pe când vegetația se bifurca și creștea pe pereți. A murit, a spus ea pur și simplu. E mort de douăzeci și șapte de ani.

A urmat o noapte lungă. Căldura din cameră era insuportabilă, iar din când în când, mă ridicam să deschid fereastra, însă abia atunci îmi aduceam aminte că nu se putea deschide. Am aruncat toate păturile pe covor și am stat întins cu mâinile și picioarele depărtate pe saltea, inhalând căldura emanată de calorifer, o căldură care mi-a infectat visele, aidoma unei febre tropicale. Am avut vise de nedescris, imagini hidoase de carne crudă, umedă și inflamată, care atârna prinsă de cuiburi negre, și pungi albe care supurau încet picături incolore ce cădeau cu zgomot pe podea, imagini ale coșmarurilor din copilărie, care îmi reveniseră până la urmă în minte, chiar și mai înfricoșătoare acum decât atunci, căci am înțeles în acea stare pseudohalucinatorie că erau legate de moartea mea. Trebuie să facem diferența, îmi repetam tot timpul în sinea mea, sau mai bine zis nu eu, ci o voce fără corp, pe care am considerat-o ca fiind a mea. Dar a fost și un vis desprins din acea derulare de imagini hidoase, un vis simplu cu Lotte pe plajă, trăgând linii lungi cu degetul ei slab de la picior în nisip, pe când eu o priveam, stând sprijinit pe coate, cu trupul unui bărbat mult mai tânăr și despre care aveam impresia, ca și cum un nor de ploaie s-ar fi ivit la capătul acelei zile însorite, că nu-mi aparținea

mie. Când m-am trezit din somn, absența ei mi s-a părut ca un căluș. M-am ridicat pentru a bea apă, înecându-mă, la robinetul din baie, iar când am încercat să urinez, am reușit doar o picătură și am simțit o usturime, de parcă aș fi încercat să scot din mine nisip, și brusc, din senin, în felul acela cum înțelegem atât de des veștile despre noi înșine, m-a fulgerat gândul că fusese un lucru ridicol să-mi dedic viața studiului poeților așa-numiți romantici. Pe urmă am tras apa. Am făcut un duș, m-am îmbrăcat și am predat camera de hotel. Când recepționera m-a întrebat dacă m-am simțit bine, am zâmbit și am spus că da.

O lungă plimbare dis-de-dimineață, din care nu-mi amintesc prea multe. Doar că am ajuns la acea casă puțin înainte de ora nouă, deși Elsie Fiske mă rugase să vin la zece. Toată viața mea am ajuns mai devreme și m-am trezit că stau stânjenit într-un colț, lângă o ușă sau în vreo cameră pustie, însă, cu cât mă apropiam mai mult de moarte, cu atât mai devreme ajungeam undeva și cu atât mai mulțumit eram să aștept, poate pentru a avea falsa senzație că am mai mult timp decât îmi trebuie. Era o casă cu etaj, identică cu celelalte de pe stradă, doar numărul de lângă ușă le diferenția unele de altele – aceleași perdele anoste din dantelă, aceeași balustradă din fier. Burnița, iar eu am mers de colo-colo pe stradă, ca să mă-ncălzesc. Ceva din imaginea perdelelor de dantelă a stârnit în mine o vinovăție bolnavă. Băiatul era mort, iar povestea pe care o rugasem pe doamna Fiske să mi-o spună avea să se sfârșească prost. În toți acești ani, Lotte nu-mi spusese nimic despre copilul ei. Însă el o bântuise, deși nu i se permisese să facă parte din viața noastră. Din fericirea noastră, aș putea să zic, căci mereu ne-a aparținut doar nouă. Aidoma unui voinic dintr-un circ care duce în cârcă o greutate enormă, ea suportase singură tăcerea. Tăcerea ei era o operă de artă. Iar acum aveam s-o distrug.

La ora zece fix, am sunat la ușă. Morții își iau secretele cu ei sau, mai bine zis, așa se spune. Dar de fapt nu-i adevărat, nu-i așa? Secretele morților seamănă cu virusurile și găsesc o cale de a rămâne în viață într-o altă gazdă. Nu, eram vinovat doar de elaborarea inevitabilului.

Am avut impresia că perdelele s-au mişcat, dar a trecut un timp până când cineva a venit la uşă. Până la urmă am auzit paşi, iar zăvorul s-a deschis. Femeia care stătea în pragul uşii avea părul foarte lung şi cărunt, păr care probabil îi acoperea tot spatele când îl lăsa liber, dar pe care acum şi-l împletise şi şi-l încolăcise în vârful capului, de parcă ar fi fost o actriţă care tocmai coborâse de pe o scenă unde se juca Cehov. Avea o ţinută foarte dreaptă şi ochi mici şi cenuşii.

M-a condus în camera de zi. Imediat mi-am dat seama că soţul ei murise şi că locuia singură. Poate că o persoană care locuieşte singură are un simţ special al umbrelor, nuanţelor şi sunetelor specifice acelei vieţi. Mi-a făcut semn să mă aşez pe o canapea cu ciucuri, decorată cu o mulţime de perne croşetate, toate având model, din câte-mi dădeam eu seama, diverse rase de câini şi pisici. M-am aşezat printre ele. Una sau două au alunecat la mine în poală şi şi-au făcut acolo culcuş. M-am apucat să mângâi pe cap un căţel negru din pluş. Doamna Fiske pusese pe masă un ceainic cu ceai şi o farfurie cu biscuiţi digestivi, însă multă vreme n-a făcut nici o mişcare ca să toarne din el, iar când a făcut-o, ceaiul era prea tare. Nu-mi amintesc cum a început conversaţia. Îmi aduc aminte doar că m-am împrietenit cu acel căţel din pluş, un soi de cocker spaniol, iar după aceea, doamna Fiske şi cu mine ne-am lăsat absorbiţi de conversaţie, o conversaţie pe care amândoi o aşteptaserăm multă vreme, deşi nici unul din noi nu ştiuse. Erau puţine lucruri (sau, mai bine zis, aşa mi se părea, şezând în camera aia care, mi-am dat repede seama, era plină cu forme canine şi feline de toate felurile, nu doar pernele, ci şi figurine care umpleau rafturile sau tablourile de pe pereţi) despre care nu am fi putut discuta, deşi am fi putut să evităm unele subiecte, şi totuşi între noi nu exista intimitate şi, fără îndoială, nici căldură, ci un fel de disperare. Ne-am adresat unul altuia doar cu „domnul Bender" şi „doamna Fiske".

Am discutat despre soţi şi soţii, despre moartea soţului ei cu unsprezece ani în urmă, soţ care se prăpădise în urma unui atac de cord pe când cânta *N-o să fii niciodată singur* pe terenul de fotbal dintr-un stadion, despre pălăriile, eşarfele şi pantofii morţilor

peste care mereu dădeam prin casă, despre capacitatea de concentrare din ce în ce mai mică, despre scrisorile returnate prin poştă, despre călătoriile cu trenul, despre vizitele la morminte, despre toate felurile în care viaţa poate părăsi trupul uman, cel puţin acum am impresia că am discutat despre toate lucrurile astea, deşi recunosc că e posibil să fi vorbit şi despre cât de greu e să cultivi levănţică într-un climat umed, şi că toate aceste lucruri au fost doar un pretext înţeles ca atare de doamna Fiske şi de mine. Dar nu cred, nu cred că am vorbit deloc despre levănţică sau grădini. Ceaiul amar s-a răcit, deşi era acoperit cu un milieu. Câteva şuviţe din părul cărunt al doamnei Fiske i s-au desprins din coafură.

Trebuie să înţelegi, a spus ea în cele din urmă. Eu aveam treizeci de ani când l-am cunoscut pe John, iar cu câteva săptămâni mai devreme îmi văzusem chipul reflectat în vitrina unui magazin, înainte de a avea timp să-mi fardez faţa, iar după aceea, în autobuz, în drum spre casă, am fost nevoită să accept anumite lucruri. N-a fost o revelaţie, a zis ea, a fost mai degrabă vorba despre faptul că lucrurile ajunseseră într-un anumit punct, iar imaginea pe care am văzut-o în vitrină a fost ultima picătură. Nu mult timp după aceea, eram acasă la sora mea, iar soţul ei a venit cu un prieten, coleg de serviciu cu el. John şi cu mine ne-am trezit că încercăm să trecem unul pe lângă celălalt pe holul îngust care ducea în bucătărie, să trecem unul pe lângă celălalt fără să ne atingem, iar el m-a întrebat, puţin cam stânjenit, dacă vreau să ne mai vedem. În prima seară când am ieşit cu el, am fost neplăcut surprinsă de faptul că i se vedeau plombele când râdea şi de bezna din gâtul lui. Avea obiceiul să-şi dea capul pe spate şi să-şi deschidă gura când râdea şi mi-a luat ceva vreme ca să mă obişnuiesc cu asta. Eram ceea ce s-ar numi o femeie serioasă, a spus doamna Fiske, uitându-se în spatele meu pe fereastră, serioasă şi timidă, şi, în ciuda râsului său melodios, m-am simţit înspăimântată de ceea ce mi s-a părut că văd în gâtul lui. Dar până la urmă am reuşit să ne înţelegem unul cu celălalt şi ne-am căsătorit cinci luni mai târziu, în faţa unui mic grup de rude şi prieteni, dintre

care mulţi au fost surprinşi de faptul că se aflau acolo, căci ajunseseră să creadă că o să rămân fată bătrână, sau poate că deja eram aşa în ochii lor. I-am spus pe şleau lui John că voiam să am imediat un copil. Am încercat, dar n-a fost prea uşor. Când până la urmă am rămas însărcinată – mi se pare ciudat să spun asta – am avut senzaţia că mareea vine şi apoi se retrage din mine, iar când mareea înainta, copilul era în siguranţă în mine, iar când se retrăgea, îl trăgea din mine pe copil, de parcă văzuse ceva strălucitor, lucios în altă parte, şi, oricât de mult am încercat să-l ţin lângă mine, n-am izbutit. Tentaţia celuilalt lucru, a unei vieţi strălucitoare, a fost prea puternică. Iar după aceea, într-o noapte, pe când dormeam în pat, am simţit cum mareea se retrage pentru totdeauna, iar când m-am trezit curgea sânge din mine. Am mai încercat şi după aceea să facem un copil, dar în sinea mea nu mă mai credeam în stare să duc o sarcină. Au fost nişte momente dureroase pentru mine, iar dacă de obicei râd foarte puţin, pe atunci n-am mai râs deloc, deşi îmi amintesc că râsul lui John a rămas acelaşi. Nu că n-ar fi fost trist, dar avea o fire veselă, putea ca într-un moment de cumpănă să vadă lucrurile dintr-o altă perspectivă sau să audă o glumă la radio şi asta îi era de ajuns. Iar când râdea, îşi dădea capul pe spate, iar bezna din gâtul lui mi se părea şi mai prevestitoare de rele, simţeam un fior pe şira spinării. Nu vreau să las o impresie greşită. Era foarte suportiv şi făcea tot ce-i stătea în putinţă ca să mă înveselească. Într-un fel pe care nu-l pot explica, a spus doamna Fiske, bezna pe care-o vedeam acolo n-avea aproape nici o legătură cu John, ci doar cu mine, iar gâtul lui era întâmplător locul unde apăruse. Am început să-mi întorc capul când râdea ca să nu-l mai văd, apoi, într-o zi, am auzit cum râsul i se stinge ca o lumină, iar când m-am uitat la el, i-am văzut gura închisă şi o expresie de ruşine pe chip. Atunci m-am simţit oribil, plină de cruzime, zău, ridicolă şi egoistă, iar puţin după aceea am avut grijă ca lucrurile să se schimbe între noi. Încetul cu încetul a apărut o tandreţe care nu existase până atunci. Am început să învăţ cum să-mi controlez anumite sentimente, cum să nu cedez în faţa primei emoţii care

apărea în mine şi îmi amintesc cum pe atunci mă gândeam că o asemenea disciplină era cheia sănătăţii mintale. Peste vreo şase luni ne-am hotărât să adoptăm un copil.

Doamna Fiske s-a aplecat şi a amestecat în ceaşcă ce mai rămăsese din ceaiul ei, de parcă ar fi vrut să-l bea ori de parcă cuvintele necesare pentru a-şi continua povestirea zăceau printre fărâmele frunzelor de ceai de pe fundul ceştii din porţelan. Dar apoi mi s-a părut că se răzgândeşte, şi-a pus ceaşca pe farfurioară şi s-a rezemat iarăşi de spătarul scaunului.

Nu am reuşit imediat, a zis ea. A trebuit să completăm nenumărate formulare, o întreagă tevatură. Într-o zi, o femeie îmbrăcată într-un costum galben a venit la noi acasă. Îmi amintesc că mă uitam la costumul ei şi mă gândeam că era ca o frântură a unei raze de soare, iar ea un mesager trimis dintr-o regiune cu o altă climă, unde copiii duc o viaţă prosperă şi fericită, şi că ea sosise la noi acasă pentru a străluci şi pentru a vedea cum arată şi cât de multă lumină şi fericire se pot reflecta pe pereţii noştri incolori. Mi-am petrecut câteva zile înainte de venirea ei în genunchi, frecând podeaua. Ba chiar am făcut o prăjitură în dimineaţa când a venit, ca în casă să fie un miros dulce. M-am îmbrăcat cu o rochie albastră din mătase şi l-am pus pe John să poarte o jachetă cu model pepit, pe care nu şi-ar fi ales-o niciodată singur, fiindcă am crezut că-i dă un aer de optimism. Dar, pe când şedeam în bucătărie şi o aşteptam emoţionaţi, am observat că mânecile erau prea scurte şi că jacheta, sau felul în care John stătea cocoşat în jacheta aia ridicolă, de fapt îi dădea un aer de disperare. Dar era prea târziu să-şi schimbe hainele, căci s-a auzit soneria, iar noi am văzut-o în pragul uşii, cu geanta ei scumpă din piele, care conţinea dosarul nostru, sub braţ, paznicul galben-aprins al tărâmului unghiuţelor şi al dinţilor de lapte. S-a aşezat la masă, iar eu am pus o felie de prăjitură în faţa ei, de care nici nu s-a atins. A scos nişte hârtii şi ni le-a dat să le semnăm, apoi şi-a început interviul. John, pe care autorităţile îl intimidau cu uşurinţă, a început să se bâlbâie. Stânjenită şi lipsită de încredere în mine, speriată de puterea pe care ea o avea asupra noastră, m-am zăpăcit când i-am răspuns la întrebări şi m-am făcut de râs. Pe când se

uita prin casă, cu un zâmbet fals şi crispat pe buze, am văzut-o că dârdâie şi mi-am dat seama că în casă era frig. Mi-am dat seama că n-o să ne dea nici un copil.

După aceea am intrat în ceea ce s-ar putea numi o depresie, deşi pe atunci nu mi-am dat seama. Când am ieşit din ea, peste mai multe luni, deja mă obişnuisem cu ideea că n-o să am copii. Apoi, într-o zi, pe când eram în vizită la sora mea, care se mutase la Londra, citeam ziarul şi ochii mi-au căzut întâmplător pe un mic anunţ din partea de jos a paginii. Aş fi putut să nu-l văd, căci erau doar câteva cuvinte scrise cu caractere foarte mici. Dar l-am văzut: *Bebeluş de trei săptămâni de adoptat cât mai repede.* Dedesubt era o adresă. Fără nici o ezitare, am luat o foaie de hârtie şi am compus o scrisoare. Ceva a pus stăpânire pe mine. Stiloul îmi alerga pe pagină, încercând să ţină pasul cu cuvintele care curgeau din mine. Am scris tot ceea ce nu putusem să-i spun doamnei în galben, care venise de la agenţia de adopţie, şi pe când literele zburau din vârful stiloului meu, mi-am dar seama că anunţul mi se adresase mie personal. Băiatul era doar al meu. Am pus scrisoarea la poştă şi nu i-am spus nimic despre ea lui John. N-am vrut să-l mai pun să treacă încă o dată prin ce mai trecuse deja: să fie alături de mine într-o depresie cruntă şi apoi să mă vadă cum iarăşi îmi fac speranţe deşarte ar fi fost pentru el prea greu de dus. Dar eu ştiam că nu e doar o speranţă deşartă. După cum mă aşteptam, de îndată ce am ajuns acasă la Liverpool, câteva zile mai târziu, mă aştepta o scrisoare. Era semnată doar cu iniţialele ei: L.B. N-am ştiut cum o cheamă până când nu m-aţi sunat aseară. M-a rugat să ne întâlnim peste cinci zile, la ora patru, pe data de 18 iulie, lângă ghişeul de bilete din gara West Finchley. Am aşteptat ca John să plece la serviciu la ora opt, apoi am plecat în grabă într-acolo. Urma să-mi cunosc copilul, domnule Bender. Cel pe care-l aşteptasem atât de mult. Vă puteţi imagina ce simţeam când am urcat în tren? Abia puteam să stau pe scaun. Ştiam că o să-i pun numele Edward, la fel ca al bunicului meu, pe care-l iubisem. Bineînţeles că deja i se pusese alt nume, dar mie nu mi-a trecut prin cap s-o întreb care era, şi nici ea nu mi-a spus. Am vorbit foarte puţin. Nu prea puteam să vorbesc, nici ea nu

era în stare. Sau poate că ar fi vorbit, dar n-a vrut. Da, cred că aşa a fost. Era ciudat de calmă – doar mâinile mele tremurau. Abia mai târziu, în primele zile, când casa se umpluse de parfumul bebeluşului, m-am gândit la celălalt nume ascunzându-se în spatele numelui pe care i-l dădusem, aidoma unei umbre. Dar în timp am uitat de el sau, mai bine zis, dacă n-am uitat de tot, rareori m-am mai gândit la el, doar în anumite momente ciudate, când auzeam un nume strigat pe stradă, într-un magazin sau în autobuz, mă opream şi mă întrebam dacă nu cumva era al lui.

Când am ajuns la Londra, am luat metroul până în West Finchley. Era o zi caldă şi însorită, iar ea era singură înăuntru, lângă ghişeul de bilete. Şi-a ţintit privirea asupra mea, dar n-a făcut nici un pas spre mine. Am simţit că priveşte înăuntrul meu, pe sub piele. Un calm ciudat, asta m-a frapat la ea. Preţ de o clipă mi s-a părut imposibil ca ea să fie mama, părea doar un înlocuitor trimis să se ocupe de misiunea asta amară. Dar când a dat la o parte păturica, iar eu m-am dus lângă ea şi am văzut chipul bebeluşului, mi-am dat seama că nu putea fi decât al ei. Când până la urmă a vorbit, avea un accent puternic. Nu ştiam de unde era, poate din Germania sau Austria, dar am înţeles că era refugiată de război. Bebeluşul dormea, cu pumnişorii lui strânşi de o parte şi de alta a feţei. Stăteam acolo, în gara pustie. Nu-i place când căciuliţa îi cade pe frunte, a spus ea. Astea au fost primele cuvinte pe care mi le-a adresat. Câteva clipe mai târziu, clipe foarte lungi, ea a zis: Dacă îl pui pe umăr după ce mănâncă, plânge mai puţin. Şi apoi: Mâinile i se răcesc uşor. De parcă mi-ar fi oferit instrucţiuni despre cum să conduc o maşină năbădăioasă şi nu mi l-ar fi dat, de fapt, pe bebeluşul ei. Şi totuşi mai târziu, după câteva săptămâni de stat alături de el, am început să văd altfel lucrurile. Am înţeles că acele câteva lucruri erau descoperirile preţioase ale cuiva care îşi studiase propriul copil, încercând să-i înţeleagă misterul.

Ne-am aşezat una lângă alta pe banca tare, a spus doamna Fiske. Pentru ultima oară a mângâiat uşurel mogâldeaţa din braţele ei şi apoi mi-a dat-o. I-am simţit căldura corpului prin păturică. S-a foit puţin, dar nu s-a trezit din somn. Am crezut că o să mai spună ceva, dar n-a făcut-o. Era o geantă pe jos, iar ea a

împins-o spre mine cu piciorul. Apoi s-a uitat pe fereastră şi probabil a văzut pe peron ceva ce a tulburat-o, căci s-a ridicat brusc în picioare. Eu am rămas pe bancă, pentru că mi se înmuiaseră picioarele şi îmi era teamă să nu scap bebeluşul din braţe. Pur şi simplu a plecat. Doar când a ajuns la uşă s-a oprit şi s-a uitat spre noi. Am strâns bebeluşul la piept. L-am simţit cum scânceşte puţin, apoi am început să-l legăn, iar el s-a relaxat şi chiar a gângurit un pic. Vezi?! am vrut să strig după ea. Dar când mi-am ridicat privirea, ea dispăruse.

Am stat acolo fără să mă mişc. Legănam bebeluşul şi îi cântam încetişor. Mi-am aplecat capul ca să-i feresc ochii de lumină, iar când mi-am apăsat buzele de fruntea lui, un nor de căldură a părut că vine dinspre el, i-am simţit dulceaţa pielii şi, în acelaşi timp, un miros urât venind din spatele urechilor. Şi-a smucit faţa spre mine şi şi-a deschis gura. Ochii i se măriseră şocaţi, iar braţele i-au ţâşnit în sus, de parcă ar fi vrut să se agaţe de ceva ca să nu cadă. A început să plângă. M-am înroşit brusc la faţă şi am început să transpir. L-am legănat, dar el a început să plângă şi mai tare. Mi-am ridicat privirea, iar acolo, uitându-se la mine prin geam, era un tânăr îmbrăcat cu un palton bizar, sărăcăcios, cu un guler de blană încâlcită. Avea ochi negri strălucitori. Un fior mi-a traversat şira spinării pe când se uita la noi, la bebeluş şi la mine. Ne privea cu o foame de lup, iar eu mi-am dat seama că nu putea să fie decât tatăl copilului. Momentul a părut că se prelungeşte, se subţiază, pe când un dor nemistuit sau un regret îngrozitor mocneau în el. Apoi un tren a sosit în gară, iar bărbatul s-a urcat singur în el şi atunci a fost ultima oară când l-am văzut. Când v-am auzit aseară la telefon, domnule Bender, am fost sigură că sunteţi el. Doar după ce aţi sunat la uşă mi-am dat seama că nu puteţi fi acel tânăr.

În acel moment m-am ridicat în picioare şi am rugat-o pe doamna Fiske să-mi spună unde e toaleta. Cockerul negru a sărit pe podea şi a început să ţopăie cam sinistru. M-a cuprins ameţeala şi m-am simţit în pragul leşinului. Am închis uşa şi m-am aşezat pe capacul closetului. În cadă era un suport din lemn, pe

care erau puse la uscat două perechi de dresuri, cu labele cafenii zbârcite, din care încă mai picura apă, iar deasupra căzii era o fereastră acoperită de abur. Mi-am imaginat că evadez pe ea şi fug pe stradă. Mi-am pus capul între genunchi ca să-mi treacă ameţeala. Patruzeci şi opt de ani mi-am împărţit viaţa cu o femeie care fusese capabilă să-şi dea, fără nici o strângere de inimă, copilul unei necunoscute. O femeie care a dat un anunţ la ziar în care îşi oferea bebeluşul – *propriul său bebeluş* – de parcă ar fi scos o mobilă la vânzare. Am aşteptat ca vestea să-şi arunce asupra mea sumbra-i lumină, am aşteptat să înţeleg, ca uşa să se deschidă, am aşteptat să ajung la adevărul care se acumulase acolo de-o viaţă. Dar n-am avut nici o revelaţie.

Vă simţiţi bine? a întrebat doamna Fiske, iar vocea ei mi s-a părut că vine din depărtare. Nu ştiu ce am răspuns, dar peste câteva minute m-a condus pe scară la etaj, într-o cameră mică, cu un pat îngust, unde m-am întins fără să protestez. Mi-a adus un pahar cu apă, iar când s-a aplecat să-l pună pe noptieră, imaginea gâtului ei mi-a amintit de propria-mi mamă. Pot să vă întreb ceva? am vorbit eu. N-a zis nimic. Cum a murit? A oftat şi şi-a trosnit mâinile. A fost un accident îngrozitor, a spus ea. Apoi m-a lăsat singur, închizând cu grijă uşa după ea, şi doar după ce paşii ei s-au auzit din ce în ce mai încet pe trepte, iar camera a început să se învârtească alene, aproape relaxant, mi-am dat seama că stăteam întins în camera care-i aparţinuse lui, copilului lui Lotte.

Am închis ochii. Imediat cum îmi trece, m-am gândit eu, o să-i mulţumesc doamnei Fiske, o să-mi iau rămas-bun şi o să mă întorc acasă cu primul tren care pleacă spre Londra. Dar chiar şi când mă gândeam la asta, mi-am dat seama că n-o să se întâmple aşa. Iarăşi am avut senzaţia că o să treacă multă vreme până când o să văd casa din Highgate, dacă o s-o mai văd vreodată. Venea frigul, iar motanul ar fi fost nevoit să caute mâncare în altă parte. Iazurile aveau să îngheţe. Oare ce zăcea acolo, pe fundul moale şi mâlos, ce-o făcuse pe Lotte să revină la el în fiecare zi? În fiecare dimineaţă se ducea, aşa cum coborâse şi Persefona, să atingă încă odată acea negreală, să dispară în abisul întunecat. În faţa ochilor mei! Iar eu n-am înţeles niciodată. Îţi poţi da seama

cum era? De parcă o mică fantă se deschidea zi de zi şi doar Lotte se strecura pe acolo. Un clipocit şi apoi o liniște care părea să dureze o eternitate. Un soi de panică mă cuprindea. Şi, exact când căpătam convingerea că se lovise cu capul de un bolovan sau că-şi rupsese gâtul, suprafața apei se tulbura, iar ea îşi făcea apariția, cu buzele vinețiii, clipind pentru a-şi scoate apa din ochi. Ceva se reînnoise. Pe drumul de întoarcere vorbeam puțin unul cu celălalt. Nu exista decât susurul frunzelor şi crenguțelor strivite sub tălpile noastre, aidoma sticlei sfărâmate. Nu m-am mai dus acolo de când a murit ea.

Probabil că m-am trezit după mai multe ore. Afară se lăsa amurgul. Am zăcut nemişcat, uitându-mă la dreptunghiul mut de cer. M-am întors cu fața la perete. Şi pe când o făceam, mi-a venit în minte imaginea lui Lotte stând în grădină. Nu aveam idee când se petrecuse asta şi, de fapt, nici nu sunt sigur dacă se întâmplase în realitate. Stătea în picioare lângă zidul din spate, fără să ştie că o privesc printr-o fereastră de la etaj. Un mic foc mocneşte la picioarele ei, iar ea râcâie în el cu un băț sau poate cu vătrai, aplecându-se deasupra lui, foarte concentrată, având umerii înveliți cu un şal galben. Din când în când mai pune câteva foi pe foc sau poate că scutură o carte, ale cărei pagini cad plutind în foc. Fumul se ridică, aidoma unei spirale violet. N-aş putea spune ce ardea acolo sau de ce o priveam în tăcere şi, cu cât încerc mai mult să-mi aduc aminte, cu atât mai ştearsă devine imaginea şi cu atât mai agitat mă simt.

Pantofii mei erau puşi unul lângă celălalt sub un scaun, deşi nu-mi aminteam să mă fi descălțat. Mi i-am pus, am netezit cuvertura din dantelă de pe pat, apoi am coborât la parter. Când am intrat în bucătărie, doamna Fiske stătea lângă aragaz cu spatele la mine. Era acea perioadă din zi, înainte de lăsarea serii, când nimănui nu-i trece prin cap să aprindă lumina. Amesteca într-o cratiță aburindă. Mi-am tras un scaun lângă masa din bucătărie, iar ea s-a răsucit spre mine, cu fața roşie de la căldură. Domnule Bender, a spus ea. Te rog, spune-mi Arthur, am zis eu şi imediat am regretat, întrucât ştiam că distanța necunoscută dintre noi îi permisese să fie atât de sinceră cu mine. N-a zis nimic, a luat doar un castron

de pe raft, a pus supă în el cu polonicul şi şi-a şters mâinile pe şorţul de bucătărie. A pus castronul în faţa mea şi s-a aşezat pe un scaun de cealaltă parte a mesei, exact aşa cum făcea mama. Nu mi-era foame, dar n-aveam de ales, trebuia să mănânc.

După o lungă tăcere, doamna Fiske a început iarăşi să vorbească. Întotdeauna m-am gândit că o să ia legătura cu mine. Bineînţeles că ştia unde locuim. La început mă îngrozea gândul că o să primesc un telefon sau o scrisoare ori că o să apară pur şi simplu la uşă şi o să-mi spună că a făcut o greşeală şi că-l voia înapoi pe Teddy. Când îl legănam ca să-l adorm noaptea sau când stăteam nemişcată în întuneric, ca să nu scârţâie podeaua şi să-l trezească, obişnuiam să încerc s-o înduplec în gând. Îl abandonase! Iar eu îl luasem la mine. Îl iubeam de parcă ar fi fost al meu! Şi totuşi, un sentiment de vinovăţie mă apăsa. Obişnuia să plângă atât de mult, strâmbându-se, cu gura deschisă. Vezi tu, nu se putea linişti. Doctorul spunea că avea colici, dar eu nu credeam asta. Credeam că plânge după ea. Uneori, de frustrare, îl zgâlţâiam şi ţipam la el să se oprească. Preţ de o clipă se uita la mine şi amuţea, poate de uimire sau poate de frică. În ochii lui întunecaţi zăream scânteia dură a încăpăţânării. Apoi începea să ţipe şi mai tare ca înainte. Uneori trânteam uşa şi îl lăsam să plângă. Şedeam aici, unde stau acum, cu mâinile pe urechi, până când mă speriam că vecinii ar putea să-l audă şi să creadă că-l neglijez.

Dar n-am primit nici un telefon şi nici o scrisoare, a spus doamna Fiske. Iar peste trei sau patru luni, Teddy a început să plângă mai puţin. Împreună, el şi cu mine am descoperit tot felul de lucruri, mici ritualuri şi cântece care-l linişteau. Un soi de înţelegere, chiar dacă firavă, a început să se înjghebe între noi. A învăţat să-mi zâmbească, un zâmbet strâmb cu gura deschisă, dar care mă umplea de încântare. Am început să capăt încredere. Pentru prima oară de când îl adusesem acasă, am început să-l scot afară în cărucior. Ne plimbam prin parc, iar el dormea la umbră, pe când eu şedeam pe bancă, aproape la fel ca oricare altă mamă. Nu chiar la fel, căci într-o părticică ascunsă a fiecărei zile – deseori în pragul serii sau după ce îl adormeam şi îmi pregăteam baia, dar uneori pe neaşteptate, exact în clipa când buzele mele îi atingeau

obrazul – mă cuprindea senzația că sunt o impostoare. Se strecura în jurul gâtului meu, de parcă ar fi fost două mânuțe reci, și, cât ai bate din palme, distrugea orice alt lucru. La început mă umplea de disperare, a zis doamna Fiske. Mă detestam pentru că mă purtam de parcă aș fi fost mama lui adevăarată, și, în acele momente teribile de luciditate, simțeam că niciodată n-aș fi putut să fiu așa ceva. Pe când îl hrăneam, îi făceam baie ori îi citeam, întotdeauna exista o parte din mine care se afla în alt loc, călătorea pe ploaie cu tramvaiul în alt oraș, se plimba pe o promenadă înceţoşată de la malul unui lac de munte, un lac atât de mare, încât un strigăt s-ar fi pierdut înainte să ajungă pe celălalt mal. Sora mea nu avea copii, iar eu nu cunoșteam alte mame de copii mici. Pe cele pe care le cunoșteam n-aș fi îndrăznit niciodată să le întreb dacă simțeau același lucru. Credeam că este eșecul meu, un eșec care avea de-a face cu faptul că nu-l concepusem eu pe Teddy și care ajungea să fie o discrepanță în miezul ființei mele. Și totuși, ce puteam face ca să nu mă mai disprețuiesc? Nimeni n-a venit după el. Mă avea doar pe mine. Am făcut un efort uriaș, l-am răsfățat cu toată atenția de care am fost în stare pentru a mă revanșa. Teddy a crescut și a devenit un copil mulțumit, deși erau momente când vedeam în ochii lui, sau mai bine zis credeam că văd acolo, o expresie fugară a unei disperări nemistuite, deși după aceea nu eram niciodată sigură dacă nu era doar concentrare care, dintr-un motiv sau altul, ți se pare tristețe când o vezi pe chipul unui copil.

Însă deja nu-mi mai era teamă că o să vină și o să-l vrea înapoi, a zis doamna Fiske. Îl consideram al meu, chiar dacă nu eram perfectă, chiar dacă nu-i acordam uneori atenția pe care mi-o cerea din ce în ce mai îndârjit, chiar dacă uneori îmi pierdeam răbdarea în timpul micilor jocuri pe care voia să le repete mereu, chiar dacă uneori punea stăpânire pe mine o plictiseală paralizantă după ce îl îmbrăcam, iar ziua se întindea în fața noastră, asemenea unei parcări nesfârșite. Știam că, în ciuda acestor lucruri, el mă iubea, iar când se târa la mine în poală și își găsea locul unde se simțea cel mai confortabil, aveam senzația că nu există doi oameni care să se înțeleagă mai bine decât noi doi și că de fapt asta înseamnă

să fii mamă. Doamna Fiske s-a ridicat în picioare ca să ia castronul din faţa mea, l-a pus în chiuvetă şi s-a uitat pe fereastră la mica grădină din spatele casei. Părea să fie într-un soi de transă, iar eu n-am spus nimic, de teamă să nu i-o spulber. A umplut ceainicul, l-a pus pe aragaz şi s-a întors la masă. Am văzut cât de obosită părea. M-a privit fix în ochi. Ce aţi vrut să aflaţi venind aici, domnule Bender?

Surprins, n-am răspuns imediat.

Fiindcă dacă aţi venit ca să înţelegeţi ceva despre soţia dumneavoastră, eu nu vă pot ajuta, a spus.

A urmat o tăcere lungă. Iar apoi doamna Fiske a spus: N-am mai auzit nimic despre ea. Nu mi-a scris niciodată. Uneori mă gândeam la ea. Mă uitam cum doarme bebeluşul ei şi mă întrebam cum de a putut să facă una ca asta. Doar mai târziu am ajuns să înţeleg că a fi mamă înseamnă să fii o iluzie. Indiferent cât de vigilentă ar fi, până la urmă o mamă nu-şi poate proteja copilul – nici de durere sau groază, ori de coşmarul violenţei, de trenurile sigilate, care merg cu mare viteză într-o direcţie greşită, şi nici de depravarea străinilor, capcane, abisuri, focuri, maşini în ploaie, de şansă.

Odată cu trecerea timpului m-am gândit din ce în ce mai puţin la ea. Dar când el a murit, mi-a revenit în minte. Avea douăzeci şi trei de ani când s-a întâmplat. M-am gândit că e singura din lume care îşi poate da seama cât de crâncenă e suferinţa mea. Dar după aceea mi-am dat seama că mă înşelasem, a spus doamna Fiske. Nu putea să ştie. Nu ştia absolut nimic despre fiul meu.

Nu ştiu cum am reuşit să ajung la gară. Mi-era greu să gândesc limpede. Am luat trenul spre Londra. În fiecare gară prin care treceam, o vedeam pe Lotte pe peron. Ceea ce făcuse cu sânge rece mă umplea de groază, o groază sporită şi de faptul că trăisem alături de ea atâta timp, fără să am nici cea mai mică idee despre ce era în stare să facă. Tot ceea ce îmi spusese ea vreodată acum îmi apărea în altă lumină.

În seara aceea m-am întors la Highgate şi am văzut că fereastra din faţă a casei fusese spartă. Dinspre spărtura aia mare, o magnifică împletitură gingaşă de crăpături se răsfira pe geam. Era o

priveliște încântătoare, și un sentiment de venerație s-a pogorât asupra mea. Înăuntru pe podea, zăcând printre cioburi, am găsit un bolovan de mărimea unui pumn. În camera de zi era frig. Ceea ce m-a zguduit a fost deosebita neclintire a priveliștii care urmează de obicei după o scenă violentă. Până la urmă am văzut un păianjen care se mișca foarte încet pe perete, iar vraja s-a spulberat. M-am dus să iau mătura. După ce am făcut curat, am lipit o folie de plastic peste spărtură. Am luat bolovanul și l-am pus pe masa din camera de zi. În ziua următoare, când a venit geamgiul, a clătinat din cap și a spus ceva despre copiii neastâmpărați, huliganii, era al treilea geam pe care-l spărseseră în acea săptămână, iar eu brusc am simțit un junghi și mi-am dat seama că mi-aș fi dorit ca acel bolovan să-mi fi fost adresat mie, să fi fost fapta unui om care voise să arunce o piatră în fereastra *mea* și doar a mea, nu într-una la întâmplare. Iar după ce această mică durere mi-a trecut, am început să-l antipatizez pe geamgiu, cu vocea lui stridentă și voioasă. Doar după ce a plecat am înțeles cât de singur mă simțeam. Parcă încăperile casei m-ar fi ținut captiv și m-ar fi certat pentru că le abandonasem. Vezi? păreau ele să întrebe. Vezi ce se întâmplă? Dar eu nu înțelegeam. Aveam impresia că înțeleg din ce în ce mai puțin. Mi-era greu să-mi amintesc – sau, mai bine zis nu să-mi amintesc, ci să *cred* – că era adevărat ce știam că făcusem Lotte și cu mine în acele camere, cum ne petrecusem timpul acolo, unde și cum obișnuiam să stăm. M-am așezat în vechiul meu fotoliu și am încercat să mi-o imaginez pe Lotte în fața mea, unde avea obiceiul să șadă. Dar totul părea ridicol. Folia din plastic se unduia peste spărtura din fereastră, iar sticla crăpată spectaculos părea suspendată în aer. Un pas mai apăsat sau o rafală de vânt, mi se părea mie, și totul avea să se prăbușească, sfărâmându-se într-o mie de cioburi. În ziua următoare, când geamgiul s-a întors, eu mi-am cerut scuze și am ieșit în grădină. Când m-am întors, fereastra era iarăși la locul ei, iar geamgiul zâmbea, mândru de opera lui.

Atunci am înțeles ceva ce în străfundurile mele știusem de fapt dintotdeauna: că niciodată n-aș fi putut s-o pedepsesc mai mult decât se pedepsise ea singură. Și că în fond eu eram cel care nu

recunoscusem față de mine însumi cât de multe știam. Iubirea este întotdeauna o confesiune, a scris Camus. Dar tot așa este și când închizi o ușă în liniște. Un țipăt în noapte. Când cazi pe scară. O tuse în hol. Toată viața mea am încercat să mă pun în pielea ei. Să-mi imaginez ce pierduse. Am încercat fără succes. Doar că poate – cum să spun – poate că *am vrut* să nu izbutesc. Pentru că asta mă ajuta să rezist. Dragostea mea pentru Lotte era un eșec al imaginației.

Într-o seară am auzit soneria de la intrare. Nu așteptam pe nimeni. Nu mai am pe nimeni și nimic de așteptat. Am pus cartea jos, marcând cu grijă pagina cu un semn de carte. Lotte își pusese întotdeauna cărțile deschise, cu copertele în sus, iar la începutul relație noastre obișnuiam să-i spun că auzeam un țipăt ascuțit când cotorul i se rupea. Era o glumă, dar, mai târziu, când ieșea din cameră sau adormea, eu luam volumul și strecuram un semn de carte între pagini, până când, într-o zi, ea a luat-o, a smuls semnul de carte din ea și l-a azvârlit pe podea. Să nu mai faci asta niciodată, a spus ea. Iar eu am înțeles că mai exista un loc doar al ei, care mie îmi era interzis și avea să rămână mereu așa. De atunci încolo n-am mai întrebat-o nimic despre ce citea. Așteptam până când îmi spunea ea ceva – o propoziție care o impresionase, un paragraf reușit, un personaj bine conturat. Uneori îmi vorbea despre asta, alteori nu. Dar eu n-o întrebam nimic.

Am făcut câțiva pași pe hol spre ușa de la intrare. Huligani, m-am gândit eu, amintindu-mi cuvântul folosit de geamgiu. Dar prin vizor am văzut că era un bărbat de vârsta mea, îmbrăcat într-un costum. Am întrebat cine e. Și-a dres vocea de cealaltă parte a ușii. Domnul Bender? a întrebat el.

Era un bărbat scund, îmbrăcat simplu și elegant. Singura podoabă era un baston cu mâner de argint. Părea improbabil că venise să mă bată sau să fure de la mine. Da? am făcut eu, stând în pragul ușii. Numele meu este Weisz, a zis el. Iertați-mă că nu v-am sunat înainte. Dar nu mi-a dat nici un motiv. Aș vrea să vorbesc ceva cu dumneavoastră, domnule Bender. Dacă nu vă deran-

jez prea mult – s-a uitat în spatele meu, în casă – aş putea să intru? L-am întrebat ce îl interesa. Un birou, a zis el.

Mi s-au înmuiat genunchii. Eram paralizat, convins că nu putea fi decât el: cel pe care-l iubise, în a cărui umbră încercam să-mi înjgheb şi eu o viaţă lângă ea.

Ca într-un vis l-am condus până în camera de zi. Se mişca fără nici o ezitare, de parcă ar fi ştiut pe unde s-o ia. O răceală m-a cuprins. De ce nu-mi trecuse prin cap că probabil mai fusese aici? S-a dus direct la fotoliul lui Lotte şi a rămas în picioare, aşteptând. I-am făcut semn să se aşeze, pe când picioarele începeau să se năruie sub mine. Ne-am aşezat faţă în faţă. Eu în fotoliul meu, el într-al ei. Aşa cum fusese întotdeauna, m-am gândit eu acum.

V-am deranjat, a zis el, îmi pare rău. Şi totuşi vorbea cu o fermintate care-i contrazicea cuvintele, cu o încredere în sine care aproape că mă intimida. Avea accent evreiesc, dar diminuat, m-am gândit eu, de vocale şi accente din altă parte a lumii. Părea să se apropie de şaptezeci de ani, poate că îi împlinise deja, iar atunci ar fi fost cu câţiva ani mai tânăr decât Lotte. Apoi mi-a picat fisa. Cum de nu ghicisem până acum? Unul dintre copiii din *Kindertransport* lăsaţi în grija ei! Un băiat de paisprezece, poate cincisprezece ani. Cel mult şaisprezece. La început probabil că acei câţiva ani au contat mai mult. Dar, odată cu trecerea timpului, din ce în ce mai puţin. Când el avea optsprezece ani, ea avea douăzeci şi unu sau douăzeci şi doi. Între ei exista o legătură indestructibilă, un limbaj doar de ei ştiut, o lume dispărută, condensată în silabe tăioase, pe care oricare din ei nu era nevoie decât să le rostească pentru ca al doilea să înţeleagă pe deplin ce voia să spună. Sau fără nici un limbaj – o tăcere care înlocuia tot ce nu putea fi exprimat prin viu grai.

Înfăţişarea lui era impecabilă: nici un fir de păr care să nu fie la locul lui sau vreo scamă pe costumul său închis la culoare. Chiar şi tălpile pantofilor lui păreau intacte, de parcă n-ar fi atins niciodată pământul. Vă reţin doar câteva minute, a spus el. Apoi promit că vă las în pace.

În pace! aproape că am răcnit eu. Tu, cel care m-ai torturat de atâţia ani! Duşmanul meu, cel care a ocupat un cotlon al femeii

pe care o iubeam, un cotlon din ea, aidoma unei găuri negre care, printr-o vrăjitorie pe care n-am înțeles-o niciodată, conținea cele mai profunde manuscrise ale ei.

Îmi e greu să-mi descriu meseria, a început el să spună. Nu am obiceiul să vorbesc despre mine însumi. În profesia mea, mereu i-am ascultat pe alții. Oamenii vin la mine. La început nu spun prea multe, dar, încetul cu încetul, iese la iveală și adevărul. Se uită pe fereastră sau în pământ, uneori într-un punct al camerei din spatele meu. Nu mă privesc în ochi. Pentru că, dacă și-ar aminti că mă aflu lângă ei, probabil că n-ar mai fi în stare să rostească nici un cuvânt. Apoi încep să vorbească, iar eu călătoresc împreună cu ei în copilăriile lor, înainte de război. Din cuvintele lor văd cum cade lumina pe duşumea. Felul în care și-a aliniat soldățeii sub poala draperiilor. Cum a aranjat ceşcuțele de ceai de jucărie. Sunt acolo cu el, sub masă, a continuat Weisz. Văd picioarele mamei lui cum se mişcă prin bucătărie și firimiturile pe care mătura menajerei le-a lăsat acolo. Copilăriile lor, domnule Bender, căci doar cei care erau pe atunci copii vin acum la mine. Ceilalți au murit. Când mi-am pornit afacerea, a zis el, majoritatea erau iubiți. Sau soți care își pierduseră soțiile, soții care își pierduseră soții. Chiar și părinți. Deși foarte puțini – cei mai mulți n-ar fi putut suporta să apeleze la serviciile mele. Cei care veneau nu prea spuneau nimic, doar descriau patul unui copilaș sau dulăpiorul unde-și țineau jucăriile. Asemenea unui doctor, eu ascultam fără a rosti nici un cuvânt. Dar exista o singură diferență: când terminau de vorbit, eu le ofeream o soluție. E adevărat, nu pot să-i readuc la viață pe cei morți. Dar pot să le aduc înapoi scaunul pe care au stat odată, patul în care au dormit.

I-am studiat trăsăturile. Nu, m-am gândit eu acum. M-am înșelat. N-ar fi putut să fie el. Nu știu cum mi-am dat seama, dar, privindu-i chipul, am știut. Și, spre mirarea mea, am simțit gustul amar al dezamăgirii. Am fi putut să ne spunem atât de multe unul altuia.

Toți sunt uluiți, a continuat Weisz, când până la urmă le arăt obiectul la care au visat jumătate din viață, pe care l-au învestit cu greutatea dorului lor. E ca un șoc fizic pentru ei. Își construiseră

amintirile în jurul unui vid, iar acum ceea ce le lipsise își face apariția în fața lor. Nu le vine să creadă, de parcă aș scoate la lumină aurul și argintul furat când romanii au distrus Templul, acum două mii de ani. Obiectele sacre furate de Titus, care au dispărut într-un mod misterios, astfel încât pierderea catastrofică să fie deplină, așa încât să nu mai rămână nici o dovadă care să-i oprească pe evrei să preschimbe un loc într-un dor pe care îl pot lua cu el oriunde s-ar duce, de-a pururi.

Am tăcut o vreme amândoi. Fereastra, a zis el până la urmă, privind în spatele meu. Cum s-a spart? Am fost uluit. Cum de v-ați dat seama? am întrebat eu. Preț de o clipă m-am întrebat dacă nu cumva îmi scăpase ceva sinistru la el. Geamul e nou, a spus el, iar glafurile sunt puse de curând. Cineva a aruncat cu o piatră, i-am zis eu. Trăsăturile lui aspre s-au înmuiat într-o expresie meditativă, de parcă vorbele mele ar fi trezit în el o amintire. Momentul a trecut, iar el a început din nou să vorbească:

Dar biroul – vedeți dumneavoastră – nu-i o mobilă obișnuită. Recunosc că uneori nu izbuteam să găsesc exact masa, comoda sau scaunul pe care le căutau clienții mei. Ajungeam mereu într-un punct mort căutându-le. Sau nici măcar nu puteam să încep de undeva. Obiectele se mai și strică. Patul de care cineva își amintește că ar fi fost un loc unde își simțea sufletul copleșit este pentru altcineva un simplu pat. Iar când se strică sau nu mai e la modă, ori nu-i mai este util, îl aruncă. Dar, înainte de a muri, cel al cărui suflet fusese copleșit simte nevoia să se mai întindă o dată în acel pat. Vine la mine. Are o anumită expresie pe față, iar eu îl înțeleg. Așa încât, chiar dacă nu mai există, eu îl găsesc. Înțelegeți ce spun? Fac rost de el. Nu contează de unde, dacă e nevoie. Iar dacă lemnul nu e exact așa cum își amintește el sau dacă picioarele sunt prea subțiri ori prea groase, el nu observă asta decât vreme de o secundă, o secundă de uimire și îndoială, iar apoi memoria îi este invadată de realitatea patului care se află în fața lui. Pentru că el are mai mare nevoie ca tocmai acela să fie patul unde ea a stat cândva întinsă lângă el odată decât să știe adevărul. Înțelegeți? Iar, în cazul în care când m-ați întreba pe mine, domnule Bender, dacă mă simt vinovat, dacă am senzația că-l înșel, răspunsul meu este nu. Pentru

că în clipa când omul întinde mâna şi atinge lemnul, pentru el nu mai există nici un alt pat pe lume.

Weisz şi-a ridicat mâna, s-a frecat pe frunte şi şi-a masat tâmplele. Acum mi-am dat seama cât de obosit era, în ciuda agerimii pătrunzătoare a ochilor lui.

Însă cel care caută acest birou nu e ca ceilalţi, a spus el. N-are capacitatea de a uita puţin. Memoria lui nu poate fi invadată. Pe măsură ce trece vremea, memoria lui devine din ce în ce mai bună. Poate să studieze firele de lână ale unui covor pe care a stat în copilărie. Poate să deschidă sertarele unui birou pe care nu l-a mai văzut din 1944 şi să vadă ce conţin, unul câte unul. Memoria este pentru el mult mai reală, mult mai precisă decât viaţa pe care o duce şi care devine din ce în ce mai confuză.

Nu vă puteţi imagina cum mă urmăreşte, domnule Bender. Cum mă sună întruna. Cum mă chinuieşte. Pentru el am călătorit dintr-un oraş într-altul, am făcut investigaţii, am sunat, am bătut la uşi, am scotocit în cele mai improbabile locuri. Dar n-am descoperit nimic. Biroul – enorm, diferit de altele – s-a evaporat pur şi simplu, la fel ca multe alte lucruri. Nu vrea să accepte asta. Primeam de la el câte un telefon la câteva luni. Apoi o dată pe an, mereu în aceeaşi zi. Şi întotdeauna îmi pune aceeaşi întrebare: Ei? Ceva nou? Iar eu întotdeauna trebuie să-i dau acelaşi răspuns: Nimic. Apoi a fost un an când nu m-a mai sunat. Iar eu am crezut, cu un sentiment de uşurare, că poate a murit. Dar am primit prin poştă o scrisoare de la el, aşternută pe hârtie în data când mă suna de obicei. Un soi de aniversare. Şi atunci am înţeles că nu putea să moară până când nu găseam biroul. Că ar fi vrut să moară, dar nu putea. Mi s-a făcut frică. Mi-am dorit să o rup cu el. Ce drept avea el să pună în cârca mea o asemenea povară? Responsabilitatea vieţii lui dacă nu-l găseam şi a morţii lui dacă izbuteam?

Şi totuşi nu l-am putut uita, a zis Weisz, coborându-şi vocea. Aşa că am început iarăşi să-l caut. Iar apoi, într-o zi, de curând, am primit un indiciu. Aidoma unei mici bule de aer, care se ridică de pe fundul oceanului, unde cineva respiră la mii de kilometri adâncime. L-am urmat şi m-a dus la alt indiciu. Apoi la altul. Brusc căutarea se înviorase. Luni de zile m-am ocupat de asta. Şi până la urmă am ajuns aici, la dumneavoastră.

Weisz m-a privit, aşteptând. M-am foit sub povara veştii pe care eram nevoit să i-o dau: că biroul care ne-a obsedat pe amândoi dispăruse demult. Domnule Bender, a început să spună. I-a aparţinut soţiei mele, am zis eu, doar că n-am reuşit să vorbesc decât în şoaptă. Dar nu mai e aici. Nu mai e aici de douăzeci şi opt de ani.

Gura i s-a strâmbat şi obrajii au părut să-i tremure preţ de o clipă, apoi a încremenit într-o expresie dureros de impasibilă. Am tăcut amândoi o vreme. Din depărtare au răsunat clopotele bisericii.

Ea locuia singură când am cunoscut-o, am zis eu cu o voce moale. Biroul o domina şi ocupa jumătate din cameră. El a încuviinţat din cap, cu ochii lui închişi la culoare, sticloşi şi scăpărători, de parcă şi el îl vedea cum se înalţă în faţa lui. Încet, de parcă aş fi avut un creion negru pentru schiţe, m-am apucat să-i zugrăvesc o imagine a biroului şi a camerei care forma împărăţia lui. Şi, pe când vorbeam, s-a întâmplat ceva. Am simţit cum un anumit lucru plutea la limita îndepărtată a puterii mele de a înţelege, un lucru pe care prezenţa lui Weisz îl adusese mai aproape de mine, un lucru pe care îl simţeam, dar pe care încă nu puteam să-l percep. Consuma tot aerul, am şoptit eu, străduindu-mă să înţeleg acel lucru care-mi scăpa. Trăiam în umbra lui. De parcă mi-o împrumutase mie din întunericul lui, am spus eu, locul de care întotdeauna aparţinuse ea. De parcă – şi atunci ceva a izbucnit în flăcări înăuntrul meu, iar când s-a cufundat la loc în beznă, am simţit răcoare bruscă a limpezimii. De parcă însăşi moartea ar fi locuit în acea cămăruţă alături de noi, ameninţând să ne strivească, am şoptit eu. Moartea care invada toate cotloanele şi ne lăsa un spaţiu atât de mic.

Mi-a luat multă vreme să-i spun toată povestea. Expresia vie şi îndurerată din ochii lui şi modul în care asculta, de parcă ar fi memorat fiecare cuvânt, m-au îndemnat să continui, până când, în cele din urmă, am ajuns la povestea lui Daniel Varsky, cel care a sunat la uşa noastră într-o seară, cel care mi-a torturat imaginaţia, iar apoi a dispărut la fel de brusc cum apăruse, luând cu el biroul insuportabil şi înfiorător. După ce am terminat, am tăcut amândoi o vreme. Apoi mi-am amintit ceva. O secundă, am spus

eu şi m-am dus în cealaltă cameră, unde am deschis sertarul biroului meu şi am scos micul jurnal negru, pe care-l păstrasem aproape treizeci de ani, plin de scrisul mărunt al tânărului poet din Chile. Când m-am întors în camera de zi, Weisz se uita cu o privire goală la fereastra pe care o înlocuise geamgiul. După o clipă s-a răsucit înspre mine. Domnule Bender, aţi auzit de rabinul din secolul întâi, Yochanan ben Zakkai? Am auzit numele, am spus eu. De ce? Tatăl meu studia istoria evreilor, a spus Weisz. A scris multe cărţi pe care le-am citit mulţi ani mai târziu, după ce el a murit. Am recunoscut în ele poveştile pe care mi le spunea. Una dintre favoritele lui era despre ben Zakkai, care era deja bătrân când romanii au asediat Ierusalimul. Sătul de grupurile de bătăuşi din oraş, şi-a înscenat propria-i moarte, a spus Weisz. Cărăuşii de cadavre l-au scos pentru ultima oară pe poarta oraşului şi l-au dus în cortul generalului roman. În schimbul profeţiei sale despre victoria romanilor, i s-a permis să se ducă la Yavne şi să înfiinţeze o şcoală. Mai târziu, în acel orăşel, a primit vestea că Ierusalimul a ars din temelii. Templul fusese distrus. Supravieţuitorii au fost trimişi în exil. Plin de suferinţă, s-a gândit: Ce e un evreu fără Ierusalim? Cum poţi să fii evreu dacă n-ai un popor? Cum poţi face o jertfă lui Dumnezeu, dacă nu ştii unde să-l găseşti? Îmbrăcat cu hainele zdrenţuite de doliu, ben Zakkai s-a întors la şcoala lui. A anunţat că sfatul păzitorilor poruncilor, care arsese în Ierusalim, va fi reînfiinţat aici, în somnorosul oraş Yavne. Şi că, în loc să facă jertfe, de acum încolo evreii se vor ruga la Dumnezeu. Şi-a pus elevii să adune peste o mie de ani de legi nescrise.

Zi şi noapte savanţii s-au contrazis pe tema poruncilor, iar aceste discuţii în contradictoriu au devenit Talmudul, a continuat Weisz. Au fost atât de absorbiţi de muncă, încât uneori uitau întrebarea profesorului lor: Ce e un evreu fără Ierusalim? Doar mai târziu, după ce ben Zakkai a murit, răspunsul a apărut treptat, aşa cum o pictură murală enormă începe să capete sens doar atunci când te îndepărtezi de ea câţiva paşi: Preschimbă Ierusalimul într-o idee. Preschimbă Templul într-o carte, o carte la fel de vastă, de sacră şi de complexă ca oraşul în sine. Fă-i pe oameni să-şi

accepte pierderile şi fă în aşa fel încât totul să oglindească contururile absente. Mai târziu această şcoală a devenit cunoscută sub numele de Marea casă, după cuvintele din Cartea Regilor[1]: *El a ars casa Domnului, casa împăratului şi toate casele din Ierusalim. A dat foc tuturor marilor case.*

Două mii de ani au trecut de atunci, obişnuia tatăl meu să-mi spună, iar acum toate sufletele evreilor sunt zidite în casa care a ars în focul acela, atât de mare, încât noi toţi nu putem să ne închipuim decât un fragment minuscul: un model de pe un perete, un nod din lemnul unei uşi, o amintire despre cum cădea lumina. Însă, dacă toate amintirile evreilor ar fi puse laolaltă, toate fragmentele sacre adunate iarăşi într-un întreg, Casa s-ar construi încă o dată, a zis Weisz, sau, mai bine zis, o amintire atât de fidelă a casei, încât în esenţă ar fi însuşi originalul. Poate că asta vor să spună când vorbesc despre Mesia: o alăturare desăvârşită a părţilor infinite din amintirile evreilor. În Viaţa de Apoi, noi toţi am stărui laolaltă în memoria amintirilor noastre. Dar asta nu se va întâmpla cu noi, obişnuia să zică tatăl meu. Nu cu mine şi nici cu tine. Noi, cu toţii, trăim ca să ne păstrăm fragmentul, într-o stare de regret şi dor etern pentru un loc despre care ştim că a existat, pentru că ne amintim o gaură a cheii, o placă de ceramică, felul în care se bătătorise pragul sub o uşă deschisă.

I-am dat lui Weisz jurnalul. Poate că asta o să vă ajute, am spus eu. El l-a ţinut în palmă preţ de o clipă, de parcă i-ar fi măsurat greutatea. Apoi l-a pus în buzunar. L-am condus până la uşă. Poate pot face şi eu ceva pentru dumneavoastră, a spus el. Dar nu mi-a dat nici o carte de vizită şi nici vreo dată de contact. Ne-am strâns mâinile, iar el s-a întors ca să plece. Dar atunci m-a izbit un gând şi, neputând să mă stăpânesc, am strigat după el: El v-a trimis la mine? Cine? a întrebat Weisz. Cel care i-a dat biroul lui Lotte. Aşa m-aţi găsit? Da, a spus el. Am început să tuşesc. Am pronunţat cuvintele de parcă aş fi croncănit. Şi încă mai... dar n-am putut să rostesc cuvintele.

---

1 Ieremia 52:13.

Weisz mi-a studiat chipul. Şi-a pus bastonul sub braţ, şi-a vârât o mână în buzunarul de la piept, de unde a scos un pix şi un mic blocnotes cu coperte din piele. A scris ceva, a împăturit foaia de hârtie şi mi-a dat-o. Pe urmă s-a întors să plece, dar a făcut doar un pas, iar apoi s-a răsucit pentru a se uita la ferestrele biroului de la mansardă. L-am găsit uşor, a spus el încet, când mi-am dat seama unde să-l caut.

Farurile unei maşini închise la culoare, care era parcată în faţa casei vecinului meu, s-au aprins, luminând ceaţa. La revedere, domnule Bender, a spus el. L-am urmărit cu privirea cum se îndepărta pe alee şi apoi se strecura pe bancheta din spate a maşinii. Ţineam între degete hârtia împărturită cu numele şi adresa bărbatului pe care Lotte îl iubise odată. Am privit în sus, la crengile negre şi ude ale copacilor, la ale căror vârfuri se uitase ea, şezând la birou. Oare ce văzuse la ele? Ce ar fi putut vedea în caroiajul de semne negre, care se profila pe cer, ce reminiscenţe, amintiri sau culori pe care eu nu le-aş fi putut zări niciodată? Sau poate că refuzam să le văd.

Am pus foaia de hârtie în buzunar, am intrat în casă şi am închis uşor uşa în urma mea. Era frig, aşa că mi-am luat puloverul din cuier. Am pus câţiva buşteni pe foc, am mototolit o pagină de ziar şi m-am aşezat pe vine pentru a sufla în foc până când s-a aprins. Am pus ceainicul la fiert, am turnat puţin lapte în castronul motanului şi l-am lăsat în grădină, sub copca de lumină care se revărsa din bucătărie. Cu grijă, am pus hârtia împăturită pe masă, în faţa mea.

În altă parte, el aprindea lumina. Punea ceainicul la fiert. Răsfoia o carte. Sau dădea drumul la radio.

Cât de multe ne-am fi putut spune, el şi cu mine. Noi, complicii tăcerii ei. El, care nu îndrăznise niciodată s-o spulbere, iar eu, cel care îmi plecam capul în faţa barierelor, a pereţilor care se înălţau, a zonelor interzise, cel care se întorsese cu spatele şi nu pusese nici o întrebare. Cel care în fiecare dimineaţă stătuse deoparte şi o urmărise cu privirea cum dispare în adâncurile reci şi negre, prefăcându-se că nu ştie să înoate. Cel care a făcut legământul ignoranţei şi a înăbuşit tot ceea ce mocnea înăuntru, pentru

ca lucrurile să meargă în continuare ca şi până atunci. Ca inundaţia să nu năvălească în casă şi pereţii să se năruiască. Ca noi să nu fim cotropiţi, distruşi sau copleşiţi de cele ce sălăşuiau în tăcerile în preajma cărora ne construisem cu atâta delicateţe şi ingeniozitate o viaţă.

Am rămas aşezat acolo multe ore în acea noapte. Focul s-a stins. Preţul plătit pentru diferitelor versiuni ale persoanelor noastre pe care le sufocăm în beznă. Până la urmă, aproape de miezul nopţii, am luat foaia de hârtie împăturită de pe masă. Fără nici o ezitare, am aruncat-o în foc. A şuierat şi flăcările au cuprins-o, preţ de o clipă i-a insuflat o nouă viaţă focului şi, într-o clipită, a fost devorată.

Weisz

O ghicitoare: În Budapesta o piatră este aruncată într-o noapte de iarnă a anului 1944. Zboară prin aer spre fereastra luminată a unei case, unde un tată compune o scrisoare la biroul lui, o mamă citeşte, iar un băiat visează cu ochii deschişi la o întrecere pe patine de pe Dunărea îngheţată. Geamul se face ţăndări, băiatul îşi acoperă capul, mama ţipă. În acel moment, viaţa lor de până atunci încetează să mai existe. *Unde cade piatra?*

Când am plecat din Ungaria, în 1949, aveam douăzeci şi unu de ani. Eram slab, un om parţial şters din memorie, căruia îi era teamă să stea nemişcat. Pe piaţa neagră am schimbat un inel de aur, pe care îl găsisem la un soldat mort, pe două lădiţe cu cârnaţi, iar cele două lădiţe, pe douăzeci de sticluţe cu medicamente, iar cele douăzeci de sticluţe, pe o sută cincizeci de perechi de dresuri din mătase. Pe acestea le-am trimis într-un container cu vaporul, alături de celelalte obiecte de lux din care aveam să-mi câştig traiul în noua mea viaţă, cea care mă aştepta în portul Haifa, aşa cum umbra aşteaptă sub un bolovan în miezul zilei. În container, împăturite printre alte lucruri, se găseau şi cinci cămăşi din mătase croite pentru corpul meu şi care mi se potriveau ca o mănuşă, cu iniţialele mele brodate pe buzunarul de la piept. Eu am ajuns în Haifa, dar containerul nu. Turcul din vamă, care stătea la poalele muntelui Carmel, pretindea că nu ştie nimic despre el. În spatele meu, vapoarele se legănau pe valurile mării. O aşchie de umbră a alunecat de sub un bolovan, până a ajuns lângă laba uriaşă a

piciorului drept al turcului. O femeie într-o rochie subțire se aplecase pentru a săruta pământul pârjolit de soare, plângând. Poate că-şi găsise umbra sub o altă piatră. Am văzut cum străluceşte ceva în nisip şi am luat de acolo o jumătate de liră. O jumătate poate să devină una întreagă, apoi două şi pe urmă patru. Şase luni mai târziu am sunat la uşa unui bărbat. Bărbatul îşi invitase la el vărul, iar vărul, prietenul meu, mă adusese împreună cu el. Când bărbatul a deschis uşa, purta o cămaşă din mătase, iar deasupra buzunarului de la piept erau brodate iniţialele mele. Tânăra lui soţie a adus o tavă cu cafea şi halva. Când bărbatul s-a întins să-mi aprindă ţigara, mătasea mânecii lui m-a atins pe mână, iar atunci am fost ca doi oameni care se lipesc de o parte şi de cealaltă a aceluiaşi geam.

Tatăl meu a fost istoric. Scria la un birou enorm, cu multe sertare, iar eu, când eram foarte mic, credeam că în acele sertare fuseseră puşi la păstrare două mii de ani, aşa cum Magda, menajera, punea în cămară zahărul şi făina. Doar un singur sertar era încuiat, iar când am împlinit patru ani, tata mi-a dat o mică cheie din alamă. Nu puteam să dorm noaptea, gândindu-mă la ce să pun în sertar. Responsabilitatea era copleşitoare pentru mine. Îmi treceam mereu în revistă cele mai valoroase obiecte ale mele, dar brusc toate mi se păreau superficiale şi complet lipsite de importanţă. Până la urmă am încuiat sertarul gol şi nu i-am spus niciodată asta tatălui meu.

Înainte ca soţia mea să se îndrăgostească de mine, s-a îndrăgostit de casa aceea. Într-o zi m-a dus în grădina mănăstirii Surorilor Sionului. Ne-am luat ceaiul sub balcon, ea şi-a prins părul cu o eşarfă roşie, profilul ei conturându-se pe fundalul chiparoşilor străvechi. Era singura femeie pe care o cunoscusem şi care nu voia să învie morţii. Mi-am scos batista albă din buzunar şi am întins-o pe masă. Mă predau, am şoptit eu. Dar încă mai aveam un accent puternic. Îţi aduci aminte ce? a întrebat ea. După aceea ne-am întors în sat şi pe drum ne-am oprit în faţa unei case mari din piatră, cu obloane verzi. Acolo, mi-a arătat ea, sub dudul ăla o să se

joace într-o zi copiii noştri. Ea doar flirta cu mine, dar, când m-am întors pentru a privi spre ce îmi arăta ea, am zărit o străfulgerare de lumină în umbra de sub crengile bătrânului copac şi am simţit durere.

Afacerea mea s-a dezvoltat, cea pe care am pornit-o cu o comodă din lemn de nuc sculptat, pe care o cumpărasem pe bani puţini de la turcul din vamă. Mai târziu mi-a vândut o masă extensibilă, un ceas din porţelan, o tapiţerie flamandă. Mi-am descoperit anumite talente. Am devenit expert. Din ruinele istoriei am scos un scaun, o masă, o comodă. Mi-am construit o reputaţie, dar n-am uitat străfulgerarea de lumină de sub dud. Într-o zi m-am dus înapoi la casă, am ciocănit la uşă şi i-am oferit bărbatului care locuia acolo o sumă pe care n-a putut s-o refuze. M-a invitat înăuntru. Ne-am strâns mâinile în bucătărie. Când am venit aici, a zis el, podeaua era plină de cojile de fistic pe care arabul le mâncase înainte de a fugi de aici împreună cu soţia şi cu copiii lui. La etaj am găsit păpuşa fetiţei, a spus el, cu păr natural, pe care ea îl împletise cu dragoste în cozi. O vreme am păstrat-o, dar, într-o zi, ochii ei din sticlă au început să mă privească ciudat.

După aceea bărbatul m-a lăsat să mă plimb prin casa care va deveni casa noastră, a ei şi a mea. Ne-am plimbat prin toate camerele, căutând una anume. N-am găsit-o. Însă pe urmă, după ce am deschis o uşă, am descoperit-o.

Când m-am întors în casa unde am crescut în Budapesta, războiul se terminase. Acolo era mizerie. Oglinzile erau sparte, covoarele pline de pete de vin, pe perete cineva desenase cu cărbune un bărbat care sodomiza un măgar. Şi totuşi nu mă simţisem niciodată mai acasă decât în acest loc devastat. Pe podeaua dulapului ei răvăşit am găsit trei şuviţe din părul mamei mele.

Mi-am adus soţia în casa pe care o iubise înainte de a mă iubi pe mine. E a noastră, am spus eu. Ne-am plimbat pe coridoare. O casă construită în aşa fel încât oamenii să se poată rătăci în ea. Nici unul din noi n-a pomenit de răceala ei. Vreau să te rog ceva, am zis eu. Ce? a făcut ea absentă şi emoţionată. Dă-mi voie să

am o cameră, am spus eu. Ce? a făcut ea din nou, cu o voce mai firavă. O cameră care să fie doar a mea, în care tu să nu intri niciodată. S-a uitat pe fereastră. Tăcerea s-a deşirat între noi.

Când eram mic voiam să fiu în două locuri deodată. Devenise o obsesie a mea, vorbeam tot timpul despre asta. Mama râdea, dar tata, care ducea cu el două mii de ani pe oriunde s-ar fi dus, aşa cum alţii ar duce un ceas de buzunar, avea altă părere. În dorinţa mea de copil vedea simptomul unei boli ereditare. Şezând lângă patul meu şi doborât de o tuse de care nu putea să scape, îmi citea poeziile lui Judah Halevi[1]. Odată cu trecerea timpului ceea ce la început nu fusese decât o fantezie s-a transformat într-o convingere profundă: când stau întins în pat, simt cum celălalt eu al meu se plimbă pe o stradă pustie dintr-un oraş străin, ia o barcă în zorii zilei, merge cu o maşină neagră stând pe bancheta din spate.

Soţia mea a murit, iar eu am plecat din Israel. Un om poate însemna mult mai multe locuri, nu numai două. Mi-am luat copiii cu mine în multe oraşe. Au învăţat să aţipească în maşini şi în trenuri, să adoarmă într-un loc şi să se trezească într-altul. I-am învăţat că, indiferent ce ar vedea pe geam, stilul arhitectural, culoarea cerului în amurg, distanţa dintre cele două părţi ale noastre rămâne identică. Mereu i-am pus să doarmă în aceeaşi cameră, i-am învăţat să nu se teamă când se trezesc în toiul nopţii fără să ştie unde se află. Câtă vreme Yoav strigă, iar Leah îi răspunde, sau dacă Leah strigă şi Yoav îi răspunde, pot să adoarmă din nou, fără a avea nevoie să ştie unde se află. O legătură specială s-a format între ei, singura mea fiică şi singurul meu fiu. Pe când dormeau, eu mutam mobila. I-am învăţat să nu aibă încredere decât în ei. I-am învăţat să nu le fie frică dacă adorm cu scaunul într-un anumit loc din cameră şi se trezesc cu el în altă parte. I-am învăţat că nu contează unde pui o masă, lângă ce perete aşezi un pat, atâta timp cât întotdeauna păstrezi valizele pe raftul de sus al dulapului. I-am învăţat să spună: Mâine plecăm de aici, aşa cum tata, istoricul,

1 Filozof şi poet spaniol evreu (1075-1141).

m-a învăţat că absenţa lucrurilor este mult mai utilă decât prezenţa lor. Deşi cu mulţi ani mai târziu, la jumătate de secol după moartea lui, stăteam în picioare pe marginea unui baraj de lîngă malul mării, uitându-mă la curenţii marini, şi mă întrebam: Utilă la ce?

Cu ani în urmă, când mi-am pornit afacerea, am primit un telefon de la un bătrân. Voia să mă angajeze şi a menţionat numele unei cunoştinţe comune care mă recomandase. Mi-a spus că nu mai putea să călătorească. Într-adevăr, el părăsea camera în care locuia la marginea deşertului. Întâmplător, urma să trec prin apropierea oraşului unde trăia, aşa încât i-am spus că o să mă duc să-l văd. Şedeam şi beam cafea. Camera avea o fereastră, iar pe podeaua de sub ea era o pată întunecată de forma unei semiluni, apărută după anii în care uitase să închidă geamul când ploua. Bărbatul a văzut că mă uit la pată. Nu întotdeauna am trăit aşa, a spus el. Obişnuiam să duc o altă viaţă, prin alte ţări. Am cunoscut mulţi oameni şi am descoperit că fiecare dintre ei are un alt mod de a face faţă realităţii. Poate cineva simte nevoia să se împace cu o podea pătată de ploaie, dintr-o cameră a unei case de la marginea deşertului, a zis el. Dar pentru altul, însăşi contradicţia este o formă de acceptare. Am încuviinţat din cap şi mi-am băut cafeaua. Însă n-am înţeles decât că regretul era o pată pe podea, de la stropii de ploaie care cădeau într-un oraş unde el nu mai fusese de mulţi ani.

Tatăl meu a murit acum cincizeci de ani, într-un marş al morţii al Reichului. Acum eu stau în camera lui în Ierusalim, un oraş pe care el doar şi l-a imaginat. Biroul lui este încuiat într-un depozit din New York, iar fiica mea are cheia. Recunosc că n-am prevăzut toate astea. I-am subestimat curajul şi voinţa. Agerimea. Credea că mi se împotriveşte. În ochii ei am văzut o asprime pe care n-o mai văzusem până atunci. Era îngrozită, dar se hotărâse deja. Mi-a luat ceva vreme, dar destul de repede mi-am dat seama că soluţia ei era de bun simţ. Nici eu n-aş fi putut născoci un sfârşit mai bun. Ea găsise o soluţie pentru mine, deşi nu era aceea pe care ne-o doriserăm noi.

Restul a fost simplu. Am zburat cu avionul la New York. De la aeroport am luat taxiul până la adresa unde o trimisesem pe fiica mea să recupereze biroul. Am vorbit cu administratorul. Era român, ştiam cum să mă înţeleg cu el. I-am dat cincizeci de dolari ca să-şi amintească numele companiei care transporta mobilă şi care luase biroul. N-a reuşit. I-am dat o sută de dolari şi tot n-a izbutit. Pentru două sute de dolari memoria i-a revenit cu o uimitoare limpezime, a găsit chiar şi numărul de telefon. Am sunat din biroul lui mic şi murdar de la subsol, în care hainele sale de stradă erau atârnate de o ţeavă. Mi l-au dat pe manager la telefon. Bineînţeles că îmi aduc aminte. Doamna a spus că e un birou, am trimis doi oameni care şi-au rupt spatele cărându-l. Managerul mi-a dat numele şi adresa lui. Apoi mi-a dat adresa depozitului unde oamenii lui duseseră biroul. Românul mi-a chemat un alt taxi. Chiriaşa căreia îi aparţinea biroul, a zis el, a plecat într-o excursie. Ştiu, am zis eu. Cum aţi aflat? A venit să mă vadă, am spus eu, şi atunci şoferul a demarat, lăsându-l pe românul uluit în mijlocul drumului.

Depozitul era lângă râu. Simţeam mirosul nămolului, iar pe cerul murdar şi cenuşiu pescăruşii pluteau în derivă, duşi de vânt. În biroul din spatele clădirii am dat peste o femeie care îşi vopsea unghiile. Când m-a văzut, a înşurubat capacul sticluţei cu ojă. M-am aşezat pe scaunul din cealaltă parte a biroului ei. Ea şi-a îndreptat spatele şi a dat radioul mai încet. Unul dintre depozitele de aici este închiriat sub numele Leah Weisz, am spus eu. Singurul obiect din el este un birou. Vă dau o mie de dolari dacă îmi permiteţi să stau la el o oră.

Fiica mea n-o să aibă copii. Ştiu asta de multă vreme. Singurul lucru pe care-l lasă să plece din ea sunt notele. Totul a început pe vremea când era copil: *pling plong pling plong*. Nici un alt lucru nu venea de la Leah. Dar Yoav – în Yoav există o întrebare fără răspuns şi ştiu că va fi o femeie lângă el, poate că multe femei, în care se va slobozi pentru a găsi răspunsul. Într-o zi se va naşte un copil. Un copil care provine din uniunea unei femei cu o enigmă. Într-o

noapte, pe când bebeluşul doarme în camera lui, mama sa va simţi o prezenţă afară, lângă fereastră. La început va crede că e doar o reflectare a ei, trasă la faţă, în halatul ei pătat cu lapte. Dar o clipă mai târziu o va simţi din nou şi, brusc speriată, va stinge lumina şi va fugi în camera bebeluşului. Uşa de sticlă a dormitorului va fi deschisă. În vârful mormanului de hăinuţe albe ale bebeluşului, mama va găsi un plic cu numele lui pe el, scris cu litere mici şi ordonate. În plic va fi o cheie şi adresa unui depozit din New York. Iar afară, în grădina întunecată, iarba udă se va ridica iarăşi alene, ştergând urmele paşilor fiicei mele.

Am deschis uşa. În cameră era frig şi nu exista nici o fereastră. Preţ de o clipă am fost pe punctul de a crede că o să-mi găsesc acolo tatăl aplecat deasupra biroului, cu stiloul alergând pe pagină. Dar biroul uriaş era singur, mut şi plin de mister. Trei sau patru sertare erau deschise, toate goale. Însă cel pe care îl încuiasem în copilărie, acum, peste şaizeci şi şase de ani, încă mai era încuiat. Am întins mâna şi mi-am plimbat degetele pe suprafaţa lui închisă la culoare. Erau câteva zgârieturi, dar altfel cei care scriseseră la el nu lăsaseră nici o urmă. Ştiam bine ce se întâmplă în astfel de momente. Cât de des o văzusem la alţii, şi totuşi acum am fost aproape m-a luat prin surprindere dezamăgirea; apoi sentimentul de uşurare că în sfârşit ceva se scufundă pentru totdeauna.

Cuprins

I

Ridicați-vă, intră instanța! 9
Adevărata bunătate 54
Iazurile 81
Minciuni spuse de copii 115

II

Adevărata bunătate 179
Ridicați-vă, intră instanța! 208
Iazurile 250
Weisz 294

La preţul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea timbrului literar
ce se virează Uniunii Scriitorilor din România,
cont nr. RO44 RNCB 5101 0000 0171 0001,
B.C.R. Unirea, Bucureşti.

Redactor
ANDREEA RĂSUCEANU

Coperta
ANGELA ROTARU

Tehnoredactor
MANUELA MĂXINEANU

DTP
IULIANA CONSTANTINESCU
CARMEN PETRESCU

Corector
PATRICIA RĂDULESCU

Apărut 2012
BUCUREŞTI – ROMÂNIA

Lucrare executată la Monitorul Oficial R.A.

Nicole Krauss s-a născut în Brooklyn, în 1974, și a crescut în Long Island. În 1992 este primită la Stanford University, unde obține o diplomă de excelență în literatura engleză și scrie poezie sub îndrumarea poetului Joseph Brodsky. În 1993 debutează ca poetă și până în 2002 scrie în primul rând versuri, numărându-se în acel an printre finaliștii la Yale Younger Poet's Prize; tot atunci poemele ei ajung în paginile unor prestigioase publicații, precum *Paris Review*, *Ploughshares* și *Doubletake*. În 1996 primește o bursă Marshall și urmează un masterat la Oxford University, încheiat cu o disertație despre artistul plastic Joseph Cornell, apoi își desăvârșește studiile de istoria artei la Courtauld Institute din Londra, specializându-se în pictura olandeză, cu o teză despre Rembrandt. Primul său roman, *Un bărbat intră în cameră* (*Man Walks into a Room*; Humanitas Fiction, 2011), apare în 2002, fiind tradus până în prezent în peste cincisprezece limbi. În anul 2005, publică romanul *Istoria iubirii* (*The History of Love*; Humanitas Fiction, 2007), ulterior tradus în peste treizeci și cinci de limbi, pentru care primește William Saroyan International Prize for Writing și Prix du Meilleur Livre Étranger (Franța). Romanul este desemnat „Cartea anului" de site-ul Amazon.com și se numără printre cărțile finaliste la Orange Prize for Fiction, Prix Femina Étranger și Prix Médicis Étranger, aflându-se și pe lista lungă a International IMPAC Dublin Literary Award 2007. Tot în 2007, prestigioasa revistă *Granta* o include pe Nicole Krauss printre cei mai buni tineri scriitori americani. Cel de-al treilea roman al lui Nicole Krauss, ***Marea casă*** (*Great House*, 2010), se bucură de un enorm succes de critică și de public, fiind tradus până în prezent în treizeci de țări.

Bestseller *New York Times* • Finalist National Book Award • Finalist Orange Prize 2011 • Câștigător ABA Indies Choice Honor Award in Fiction 2011 • Câștigător Anisfield-Wolf Award 2011 • BEST BOOK OF THE YEAR în *New York Times*, *Seattle Times*, *San Francisco Chronicle*, *The Atlantic*, *St. Louis Post Dispatch* și pe site-urile Barnes & Noble, Amazon, *The Oregonian*, *Book Page* • Roman tradus în treizeci de țări

Un birou ce pare să fi aparținut lui Federico García Lorca traversează timpul și spațiul, reunind destinele halucinante a mai multe personaje: o scriitoare debusolată care, odată intrată în posesia lui, își regăsește inspirația, un poet chilian asasinat în timpul regimului lui Pinochet, un anticar autarhic și excesiv de protector cu copiii săi, care-și dedică viața regăsirii unor obiecte ale supraviețuitorilor Holocaustului. Straniu și apăsător, purtând în sine povestea unor suferințe din trecut, biroul ajunge să guverneze, pe nesimțite, existența posesorilor săi.

„Un roman extraordinar, care dovedește marele talent al lui Nicole Krauss. Autoarea adună laolaltă elemente disparate, spații, personaje și, reconstituind legăturile fragile dintre acestea, reușește să alcătuiască un fascinant mozaic al pierderii și durerii profunde."

Publishers Weekly

„Un roman elegiac, plin de detalii senzoriale acute, care emană intensitate emoțională. ***Marea casă*** dezvăluie v… tragică a lui Nicole Krauss, ca niciodată până acum. R… …u de mers pe sârmă la o mare în… …de nervii întinși la maximum ai… …l la gură."

…k Review

„Acest roman cu infl… …o piesă de mobilier într-un sin… …îl pri-mim și îl dăruim, la rân…

…t Journal

ISBN 978-973-689-488-6